

50 LET

Humanae vitae

KONFERENCE K 50. VÝROČÍ VYDÁNÍ ENCYKLIKY HUMANAЕ VITAE PAPEŽE PAVLA VI.

.....

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

20. ŘÍJNA 2018 | KROMĚŘÍŽ

50 let Humanae vitae

Sborník z konference k 50. výročí vydání encykliky
Humanae vitae papeže Pavla VI.

**Liga pár páru ČR
Liga pár páru SR
Centrum pro rodinný život Olomouc
2018**

Recenzenti:

prof. ThDr. Stanislav Vojtko, PhD.

doc. ThDr. Jiří Skoblík

Editor:

Mgr. Jitka Nováková

Obálka:

Mgr. Petra Ambrosová

Sazaba:

Veronika Ucháčová

Tisk:

Michal Jiříček, M+M, Borotice

Za obsah příspěvků odpovídají autoři.

Vydala Liga pár páru České republiky, z.s., 2018

ISBN 978-80-270-5189-2

Předmluva

Mons. Josef Nuzík

Když slaví nějaká instituce 50. výročí, je to velká událost, každý si asi dokáže představit, co námahy a úsilí stálo její vybudování a dlouholeté udržování. Když slaví stejné výročí encyklika *Humanae vitae*, jedná se samozřejmě také o významné jubileum, avšak nejen kvůli počtu let. Protože letos slaví výročí zejména způsob života, který se dotýká intimity manželství, muže a ženy, jejich plánů a každodenního života. Není žádným tajemstvím, že dokument byl v počátcích přijímán kriticky nejen lidmi vně, ale i uvnitř církve. V této souvislosti je třeba si připomenout a vyzdvihnout mnoho neznámých manželských dvojic, které byly touto cestou pro manželství osloveny a žily podle ní. Řada z nich ji hodnotí jako cestu náročnou, ale krásnou, která se dotýká nejen života manželského páru a rodiny, ale rovněž Božího tajemství a Božích plánů.

Dovolím si osobní vzpomínku. Když jsem před 23 lety sloužil ve svém rodišti první mši svatou, požádal mě rodák - novinář o rozhovor do regionálního tisku. On sám jej tehdy uvedl slovy: „Kdyby moji rodiče chtěli jen dvě děti, nikdy bych nebyl knězem.“ Narodil jsem se totiž jako sedmé dítě z jedenácti. Zmíněná slova napsal muž, který se svou ženou nemohli mít děti, a tak si dvě adoptovali a snažili se je vychovat, i když to bylo nesmírně těžké. Myslím, že tento novinář chtěl jen lapidárně vyjádřit, jak překvapující mohou být pro člověka Boží plány.

Na kroměřížské konferenci pořádané Ligou pár párů zazněla řada podnětných myšlenek a svědectví. Jako určitou satisfakci vnímám letošní svatořečení papeže Pavla VI., který právě kvůli encyklice *Humanae vitae* zažil hodně kritiky a osamocení.

Kéž nás ohlédnutí za cestou, po níž Evropa oněch padesát let existence encykliky kráčela, a poznání, kam ji tato cesta přivedla, povzbudí k důvěře v Boha a v matku církev, která nám ukazuje směr putování.

Mons. Josef Nuzík, pomocný biskup olomoucký, předseda rady ČBK pro rodinu

Úvod

Jitka Nováková

Dne 20. října 2018 proběhla na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži konference věnovaná encyklice *Humanae vitae*, od jejíhož vydání letos uplynulo 50 let. Slova papeže Pavla VI. z úvodního i závěrečného článku dokumentu zdůrazňují, k jak velkému, krásnému a posvátnému úkolu jsou manželé povoláni, pokud jde o předávání nového lidského života. Pavel VI. připomíná, že cesty k uskutečnění odpovědného rodičovství, které nejsou v souladu s pravdou o člověku a lidské lásce a odporují zákonu, který vložil Bůh do srdce každého z nás, nikdy nemohou vést ke skutečnému dobru a štěstí člověka. A to i přesto, že přijetí této pravdy a život podle Božího řádu v této oblasti klade na manžele často velké nároky¹. A také navzdory tomu, že společnost, ve které žijeme, se nám často snaží nabízet hodnoty zcela jiné.

„Předávat lidský život je závažný úkol, při kterém manželé svobodně a odpovědně spolupracují s Bohem Stvořitelem. Pro manžele je vždy zdrojem velkých radostí, které jsou však někdy provázeny nemalými těžkostmi a starostmi...

... Nikdo nemůže dosáhnout pravého štěstí, po němž z celého srdce touží, aniž by pečlivě a s láskou zachovával zákony vepsané Bohem do jeho přirozenosti.“²

Tak důležité téma a tak hluboké mlčení. Jako bychom si ani nebyli vědomi toho, jak velikým pokladem pro nás učení církve - i v této oblasti - je. Zakladatel Ligy pár párů **John Kippley** v závěru svého příspěvku, uveřejněném v tomto sborníku, zmiňuje slova kardinála Dolana, který mluví o mnohdy „bolavých hlasívkách“ učitelů církve, když jde o učení, která jdou proti současné kultuře. Kardinál připomíná, že padesát let bolavých hlasivek o *Humanae vitae* nebylo pro církev dobrých a nadešel čas to změnit. Snad k prolovení tohoto mlčení mohla alespoň trochu přispět i konference v Kroměříži.

1 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, Cesta, Brno 2014, čl. 25: „Nemáme vůbec v úmyslu zamlčovat obtíže, mnohdy značné, s nimiž se mohou křesťanští manželé v životě potýkat. Pro ně, jako pro každého, je těsná brána a úzká cesta, která vede k životu.“

2 PAVEL VI., *Humanae vitae*, Cesta, Brno 2014, čl. 1; 31.

Dalším cílem, který jsme si při přípravě konference stanovili, bylo pomoci hlubšímu porozumění obsahu encykliky *Humanae vitae*. Je velká škoda a také velké zjednodušení, pokud je zmiňována jen jako dokument, který „zakázal antikoncepci“. Tato konference tak může být chápána jako naše odpověď na výzvu papeže Františka, kterou formuloval v exhortaci *Amoris laetitia*:

„Učení církve napomáhá harmonickému a uvědomělému prožívání společenství mezi manžely ve všech jeho rozměrech, spolu s odpovědností za plození života. Je třeba **znovu objevit poselství encykliky *Humanae vitae* Pavla VI.**, která podtrhuje potřebu respektovat důstojnost osoby při morálním hodnocení metod regulace porodnosti.“³

Historické souvislosti

Jedním z důležitých předpokladů porozumění encyklice je seznámení se s dobou a okolnostmi jejího vzniku. Tomuto tématu se ve svém příspěvku věnoval **Karel Škočovský**. Zmiňuje ustanovení a práci papežské poradní komise pro kontrolu porodnosti a přínos Karola Wojtyly a jeho polských kolegů. Objasňuje rozhodnutí papeže Pavla VI. vyjmout otázku kontroly porodnosti z pravomocí II. vatikánského koncilu i způsob, jakým nakonec bylo učení církve formulováno. Příspěvek také zmiňuje hlavní důvody nepřijetí encykliky *Humanae vitae* nejen společností, ale také mnohými katolíky.

Poselství encykliky

Příspěvek morálního teologa **Jána Viglaše** byl zaměřen především na zdůvodnění nauky předkládané encyklikou *Humanae vitae* a na objasnění základního poselství, které spočívá v nerozlučném spojení prokreativního a sjednocujícího významu manželského aktu. „Zmiňuje také argumenty pro i proti, které se v padesáti letech po sepsání encykliky objevily, jejich relevantnost a přínos Jana Pavla II. v této oblasti.“

Mária Schindlerová se ujala úkolu hlouběji vysvětlit, jak církev chápe odpovědné rodičovství, protože tento termín je často pramenem nedorozumění a jeho výklady se velmi různí. Na příkladech ze své poradenské praxe také přibližuje, s jakými otázkami, výzvami a těžkostmi se manželské páry setkávají.

3 FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, čl. 82 (zdůraznění autor příspěvku). Dále také čl. 222.

Výzvy encykliky a jejich uskutečňování v praktickém životě

Ve své pastorační části se encyklika obrací na politiky, vědce, lékaře, zdravotníky, na biskupy a kněze a také na jednotlivé manželské páry. Na to, kolik dobrého je možné v této oblasti vykonat a jak důležité je nasazení odborníků různých profesí, poukázaly příspěvky dalšího bloku přednášek.

Gynekoložka **Ludmila Lázníčková** hovořila o tom, jak je důležité, aby lékaři podporovali ta řešení, která jsou v souladu s vírou a zdravým rozumem. Zdůraznila důležitost dobrého porozumění zákonitostem společné plodnosti páru. Dále se zaměřila zejména na symptotermální metodu a na její využití v gynekologické praxi i na to, jaké důsledky má nepřijetí učení encykliky *Humanae vitae* na zdraví ženy i vztah manželů.

Profesor **Květoslav Šípr** vymezil ve svém příspěvku termín *přirozené plánování rodičovství* a shrnul současné informace o jednotlivých metodách rozpoznávání plodnosti. Krátce také zmínil jejich spolehlivost.

Endokrinoložka **Helena Šíprová** se věnovala otázce hormonální antikoncepce a jejím rizikům pro zdraví ženy. Zmínila také postfertilizační efekt, který je součástí mechanismu účinku hormonálních preparátů a který vede ke zneemožnění vývoje počatého dítěte v děloze, pokud k početí dojde. Upozornila také na obtíže s výhradou svědomí u lékárníků, pokud jde o vydávání tzv. postkoitální antikoncepce a dalších podobných přípravků.

Europoslankyně **Anna Záborská** upozorňuje na snahu politiků vytěsnit oblast „regulace porodnosti“ do sféry soukromých rozhodnutí občanů. Tento postoj však vyplývá z nepochopení jejích důsledků pro celou společnost, před kterými varoval již Pavel VI.: pokles morálky (nárůst počtu dětí narozených mimo manželství, rozpad rodin), ztráta úcty k ženě, zneužití těchto metod ze strany státu (politika jednoho dítěte v Číně, nucené sterilizace, spojování rozvojové pomoci s dostupností „plné škály služeb v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví“ v těchto zemích). Paní Záborská připomíná, že potřebujeme dobré politiky, kteří budou prosazovat zákony podporující dobro rodin.

Svědectví, která na konferenci zazněla, ukázala, jak velkou změnu přináší manželským párům přijetí učení církve v této oblasti jejich života. Manželé **Prentisovi** i **Brtníkovi** potvrzují nejen pozitivní dopad na jejich vztah, ale

také to, že poklad, který objevili, si člověk nemůže nechat jen pro sebe, ale slovy *Humanae vitae* „manželé nezřídka pociťují touhu sdílet ho s druhými.“⁴

Konferenci uzavřel příspěvek **Jana Balíka**, který se zamýšlel nad důvody, které vedly k odmítnutí encykliky. Konstatuje, že tyto důvody přetrvávají až do současnosti, a to navzdory skutečnosti, že učení *Humanae vitae* bylo mnohokrát potvrzeno Janem Pavlem II. i Benediktem XVI. a papež František tuto encykliku označuje za prorockou a vyzývá k jejímu znovuobjevení. Ve druhé části příspěvku zdůrazňuje, že církev je nejen učitelkou, ale také matkou, která má doprovázet a nabízet mladým lidem a manželským párům v této oblasti praktickou pomoc. V tomto směru jsou důležité také angažovanost, apoštolát a svědectví laiků – odborníků i manželských párů.

Závěr

Věříme, že konference byla nejen prostorem, kde bylo možné vyslechnout zajímavé přednášky a načerpat nové poznatky, ale také místem setkání manželských párů, lektorů přirozených metod a příprav na manželství, pracovníků center pro rodinu, kněží a mnoha dalších, místem, kde bylo možné inspirovat se, navázat nebo prohloubit kontakty a spolupráci mezi těmi, kteří se v této oblasti nasazují a kterým rodina a její budoucnost leží na srdci.

4 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, Stojanov, 1980, čl. 26.

Co Bůh spojil: Proč má *Humanae vitae* pravdu

John F. Kippley

Co v poslední době poutá v *Humanae vitae* největší pozornost, je článek 17, ve kterém papež předvídá čtyři negativní důsledky, které by pro společnost mělo široké přijetí antikoncepce – snadná cesta k nevěře, obecný pokles morálky, ztráta respektu k ženám a nebezpečí kontroly porodnosti státem.⁵ Sociologické katastrofy, předvídané papežem v encyklice, jsou dobře zdokumentované. Není pochybností o tom, že *Humanae vitae* má pravdu, když mluví o škodlivém vlivu na celou společnost. Tyto negativní následky jsou velmi důležité, protože ukazují, že nás Bůh miluje. Že z lásky k nám přikazuje, abychom se vyhýbali tomu, co škodí nám samotným i druhým lidem.

My ovšem potřebujeme i důvody, které jsou víc než jen pragmatické. 'Strach z těhotenství' už neodrazuje tak dobře jako dříve od nevěry a smilstva. Pro mnohé představují tyto důsledky pouze výzvu – ne aby žili morálně, ale aby problém nějak obešli nebo nečekané dítě zabili. Potřebujeme tedy 'nadpragmatické' důvody. Bylo řečeno, že takové důvody k vysvětlení *Humanae vitae* jsou abstraktní a těžko pochopitelné. Dovoluji si nesouhlasit. Počátečním bodem je manželství.

„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mt 19, 6; Mk 10, 9)

Nevím, jak už jasněji mohl Ježíš říci, že manželství je trvalé. Církev to označuje termínem nerozlučitelnost manželství a skutečně křesťanské manželství nemůže být zrušeno.

Pokud jde o *Humanae vitae*, velkou otázkou je: jsou tato slova aplikovatelná na manželský akt? Věřím, že odpověď je nezpochybnitelné „ano“. Můžeme najít paralelu mezi situací Ježíše a papeže Pavla VI. Podívejme se na učení o trvalosti manželství, abychom porozuměli jeho vztahu k manželskému aktu.

Ježíš vysvětlil své učení o trvalosti manželství v reakci na otázku, která ho měla zkoušet. Rozvod a nové manželství byly mezi Židy té doby běžně při-

5 Viz např. EBERSTADT, M., *Adam and Eve after the Pill*, kde podává informace o sociologickém výzkumu tohoto předmětu.

jímány, ale diskutovalo se o důvodech k rozvodu. Potřeboval muž opravdu vážný důvod, nebo stačil jakýkoliv důvod? Tady je text o této zkoušce:

„Přistoupili k němu farizeové s úmyslem přivést ho do úzkých a zeptali se ho: „Může se člověk se ženou rozvést z jakéhokoli důvodu?“ On jim odpověděl: „Nečetli jste (v Písmu), že Stvořitel na začátku učinil (lidi) jako muže a ženu a prohlásil: „Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk? Už tedy nejsou dva, ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuje!“⁶

Pak farizeové zkusili právní argument; ptali se, proč Mojžíš přikázal mužům vydat osvědčení o rozvodu, což byl způsob, jak muži zabránit, aby svou rozvedenou ženu vzal zpátky. Ježíš odpovídá:

„Mojžíš vám dovolil rozvod se ženou pro tvrdost vašeho srdce, ale na začátku to tak nebylo. Říkám vám: Kdo se rozvede se svou ženou z jiného důvodu než pro smilstvo a ožení se s jinou, dopouští se cizoložství.“⁷

Ovlivnění duchem své doby, učedníci jsou v šoku:

„Když je to mezi mužem a ženou takové, je lepší se neženit.“ Odpověděl jim: „Všichni to nechápou, jenom ti, kterým je to dáno. Jsou totiž lidé k manželství neschopní už od narození a jsou k manželství neschopní, které takovými udělali lidé, a jsou konečně takoví, kteří se manželství sami zřekli pro nebeské království. Kdo může pochopit, ať pochopí!“⁸

Zdá se mi, že Ježíš učí, že manželství je skutečné povolání, stejně jako kněžský celibát. Je třeba se na oboje dobře připravit. Ale nezlehčoval realitu svého učení o trvalosti manželství.

Výraz „než pro smilstvo“ je častěji překládán jako „než pro necudnost“. Tento případ je ujasněním, ne výjimkou v jeho učení. Když žijí muž a žena ve vztahu, který vlastně není opravdovým manželstvím, nejen že smějí, ale dokonce by měli tento vztah ukončit.

6 Mt 19, 3-6 (Česká liturgická komise, Praha, Zvon, 1989).

7 Mt 19, 8-9.

8 Mt 19, 10-12.

Zkrátka: trvalost manželství není jen lidské ustanovení, ale odráží skutečnou přirozenost muže a ženy, jak je Bůh stvořil a spojil v manželství.

Antikoncepční duch naší doby připravil podobný test církvi, zvláště proto, že manželskou antikoncepci přijali mnozí, kteří se prohlašují za křesťany. Reakce papežů je stejná jako Ježíšova - volá nás zpátky k přirozenosti muže, ženy a manželství, jak je Bůh na počátku stvořil. A tak papež Pius XI. učil, že antikoncepce je „prohřešek proti Božímu zákonu a zákonu přirozenému“⁹. Papež Pavel VI. v *Humanae vitae* popsal její učení jako „volání člověka k návratu k poslušnosti norem přirozeného zákona, jak jsou interpretovány stálým učením církve“¹⁰. Křesťanskou realitou je, že Ježíšovo učení o nerozlučitelnosti manželství lze také aplikovat na manželský akt: „Co Bůh spojil, ať člověk nerozděluje.“ Reakce těch, kdo v církvi zastávají antikoncepci, je zcela jiná, než negativní reakce učedníků. Ti usoudili, že je lepší se neženit – těžká situace, dnešní pochybovači si myslí, že je možno užívat radosti manželství a současně odmítat učení církve o manželství.

Jiný přístup

Dalším způsobem jak vidět, že Ježíšova slova o nerozlučitelnosti manželství platí také pro manželský akt, je položit dvě základní otázky.

1. Kdo spojil do jednoho aktu to, co označujeme jako milování a plození?
2. Čím jiným je antikoncepce než rafinovanou snahou oddělit od sebe to, co Bůh spojil?

To je přesně to, čím každá antikoncepce je – snaha rozdělit, co Bůh spojil v manželském aktu.

Biblicky založené učení katolické církve o kontrole porodnosti může být proto formulováno stručně a jednoduše. Ježíšova slova „Co Bůh spojil, ať člověk nerozlučuje“ platí pro manželský akt stejně jako pro samotné manželství. Manželský akt by měl být, alespoň implicitně, obnovou manželské úmluvy, v dobrém i ve zlém – včetně toho, co si někdo představuje jako zlé – možné těhotenství.

9 Srov. PIUS XI., *Casti connubii*, čl. 57.

10 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 11.

Následují další otázky:

3. Co páry, které si myslí, že mají vážný důvod vyhnout se těhotenství?

Papež Pavel VI. a Jan Pavel II. jasně učili, že takové páry smí praktikovat čistou zdrženlivost během plodné doby. A také je morální povinností církve umožnit těmto párům, aby si osvojily jak „ekologické kojení“, tak systematické přirozené plánování rodiny, a to vše v kontextu katolického morálního učení a povzbuzení.¹¹

4. Když lidé myslí, že je morálně přijatelné rozdělit, co Bůh v manželském aktu spojil, budou tuto myšlenku aplikovat na jiné formy sexuality?

Ano. Jak již bylo zmíněno, papež Pavel VI. předvídal, že rozšířené přijímání antikoncepce bude mít za následek snadnou cestu k nevěře a zásadnímu poklesu morálky, ztrátu úcty k ženám a nebezpečí, že kontrolu porodnosti vezme do rukou vláda.

5. Týká se to také manželství?

Naneštěstí ano. V roce 1914 začala Margaret Sangerová propagovat antikoncepci jako cestu ke šťastnému manželství s neomezeným sexem a malým počtem dětí. V té době byl poměr rozvodů a manželství 1:11 (9%). Po téměř všeobecném přijetí antikoncepce stoupl poměr na jeden rozvod na každá dvě manželství (50%). To je více než 500% vzestup – další příznak zla, které způsobila pilulka.

Manželský akt jako obnova manželské úmluvy

Aplikace Ježíšových slov o nerozlučitelnosti manželství na manželský akt je ještě jasnější při biblickém chápání pohlavního styku a současné teologie.

Písmo svaté odsuzuje antikoncepci, bestialitu, homosexualitu, incest, masturbaci, nevěru, prostituci, smilstvo a znásilnění - uvádíme-li je v abecedním pořadí. Smilstvo zahrnuje hřích pohlavního styku mezi nesezdanými lidmi, kteří spolu žijí jako by byli manželé. Každý z těchto hříchů má v sobě své vlastní specifické okolnosti a zlo, každý je aktem proti biblické sebedarující

11 Liga pár páru v ČR a Liga pár páru na Slovensku nabízejí tento program.

lásce. Inspirované biblické učení proti těmto hříchům nám ukazuje, že nás Bůh miluje a chce nás ochránit od zlého. Co mají dále společného je, že nejsou manželskými akty. V podstatě se z Písma svatého učíme, že jediný pohlavní akt, který Bůh žehná, je to, čemu Církev říká „manželský akt“.

Dále, v manželství musí tento akt být **skutečným** manželským aktem, ne aktem manželského násilí.

„Právem se upozorňuje na to, že manželský styk, který je vnucen jednomu z manželů bez ohledu na jeho stav a na jeho oprávněná přání, není pravým projevem lásky, a proto popírá požadavek správného mravního řádu ve vztahu manželů.“¹²

Toto vše může být shrnuto: „Pohlavní styk je určen Bohem k tomu, aby byl alespoň implicitně obnovením manželské úmluvy“.

Manželská úmluva není jen právní smlouvou, je něčím víc. Je to otevřená úmluva v dobrém i zlém, až dokud manželé nerozdělí smrt. Manželství s antikoncepcí ale neobnovuje, nýbrž manželské úmluvě odporuje. Řeč těla jasně říká: „Beru si tě pro to dobré, ale ne pro to, co si představuji jako zlé – možné těhotenství.“ Tváří se jako manželský akt, ale není jím. Je proto nečestný a nemorální.

Sv. Jan Pavel II. poskytuje autoritativní podporu takovému chápání manželského aktu ve svém Dopisu rodinám z roku 1994: „V okamžiku manželského aktu jsou muž i žena voláni k tomu, aby zodpovědně potvrdili vzájemný dar sebe sama, který si dali v manželské smlouvě.“¹³ Boží láska nám dala zákony, aby chránily nás i druhé před neštěstím, a to platí jak o tradičním křesťanském učení proti nepřirozeným formám kontroly porodnosti, tak o nemanželských sexuálních vztazích.

Během svého pontifikátu papež Jan Pavel II. neúnavně potvrzoval učení *Humanae vitae*. Tím také naplnil krásným způsobem všechny požadavky II. Vatikánského koncilu na papežské učení, které musí být přijato jako pravdivé. „V tom smyslu, že se s úctou uznává jeho nejvyšší učitelský úřad a že se upřímně lne k jeho výrokům ve shodě s jeho pojetím a projevenou vůlí. Tu

12 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 13.

13 JAN PAVEL II., *Dopis rodinám*, čl. 12.

lze poznat hlavně z povahy dokumentů nebo z častého předkládání téže nauky nebo ze způsobu, jakým je vyslovena.“¹⁴

Sebedarující láska: klíč k přijetí *Humanae vitae*

Ježíšovo učení o manželské lásce a sexualitě se rozhodně neomezuje na jeho učení o nerozlučnosti manželství. Patří k němu všechno jeho učení o lásce a všechno toto učení je shrnuto při poslední večeři. V tomto slavnostním okamžiku jeho života a díla spasení učí: „To je mé přikázání: Milujte se navzájem, jak jsem já miloval vás. Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo za své přátele položí svůj život. Vy jste moji přátelé, když děláte, co já vám ukládám.“¹⁵

Ježíšovo učení se ani neomezuje na jeho vlastní slova. Pokračuje nejen skrze evangelia, ale i skrze další autory Nového zákona. Zvláště inspiroval sv. Pavla, pokud jde o lásku, manželství a sexualitu. V 1. listu Korint'ánům nás sv. Pavel učí, že „láska je shovívavá, láska je dobrosrdečná“¹⁶, a pokračuje skvělým receptem na manželské štěstí a stabilitu. List Efesanům poskytuje jedinečný křesťanský pohled na manželství jako vztah vzájemného podřízení a sebedarování.¹⁷ Obě tato učení by měla být povinnou četbou a studiem pro každou přípravu na manželství.

Obrovským problémem samozřejmě je, že v dnešní mentalitě je myšlenka sebedarující lásky vytlačena identifikací lásky se sexuálním požítkem. Odmítání *Humanae vitae* je z velké části odmítáním sebedarující, čisté, periodické zdrženlivosti, které je třeba, když mají manželé vážné důvody k předcházení těhotenství déle, než je normální neplodnost související s častým kojením označovaným jako ekologické. (Tento typ kojení poskytuje průměrně 14-15 měsíců přirozené neplodnosti spojené s absencí menstruace.)

Zlo disentu

Bezprostředně po vydání *Humanae vitae* 25. července 1968 začal velmi hlasitý protest některých kněží a laiků. Mírně řečeno, nebyl moc dobrý pro církve ani pro společnost. Jak už bylo zmíněno, dissent říká „můžeme rozdělit, co Bůh spojil v manželském aktu“. Brzy bylo jasné, že si vůdci disentu byli dob-

14 II. Vatikánský koncil, *Lumen Gentium*, čl. 25.

15 Jan 15, 12-14.

16 Srov. 1 Kor, 13.

17 Srov. Ef 5, 21-33.

ře vědomi, že toto „rozdělení toho, co Bůh spojil“ nemohlo být omezeno jen na manželskou antikoncepci. Roku 1971 liberální teologický časopis otiskl článek, ve kterém jsem ukázal, že rozhodující principy významného disidenta P. Charlese Currana nemohly říci „ne“ dokonce ani na výměnu partnerů, a nikdo mě nenařkl, že bezdůvodně straším.¹⁸ Nedávná historie ukázala, že nejsou žádné hranice. Přijetí představy, že moderní muži a ženy mohou rozdělit, co Bůh spojil v manželském aktu, nám otevřelo logiku sexuální revoluce: „všechno je možné“. Jediná sociální a právní kritéria, která zbyla, jsou vzájemný souhlas a zákonný věk. Přičemž to druhé se zdá důležité jenom tehdy, když je jeden ze zúčastněných podle zákona dítě a druhý podle zákona dospělý.

Jak to ovlivňuje učení *Humanae vitae* dnes?

Katolická církev se připravuje na 50. výročí vydání *Humanae vitae*. Šíří se zprávy, že by ji někteří přední církevní činitelé rádi reinterpretovali, aby antikoncepce byla v některých případech dovolená. To by byla nesmírná tragédie. Biskupové v Německu jsou známí svým odmítáním *Humanae vitae*. Nevydali sice prohlášení o nesouhlasu, ale jasně odmítli vydat souhlasné stanovisko. Jsem si jist, že jsou tam skvělé individuální výjimky, ale obecně platí, že němečtí biskupové a kněží nekázají přijetí *Humanae vitae*.

Kvůli tomuto ne-kázání lze předpokládat, že valná většina katolických manželství praktikuje nepřirozené formy regulace početí. V důsledku toho mnozí trpí následky v podobě nešťastných manželství a rozvodů. Mnozí vstoupili do druhého, neplatného manželství, a jsou tím vyloučeni od přijímání svátosti Eucharistie. Někteří biskupové proto prosazují myšlenku, že by některým pářům žijícím v neplatném svazku mělo být dovoleno přijímat svaté přijímání.

To je tragické. Z učení o nerozlučitelnosti manželství a manželského aktu to dělá umělou překážku, a ne část plánu Boha Stvořitele, který nás miluje.

Pětinásobná analogie

Současná diskuse o možné reinterpetaci *Humanae vitae* probíhá v kontextu liberální interpretace *Amoris laetitia*, která by umožnila pářům, žijícím v neplatném a tedy cizoložném vztahu, přijímat eucharistii. To je v přímém

18 KIPPLEY J. F., *Continued Dissent: Is It Responsible Loyalty?* Theological Studies, March 1971.

rozporu s vnímáním podobnosti mezi eucharistickým a manželským společenstvím. Patnáct měsíců před vydáním *Humanae vitae* vydal jeden časopis můj článek, ve kterém jsem rozvinul pětinasobnou analogii mezi Svatým přijímáním a poctivým manželským aktem.

- obojí je výsledkem svátostí ustanovených Kristem pro spásu duší
- obojí je výsledkem posvátné oběti, jedno té Kristovy při poslední večeři a druhé té v manželském slibu „v dobrém i zlém“
- obojí je dokonáno tělesným darem sebe sama, jedno Kristem na kříži a druhé přirozeným manželským aktem otevřeným životu
- obojí je obnovou úmluvy, jedno ustanovené Kristem při poslední večeři a druhé výměnou slibů
- obojí je zpečetěno, jedno jednou provždy obětí Pána Ježíše, druhé by mělo být vždy znovu zpečetěno manžely při každém manželském aktu

Pochopení těchto skutečností má logické důsledky. „Pro poctivé přijetí eucharistie, pro svaté přijímání, musí být komunikant minimálně prostý smrtelného hříchu. Co to znamená? Že se nesmí stavět proti úmluvě, musí být otevřený jakékoliv oběti, která může být od něj očekávána, aby zůstal věrný úmluvě se svým Spasitelem. Když má být společenství pohlavního styku cestou ke svatosti nebo alespoň ne cestou k nesvatosti, manželé musí být také svobodní od překážek, které by popíraly úmluvu, kterou uzavřeli před Bohem. Pokud si jeden druhého vzali v dobrém i ve zlém, pak musí i obnova jejich manželské smlouvy být v dobrém i ve zlém. Tak jak přísahali dávat sebe sama a přijímat druhého bez ohledu na následky, tak ani v jejich následném spojení v manželském aktu nesmí tuto smlouvu popírat.“¹⁹

Co je třeba udělat?

Neexistuje rychlá pomoc, což ale rozhodně nevylučuje okamžité jednání. Mnoho je možné udělat na úrovni farnosti. To je místo, kde se vše odehrává.

Zaprvé: každé katolické vzdělávání v oblasti sexuality by mělo učit, že Bůh má plán s láskou, sexem a manželstvím, plán, který vychází z jeho lásky k nám. Ale v kolika farnostech nebo školách se vysloveně učí, že sexuální styk má hluboký význam – že by měl být obnovou manželské úmluvy? Je

19 KIPPLEY, J. F., *Holy Communion: Eucharistic and Marital*, Ave Maria, February 25, 1967. Available at <http://nfpandmore.org/Holy%20Communion%20-%20Eucharistic%20and%20Marital.pdf>.

běžné učit, že sex mimo manželství je nejen žádostivý, ale také sám v sobě nečestný? Učí se, že v manželství by měl manželský akt symbolizovat pečující lásku a stálost v dobrém i zlém, ke které se manželé zavázali při svatbě? To není žádná komplikovaná teologie. V mnoha farnostech je jediný kontakt, který má kněz s mladými lidmi po základní škole, příprava na manželství. To je příležitost pro evangelizaci. Biskupové mohou bez pochyb trvat na tom, aby všechny formy přípravy na manželství – včetně kurzů PPR – vyučovaly tyto základní morální principy, stejně jako rozpoznávání plodnosti.

Za druhé: jsem přesvědčen, že by bylo velkou pomocí, kdyby biskupové trvali na tom, aby všechny programy PPR obsahovaly informace o ekologickém kojení a s ním spojeným přirozeným prodloužením neplodnosti. Pro většinu mladých lidí to bude první příležitost slyšet o této části Božího plánu. To přinese vděk mnoha rodičů, kteří ocení jak přirozené rozestupy mezi porody, tak značný zdravotní a emocionální přínos pro děti i jejich matky. Přínos kojení je významný a způsob péče o dítě podle pravidel ekologického kojení ho maximalizuje.

Za třetí: církev potřebuje učit mladé katolíky křesťanskému povolání k velkodušnosti v přijímání dětí. Katolická církev na západě umírá kvůli sexuální revoluci. Zavírají se katolické školy a farnosti kvůli nedostatku studentů a farníků. Je povolání k této velkodušnosti součástí každého farního programu přípravy na manželství nebo kurzů PPR? A je toto povolání součástí povolání k následování Krista?²⁰

Také navrhuji, že by bylo dobré, aby biskupové a kněží trvali na tom, aby všechny programy PPR učily jak symptotermální metodu, tak metody jednoho symptomu. Manželé by měli mít možnost informovaně rozhodnout o tom, které příznaky plodnosti chtějí využívat. Svoboda volby mezi morálně přijatelnými systémy je důležitá a neměla by být znemožněna.

Nadešel čas

Potřeba reevangelizace v církvi je obecně uznávána a je důležitá pro jednotlivce i pro poslání církve. Takové úsilí je naprosto nezbytné a nepochybně dochází k mnoha skvělým snahám. Na plné církevní učení o lásce, manželství a sexualitě se však, jak se zdá, někdy zapomíná. Jak řekl kardinál Timothy

20 Toto téma je obsaženo v kapitolách 1 a 8 v knize *Natural Family Planning: The Complete Approach*, vydané organizací NFP International.

Dolan, během posledních padesáti let jako by měli oficiální učitelé církve bolavé hlasivky, když jde o učení, která jdou proti současné kultuře. To se musí změnit. Učení *Humanae vitae* a obrovská snaha sv. Jana Pavla II. je upevnit, jsou velkým požehnáním a odrážejí Boží lásku k nám. K autentické obnově církve a pak i kultury nemůže dojít bez nadšeného vyučování a téměř úplného přijetí těchto skutečností. Padesát let bolavých hlasivek ohledně *Humanae vitae* nebylo pro církev dobrých. Nadešel čas.

O autorovi:

John F. Kippley je americký katolický laický teolog, rodinný poradce a spisovatel, zabývající se ve svých knihách a článcích otázkami z oblasti bioetiky, manželství a rodinného života. S manželkou Sheilou, s níž má pět dětí, založili v roce 1971 organizaci Liga pár páru, která se zabývá propagací a výukou metod přirozeného plánování rodičovství.

Nauka církve o odpovědném rodičovství

Stručná historie encykliky *Humanae vitae*: klíčové osobnosti a události

Karel Skočovský

Anotace:

Příspěvek se věnuje jak přípravné fázi poslední encykliky papeže Pavla VI. (se zaměřením na úlohu papežské poradní komise pro kontrolu porodnosti a přínos Karola Wojtyły a jeho polských kolegů), tak nejdůležitějším událostem, které doprovázely její (ne)přijetí ze strany katolických teologů a ostatních věřících v následujících letech. Zabývá se i některými příčinami, proč poselství tohoto dokumentu vyvolalo tak velkou a široce rozšířenou negativní odezvu.

Úvod

Uplynulo padesát let od chvíle, kdy papež Pavel VI. po dlouhém čase studia, konzultací a modlitby potvrdil, že nauka církve o manželské lásce a její plodnosti, od počátku nepřetržitě vyučovaná a prohlubovaná, je pravdivá. Právě to je, domnívám se, smysl encykliky *Humanae vitae*: znovu předložit pravdu o manželské lásce, ukázat její vznešenost a krásu, a to v perspektivě víry. Církev tak ukazuje svou milosrdnou tvář Matky a Učitelky, která zná radosti a bolesti, sílu ducha i slabosti věřících a nepřestává je volat na cestu, která vede k opravdové radosti už zde na zemi a věčnému životu v Boží blízkosti v nebi.

Historie vzniku *Humanae vitae* (HV), poslední encykliky Pavla VI., je poměrně dobře známá,²¹ a to i díky svědectví těch, kdo se podíleli na práci *Komise pro studium populace, rodiny a porodnosti*,²² která byla zřízena za účelem poskytnout papeži podklady pro jeho rozhodnutí.²³ Sám Pavel VI. stručně shrnuje průběh příprav v článku 5 a 6 své encykliky. Zcela zásadně přispěly k prohloubení našich znalostí dvě práce publikované v posledních

21 Pro stručný přehled viz např. SHANNON (1970), 76-104; NORRIS (2013); ADORNATO (2014), 191-202; rozsáhlejší pojednání přináší KAISER (1987).

22 Dále v textu uváděno zkráceně jako *Komise*.

23 Srov. McCLORY (1997); COLOMBO (2008).

letech: disertace Pawla Galuszky,²⁴ který díky přístupu do archivu krakovské diecéze zdokumentoval přínos Karola Wojtyły a jeho spolupracovníků při tvorbě a přijetí HV, a kniha Gilmfreda Marenga,²⁵ který měl možnost prostudovat dříve nepřístupné dokumenty vztahující se ke zrodu encykliky v archivu Kongregace pro nauku víry a Tajném vatikánském archivu.

Už zběžné nahlédnutí do článků a knih popisujících klíčové události a osobnosti, mající vliv na utváření tohoto významného papežského prohlášení, stačí k tomu, aby čtenář poznal, že se jednalo o velmi komplikovaný proces. Pro větší přehlednost jsem proto svůj příspěvek rozčlenil do třinácti otázek. Na závěr jsem připojil také chronologický přehled nejdůležitějších etap historie *Humanae vitae*. K významným aktérům jsem uvedl stručné informace o jejich životě.

1. Kdo a kdy přišel s nápadem zřídit komisi o odpovědném rodičovství?

Podle archivních dokumentů, které máme k dispozici,²⁶ nápad zřídit komisi, která by se věnovala otázkám spojeným s kontrolou porodnosti (*birth control*), vzešel v lednu 1963 od švýcarského dominikána Henri de Riedmatten.²⁷ V březnu byl jeho návrh schválen a de Riedmatten se stal sekretářem nově zřízené Komise. Zůstal jím až do června 1966, kdy to byl právě on, kdo pro Pavla VI. vypracoval její Závěrečnou zprávu.

24 Srov. GALUSZKA, P. (2017). *Karol Wojtyła e Humanae vitae. Il contributo dell'Arcivescovo di Cracovia e del gruppo di teologi polacchi all'enciclica di Paolo VI*. Siena: Cantagalli.

25 MARENGO, G. (2018). *La nascita di un'enciclica: Humanae vitae alla luce degli Archivi Vaticani*. Città del Vaticano: LEV. Profesor Marengo (Institut Jana Pavla II. v Římě) byl součástí komise, která podle některých zpráv v médiích měla za úkol „re-interpretovat encykliku *Humanae vitae* ve světle archivních dokumentů“. Skutečnost byla mnohem prozaičtější: Gilmfredo Marengo požádal Svatého otce o přístup do vatikánských archivů, které by jinak byly otevřeny pro badatele až za 20 let. Papež mu vyhověl a ustanovil komisi, ke které patřili také profesori Pierangelo Sequeri (ředitel Institutu Jana Pavla II.), Angelo Maffeis a Philippe Chenaux. Výsledkem práce této komise je právě kniha jednoho z jejích členů. Studium archivních materiálů nepřineslo žádné „šokující“ odhalení, jen mnohem podrobnější informace o průběhu práce Komise a o jednotlivých redakcích encykliky. Marengo rovněž zveřejnil cenné dokumenty z poslední fáze přípravy textu HV.

26 Srov. MARENGO (2018), 27.

27 **Henri de Riedmatten**, OP (1919-1979), švýcarský dominikán, od r. 1953 působil v Ženevě v rámci katolického zastoupení v mezinárodních organizacích. V letech 1963-65 odborný poradce (*peritus*) na II. vatikánském koncilu, kde spolupracoval na redakci *Gaudium et spes*. Sekretář Komise po celou dobu jejího působení; nápad zřídit Komisi vzešel od něj. Více na: Viz <http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/i/19996.php> (16. 10. 2018).

2. Proč byla tato Komise potřebná? Znamenalo to, že tradiční nauka církve byla zpochybněna?

Nová epocha s sebou přináší nové, dříve netušené otázky. Sociální a ekonomické podmínky, hlubší pochopení manželské lásky, sexuality a důstojnosti muže a ženy i nové vědecké objevy přinesly pro nauku církve a život podle ní nové výzvy (srov. HV, 3). Na úlohu Komise panovaly různé názory – a to dokonce i mezi jejími členy. Někteří nepovažovali za možné zpochybnění stávající nauky církve, ale kladli si otázku, zda nová „pilulka“ spadá do kategorie „antikoncepce“, jak byla tradičně definována, protože při jejím užívání nebyl nijak narušován průběh samotného manželského aktu.²⁸ Jiní žádali přezkoumání postoje církve i k ostatním druhům kontroly početí, protože se domnívali, že je církev dosud odmítala z důvodů, které ve světle nového teologického a vědeckého poznání neobstojí.²⁹

Papež chtěl tyto výzvy lépe pochopit a odpovědět na ně jazykem, který bude lépe odpovídat smýšlení moderního člověka, aniž by přitom zpochybňoval jádro tradiční a pevné nauky církve. To plně odpovídalo přístupu koncilu, který rozlišuje obsah víry, který se nemění, od formy, tj. jejího vyjádření, která se může a má stále zdokonalovat.³⁰

3. Jaký byl průběh prací Komise?

Komisi schválil papež Jan XXIII., poprvé ale jednala až v říjnu 1963 v Lovani po zvolení jeho nástupce Pavla VI. Jejím úkolem bylo v první fázi připravit podklady pro vyjádření církve k problémům růstu světové populace na mezinárodní politické scéně. Později se její záběr rozšířil na dokumentaci a reflexi týkající se kontroly početí z pohledu teologie a různých vědních oborů.

V dubnu a červnu následujícího roku se Komise znovu sešla, tentokrát v rozšířené sestavě (přibyli morální teologové a ekonomové).³¹ Z diskusí začalo být stále jasnější, že mezi jejími členy převažuje tendence ke změně nauky církve v otázce nemorálnosti antikoncepce.

28 Tento postoj zastával i Carlo Colombo, teolog blízký papeži Pavlu VI., viz <http://www.twotlj.org/Ford.html>.

29 Viz např. NOONAN (1986). Byl to názor, který prosazoval mimo jiné také kardinál Suenens.

30 Srov. JAN XXIII., *Proslov u příležitosti zahájení II. vatikánského koncilu*, 11. 10. 1962 (AAS 54 [1962], 792); II. vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, 62.

31 Seznam členů komisi lze najít např. v: MARENGO (2018), 66-68.

Pavel VI. během promluvy ke kardinálům na konci června 1964 poprvé na veřejnosti hovořil o skupině odborníků, která má papeži pomoci při studiu problému odpovědného rodičovství.³² Současně kardinály ujistil, že debata doposud nepřinesla žádné argumenty, které by ho nutily nauku změnit.³³ V reakci na papežovu promluvu časopis *The Tablet* vzápětí zveřejnil petici na podporu revize učení církve; dopis s touto žádostí dostali také všichni koncilní otcové.³⁴ Tato a mnohé další podobné iniciativy ukazují, jak důležitou roli při utváření veřejného mínění o kontrole početí sehrála média.

4. Proč Pavel VI. Komisi potvrdil a rozšířil?

Papež Pavel VI. si přál, aby složení Komise bylo co nejpestřejší, reprezentativní, aby zahrnovalo různé teologické přístupy k dané otázce, odborníky na obory důležité k pochopení problematiky, zástupce z těch regionů, na které otázka růstu populace zvláště bolestně doléhá, a samozřejmě i manželské páry, které přinášejí svoji specifickou zkušenost a náhled na věc.³⁵ Chtěl pravděpodobně také dát co největší prostor argumentaci těch, kdo se domnívali, že církev má svou nauku změnit, aby tak bylo možno poctivě zvážit všechna důležitá hlediska problému odpovědného rodičovství a odpověď magisteria vycházela z dostatečné informovanosti o tom, jak lze o dané otázce uvažovat.

V březnu 1965 na 4. zasedání Komise, která čítala již téměř 60 členů, na zúčastněné odborníky udělala velký dojem přednáška filosofa a právníka Johna Noonana. Ten je autorem doposud nejrozsáhlejší publikace o dějinách postoje katolické církve k antikoncepci.³⁶ Ve svém příspěvku doložil, že od prvních

32 Pavel VI. konkrétně řekl: „Církev se věnuje studiu, které, jak doufáme, brzy s pomocí mnoha vynikajících odborníků dokončíme. Předložíme co možná nejdříve jeho závěry, a to ve formě, kterou budeme považovat za nejvhodnější s ohledem na předmět, o němž se jedná, a zamýšlené cíle“ (*Promluva ke kolegiu kardinálů*, 23. 6. 1964; *Insegnamenti di Paolo VI*, II [1964], 421).

33 „Chceme však otevřeně říci, že až dosud jsme neměli dostatečný důvod, abychom normy vydané Piem XII. považovali za překonané, a tudíž už nezávazné. Je nutné je tedy považovat za platné, přinejmenším do doby, než budeme ve svědomí vnímat povinnost je změnit“ (*tamtéž*).

34 Srov. PUCETTI (2013), 63.

35 „Chtěli jsme, aby báze vašeho výzkumu byla dost široká, aby zde byly lépe zastoupeny různé myšlenkové směry, aby díky vašemu setkání mohl zaznít hlas ze zemí, které zakoušejí velké obtíže na sociologické úrovni, a aby laici, zvláště manželské páry, v tak důležitém počínu měli své zástupce“ (*Promluva ke Komisi pro studium problémů populace, rodiny a porodnosti*, 27. 3. 1965; *Insegnamenti di Paolo VI*, III [1965], 203).

36 Srov. NOONAN (1986, pův. 1965).

staletí církve až do počátku 20. století existovalo všude a všemi křesťany zastávané jednoznačné odsouzení antikoncepčních praktik. Na druhou stranu se však domníval, že tento postoj vychází z dobově podmíněného chybného chápání manželské lásky, sexuality a lidské přirozenosti, a proto je změna nauky církve nejen možná, ale i žádoucí.

Podobný, možná ještě větší efekt mělo vystoupení Američanů Patricka a Patricie Crowleyových, zakladatelů Christian Family Movement, kteří představili závěry velmi rozsáhlého průzkumu zkušeností párů s metodami přirozeného plánování rodičovství (PPR). Někteří z uživatelů považovali PPR za vážnou překážku manželské spokojenosti a harmonického soužití v sexuální oblasti.³⁷ I to mohl být jeden z faktorů, který posílil přesvědčení členů Komise, že učení církve je třeba revidovat.

5. Měl papež Pavel VI. pochybnosti o pravdivosti tradiční nauky?

Nic z toho, co víme o papežově jednání a smýšlení v době přípravy encykliky *Humanae vitae*, nenaznačuje, že by Pavel VI. měl o platnosti tradiční nauky nějaké pochybnosti. Chtěl ale pravděpodobně dát dostatečný prostor zastáncům revize postoje církve. Jejich argumenty ho ale nakonec nepřesvědčily, že k takové změně jsou dostatečně závažné důvody.³⁸ Potvrzuje to i srovnání různých redakcí textu encykliky *Humanae vitae*, na nichž se Pavel VI. podílel: i přes rozdílnost formulací je ve všech verzích (od Colombova návrhu až po definitivní text encykliky³⁹) jednoznačně vyjádřeno odmítnutí antikoncepce jako morálně špatné.

37 Srov. McCLORY (1997); pro re-analýzu dotazníků s odpověďmi manželských párů a srovnání se zkušenostmi uživatelů moderních metod PPR viz FEHRING & MCGRAW (2003). Je třeba říci, že v té době byla známá a rozšířená v podstatě pouze kalendářní a teplotní metoda, přičemž druhá zmiňovaná ve své přísné formě vyžaduje podstatně delší období zdrženlivosti, než je tomu u moderních forem PPR.

38 Pavel VI. říká: „Využili jsme mnoha specifických konzultací s osobami vysoké morální, vědecké a pastorální úrovně. Prosili jsme o světlo Ducha Svatého a své svědomí jsme úplně a svobodně otevřeli hlasu pravdy. Usilovali jsme o výklad Boží normy, která tryská z niterných požadavků autentické lidské lásky, podstatných struktur instituce manželství, osobní důstojnosti manželů, jejich poslání sloužit životu a svatosti křesťanského manželství. Uvažovali jsme nad neměnnými prvky tradiční a platné nauky církve, zvláště pak nad učením nedávného koncilu. Pečlivě jsme zvažovali důsledky jednoho či druhého rozhodnutí. **A neměli jsme žádnou pochybnost o tom, že je naší povinností přednést naše závěry tak, jak byly vyjádřeny v aktuální encyklice**“ (*Promluva na generální audienci*, 31. 7. 1968; *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968), 871; zdůraznění přidáno).

39 Viz níže přehled redakcí encykliky.

To však ze strany papeže neznamenalo doktrinální rigiditu či pastorační necitlivost vůči problémům reálného života manželů. Pavel VI. si byl dobře vědom tíže své zodpovědnosti a praktických důsledků svého rozhodnutí pro věřící páry. V promluvě krátce po vydání encykliky vyznává:

„Věděli jsme o diskusích o tomto důležitém tématu, které vzplanuly s velkou vášní a také s velkou autoritou; vnímali jsme bouřlivé hlasy veřejného mínění a tisku; naslouchali jsme i těm nejtišším hlasům, které však pronikly do našeho srdce otce a pastýře, zvláště nejtišších žen, mučených tímto tak těžkým problémem a ještě těžší vlastní zkušeností.“

A pokračuje:

„Častokrát jsme měli dojem, že jsme tím množstvím dokumentů jako-by přemoženi, a častokrát jsme, lidsky řečeno, pocítili nedostatečnost naší osoby tváří v tvář hroznému apoštolské povinnosti vyslovit se k danému problému; častokrát jsme se třáslí před dilematem, zda zvolit cestu snadných ústupků názorům dnešní doby, či vyslovit závěr, který by lidé dneška jen těžko snesli a který by snad mohl být pro manžel-ský život zbytečně zatěžující.“⁴⁰

6. Proč si Pavel VI. odpověď na koncilu vyhradil pro sebe?

První debata o manželství proběhla 29. 10. 1964 během III. zasedání koncilu.⁴¹ Vícekrát během ní bylo zmíněno téma odpovědného rodičovství (Ruffini, Léger, Reuss aj.). Známy je především příspěvek kardinála Suenense,⁴² který zdůrazňoval úlohu vědeckého poznání při určování toho, co je „v souladu s přirozeností a proti přirozenosti“. Svoji výzvu podtrhl dramatickými slovy: „A prosím vás, drazí bratři biskupové, vyhněme se novému případu Galilei. Jeden církvi stačil.“⁴³

40 *Promluva na generální audienci*, 31. 7. 1968; *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968), 870 a 871.

41 K diskusi o manželství a odpovědném rodičovství na koncilu viz např. GROOTAERS & JANS (2002); PUCCETTI (2013), 63-140.

42 **Léon-Joseph Suenens (1904-1996)**, belgický arcibiskup a kardinál, blízký přítel Pavla VI., jeden z moderátorů II. vatikánského koncilu, výrazná postava liberálního křídla.

43 Srov. PUCCETTI (2013), 86. Hans Küng popisuje ve svých pamětech, že když vyšel se Suenensem ten den z koncilní auly, byl belgický kardinál přesvědčený, že jeho proslov

Papež si byl vědom značné polarizace názorů na otázku morálnosti antikoncepce, která se objevila už během přípravy textu *Gaudium et spes*, i toho, že dosažení konsensu bylo v dohledné době nereálné. Možná právě proto několik dní před první koncilní debatou o manželství oznámil, že si odpověď na otázku ohledně morálního hodnocení konkrétních metod kontroly početí vyhrazuje pro sebe.⁴⁴

Věděl rovněž o návrzích některých koncilních otců se k otázce antikoncepce buď vůbec nevyjádřit, nebo nabídnout nějaké kompromisní řešení. To by však podle papeže mohlo vést k přesvědčení, že církev si není jistá tradiční naukou, a svědomí manželů by tak mohlo být uvedeno do omylu. Proto trval na vložení vysvětlující poznámky do *Gaudium et spes* (čl. 51), ve které je potvrzena platnost nauky předchozích papežů a uveden odkaz na práci Komise o odpovědném rodičovství, která měla papeži předložit své závěry. Učení církve zůstává v platnosti, dokud a pokud papež nedojde ve svém svědomí k přesvědčení, že argumenty pro změnu jsou dostatečně závažné a dobře podložené. Což se nakonec nestalo.

7. Jak pokračovaly práce po koncilu až do odevzdání Závěrečné zprávy Komise?

Po skončení koncilu měla práce Komise pokračovat stejným stylem. V reakci na žádost kardinála Ottavianiho⁴⁵ chtěl ale Pavel VI. celou otázku nakonec svěřit malé skupině kardinálů. Do věci se zapojil de Riedmatten a výsledkem bylo kompromisní řešení: vznikne „nová“ Komise, jejímž jádrem bude skupina 16 kardinálů a biskupů (mezi než patřil i K. Wojtyła), jimž budou pomáhat odborníci-*periti* už dříve zapojení do diskusí.⁴⁶

Duben až červen 1966 bylo období intenzivní práce Komise: proběhlo celkem 8 studijních setkání v různém počtu a složení – teologové, lékaři, sociologové a ekonomové, skupina pastoralistů, plenární zasedání a konečně jako poslední se sešli členové „užší Komise“ kardinálů a biskupů.

představuje nastolení nového teologického směřování a že Komise nakonec předloží návrh na změnu učení církve (srov. *tamtéž*).

44 Srov. MARENGO (2018), 36-37.

45 **Alfredo Ottaviani (1890-1979)**, od 1959 do 1965 v čele Svatého oficia, v letech 1965-1968 pak Kongregace pro nauku víry, účastník II. vatikánského koncilu. Od února 1966 jmenován předsedou Komise. Velmi významný zástupce „konzervativní“ pozice.

46 Srov. MARENGO (2018), 51.

Závěrečná zpráva (27. 6. 1966),⁴⁷ jejímž autorem byl Henri de Riedmatten, čítala celkem 63 stran strojopisu v hlavní části. V závěru byly pak připojeny dva dokumenty shrnující práci Komise (jeden latinský, druhý francouzský):

1. *Schema documenti De responsabili paternitate*⁴⁸ (doktrinální dokument)
2. *Indications pastorales*⁴⁹ (pastorální dokument)

V příloze se (vedle dalších dokumentů) nacházely:

3. *Status quaestionis: Doctrina Ecclesiae eiusque status*⁵⁰ (tzv. Zpráva menšiny: J. Ford,⁵¹ M. Zalba, J. Visser, S. de Lestapis)
4. *Documentum syntheticum de moralitate regulationis nativitatum*⁵² (tzv. Zpráva většiny: P. Delhay, J. Fuchs, R. Sigmond)

Právě tyto dva poslední dokumenty byly považovány za výstup z diskusí dvou protichůdných postojů ke zkoumané otázce. Pozice menšiny obhajovala platnost tradiční nauky, většina se přiklonila k tezi, že používání antikoncepce je v jistých situacích mravně přípustné. Jeden z členů Komise ale vyjádřil obavu, že odevzdání pouze těchto dvou dokumentů uvede papeže do obtížné situace: bude se muset přiklonit k jedné ze stran. Proto teologové vybraní z „většiny“ vypracovali nový text (tzv. *Schema documenti*), o kterém doufali, že bude přijat jednomyslně.

47 Text latinského originálu (neobsahuje přílohy) viz: <http://twotlj.org/Final-Report.pdf> (4. 10. 2018).

48 *Schéma dokumentu O odpovědném rodičovství*; text lat. originálu: <http://twotlj.org/Final-Report.pdf>; přetištěno též v: PAUPERT (1967), 176-186; italský překlad: *tamtéž*, 129-132; anglický překlad: HOYT (1968), 79-101.

49 *Pastorační pokyny*, jejichž autorem byl arcibiskup Dupuis. Byl připojen jako určité doplnění doktrinálního dokumentu. Text fr. originálu: <http://twotlj.org/Final-Report.pdf>; angl. překlad: HOYT (1968), 103-111.

50 *Současný stav problému: Nauka církve a její status*; text lat. originálu: <http://twotlj.org/Status-quaestionis.pdf> (4. 10. 2018); PAUPERT (1967), 160-175; it. překlad: *tamtéž*, 73-128; angl. překlad: HOYT (1968), 25-61.

51 **John C. Ford, SJ (1902-1989)**, americký morální teolog, člen Komise, ve které obhajoval tradiční nauku církve. Úzce spolupracoval s jiným významným teologem, G. Grisezem, se kterým vydali v roce 1978 článek argumentující ve prospěch neomylnosti nauky *Humanae vitae* (srov. FORD & GRISEZ [1978]).

52 *Souhrnný dokument o morálnosti regulace porodnosti*; text lat. originálu: <http://twotlj.org/Documentum%20syntheticum.pdf> (4. 10. 2018); PAUPERT (1967), 153-159; it. překlad: *tamtéž*, 53-72; angl. překlad: HOYT (1968), 63-77.

Hlasování kardinálů a biskupů však zcela jednoznačný závěr nepřineslo.⁵³ Na první otázku (Souhlasíte s tím, že každý antikoncepční zásah – sterilizaci a potrat nepočítaje – je vnitřně špatný?) celkem 9 odpovědělo „nesouhlasím“, 3 „souhlasím“ a 3 se zdrželi hlasování.⁵⁴ Druhá otázka se ptala, zda pozice „většiny“ ohledně hodnocení antikoncepce je v návaznosti (*in continuitate*) na tradiční učení církve. Celkem 9 vyjádřilo souhlas, 5 nesouhlas a 1 se zdržel hlasování. Většina členů užší Komise tedy byla přesvědčená, že i když tradiční učení považuje antikoncepci za vnitřně špatnou, dnes může církev učit pravý opak, ale nebude to *popření* dřívější nauky, ale její autentický vývoj. Jediné, na čem se přítomní otcové shodli, bylo to, že se papež k otázce má co nejdříve vyjádřit.

Diskuse ohledně Závěrečné zprávy Komise na zasedání, které svolal kardinál Ottaviani na konci září 1966, skončila v patové situaci. Bylo tomu mimo jiné proto, že se jí účastnili i tři teologové aktivně zapojení do práce Komise. Papež v promluvě na gynekologicko-porodnickém kongresu 29. října vyjádřil určitou nespokojenost s dosavadní prací Komise a oznámil novou fázi studia problému.⁵⁵

8. V čem byly závěry „většiny“ v Komisi problematické?

Někdy se proti učení *Humana vitae* namítá, že se papež neřídil názorem výrazné většiny členů komise, kterou sám ustanovil. To je pravda, ale měl k tomu závažné doktrinní důvody. Sám Pavel VI. v *Humanae vitae* (čl. 6) uvádí, že závěry Komise nepřijal za vlastní hlavně proto, že „některé přístupy použité při řešení dané otázky se odchylovaly od mravního učení o manželství, jak je trvale předkládáno učitelským úřadem církve“. Dokumenty, které prezentovaly názor „většiny“, totiž stavěly na chybné antropologii (dualistickém pojetí vztahu mezi osobou a přirozeností, podceňování důsledků dědič-

53 Srov. MARENGO (2018), 54.

54 K. Wojtyła se hlasování nemohl zúčastnit.

55 „[Komise] ve svých různých sekcích a po dlouhých diskusích dokončila svůj velký úkol a zaslala nám své závěry. Ty však, zdá se nám, nemohou být považovány za definitivní, a to kvůli závažným důsledkům, jaké by měly pro mnohé a obtížné otázky, a to jak doktrinní, tak pastorální a sociální, které nesmějí být probírány izolovaně či dány stranou, ale logicky promyšleny v celkovém kontextu daného studia. Tato skutečnost znova ukazuje, jak nesmírně komplexní a mimořádně závažná je problematika regulace porodnosti. Žádá si od naší odpovědnosti další studium, jemuž jsme už s hlubokou úctou věnovali tolik pozornosti a sil, ale v němž s ohledem na povinnost našeho apoštolského poslání odhodlaně pokračujeme“ (*Promluva k národnímu kongresu Italské společnosti pro porodnictví a gynekologii*, 29. 10. 1966; *Insegnamenti di Paolo VI*, IV [1966], 525).

ného hříchu aj.) a nesprávném výkladu tzv. principu totality. Zpochybňovaly rovněž kompetenci magisteria v závazné interpretaci přirozeného mravního zákona.⁵⁶

9. Jak probíhala bezprostřední příprava textu *Humanae vitae*?

Kardinál Ottaviani nakonec svěřil úkol kritického zhodnocení dokumentů Komise dvěma mužům, kteří k ní nepatřili: Anselmu Günthörovi, OSB a Gustavu Marteletovi, SJ.⁵⁷ Právě druhý jmenovaný pak hrál významnou úlohu v závěrečné fázi přípravy nové encykliky. V listopadu 1966 dokončil souhrn dosavadních diskusí (tzv. *Rapport Martelet*).⁵⁸ A na dubnovém setkání nové studijní komise v roce 1967 předložil náčrt struktury papežského dokumentu o odpovědném rodičovství.⁵⁹ V něm navrhuje zachování tradiční nauky církve, ale přimlouvá se k jejímu vyjádření novým, srozumitelnějším a pastoračně citlivějším jazykem. Jeho návrh nebyl nakonec v této konkrétní podobě přijat a vypracováním nového textu byl pověřen milánský teolog Carlo Colombo.⁶⁰

V době zasedání nové komise došlo k incidentu, který představoval zásadní mezník ve veřejné diskusi o kontrole porodnosti: časopis *National Catholic Reporter* (a současně s ním i další tištěná média) zveřejnil tři dokumenty ze Závěrečné zprávy Komise: tzv. Zprávu menšiny, Zprávu většiny a Schéma dokumentu O odpovědném rodičovství. Z pohledu členů Komise a autorů těchto textů to byl neetický krok, protože charakter těchto dokumentů (podléhaly papežskému tajemství) jim zajišťoval svobodu vyjádření bez kritiky a nátlaku ze strany veřejného mínění. Lze se oprávněně domnívat, že iniciátory ke zveřejnění jinak tajných dokumentů vedla snaha vyvolat u věřících očekávání změny nauky ze strany církve a určitý tlak na rozhodnutí papeže v tomto směru.

56 Pro analýzu argumentů „většiny“ viz tzv. *Krakovské memorandum* Karola Wojtyły a jeho spolupracovníků (srov. GALUSZKA [2017], 265-286). Užitečný kritický přehled přináší např. také SMITH (1991), 15-35.

57 **Gustave Martelet (1916-2014)**, francouzský jezuita, věnoval se christologii, teologii stvoření a evoluci. Spolupracoval na vzniku *Humanae vitae* a Pavel VI. ve své promluvě krátce po vydání encykliky (31. 7.) doporučil jeho práci k lepšímu pochopení učení církve.

58 Francouzské znění dokumentu lze nalézt v MARENGO (2018), 145-161.

59 Viz MARENGO (2018), 163-175.

60 **Carlo Colombo (1909-1991)**, milánský teolog, člen Přípravné teologické komise II. vatikánského koncilu, později jako pomocný biskup milánský působil jako *peritus* na posledních dvou zasedáních koncilu. Byl osobním teologickým poradcem Pavla VI., od roku 1966 člen Komise.

Colombo po dvou měsících práce v červnu 1967 dokončil text, který byl nakonec přijat jako výchozí dokument pro vypracování *Humanae vitae*. Obsahoval již základní rozdělení do tří částí (Aktuální situace a kompetence magisteria; Doktrinní principy; Pastorační směrnice) a téměř všechny klíčové body výkladu a argumentace, které najdeme v encyklice (charakteristiky manželské lásky a odpovědného rodičovství, princip nerozlučitelnosti dvou aspektů manželského aktu aj.).

Text poté přepracovala a rozšířila Kongregace pro nauku víry (leden 1968). Výsledkem však byl poněkud těžkopádný dokument, orientovaný příliš doktrinně, s nepoměrně menší pastorační částí. Po dalších revizích bylo vylepšené znění předloženo papeži k posouzení. Ten po úpravách 9. května encykliku schválil a nařídil ji zveřejnit 23. května na slavnost Nanebevstoupení Páně.

V tuto chvíli však nastala situace, kterou nemohl nikdo předvídat: nová encyklika, která se měla jmenovat *De nascendae prolis* (O rození potomstva), byla již v latinské verzi vytištěná a zbývalo ji přeložit do dalších oficiálních jazyků. Dva překladatelé do francouzštiny, Martin a Poupard, se obrátili na papeže se smělým návrhem: text podle nich potřebuje úpravu, a to jak stylistickou, tak obsahovou, aby byl pochopitelnější a přijatelnější pro lidi dnešní doby, a tak mohl lépe splnit svůj účel.⁶¹

K překvapení všech, pravděpodobně i žadatelů samotných, papež jejich návrhu vyhověl. Martin a Poupard pak 8. června předložili svoji představu, jak by encyklika měla vypadat – dlužno říci, že to byl text stylisticky vytříbenější, místy výrazně stručnější a přehlednější. Datum vydání se posunulo tentokrát na slavnost svatých apoštolů Petra a Pavla 29. června. Po novém kole úprav byl výsledek redakční práce dán papeži 22. června ke schválení. Na tiskové konferenci v pondělí 29. července byla v Římě představena encyklika, kterou svět zná pod názvem *Humanae vitae*. Nese oficiální datum vydání 25. července, kdy se slaví svátek apoštola Jakuba.

10. Proč papež nevyhlásil nauku obsaženou v *Humanae vitae* slavnostním způsobem, jako definici *ex cathedra*?

Papež vědomě upustil od slavnostní definice nauky (nechtěl ji vyhlásit jako dogma *ex cathedra*).⁶² Pravděpodobně to bylo s ohledem na pastorální, nikoli

61 Srov. MARENGO (2018), 106.

62 MARENGO (2018), 101 a 103.

doktrinální povahu II. vatikánského koncilu. Hledal způsob, který se mu zdál více přijatelný pro člověka dnešní doby. Předkládá proto pravdu méně přís-
ným, více trpělivým a pokorným způsobem. Vyhlásit nové dogma *ex cathedra* by v případě odmítnutí ze strany věřících znamenalo herezi, která má své
závažné kanonické důsledky; to by vedlo k zásadnímu rozštěpení církve, kte-
rému se chtěl papež vyhnout.

Pavel VI. byl však přesvědčen o pravdivosti nauky, kterou v *Humanae vitae* vyložil, i o tom, že je v souladu s lidským rozumem (HV, 12) a křesťanským zjevením.⁶³ Sám se k ní také během svého pontifikátu při různých příležitostech vrátil a svůj postoj potvrdil.⁶⁴ Nechtěl stanovit nové dogma. Slavnostní vyhlášení totiž nic nepřidá k samotné pravdivosti nauky.⁶⁵ Nejednalo se však z jeho strany o pouhé disciplinární opatření, či provizorní, v budoucnu snad revidovatelnou nauku.

Stojí za zmínku, že během poslední revize *Humanae vitae* vložil do nadpisu čl. 19 spojení „Mater et Magistra“⁶⁶ (Církev – Matka a Učitelka), aby podtrhl, že autorita učitelského úřadu církve má „mateřský“ charakter. A jako v běž-
ném životě nevěříme své matce jen to, co pronese pod přísahou, tak také jako členové Božího lidu přijímáme s důvěrou a poslušností nejen to, co Matka Církev vyhlásí jako dogma. Své matce věříme proto, že je to naše matka: darovala nám život, živila nás mlékem, uváděla nás na cestu života...

63 Srov. např.: „Protože církev tento zákon nestanovila, není jeho soudkyní, nýbrž jen strážky-
ní a vykladatelkou, a nikdy nebude smět prohlásit za dovolené to, co dovoleno není, protože
je to svou povahou vždy v rozporu s pravým dobrem člověka“ (HV, 18). Nebo: „Chceme
ještě připomenout, že norma, kterou jsme vyhlásili, není naše, ale je vlastní strukturám
života, lásky a lidské důstojnosti; vyplývá z Božího zákona“ (Promluva při Anděl Páně, 4.
8. 1968; *Insegnamenti di Paolo VI*, VI [1968], 1098).

64 Srov. CICCONE (1980), který obsahuje seznam všech papežových vyjádření k HV a odpověd-
nému rodičovství.

65 Rozhodující otázka tedy není, zda je nauka *Humanae vitae* neomylná, ale zda je pravdivá.
To stačí jako odpověď na kousavou poznámku Oty Mádra: „Když se vášniví stoupenci
přísného výkladu encykliky [*Humanae vitae*] pokoušeli prohlašovat její nauku za nezvratné
dogma, prohlásil papež několikrát, že tomu tak není. Sám jsem slyšel přímo od kardinála
Trochty, co na jeho dotaz odpověděl Pavel VI.: «Nechtěl jsem tím říci poslední slovo»“
(MÁDR [2007], 194). K otázce neomylnosti nauky obsažené v HV viz např. FORD & GRISEZ
(1978).

66 Srov. MARENGO (2018), 269.

Poměrně často se cituje vyjádření Mons. Ferdinanda Lambruschiniho⁶⁷ při tiskové konferenci 29. července, na které byla encyklika představena světu: „Odpověď [kterou papež dal] není neomylná.” Málokdy se však uvádí, jak jeho vyjádření pokračuje:

Odpověď [kterou papež dal] není neomylná, ale autentická a zavazuje svědomí věřících i hierarchie, bez jakékoli nejednoznačnosti. Je nemožné připustit i pouze jako pravděpodobné mínění tezi, která by protirečila tak jasnému a definitivnímu vyjádření papeže. Ti, kdo neopatrně věřili, že je možné učit, že je přípustné uchýlit se k používání antikoncepčních prostředků, musí své přesvědčení změnit.”⁶⁸

11. Spolupracoval Pavel VI. při vydání *Humanae vitae* s ostatními biskupy?

Kromě podnětů od členů „užší“ Komise a názorů a rad, které biskupové do Říma zaslali spontánně nebo na papežovu žádost (srov. HV, 5), obdržel už začátkem roku 1964 zprávy o místní situaci (teologické a pastorační tendence, rozšíření antikoncepce mezi věřícími) od jednotlivých biskupských konferencí. Na biskupské synodě 1967 pak požádal přítomné otce o písemné vyjádření k problematice antikoncepce.⁶⁹ Je překvapivé, že ze 199 účastníků odpovědělo (většinou velmi stručně) jen 26. Mezi nimi opět převažoval názor upřednostňující změnu tradiční nauky; pouze 7 žádalo papeže, aby ji znovu potvrdil (mezi nimi např. Karol Wojtyla a Fulton Sheen).

12. Jaký byl přínos Karola Wojtyly a jeho kolegů k *Humanae vitae*?

Karol Wojtyla se do přípravy nové encykliky Pavla VI. oficiálně zapojil od února 1966, kdy byl jmenován členem Komise pro populaci. Kvůli odporu

67 **Ferdinando Lambruschini (1911-1981)**, profesor morální teologie na Lateránské univerzitě. Od června 1964 člen Komise, zastávce postoje „většiny“, nepodílel se však na závěrečné fázi přípravy encykliky. Byl pověřen papežem Pavlem VI., aby na tiskové konferenci představil *Humanae vitae*. Nebyla to nejšťastnější volba, protože Lambruschiniho prezentace se téměř výlučně zaměřila na doktrinální část dokumentu a byla v médiích desinterpretována tak, že encyklika není neomylná, a tudíž není závazná pro svědomí věřících.

68 Text převzat z: *Bolletino Salesiano*, 92, 20 (1968), 113. Lambruschiniho promluva byla rozsáhlá a celé její znění nebylo podle mých informací publikováno. Úryvky cituje např. PUCETTI (2013), 220-221.

69 Srov. MARENGO (2018), 88-98.

komunistických státních orgánů, které odmítly arcibiskupovi vydat pas, se nemohl osobně zúčastnit jednání Komise v Římě, a to ani jejího závěrečného zasedání.⁷⁰ Wojtyla však i přes tyto nepříznivé okolnosti pokračoval ve studiu této problematiky. Oslovil též několik teologů, aby se stali součástí krakovské diecézní komise, která by se systematicky a na vědecké úrovni těmto aktuálním otázkám věnovala. Jejími členy byli: pomocný biskup krakovský Stanislaw Smoleński, kněží a morální teologové Tadeusz Ślipko, Józef Podgórski, Juliusz Turowicz, Jerzy Bajda a Karol Meissner, OSB, lékař, se kterým Wojtyla už dříve konzultoval některé otázky při psaní knihy *Láska a odpovědnost*. Setkání se však účastnili i další spolupracovníci.⁷¹

Wojtyla během několika měsíců se svými kolegy vypracoval dokument zvaný *První krakovské votum*, které poté zaslal papeži 8. července 1966.⁷² Formuloval v něm své výhrady k některým příspěvkům na zasedání Komise o odpovědném rodičovství, které obhajovaly používání antikoncepce.⁷³ Z archivních pramenů víme, že Wojtyla měl možnost o tomto votu diskutovat s papežem na soukromé audienci 20. dubna 1967.⁷⁴

Poté, co některé dokumenty papežské Komise unikly na veřejnost, teologové spolupracující s Wojtylou svůj příspěvek podstatně přepracovali a zaslali papeži v únoru 1968 jako oficiální příspěvek polské biskupské konference k debatě. Tento významný dokument, který pravděpodobně (alespoň nepřímo) ovlivnil některé formulace *Humanae vitae*,⁷⁵ se nazývá *Krakovské memorandum*.⁷⁶ V téže době Wojtyla dostává k posouzení text budoucí encykliky vypracovaný Kongregací pro nauku víry a má tak možnost se k němu přímo vyjádřit. S obsahem doktrinální části naprosto souhlasí, i když připojuje poznámku, že by bylo vhodnější vyjít nikoli přímo z pojmu „manželské lásky“,

70 Srov. WEIGEL (2005), 206-210.

71 Srov. GALUSZKA (2017), 244.

72 Srov. GALUSZKA (2013).

73 Wojtyla nemohl mít ještě k dispozici kompletní *Závěrečnou zprávu* Komise, protože ta byla vyhotovena 27. června, a tedy ani *Schema documenti De responsabili paternitate* (doktrinální dokument, který byl určitou syntézou závěrů práce Komise), protože ten dostal definitivní podobu o den dříve. Reagoval s největší pravděpodobností na tzv. *Zprávu většiny* (*Documentum syntheticum de moralitate regulationis nativitatum*) z 27. května a možná i na další diskusní příspěvky.

74 Srov. GALUSZKA (2013), 324.

75 Srov. BARBERI & SELLING (2013); GALUSZKA (2017), 262.

76 *Krakovské memorandum* v jeho historickém kontextu představuje kromě GALUSZKY (2017) např. SMITH (2012). Pro příspěvky některých členů krakovské komise, které mohou přispět k hlubšímu pochopení jejich přístupu, viz WENISCH (1984).

ale začít u osoby, která je k této konkrétní formě lásky povolána a poté ji uskutečňuje. Navrhuje rovněž rozšířit pastorální část dokumentu.⁷⁷

Po vydání *Humanae vitae* měl Karol Wojtyła nemalý podíl na jejím přijetí a správné interpretaci: V roce 1969 píše se spolupracovníky úvod k encyklice, který je záhy přeložen do italštiny.⁷⁸ Na podzim téhož roku zakládá v Krakově arcidiecézní Institut studií o rodině. Znamé jsou i jeho další příspěvky k hlubšímu pochopení tohoto papežského dokumentu, který se stal pro mnohé znamením odporu.⁷⁹

13. Jaké byly hlavní důvody nepřijetí encykliky *Humanae vitae*?

I když nechyběly pozitivní ohlasy na papežovo prohlášení i řada vynikajících filosofických a teologických prací na jeho obhajobu (např. Dietrich von Hildebrand, Elizabeth Anscombe, John Kippley, aj.),⁸⁰ naprostá většina katolických křesťanů encykliku *Humanae vitae* nepřijala a ani v současnosti podle jejího učení nežije. Analýza hlubších příčin by vyžadovala mnohem rozsáhlejší pojednání. Zde uvedme jen některé:

- A. Většina katolických párů v rozvinutých zemích v době vydání HV už používala antikoncepci. Existovala také atraktivní nabídka antikoncepční pilulky, naopak moderní metody PPR byly teprve v plenkách (viz Tab. 1).
- B. S tím úzce souvisí fakt, že v té době panovalo rozšířené falešné očekávání změny v učení církve (zde hrál klíčovou úlohu tisk a prohlášení různých teologů).

77 Srov. MARENGO (2018), 99-100.

78 WOJTYŁA, K. ET AL. (1969). *Introduzione all'enciclica Humanae vitae*. Città del Vaticano: Tipografia Polyglotta Vaticana.

79 Srov. WOJTYŁA (1969) a (1978). GALUSZKA (2017) ve své disertaci zveřejnil Wojtyłův *List papeži Pavlu VI.* (str. 517-539). Datuje ho do roku 1969, podle MARENGA (2018) však pochází z 20. března 1971 (str. 128).

80 Pro soubor těchto příspěvků viz např. Smith (1993). V češtině máme k dispozici pouze práci VON HILDEBRANDA (1999) a KIPPLEYHO (2001). Viz též *Přílohu 2*, kde se nachází dopis Padre Pia z Pietrelciny Pavlu VI.

- C. Existoval velmi aktivní a dobře organizovaný teologický disent (např. Curran a jiní).⁸¹
- D. Mezi biskupy a kněžími panovala nejednota ohledně výkladu a aplikace encykliky (některé pastorační směrnice biskupských konferencí byly značně problematické).
- E. Hlavní příčinou však byla podle mého názoru *krize víry*: sekularizace pojetí manželství, manželské lásky a sexuality.
- F. Některé důvody najdeme i ve *slabých bodech samotné encykliky*: chybí v ní hlubší teologické zdůvodnění předložené mravní normy, propracovanější antropologický základ nauky, podrobnější pastorační směrnice. Odpovědí na tyto nedostatky HV je přínos Jana Pavla II. v *Teologii těla* (1979-1984), *Familiaris consortio* (1981) a dalších dokumentech; pastorační pokyny pak obsahuje *Vademecum pro zpovědníky* (1997).

Tab. 1: Kontrola početí v době okolo vydání *Humanae vitae*

1960:	První antikoncepční pilulka na trhu v USA (o rok později v Evropě)
1963:	John Rock (katolík, jeden z „otců“ pilulky): kniha <i>The time has come</i> (obhajoba pilulky) ***
1964:	John Billings: kniha <i>The Ovulation method</i> (první popis Billingsovy ovulační metody)
1965:	Josef Rötzer: kniha <i>Kinderzahl und Liebessehe</i> (první popis symptotermální metody) ***
1971:	Založena Liga pár páru (Couple to Couple League), USA

81 Charles Curran už 12 hodin po tiskové konferenci, která v Římě představila encykliku, zorganizoval ve Washingtonu setkání teologů, kteří ji spolu četli a kritizovali. Připravili k tisku petici proti *Humanae vitae*, která vyšla už následující den ráno; připojilo se k ní nejdříve několik desítek, později několik stovek signatářů. Viz CURRAN, HUNT, HUNT & CONNELLY (1969); text petice i její vynikající kritický rozbor přináší MULLIGAN (2012). Podobné petice se objevily i v Evropě a na jiných místech na světě.

Závěr

Encyklika o odpovědném předávání života se rodila těžko. „Namáhavá cesta k *Humanae vitae*,“ píše Gilfredo Marengo, „nebyla způsobena pochybnostmi či nejistotou ohledně hodnocení podstaty antikoncepčních praktik ze strany Pavla VI., ale nesnadným hledáním jazyka schopného vyjádřit toto hodnocení způsobem vyváženým, přesvědčivým a pastoračně plodným.“⁸² Pavel VI. chtěl jít, s velkým respektem k přínosu II. vatikánského koncilu, za pouhé opakování nauky svých předchůdců. Usiloval tradiční učení formulovat nově. Encyklika *Humanae vitae* ale zůstala v jistém smyslu v půli cesty a nakonec nebyla uspokojivá ani pro konzervativní, ani pro liberální (revizionistický) proud v církvi. První souhlasili s mravní normou zde potvrzenou, ale upozorňovali na to, že jí chybí hlubší zdůvodnění a antropologické zakotvení. Druzí naopak odmítli jádro poselství encykliky a prohlásili ji za pastoračně nerealistickou a od samého počátku neaktuální.

Hodnocení osoby sv. Pavla VI. ve velké debatě o manželské lásce a odpovědném rodičovství závisí samozřejmě na tom, zda souhlasíme s tím, jestli je učení encykliky *Humanae vitae* pravdivé, či nikoli. Pro někoho je tento papež příkladem statečného pastýře a skutečného proroka, jenž v atmosféře zmatku, obav a klání protichůdných názorů dokáže rozpoznat pravdu a s důvěrou ji hlásat světu. Pro jiné bude Pavel VI. spíše tragickou figurou římského biskupa svázaného strachem ze změny a zcela neschopného naslouchat reálným potřebám věřících a číst znamení času.

Na jednom se ale shodnou příznivci i radikální odpůrci papežovy poslední encykliky: *Humanae vitae* je aktuální i dnes, a to dokonce více, než ve své době. Charles Curran, chronický kritik učení církve, zvláště v otázkách týkajících se sexuální etiky, při zpětném pohledu na 50 let debat kolem encykliky píše: „*Humanae vitae* pro nás zůstává jako symbolická nositelka odlišných pohledů na možnost vývoje nauky a její změny. Dokud platí učení ohledně antikoncepce pro manžele, církev se,“ domnívá se americký teolog, „nemůže upřímně a pravdivě vyrovnat s palčivými otázkami dneška, jako je homosexualita, rozvod a nový sňatek a úloha žen v církvi. Církev ztratí důvěryhodnost a mnoho členů, jestliže se těmito problémy nebude upřímně zabývat. *Humanae vitae* je dnes jako stavidlo, které zadržuje vodu přinášející změnu. Na druhé straně je právě toto pro některé v církvi důvod, proč se stavět proti jakékoli změně v učení o umělé antikoncepci.“⁸³

Profesor Curran má v jedné věci naprostou pravdu: v sázce je velmi mnoho.

82 MARENGO (2018), 78.

83 CURRAN (2018), 521.

Literatura

- ADORNATO, G. (2014). *Paolo VI: La storia, l'eredità, la santità*. Cinisello Balsamo: San Paolo.
- BARBERI, M. J., & SELLING, J. A. (2013). The origin of *Humanae vitae* and the impasse in fundamental theological ethics. *Louvain Studies*, 37, 364-389.
- CICCONE, L. (1980). Paolo VI e il decennio della *Humanae vitae*. *Divus Thomas*, 83, 24-48.
- COLOMBO, B. (2008). Discussion on natural fertility regulation: My personal experience and reflections. *Anthropotes*, 24, 179-204.
- CURRAN, C. (2018). *Humanae vitae*: Fifty years later. *Theological Studies*, 79, 520-542.
- CURRAN, C. R., HUNT, R. E., HUNT, J. F., & CONNELLY, T. R. (1969). *Dissent in and for the Church. Theologians and Humanae Vitae*. New York: Sheed & Ward (dostupné on-line na: <http://www.catholicsandcontraception.com/dissent-church-curran-hunt-index>).
- FEHRING, R. J. & MCGRAW, E. (2003). Spiritual responses to the regulation of birth (a historical comparison). In J. W. KOTERSKI (Ed.), *Life and learning XII*. (pp. 265-284). Washington: University Faculty for Life.
- FORD, J. C., & GRISEZ, G. (1978). Contraception and the infallibility of the ordinary Magisterium. *Theological Studies*, 39, 258-312.
- GALUSZKA, P. (2013). Persona e natura nell'agire morale degli sposi nel *Primo votum* di Cracovia. In J. J. PÉREZ-SOBA & P. GALUSZKA (Eds.), *Persona e natura nell'agire morale* (pp. 317-324). Siena: Cantagalli.
- GALUSZKA, P. (2017). *Karol Wojtyła e Humanae vitae. Il contributo dell'Arcivescovo di Cracovia e del gruppo di teologi polacchi all'enciclica di Paolo VI*. Siena: Cantagalli.

- GROOTAERS, J., & JANS, J. (2002). *La régulation des naissances à Vatican II: une semaine de crise*. Leuven: Peeters.
- HILDEBRAND, D. VON (1999). *25 let Humanae vitae jako znamení odporu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- HOYT, R. G. (Ed.)(1968). *The birth control debate*. Kansas City: National Catholic Reporter.
- KAISER, R. B. (1987). *The encyclical that never was: the story of the commission on population, family and birth, 1964-66*. London: Sheed & Ward (pův. vyšlo v roce 1985 pod názvem: *The politics of sex and religion*. Kansas City: Leaven Press).
- KIPPLEY, J. F. (2001). *Manželství je natrvalo*. Olomouc: MCM.
- MÁDR, O. (2007). *V zápasech za Boží věc. Křesťanská morálka a svoboda*. Praha: Vyšehrad.
- MARENGO, G. (2018). *La nascita di un'enciclica: Humanae vitae alla luce degli Archivi Vaticani*. Città del Vaticano: LEV.
- MCCLORY, R. (1997). *Turning point: The inside story of the Papal Birth Control Commission and how Humanae Vitae changed the life of Patty Crowley and the future of the Church*. New York: The Crossroad Publishing.
- MULLIGAN, J. J. (2012). *The Pope and the theologians*. Scotts Valley: CreateSpace Publishing (vyšlo pův. v roce 1968).
- NOONAN, J. T. (1986). *Contraception. A history of its treatment by the Catholic theologians and canonists*. Cambridge: Harvard University Press.
- NORRIS, C. W. (2013). The Papal Commission on Birth Control – revisited. *The Linacre Quarterly*, 80, 8-16.
- PAUPERT, J.-M. (Ed.)(1967). *Controllo delle nascite. Il dossier di Roma*. Brescia: Queriniana.

- PUC CETTI, R. (2013). *I veleni della contraccezione*. Bologna: Edizioni Studi Domenicani.
- SCARAFFIA, L. (2010)(Ed.). *Custodi e interpreti della vita. Attualità dell'enciclica Humanae vitae*. Città del Vaticano: Lateral University Press.
- SHANNON, W. H. (1970). *Lively debate. Response to Humanae Vitae*. New York: Sheed & Ward.
- SMITH, J. E. (1991). *Humanae vitae: A generation later*. Washington: The Catholic University of America Press.
- SMITH, J. E. (ed.) (1993). *Why Humanae vitae was right: A reader*. San Francisco: Ignatius Press.
- SMITH, J. E. (2012). The Kraków document. *Nova et Vetera*, 10, 361-381.
- WEIGEL, G. (2005). *Witness to hope*. London: Harper Collins Publishers.
- WENISCH, E. (Hrsg.)(1984). *Elternschaft und Menschenwürde*. Vallendar-Schönstatt: Patris Verlag.
- WOJTYLA, K. ET AL. (1969). Les fondements de la doctrine de l'Eglise concernant les principes de la vie conjugale. *Analecta Cracoviensia*, 1, 194-230 [= *Krakovské memorandum*] (angl. překlad: The foundation of the Church's doctrine concerning the principles of conjugal life: A memorandum composed by a group of moral theologians from Krakow. *Nova et Vetera*, 10 [2012] 321-359; it. překlad: GALUSZKA [2017], 473-516).
- WOJTYLA, K. (1969). La verità dell'enciclica „Humanae vitae“. *L'Osservatore Romano*, 5 gennaio, 1-2 (přetištěno v: SCARAFFIA, L. [2010], 34-45).
- WOJTYLA, K. ET AL. (1969). *Introduzione all'enciclica Humanae vitae*. Città del Vaticano: Tipografia Polyglotta Vaticana.
- Wojtyla, K. (1978). La visione antropologica della „Humanae vitae“. *Lateranum*, 44, 125-145.

Příloha 1:

Chronologický přehled vzniku encykliky *Humanae vitae*

1. Vzdálená příprava (práce Komise) (1963-1966)

leden 1963	Henri de Riedmatten, OP navrhuje zřízení Komise
březen 1963	Jeho návrh schválen
3. 6. 1963	Umírá papež Jan XXIII.
říjen 1963	1. zasedání Komise (Lovaň) (4 členové)

začátek r. 1964	Vatikán žádá biskupské konference o zprávu o situaci na jejich území: rozšíření antikoncepce, teologické a pastorační směry
duben 1964	2. zasedání Komise (Řím) (12 členů)
červen 1964	3. zasedání Komise (Řím) (14 členů)
*	Promluva Pavla VI. ke kardinálům (23. 6.): informuje o existenci Komise Časopis <i>The Tablet</i> zveřejňuje petici na podporu změny učení církve; dopis se žádostí dostávají všichni koncilní otcové
23. 10. 1964	Papež oznamuje na koncilu: vyhrazuje si odpověď v otázce kontroly početí
29. 10. 1964	První debata o manželství na koncilu (III. zasedání) – vícekrát zmíněno téma odpovědného rodičovství (Suenens, Ruffini, Léger, Reuss aj.)
listopad 1964	Svaté oficiium zveřejňuje program nové, rozšířené Komise

březen 1965	4. zasedání Komise (Řím) (58 členů)
*	Promluva Pavla VI. ke členům Komise (27. 3.)
*7. 12. 1965	Na koncilu schválena konstituce <i>Gaudium et spes</i>

únor 1966	Karol Wojtyła jmenován členem užší Komise
*duben-červen	Období intenzivní práce Komise (celkem 8 zasedání v různém počtu a složení)
červen 1966	Zasedání užší Komise – kardinálové a biskupové (15 přítomných členů)

- *27. 6. 1966** ***Závěrečná zpráva Komise***
 8. 7. 1966 Tzv. První *votum* z Krakova (list arcibiskupa K. Wojtyły papeži)

2. Nová fáze prací (září 1966 – prosinec 1967)

- září 1966 Diskuse o *Závěrečné zprávě Komise*
29. 10. 1966** ***Promluva Pavla VI. na gynekologicko-porodnickém kongresu
 listopad 1966 Souhrnná zpráva o průběhu dosavadních diskusí (tzv. *Rapport Martelet*)

 duben 1967 Zasedání nové studijní komise
 Audience (20. 4.) Wojtyły u papeže (hovořili o Prvním *votu*)
 * **Časopis *National Catholic Reporter* zveřejňuje tři dokumenty Komise**
 Marteletův návrh dokumentu o odpovědném rodičovství
 * červen 1967 **Colombův návrh dokumentu:** stane se základem encykliky HV
 Wojtyla jmenován kardinálem (28. 6.)
 září-říjen 1967 Diskuse o Colombově návrhu
 4. 10. 1967 Papež žádá otce shromážděné na synodě o písemné vyjádření ke kontrole porodnosti (odpovědělo 26 ze 199 otců)

3. Bezprostřední příprava textu (leden – červenec 1968)

- *leden 1968 Návrh textu encykliky od Kongregace pro nauku víry
 *únor 1968 Wojtyla předkládá papeži tzv. *Krakovské memorandum*
 *9. 5. 1968 **Pavel VI. schvaluje text encykliky *De nascendae prolis*** (má vyjít 23. 5.)
 Překladaatelé dokumentu (Martin a Poupard) navrhují text přepracovat
 *8. 6. 1968 Martin a Poupard předkládají svou verzi (má vyjít 29. 6.)
 *22. 6. 1968 Nový text encykliky předložen papeži ke schválení
 *29. 7. 1968 **Zveřejněna encyklika *Humanae vitae*** (s datem vydání 25. 7.)

Příloha 2:

Dopis otce Pia z Pietrelciny papeži Pavlu VI.⁸⁴

Otec Pio z Pietrelciny napsal 12. září 1968 papeži Pavlu VI. dopis. Ten ukazuje, jak mnoho bylo při vydání Humanae vitae v sázce, a jak nutně Svatý otec tehdy potřeboval modlitby, aby uhájil pravdu navzdory světu i věřícím katolické církve, kteří jeho poselství odmítli. Byl to jeden z posledních dopisů, které otec Pio ve svém životě napsal. O jedenáct dní později tento Boží služebník odešel na věčnost.

Vaše Svatosti,

využívám Vašeho setkání s otci, kteří se účastní generální kapituly našeho řádu, abych se duchovně sjednotil se svými spolubratry a abych se pokorně sklonil k Vaším nohám se svým projevem úcty vycházejícím ze srdce. Veškerá má uctivost vůči Vaší vznešené osobě se odehrává v úkonech víry, lásky a poslušnosti vůči důstojnosti toho, jehož na zemi zastupujete. [...]

Velmi dobře vím, že Vaše srdce v těchto dnech velmi trpí kvůli osudu církve, kvůli obnově míru mezi národy, kvůli tolika věcem, které mají národy zapotřebí, kvůli nedostatečné poslušnosti tolika lidí a dokonce i mnoha katolíků vůči vznešené nauce, jíž jste nás všechny obdařil ve jménu Božím za asistence Ducha svatého. Nabízím Vám svou modlitbu spolu se svým každodenním utrpením jako malou, ale naprosto upřímnou podporu ze strany nejmenšího z Vašich synů. Kéž vás Pán posílí svou milostí a kéž Vám dá sílu k tomu, abyste dokázal pokračovat přímo po nelehké cestě obrany věčné pravdy, která i při proměnách dob zůstává stále těž.

Rovněž jménem svých duchovních synů a modlitebních skupin Vám ze srdce děkuji za jasné a rozhodné slovo, které jste nám poskytl zejména ve své poslední encyklice *Humanae vitae*. Znovu potvrzuji svou víru a svou bezvýhradnou poslušnost vůči Vaším osvětleným rozhodnutím.

84 PADRE PIO DA PIETRELcina (2012). *Epistolario*, IV. San Giovanni Rotondo: Edizioni Padre Pio da Pietrelcina, 12-14. Česky: *Duchovní odkaz otce Pia*, sv. 3, Praha: Paulínky 2003, str. 93-94, r. 2015 vyšlo též jako e-kniha; upraveno psaní velkého písmena při vykání papeži.

Kéž by Pán chtěl dopřát triumf pravdě, pokoj své církvi, mír národům země, zdraví a prosperitu vaší Svatosti, abyste dokázal co nejdříve rozptýlit ony přechodné mraky. Boží království ať triumfuje ve všech srdcích díky Vašemu apoštolskému dílu nejvyššího pastýře celého křesťanstva.

Pokládám se k Vaším nohám a prosím Vás o to, abyste mi udělil své požehnání a spolu se mnou abyste také požehnal všem mým spolubratřím, mým duchovním synům, modlitebním skupinám, mým nemocným a také všem našim snahám o dobro, které se ze všech sil snažíme naplňovat v Ježíšově jménu a pod Vaší ochranou.

Nejpokornější syn Vaší Svatosti

P. Pio, kapucín

O autorovi:

ThLic. Karel Skočovský, Ph.D., diecézní kněz, teolog a psycholog. Studuje doktorát na Papežském teologickém institutu Jana Pavla II. pro vědy o manželství a rodině v Římě.

***Humanae vitae* – päťdesiat rokov znamenia protirečenia⁸⁵**

Ján Viglaš

Anotácia:

Hoci pápež Pavol VI. predvídal ťažkosti s prijatím náuky encykliky Humanae vitae, odpor proti nej bol taký veľký, že encyklika sa od svojho publikovania stala akoby skúšobným kameňom vernosti Magistériu Cirkvi, doslova znamením protirečenia. Polstoročie od jej napísania prinieslo množstvo filozofických i teologických argumentov za i proti, no bolo zároveň aj obdobím novej teologickej reflexie Magistéria Cirkvi, najmä vďaka pontifikátu sv. Jána Pavla II. Príspevok sa chce zamerať na základné línie argumentov Magistéria o vnútornej spätosti prokreatívneho a zjednocujúceho aspektu manželského aktu a na ťažkosti v ohlasovaní a prijímaní tejto náuky v pastoračnej praxi.

Učenie Katolíckej cirkvi o morálnej neprípustnosti antikoncepcie nikdy nepatrilo medzi tie „ľúbivé“ a príjemne sa počúvajúce, no nikdy nezažilo taký razantný odpor, ako sa to deje od polovice dvadsiateho storočia, no najmä od vydania encykliky pápeža sv. Pavla VI. *Humanae vitae* v roku 1968. Táto encyklika sa stala takým znamením protirečenia, že mnohokrát sa javila ako najvýznamnejší skúšobný kameň vernosti Magistériu. A hoci sa tým nechce povedať, že tí, čo majú problém s prijatím náuky tejto encykliky, sú horší alebo falošní katolíci, predsa je možné dnes už celkom dobre zmapovať dôsledky, ktoré prinieslo jej verejné odmietania alebo neistý a váhavý prístup k nej zo strany hierarchie.

Preto je dobré pripomenúť, že do roku 1930 bola veľká zhoda medzi majoritnými cirkvami – to jest katolíckej, pravoslávnej a protestantskými denomináciami – v odmietaní akejkoľvek antikoncepcie. Bola to až konferencia Anglikánskej cirkvi v Lambeth v auguste 1930, ktorá (po neúspešných pokusoch v rokoch 1908 a 1920) prvýkrát vyslovila opatrný súhlas s antikoncepčným správaním sa manželov, keď sa anglikánski biskupi uzniesli, že „v prípade

85 Príspevok sa hlbšie zamýšľa nad články 11-16 encykliky *Humanae vitae*

čisto zjavnej morálnej povinnosti obmedziť plodenie alebo sa mu vyhnúť a v prípade platného morálneho dôvodu vyhnúť sa úplnej zdržanlivosti môžu byť použité aj iné metódy.“

Katolícka cirkev reagovala veľmi rýchlo: už v decembri 1930 vydal pápež Pius XI. encykliku *Casti connubii* (o čistom manželstve), ktorá bola odpoveďou na lambethskú rezolúciu. V nej pápež potvrdil, že primárnym cieľom manželského aktu je prokreácia, teda plodenie detí, a až potom nasledujú sekundárne ciele, ako je pestovanie vzájomnej lásky, utíšenie žiadostivosti, pokiaľ sú podriadené primárnemu cieľu a je zachovaná vnútorná povaha manželského aktu.

Treba ešte pripomenúť, že pod antikoncepciou bol myslený predovšetkým prerušovaný styk manželov a používanie prezervatívov. V tom čase ešte nestvovala hormonálna antikoncepcia⁸⁶ a neboli známe ani prirodzené metódy plánovania rodičovstva. V roku 1930 holandský katolícky lekár John Smulders použil výsledky nezávislých objavov rakúskeho lekára Hermanna Knausa a japonského lekára Kyusaku Ogina na vyvinutie rytmickej metódy (známej aj ako kalendárna alebo Knaus-Ogino metóda), ktorá sa rýchlo stala akceptovanou a populárnou metódou medzi katolíckymi manželmi. Niektorí katolícki teológovia však spochybňovali morálnosť periodickej abstinencie na regulovanie pôrodnosti, a tak už v roku 1930 bola Apoštolskej penitenciárii adresovaná otázka ohľadom morálnej prípustnosti tejto metódy.

V tejto súvislosti je zaujímavé, že Učiteľský úrad Cirkvi sa k prirodzeným metódam nevyjadril až encyklikou *Humanae vitae*, ani v roku 1932, ale oveľa skôr, prakticky okamžite po nových vedeckých objavoch. Prvé oficiálne dovoľenie využívať v manželstve len neplodné dni (doslovne „tie dni, v ktorých je počatie ťažšie“) dala Cirkev prostredníctvom Apoštolskej penitenciárie už v roku 1880,⁸⁷ teda len štyri roky po definitívnom potvrdení molekulárnej biológie, že nový ľudský život vzniká splynutím jadier vajíčka a spermie (1876, nemecký zoológ Oscar Hertwig). Práve toto rozhodnutie bolo dôležité na sformulovanie ďalšej odpovede Apoštolskej penitenciárie v roku 1932,⁸⁸ keď odpovedala na otázku, či je morálne dovoľené používanie už konkrétne

86 Estrogén a progesterón boli izolované až začiatkom tridsiatych rokov 20. storočia, a až objav chemickej látky diosgenínu v r. 1941 v koreňoch hľuzovitej rastliny mexického jamu, ktorá má podobné účinky ako progesterón, umožnil výrobu prvých syntetických preparátov.

87 DS 1848, odpoveď Apoštolskej penitenciárie zo 16. júna 1880.

88 DS 3748, odpoveď Apoštolskej penitenciárie z 20. júla 1932.

menovanej Ogino-Knausovej metódy. Odpoveď bola pozitívna, keďže išlo o dôvody, v ktorých počatie nemôže nastať z prirodzených dôvodov.

Oveľa známejší je však príhovor pápeža Pia XII. k pôrodným asistentkám z 29. októbra roku 1951, v ktorom potvrdzuje, že „nemožno namietat' proti využívaniu prirodzene neplodných dní, ba dokonca, ak sú na to vážne dôvody, je možné ich využívať aj počas celého trvania manželstva“. Konkrétne sú vymenované medicínske, eugenické, ekonomické a takzvané sociálne dôvody. Tento príhovor bol jednoznačným potvrdením morálnej oprávnenosti využívať poznanie prirodzených zákonitostí ženského cyklu aj plánovať veľkosť rodiny na základe prirodzeného zákona z úst najvyššieho predstaviteľa Katolíckej cirkvi. Bolo to obdobie, v ktorom sa ešte stále používala hierarchia cieľov manželského aktu. No zároveň to bolo obdobie, v ktorom vývoj v medicíne nadobúdal stále rýchlejšie tempo a práve pápež Pius XII. sa vyjadroval k novým poznatkom v medicíne. Jeho vyjadrenia tvoria základ viacerých argumentačných línií aj v súčasnej medicínskej etike a bioetike. Ak pápež potvrdzuje, že prirodzene neplodné dni je možné využívať aj počas celého trvania manželstva, ak sú na to vážne dôvody (z medicínskych a eugenických dôvodov to bol napríklad dedičný prenos hemofílie), tak je to jeden z dôkazov toho, ako Magistérium Katolíckej cirkvi stále sleduje aj medicínsky a technologický rozvoj a reflektuje morálne aspekty, ktoré s ním súvisia.

Avšak pre niektorých teológov boli tieto vyjadrenia pápeža podnetom na úvahy, že ak sa môžu manželia intímne spájať s legitímnym dôvodom vyhnúť sa počatiu, znamená to, že nemusia mať explicitný úmysel a túžbu počať dieťa. Je teda periodická abstinencia jediným morálne prípustným spôsobom, ako sa vyhnúť splodeniu dieťaťa? Celá táto diskusia zosilnela ešte viac v 60-tych rokoch.

V polovici 20. storočia sa vývoj hormonálnej antikoncepcie natol'ko zdokonalil, že v 60. rokoch bola uvedená aj na trh. V roku 1960 jej použitie schválil americký úrad na kontrolu a reguláciu potravín a liečiv FDA (Food and Drug Administration). V Spojených štátoch amerických bola v roku 1965 povolená najprv len pre manželov, od roku 1972 už bola legálne dostupná aj pre nezosobášené páry.

Dnes, s odstupom času je zrejmé, že máloktorý objav mal taký hlboký sociálny dosah. Spôsobila doslova sociálnu revolúciu, takže je niekedy považovaná za najväčší objav 20. storočia, väčším dokonca ako atómová bomba. Antikon-

cepčná pilulka, nazývaná v angličtine jednoducho „The Pill“, sa stala prvou lifestyleovou tabletkou vôbec – nelieči totiž chorobu, no zásadne mení životný štýl miliónov ľudí, najmä žien v reprodukčnom veku.

Objav a uvedenie hormonálnej antikoncepcie privítali aj mnohí teológovia, moralisti a svedníci. Videla sa im ako prípustný spôsob regulovania pôrodnosti vzhľadom na mnohé prevratné zmeny v 20. storočí. Vďaka zásadným medicínskym opatreniam, ako zvýšený dôraz na hygienu, očkovanie, objav antibiotík a pôrody v nemocniciach radikálne poklesla detská a materská úmrtnosť, začala sa predlžovať dĺžka života a už nebolo potrebné mať viac detí ako v minulosti, keď bol väčší počet detí nevyhnutnou podmienkou prežitia rodu, zdrojom pracovnej sily aj zabezpečením v starobe. Napriek dvom svetovým vojnám s obrovskými stratami na životoch a materiálnymi škodami sa výrazne začala zvyšovať životná úroveň v západnom svete. Oveľa viac sa začali ukazovať aj veľké rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami, pričom sa začalo hovoriť o hrozbe preľudnenia.

V tejto atmosfére zvolal v roku 1962 pápež Ján XXIII. Druhý vatikánsky koncil, ktorý trval až do roku 1965. Ján XXIII. zomrel 3. júna 1963 a po ňom nastúpil na Petrov stolec Pavol VI., ktorý koncil v decembri 1965 ukončil. Ján XXIII. ešte v roku 1963 ustanovil Pápežskú komisiu na skúmanie otázok o populácii, rodine a pôrodnosti, ktorá mala pôvodne 6 členov (traja kňazi a traja laici – dvaja lekári a jeden ekonóm). Pavol VI. počet jej členov postupne rozšíril na 18, neskôr na 65 až 72, medzi ktorými už boli aj odborníci na spoločenské vedy, manželské páry, slobodní laici, kňazi, biskupi i kardináli. Práca tejto komisie vzbudila mnohé očakávania najmä po ukončení koncilu, keďže mala pápežovi predložiť výsledky skúmania rôznych mienok a názorov na manželský život a najmä regulovania pôrodnosti.

Poslednou konštitúciou, ktorú Cirkev na koncile schvaľovala, bola pastorálna konštitúcia o Cirkvi *Gaudium et spes*, ktorá v článkoch 47 až 52 pojednáva aj o dôstojnosti manželstva a rodiny v súčasnom svete. Nový pohľad tejto konštitúcie na manželskú lásku a plodnosť možno zhrnúť v týchto rysoch:

- bola zdôraznená dôstojnosť manželského aktu
- Cirkev opustila terminológiu hierarchie cieľov
- bol daný dôraz na významy manželstva: plodenie detí a prehlbovanie vzájomnej lásky manželov
- pripomenula, že rozhodnutie o počte detí je na rozhodnutí manželov pred Bohom

- povzbudila manželov k veľkodušnosti v počte detí po rozumnej úvahe.

Prirodzene, že v rozpravách o tejto časti konštitúcie sa na koncile veľa diskutovalo aj o antikoncepcii, ktorá sa práve dostávala na trh a bola obhajovaná aj ako napĺňanie prvého Božieho príkazu podmaniť si zem (porov. *Gn 1,28*). Tieto otázky zhrnul neskôr Pavol VI. na začiatku svojej encykliky *Humanae vitae*: „V tejto situácii sa vynárajú nové otázky. Nebolo by vhodné vzhľadom na terajšie životné okolnosti a na význam, ktorý majú manželské styky pre svornosť a vzájomnú vernosť manželov, prehodnotiť doteraz platné mravné normy, najmä ak sa berie do úvahy, že ich možno zachovávať len s veľkou, niekedy až hrdinskou námahou? Či okrem toho, aplikujúc takzvaný princíp totality na toto pole, nemožno usudzovať, že úmysel nižšej, ale rozumnejšej plodnosti môže zmeniť zákrok, ktorý fyzicky spôsobuje neplodnosť, na dovolenú a plánovanú kontrolu pôrodnosti? Či nie je dovolená mienka, že cieľ plodiť deti sa týka skôr života manželov ako celku než ich jednotlivých úkonov? Navyše vzniká otázka, či tým, že si dnešní ľudia uvedomujú svoje povinnosti, neprišiel pre nich čas, keď treba úlohu odovzdávania života zveriť skôr svojmu rozumu a vôli než biologickému rytmu svojho organizmu“ (HV 3).

Konštitúcia *Gaudium et spes* potvrdila, že manželstvo musí zostať otvorené životu: „Manželstvo a manželská láska sú svojou povahou zamerané na plodenie a výchovu potomstva. Deti sú iste najvzácnejším darom manželstva a najviac prispievajú k dobru samých rodičov“ (GS 50). No keďže manželský akt nemusí byť motivovaný len prokreatívnym cieľom, ale aj vzájomným darovaním sa manželov, zostala otvorená otázka, či otvorenosť deťom sa vzťahuje len na manželstvo, alebo aj na každý jednotlivý manželský akt. Inými slovami, či len manželstvo ako celok si musí zachovať neoddeliteľne tieto dva významy: prokreatívny a zjednocujúci, alebo ich musí obsahovať aj každý manželský akt. A pretože v tejto otázke nepanovala na koncile zhoda, rovnako ako ani v komisii, ktorú ustanovil ešte Ján XXIII., a koncil bolo žiaduce ukončiť, vyhradil si pápež Pavol VI. definitívnu odpoveď v tejto otázke pre seba ako najvyššieho učiteľa Cirkvi. No pozorné čítanie *Gaudium et spes* dáva tušiť, že Cirkev sa nemieni odkloniť od tradície, ktorú dovtedy učila: „Keď sa má dať do súladu manželská láska so zodpovedným odovzdávaním života, morálnosť spôsobu konania nezávisí iba od úprimnosti úmyslu a zhodnotenia pohnútok, ale sa musí určiť podľa objektívnych kritérií odvodených z prirodzenosti ľudskej bytosti a jej úkonov, ktoré rešpektujú plný zmysel vzájomného darovania sa a ľudského plodenia v ovzduší pravej lásky. To však nie je možné, ak sa s úprimným srdcom nepestuje čnosť manželskej

čistoty. Na základe týchto zásad si synovia a dcéry Cirkvi pri regulácii pôrodnosti nesmú osvojiť spôsoby, ktoré Učiteľský úrad Cirkvi pri vysvetľovaní Božieho zákona neschvaľuje.“ (GS 51)

V očakávaní odpovede pápeža zohrala veľkú rolu komisia, ktorá mala Pavlovi VI. pripraviť výsledky skúmaní nových teologických mienok na otázku o morálnosti antikoncepcie. V júni 1966 komisia predložila pápežovi dve správy, neskôr označené médiami ako *Správa väčšiny* a *Správa menšiny*. Tieto výsledky mali zostať v utajení, komisia mala len poradný hlas, no napriek tomu unikli do médií. Na základe *Správy väčšiny*, ktorá pápežovi odporúčala pripustiť používanie antikoncepcie, na rozdiel od *Správy menšiny*, pod ktorou boli podpísaní iba štyria teológovia, očakávania verejnosti boli nasmerované k tomu, že pápež povolí v otázke používania antikoncepcie. Zdá sa však, že Pavol VI. nikdy nepochyboval o tom, že antikoncepcia sama osebe je skutok *intrinsece malum*, teda zlý zo svojej vnútornej povahy, no potreboval jasnejšiu teologickú argumentáciu ohľadom hormonálnej antikoncepcie, pri ktorej nebola zjavná priama interferencia s pohlavným aktom manželov.

Keď si k týmto očakávaniam pridáme atmosféru zmeny, ktorá vládla v Cirkvi vďaka koncilu, už spomenuté úspechy medicíny, televíziu v rastúcom počte domácností, ktorá prinášala znepokojujúce zábery chudoby a hladu z rozvojového sveta, teórie o preľudnení, prácu médií, uvoľňujúcu sa mentalitu a legislatívu v západnom svete pod vplyvom vrcholiacej sexuálnej revolúcie, tak očakávania boli prirodzene nasmerované na pozitívne prijatie antikoncepcie.

25. júla 1968 Pavol VI. publikoval encykliku *Humanae vitae*, ktorá mnohým spôsobila šok. V nej pápež potvrdil, že „akýkoľvek manželský akt musí zostať otvoreným na odovzdávanie života“ (HV 11). Zdôvodnenie znelo hneď v nasledujúcom článku, na základe prirodzenosti: „Toto učenie, ktoré Učiteľský úrad Cirkvi opätovne predložil, sa zakladá na nerozlučnom spojení dvojakého významu manželského aktu, ktorý Boh určil a ktorý človek z vlastného podnetu nemôže rozbiť: je to význam spojitý a plodivý. Vskutku, manželské úkony svojou vnútornou povahou, zatiaľ čo veľmi úzko spájajú manžela a manželku, robia ich aj schopnými splodiť nový život podľa zákonov vpísaných do samej prirodzenosti muža a ženy. Ak sa zachovávajú obe tieto základné vlastnosti, totiž zjednocujúca a plodiaca, manželský úkon si podrží zmysel vzájomnej a pravej lásky i svoje zameranie na svoju vznešenú úlohu rodičovstva, na ktorú je človek povoláný. Myslíme, že dnešní ľudia sú oso-

bitne schopní porozumieť, ako je toto učenie v zhode s ľudským rozumom.“ (HV 12)

V článku 14 z toho vyplynuli nedovolené spôsoby regulovania pôrodnosti. Okrem potratov a priamej sterilizácie „treba vylúčiť akýkoľvek zásah, ktorý

- buď vzhľadom na predvídaný manželský styk,
- alebo pri jeho uskutočňovaní,
- alebo v priebehu jeho prirodzených následkov

sleduje ako cieľ alebo ako prostriedok znemožniť splodenie života“.

Odpoveď na použitie hormonálnej antikoncepcie je predovšetkým vo formulácii „vzhľadom na predvídaný manželský styk“, keďže princípom mechanizmu fungovania hormonálnej antikoncepcie je umelé navodenie stavu zvýšenej hladiny ženských tehotenských hormónov, ktoré akoby simulovali rané štádium tehotenstva, vďaka ktorému sa zablokuje ovulácia.

Článok 15 potom rozlišuje terapeutické použitie hormonálnych preparátov, hoci nespomína explicitne antikoncepčnú pilulku: „Cirkev však nepovažuje za nedovolené tie metódy liečenia, ktoré sú potrebné na liečenie telesných chorôb, hoci by sa predvíдалo, že sa tým zamedzí počatie, len nech sa toto zamedzenie nemá priamo v úmysle z akéhokoľvek dôvodu.“

Článok 16 však potvrdzuje, že manželia môžu mať oprávnené dôvody na odstup medzi jednotlivými pôrodmi, pričom môžu sledovať prirodzený rytmus plodivých schopností. Mnohí si kladú otázku, ktoré sú tie oprávnené alebo primerané vážne dôvody, ktoré manželov oprávňujú na takéto konanie. Encyklika ich síce nevymenúva, no dáva odkaz (poznámka č. 20) na príhovor pápeža Pia XII., ktorý spomínal medicínske, eugenické, ekonomické a sociálne dôvody.

Publikovanie encykliky *Humanae vitae* vyvolalo bezprecedentný odpor. Jeho hlavným protagonistom sa stal americký teológ Charles Curran, profesor morálnej teológie na Katolíckej univerzite vo Washingtone. Už do niekoľkých hodín sa svojím podpisom pripojilo k jeho textu niekoľko desiatok teológov, ktorých v priebehu nasledujúcich dní napokon bolo niekoľko stoviek. Curran sformuloval teologický názor o tzv. vernom nesúhlase, v angličtine *loyal dissent*, podľa ktorého praktizujúci katolík môže vo svedomí odmietnuť nauku, ktorú Magistérium Cirkvi predkladá ako nie neomylné učenie. Neomylné učenie Cirkvi je totiž učenie pápeža *ex cathedra*, teda vyhlásenie dogmy.

Takisto závery ekumenického koncilu (porov. *Lumen gentium* 25). A keďže encyklika pápeža nie je ani súčasťou vyznania viery (kréda), ani dogmou, ani koncilovým dokumentom, tvorí súčasť riadneho magistéria, ktoré však nemá charakter neomylnosti. Ak teda veriaci katolík po preskúmaní encykliky a po úprimnej snahe porozumieť jej (štúdiom, poradením sa, modlitbe atď.) dospieje k presvedčeniu, že nie je schopný ju zachovať, pričom neodmieta neomylnú náuku Cirkvi, stále môže byť považovaný za verného katolíka, ktorý prijíma zjavené a neomylné pravdy viery, len sa nevie stotožniť s náukou predkladanou ako nie neomylnou. Zostáva teda verným katolíkom, len prejavuje svoj nesúhlas v náuke, o ktorej si myslí, že je možné ju zmeniť. Curran tak sformuloval nebezpečné zdôvodnenie, podľa ktorého sa katolík nemusí riadiť náukou riadneho magistéria (to jest encyklikami, exhortáciami, homíliami a katechézami pápeža a biskupov), a stále sa môže pokladať za verného člena Cirkvi. Na protest proti encyklike v nasledujúcich rokoch tisícky kňazov a rehoľníkov požiadali o laicizáciu a tisícky laikov vystúpili z Cirkvi.

Kritika *Humanae vitae* smerovala aj k argumentácii na základe prirodzeného zákona. Niektorým chýbala biblická argumentácia, iní zas kritizovali vylúčenie kolégia biskupov pri takej citlivej otázke, a považovali to za návrat k predkoncilovému autoritárstvu pápeža. *Humanae vitae* tak spôsobila zatiaľ najväčší odpor veriacich k náuke Cirkvi, aký dovtedy Cirkev nezažila. Samotný pápež Pavol VI. odvtedy žiadnemu svojmu dokumentu nedal úroveň encykliky, iba exhortácie alebo apoštolského listu, aby aj takým spôsobom vyjadril rešpekt k svedomiu, no z náuky o neprípustnosti antikoncepcie napriek bolestnému prežívaniu odporu neustúpil.

Aj známy etik a autor životopisu Jána Pavla II. George Weigel vytýka Pavlovi VI., že nepoužil v encyklike viac koncilový jazyk a terminológiu a argumentáciu Karola Wojtylu, ktorého dielo *Láska a zodpovednosť* pápež čítal. Napriek tomu príčiny neúspechu *Humanae vitae* treba vidieť predovšetkým v rýchlo sa meniacom životnom štýle ľudí západného sveta vďaka objavom v medicíne a rastúcemu blahobytu; v spoločenskom a mediálnom očakávaní; v pohotovej argumentácii odporcov encykliky; v obavách hierarchie z odchodu veriacich z Cirkvi; v zanedbaní katechetického vysvetľovania a povzbudzovania manželov k manželskej čistote.

Zásadný obrat v prístupe k tejto nepopulárnej náuke nastal po desiatich rokoch, keď bol v októbri 1978, po náhlej smrti pápeža Jána Pavla I., ktorý bol po Pavlovi VI. pápežom iba 33 dní, zvolený na Petrov stolec krakovský

arcibiskup, kardinál Karol Wojtyła. Bol si dobre vedomý, že *Humanae vitae* bola katechetickým a pastoračným neúspechom, a pretože sa už od svojich biskupských čias venoval pastoračii manželských párov a teologickému a antropologickému rozvíjaniu myšlienok o manželskej láske, v roku 1980 zvolal synodu o rodine, po ktorej bola v roku 1981 vydaná exhortácia *Familiaris consortio*. V časti o manželskej láske a mravnej ceste manželov (28 – 35) uvádza, že príčinou odmietania *Humanae vitae* a prirodzených spôsobov regulovania plodnosti je nepochopenie hlbokého rozdielu medzi úplne odlišným chápaním ľudskej prirodzenosti a ľudskej sexuality (FC 32).

No ťažisko svojho poslania pri ohlasovaní evanjelia rodiny, teda dobrej zvesti o manželskej láske, plodnosti, vzájomnom sebadarovaní manželov, videl Ján Pavol v katechézach o ľudskej láske v rokoch 1979 – 1984, ktoré sú dnes známe ako *Teológia tela*. V niekoľkých tematických celkoch (*Pôvodná jednota muža a ženy, Blahoslavení čistého srdca, Teológia manželstva a celibátu, Náuka Humanae vitae*) rozvíjal odpoveď na otázku, akým spôsobom regulovať plodnosť a prežívať zodpovedné rodičovstvo tak, aby sa nenarušila dôstojnosť partnerov a ikonografia manželskej lásky ako vzájomného sebadarovania. Opakovane pripomínal, že ľudská sexualita má omnoho hlbší význam ako sa bežne vníma (rozmnožovanie alebo potešenie až hedonizmus). Snažil sa vyjadriť, že cez ľudskú sexualitu možno pochopiť podstatu človeka a niečo aj z podstaty Boha a že sebadarujúca láska pohlavného spojenia je obrazom vnútorného života Boha.

Myslenie a argumentácia Jána Pavla II. mali zásadný vplyv na rozvíjanie teológie manželstva a na formáciu celej generácie mladých ľudí i mnohých teológov. Známy americký teológ Michael Novak (1933 – 2017) priznal, že mal problém intelektuálne súhlasiť s *Humanae vitae* a publikoval to aj verejne, hoci išlo – podľa jeho slov – o striktné filozofický rozmer. No neskôr napísal: „Ukázalo sa, že pápež (Pavol VI.) bol presnejší v predpovedaní sociálnych dôsledkov antikoncepcných praktík než ja; ja som bol príliš optimistický. Bol to až Wojtyła, od ktorého som sa naučil myslieť viac teologicky o sexualite; ukázal mi plnšiu a hlbšiu perspektívu než iba samotná filozofia ponúka. Encyklika *Humane vitae* bola však jediným bod katolíckeho učenia, s ktorým som nedokázal intelektuálne súhlasiť. Myslel som, že pápež postupne zmení dôraz na evidenciu, na ktorej stojí *Humanae vitae*. Samozrejme, stal sa opak: postoj pápeža sa ukázal silnejší a môj slabší.“⁸⁹

89 Various authors: *Blindness on Birth Control?* In: First Things 95, August/September 1999: 2 – 10. Dostupné online: <https://www.firstthings.com/article/1999/08/blindness-on-birth-control>:

Za jeho pontifikátu vydala Kongregácia pre náuku viery na čele s vtedajším prefektom Josephom Ratzingerom, neskorším pápežom Benediktom XVI., v roku 1989 dokument *Morálna norma v Humanae vitae a pastoračná úloha*. Pápežská rodina pre rodinu na jeho výzvu vydala v roku 1997 dokument *Sprievodca pre svedníkov o niektorých morálnych témach, ktoré sa týkajú manželského života*. Oba dokumenty, spolu s exhortáciou *Familiaris consortio*, potvrdzujú náuku *Humanae vitae*, no zároveň apelujú aj na pastoračnú citlivosť kňazov. Na prístupe kňazov a pastoračnom sprevádzaní veľmi záležalo aj samotnému Pavlovi VI. Celá pozornosť teológov a kritikov sa sústredila najmä na prvé dve časti *Humanae vitae* (Nové aspekty problému a kompetencia Učiteľského úradu; Základné princípy učenia), no z veľkej časti zostala nepovšimnutá jej tretia časť: Pastoračné smernice. Na tej však Pavlovi VI. tiež mimoriadne záležalo. Kňazov vyzýval, aby v náuke boli jednotní a manželov aby povzbudzovali k sviatostnému životu.

Keď pápež František v roku 2016 vydal posynodálnu exhortáciu *Amoris laetitia*, mnohí nezaregistrovali kontinuitu s viacerými dokumentmi jeho predchodcov: *Humanae vitae* (1968), *Familiaris consortio* (1981), *Reconciliatio et poenitentia* (1984) a *Veritatis splendor* (1993).

Keď Druhý vatikánsky koncil vyzýval na pozorné vnímanie znamení čias, tak dnes sa javí, že stoja pred nami výzvy, ktoré si treba dobre všimnúť a analyzovať. Ak pápež František hovorí o Cirkvi ako poľnej nemocnici, tak sa treba zamerať na prítomnosť Cirkvi tam, kde je človek krehký a zraniteľný. Dokumenty Cirkvi od začiatku pripomínajú, že manželská intimita je veľmi citlivá téma a treba v nej postupovať podľa zákona postupnosti (FC 32). Nemenné učenie o sviatosti manželstva a manželskej láske treba podávať stále novým jazykom. Od manželov sa očakáva radostné svedectvo o ich vzájomnej láske a otvorenosti životu.

Tragické kauzy sexuálneho zneužívania v posledných rokoch ukázali, aký zložitý fenomén je ľudská sexualita a ako veľmi je človek v tejto oblasti zraniteľný. Zdá sa, že dosahy sexuálnej revolúcie 60-tych rokov 20. storočia ešte viac ukazujú prorocký hlas Pavla VI., ktorý predvídal všeobecný pokles mravnosti a stratu úcty k ženám. Je príznačné, že veľmi podobnú analýzu robia po polstoročí od *Humanae vitae* aj terajší autori. Napríklad Clementine Fordová v knihe *Boys Will Be Boys* píše: „To, ako mladí muži vidia svoju sexualitu, ovplyvňujeme tým, že ju ukazujeme ako zbraň, ktorá ich posilňuje, ale nad ktorou nemajú žiadnu moc. Utvrdzujeme ich v názore, že ich mas-

kulínna živosť závisí od toho, ako násilne ju nielen vyjadrujú, ale aj vykonávajú, aby ich za to iní muži obdivovali. To ich len posmeľuje v tom, aby sa na dievčatá a ženy pozerali ako na korisť a nie ako na ľudské bytosti, a zároveň im odopiera právo uprednostniť intimitu pred telesnosťou.“⁹⁰

Aj vďaka encyklike *Humanae vitae* sa ako jedna zo základných úloh pedagogiky ukazuje, že chlapcov treba vychovávať k úcte k dievčatám a ženám a dievčatá zas treba vychovávať k sebaaprijatii. A úlohou teológie možno bude ešte viac premyslieť dôstojnosť ženy a jej miesto v Cirkvi.

O autorovi:

ThLic. Ján Viglaš – rektor Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne, kde prednáša morálnu teológiu; člen Subkomisie pre bioetiku Konferencie biskupov Slovenska.

90 JANA SHEMAŠ: „*Ked' hovoríme o sexuálnom obtiažovaní, máme sa báť o synov alebo o dcéry?*“ In: Denník N, 14.10.2018. Dostupné online: <https://dennikn.sk/1251278/ked-hovorme-o-sexualnom-obtazovani-mame-sa-bat-o-synov-alebo-o-dcery/>

Zodpovedné rodičovstvo⁹¹

Mária Schindlerová

Anotácia:

Príspevok chce objasniť, čo Cirkev učí pod pojmom zodpovedné rodičovstvo, predstaviť širšie súvislosti realizácie zodpovednosti za veľkosť rodiny, predovšetkým vnímanie plodnosti ako daru, rozmer spoločného rozhodovania a spoločnej zodpovednosti manželov. Súčasťou príspevku budú aj otázky a odpovede z poradne sexuálnej etiky týkajúce sa tejto témy.

Keď som očakávala narodenie nášho prvého dieťaťa na čakateľskej izbe v pôrodnici, tzv. vzdychárni, ženy a sestry pretriasali počet detí. Jedna vraví: „Ja už mám tri, ja už mám odrodené.“ Popritom spomenuli, že pred pár dňami tu rodila nejaká žena svoje desiate dieťa. Svrne sa zhodli na tom, že „to je už nezodpovednosť“.

Myslím, že všetci, ktorí sme sa tu zišli a máme viac ako tri deti, sme sa iste stretli s takýmto „posudkom“ – a nemusí to byť práve široké okolie, môže to byť aj blízka rodina.

„Chcete byť ako tí neprispôsobiví, ktorí sa len množia?“ Okolie sleduje, či máte všetko, čo zodpovedá štandardu, a hodnotí vašu zodpovednosť podľa ekonomického zabezpečenia. Ak máte deti „dobro vychované“, tak sú ochotní byť zhovievaví, ale beda, ak máte nejaký problém – iste je to preto, lebo máte veľa detí. Za nezodpovedné sa považuje mať „nechránený sex“ – akoby bolo zodpovedné pred láskou sa chrániť. A keďže pri praktizovaní niektorej prirodzenej metódy nepoužívame žiadnu tzv. ochranu, „len“ sa orientujeme vo svojej spoločnej plodnosti, tak sme automaticky tiež zaradení neraz medzi nezodpovedných.

Myslí sa tu na to, že z každého sexu môže byť dieťa, a teda logicky sme za jeho počatie zodpovední.

91 príspevok se hlouběji zamýšlí nad článkem 10 encykliky *Humanae vitae*

Čo je zodpovednosť?

Za zodpovedného považujeme toho, kto pozná, čo má robiť, a robí tak, dá sa naňho spoľahnúť – napr. o dieťati povieme, že je zodpovedný, ak si samo a včas robí domáce úlohy, pozná svoje povinnosti (napr. domáce práce) a urobí ich. Ak sa na priateľa dá spoľahnúť, ak dodrží slovo, tiež povieme, že je zodpovedný. Zodpovedný je aj ten, kto vie predvídať následky svojho konania a podľa toho koná.

V slove zodpovednosť je „odpoveď“. Zodpovedný je ten, kto dáva správnu odpoveď na svoje poslanie. Aké teda máme poslanie a komu sa budeme zodpovedať? A za čo?

Poslanie a zodpovednosť

10. bod encykliky je venovaný zodpovednému rodičovstvu. Úvodné slová hovoria:

(Z týchto dôvodov) manželská láska vyžaduje od manželov, aby dobre poznali svoje poslanie týkajúce sa zodpovedného rodičovstva, ktoré sa dnes právom tak veľmi zdôrazňuje, a preto sa má správne chápať. Treba preto o ňom uvažovať z rôznych oprávnených hľadísk, ktoré navzájom súvisia.

Poslaním manželov je odovzdávať život. Toto je tá úloha, poslanie. A komu budeme dávať odpoveď? Komu sa budeme zodpovedať – kto sa nás bude pýtať?

Veriaci povie: Bohu. Neveriaci: nikomu.

Iste, budeme sa zodpovedať Bohu, to na prvom mieste. No zároveň je táto zodpovednosť orientovaná, resp. rozmenená na drobné, a encyklika hovorí aj o tom. Spomína napr. zodpovednosť voči spoločnosti.

Vezmime si napríklad dnes stále rozšírenejší trend zámerne nemať deti; žiadne, ani jedno. Niektorí napr. povie: nie som materský typ, nepotrebujem sa starať o deti, nepotrebujem uspokojovať svoj pud; na dôchodok si našetríme

a svoj život vyplníme prácou a cestovaním. A na starobu pôjdem do nejakého zariadenia alebo si zaplatím za domácu starostlivosť.

Ak je nejaké rozhodnutie objektívne správne a dobré, potom aj keby ho urobil každý, tak to bude dobré. No vezmime si – čisto hypoteticky – že by takéto rozhodnutie (nemať deti a šetriť si na dôchodok) urobil každý. V starobe by sme všetci síce mali na účte peniaze, ale nemali by sme komu zaplatiť, aby sa o nás staral. Preto máme zodpovednosť aj voči spoločnosti, bez ohľadu na to, či niekto Boha uznáva alebo nie, či je alebo nie je veriaci.

Encyklika teda hovorí o tom, čo je to zodpovednosť (pokiaľ ide o rodičovstvo a plánovanie veľkosti rodiny), aj o tom, pred kým sme zodpovední, komu sa budeme zodpovedať, aj za čo sa budeme zodpovedať.

Biologické procesy

Ak berieme do úvahy biologické procesy, zodpovedné rodičovstvo znamená poznať ich funkcie a rešpektovať ich; lebo ľudský rozum v schopnosti plodiť život objavuje biologické zákony, ktoré sú súčasťou ľudskej osoby.

Prvým hľadiskom sú biologické procesy, ktoré treba poznať a rešpektovať. Ich poznanie je prvým predpokladom. Cirkev to pripomína aj v iných dokumentoch, napr. vo *Familiaris consortio*:

Medzi nevyhnutné podmienky patria aj poznatky o telesnej prirodzenosti a o obdobiach plodnosti. V tomto smere treba podniknúť všetko, aby sa tieto poznatky sprístupnili všetkým manželom a predovšetkým mladým ľuďom, a to prostredníctvom jasných, včasných a seriózných informácií a výchovou za pomoci manželských dvojíc, lekárov a odborníkov.

Mnohí chcú byť zodpovední – nejde im o užívanie si, sebeckto. Len prakticky nevedia ako, alebo ich snahy stroskotajú pri prvých pokusoch, keď nemajú správne informácie (z poradne poznáme veľa prípadov, keď povedia „nám to nefunguje, v mojom prípade to nejde“ – ale záznamy nemajú alebo sú neúplné. Potom majú PPR zaradené medzi „nespolahlivý“ spôsob).

Vyučovať PPR ako biologické procesy je len časť zodpovedného rodičovstva. Je to potrebné, je to dobré. Nie je to robenie sa pánom nad životom. Poznanie biologických procesov, ich funkcií, rešpektovanie (teda nie negovanie, prerábanie) – o tom sú metódy PPR. Je to orientácia v ľudskej plodnosti. Metódy PPR nijako nezasahujú do plodnosti.

Využívanie a používanie rozumu je ľudské – je to súčasť ľudskej osoby. Ne-poznať a nepoznávať nie je prejavom pokory (Pán Boh sa postará). Dôveru v Boha – keďže všetko sa nedá vopred naplánovať a poznať – musí správdzať prezieravosť, rozumná úvaha (o tom ešte bude reč neskôr). Poznanie a orientácia v plodnosti nie je antikoncepciou ani nedôverou voči Bohu.

Dnes sa ozývajú hlasy – a nie je ich málo – že ideálom je neplánovať nič, nestarať sa o poznanie a orientáciu v plodnosti; vyjadrené to býva podobne ako tu:

Načo poznávať a učiť sa PPR? Necháme to na Pána Boha, on vie, koľko detí nám pošle a či pošle. A keď dá kravičku, dá aj trávičku.

Podľa Písma máme hovoriť áno-áno, nie-nie, sľúbili sme, že budeme mať deti.

PPR je barlička, ústupok od ideálu.

Boží plán je deti mať a plodiť, množiť sa.

Človek je spolupracovníkom Boha Stvoriteľa – stvorenie sa stále deje. A ak človek pozná súvis medzi pohlavným stykom a počatím, už nemôže nechať všetko na Pána Boha, lebo Boh nám túto zodpovednosť zveril a chce, aby sme s ním spolupracovali. Na slová, že keď Boh dá kravičku, dá aj trávičku, asi toľko, že aj tú kravičku mal vždy na starosti gazda. My nie sme zvieratká, ktoré nemajú možnosť ovládať svoj pud. Tieto slová o kravičke a trávičke môžem použiť na povzbudenie tam, kde už dieťa počaté je a človeka môžu premáhať pochybnosti.

Pri sobáší sme nesľúbili, že budeme mať deti – to si človek nemôže naplánovať a nemá to úplne pod kontrolou (o tom svedčia mnohé páry, ktoré trápí nedobrovoľná bezdetnosť). Sľúbili sme otvorenosť pre rodinu, to, že prijmeme každé dieťa ako Boží dar. Ale nesľubovali sme, že budeme mať maximálne biologicky možný počet detí.

Je zaujímavé, že návrhy nič neplánovať a nechať všetko na Pána Boha zvyčajne vychádzajú od mužov, nie žien. Ženy si zrejme viac uvedomujú, že následky počatia nesú vo svojom tele a že to nie je záväzok len na jednu noc, ale na roky.

A ešte plastický príklad:

Vraj sa to raz stalo: dievčina predstavila rodičom svojho chlapca. Otec budúcej nevesty sa ho pýta: Máš prácu? – Ešte nie. – A z čoho budete žiť? – Ešte neviem, ale Pán Boh sa postará. – A kde budete bývať? – Zatiaľ neviem, ale Pán Boh sa postará. – A ako si predstavuješ budúcnosť? – To sa uvidí, ja verím, že Boh sa postará.

Večer sa rodičia zhovávajú. Žena sa pýta muža: no, čo povieš na nášho budúceho zaťa? – Aby som pravdu povedal, žiadna sláva to nie je, ale imponuje mi, že ma považuje za Boha.

Sebaovládanie

Encyklika pokračuje:

Ak máme na zreteli vrodené pudy a náruživosti, potom zodpovedné rodičovstvo znamená potrebnú nadvládu, ktorú má nad nimi vykonávať rozum a vôľa.

Familiaris consortio dodáva:

Tieto poznatky majú potom vyústiť do výchovy k sebaovládaniu. Z toho vyplýva potreba čnosti čistoty a stálej výchovy k nej (33).

Orientácia v plodnosti, poznávanie a rešpektovanie biologických procesov je prejavom ochoty spolupracovať s Bohom Stvoriteľom na stvorení, ktoré stále pokračuje, stále trvá. Nepopierame, že takto chápaná zodpovednosť si vyžaduje askézu, námahu. Pavol VI. v encyklike neskôr hovorí, že askéza neškodí pravej láske, ale dáva jej vyššiu hodnotu.

Nik nemá právo urobiť si z druhého človeka predmet svojho uspokojenia. Niekedy je to možno tak, že tí, ktorí obhajujú „neplánovanie“ a ponechávanie

všetkého na Boha, len slabo zakrývajú nechť k sebaovládaniu. Metódy PPR totiž vyžadujú zdržanlivosť, ochotu prijať tento kríž. Výchova k čistote znamená sebaovládanie. Stále aktuálne je pripomínať, že máme rozum a vôľu.

Človeka nerobia človekom len city (keď o niekom povieme, že je neľudský, myslíme tým na neschopnosť súcitu, alebo to, že ten človek je bezcitný). Základom človeka je rovina živočíšna, tú máme zhodnú so živočíchmi. Ale aj pes vie cítiť, vie sa radovať. City nás ešte nerobia ľuďmi. To skutočne ľudské v nás, tá druhá rovina, to je rozum a vôľa. Rozumom poznávame, vôľou usmerňujeme svoje konanie. V žiadnej oblasti života nemôžeme konať len podľa svojich pocitov – chce sa vám vstávať ráno do práce? Je to spontánne? Prirodzené nie je to isté ako spontánne. Preto je ťažké pochopiť prirodzené metódy, ak si za pojem „prirodzený“ dosadíme „spontánny“.

Do poradne raz prišiel list:

Dostala sa nám do rúk brožúrka o manželskej čistote. Kým sme ju nepoznali, boli sme šťastné manželstvo. Teraz je naše manželstvo v troskách, lebo manželka je s tým, čo sa tam píše, stotožnená a chce tak žiť. Ale ja si neviem predstaviť manželský pár, ktorý takto funguje (možno 1 zo 100, alebo manželka majú 60 rokov a viac). Nie je možné dodržať tie pravidlá v živote, aby človek nezhrešil a predsa nemôžem a nechcem manželku nútiť do niečoho, s čím nesúhlasí. Kedy sa to zmení, to zatiaľ neviem. Deti a manželku milujem nadovšetko a urobím pre ňu čokoľvek.

Ak je posledná veta pravdivá, tak je to pozitívna správa. Áno, keď spoznáme pravdu, už nič nebude ako predtým. Ak tento muž bude ochotný rešpektovať svedomie svojej manželky, je na dobrej ceste.

Rozhodovanie

Ak si všímame fyzické, ekonomické, psychologické a sociálne podmienky, potom zodpovednými rodičmi sú tí, čo sa po rozumnej úvahe a s veľkodušnosťou rozhodli prijať väčší počet detí, alebo čo sa z vážnych dôvodov a zachovávajúc pritom morálne príkazy, rozhodli na určitý alebo neurčitý čas nesplodiť ďalšie dieťa.

Je tu zdôraznená rozumná úvaha a veľkodušnosť. Teda nejde tu o to, že katolíci majú mať veľa detí, lebo im ich Pán Boh posielal (akoby Boh bol zásielková služba). Ján Pavol II. napísal v knihe *Láska a zodpovednosť*, že počet detí nesmie byť ponechaný na náhodu:

Otvorenosť novému životu musí sprevádzať zodpovednosť. Počet detí, ktoré sa majú narodiť, sa nesmie nechať na náhodu, ale musí sa rozhodnúť v dialógu lásky medzi manželom a manželkou. Za každé počatie sú totiž zodpovední pred sebou i rodinou, ktorú takým počatím tvoria alebo rozmnožujú.

Všimnime si, že sa to znovu zdôrazňuje zodpovednosť aj voči sebe navzájom, aj voči svojej rodine.

V *Humanae vitae* tieto slová nezazneli prvý raz. Už v konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu *Gaudium et spes* čítame:

(manželia) ... si majú v spoločnej zhode a spoločným úsilím utvárať správny úsudok, prihliadajúc pritom jednak na svoje vlastné dobro a jednak na dobro detí, ktoré sa už narodili alebo ktoré sa môžu narodiť v budúcnosti; ďalej nech si všímajú materiálne i duchovné podmienky doby a životnej úrovne a napokon nech berú do úvahy dobro celej rodiny, občianskej spoločnosti i samej Cirkvi. Konečné rozhodnutie musia urobiť pred Bohom sami manželia.

Keď kresťanskí manželia plnia svoje poslanie rodiť deti veľkodušne, ľudsky a kresťansky zodpovedne, spoliehajúc sa na Božiu prozreteľnosť a pestujúc ducha obetavosti, zároveň oslavujú Stvoriteľa a v Kristovi spoločne smerujú k dokonalosti. Spomedzi manželov, ktorí si takto plnia Bohom uloženú povinnosť, sa treba zvlášť zmieniť o tých, ktorí po spoločnom rozumnom uvážení veľkodušne súhlasia mať a primerane vychovať aj väčší počet detí. (GS 50)

Poznámka k vážnym dôvodom: nemusí tu nutne ísť len o chorobu, ako je napr. rakovina. Tieto dôvody môžeme nazvať spravodlivými, objektívnymi. Ak má napr. žena 5 detí v období 7 rokov a cíti sa fyzicky vyčerpaná – má objektívny, spravodlivý dôvod neželať si ďalšie tehotenstvo.

Môžu tu byť aj dôvody ekonomické. Máme zvažovať podmienky doby, čo potrebujeme pre výchovu detí. Nepochybujeme – každé manželstvo či rodina má iné svoje východiskové pozície.

Veľká rodina ešte nie je dôkazom veľkodušného rozhodnutia urobeného po zrelej úvahe.

Aj pre nás je tu výzva na prvom mieste vnímať ako svoje povolanie vlastnú rodinu. Až potom služba druhým – môžeme to skĺbiť, ale prvá zodpovednosť je výchova vlastných detí, zodpovednosť za svoj manželský vzťah.

John Kippley, zakladateľ LPP, vysvetľuje:

Kresťanskí manželia sú povolani k tomu, aby boli veľkorysí v službe životu. To je základný tón celej biblickej a historickej tradície o manželstve. Sú povolani k tomu, aby dôverovali Bohu, aby verili, že keď budú veľkorysí, Boh im skutočne dá to, čo potrebujú. Podľa môjho názoru je takáto dôvera jedným z najtŕažších aspektov kresťanskej existencie v našom technickom veku. Plodivý účel manželstva nie je naplnený len tým, že manželia majú deti; plodivý účel je vždy formulovaný ako „plodenie a výchova detí“.

Správne rozlíšenie Božieho povolania k veľkorysosti, k spolupráci a prezieravosti je často ten najtŕažší aspekt prirodzeného plánovania rodiny.

Prirodzený zákon a svedomie

Ale zodpovedné rodičovstvo, o ktorom je reč, spočíva najmä vo vnútor-
nom vzťahu k objektívnemu mravnému poriadku, ktorý ustanovil Boh a ktorého pravým vysvetľovateľom je správne svedomie. Úloha zodpovedného rodičovstva preto vyžaduje, aby manželia úplne chápali svoje povinnosti voči Bohu, voči sebe samým, voči rodine a voči ľudskej spoločnosti a pritom správne zachovali stupnicu hodnôt.

Vo vzťahu k Bohu sme zodpovední za postoj k mravnému poriadku, ktorý On ustanovil – či sa nám to páči alebo nie, či to uznávame alebo nie.

Pre veriaceho človeka by malo byť samozrejmé, že rešpektuje Boha ako Boha. Je to pýcha, ak niečo odmietam len preto, lebo tomu nerozumiem, alebo „ja to necítim“.

Rešpekt: je to niečo mimo mňa, čo funguje. Sú tu zákonitosti, ktoré fungujú. Nemám v moci tieto zákonitosti zmeniť. Nemám v moci dôsledky svojich rozhodnutí, len svoje rozhodnutia.

Pavol VI. o dôsledkoch hovoril v závere encykliky. Pokora dnes zvlášť chýba.

Pozitívne je, že človek sa pýta, hľadá. Že to vo svojom vnútri spoznáva, že je tu niečo viac... Niektorí napr. napíšu do poradne, že „svedomie mi nedovolí to, čo mi dovolili kňazi“. Znamená to, že naozaj, prirodzený zákon je vložený do ľudského srdca, a ak je človek citlivý a hľadajúci pravdu, tak sa pýta; ak hľadá, nájde.

Prvá požiadavka, predpoklad, aby človek mohol žiť skutočne zodpovedne, je uznať, že je tu mravný poriadok, že tento poriadok je ustanovený nie Cirkvou, nie človekom; a že niet inej cesty: len prijať, alebo odmietnuť.

Nesmieme zabudnúť aj na spoločnú zodpovednosť. Exhortácia *Familiaris consortio* pripomína:

... do dôverného manželského života sú vpletené vôle dvoch ľudí povolaných na jednotu v myslení a v mravoch. A to si vyžaduje veľa dôvery, jemnosti a času.

Predovšetkým sa tu zdôrazňuje vnútorný vzťah k objektívnemu mravnému poriadku (ustanovenému Bohom, vysvetľovanému správnym svedomím). O správnom svedomí sme hovorili na konferencii LPP pred rokom. Nestačí povedať: mne svedomie nič nevyčíta, ja to mám s Bohom vyriešené. (Toto sa často opakuje, ak niekomu povieť, že nekoná správne). Kippley používa na ilustráciu situáciu z norimberského súdu s Eichmannom (riadil mašinériu vyvražďovania Židov): Eichmann tam povedal, že konal podľa svojho svedomia. Možno naozaj uveril Hitlerovej idei o čistej rase. A predsa povieme, že to ho neospravedlňuje! Pravdu musíme hľadať mimo seba, svedomie ešte nie jej garantom.

Sme povinní svedomie si formovať, aby bolo správne. Zároveň v oblasti sexuality, plánovania rodiny... musíme mať na pamäti, že nás tu môžu viesť vlastné záujmy viac ako túžba po pravde. Príklad z poradne:

Píše žena, ktorej muž odmieta akúkoľvek reguláciu počatia. Na prvý pohľad si povieme – asi dôveruje Bohu. Tento muž žene zdôvodňuje svoj postoj tým, že Boh je pánom života a my sa nemáme robiť pánmi nad životom a že Boží plán je „plodte a množte sa“.. Nie je stotožnený s tým, že ona si záznamy robí – stalo sa, že jej tabuľky roztrhal. Je veriaci a jeho žena o ňom hovorí, že má veľmi dobrý osobný vzťah s Bohom.

V rozhovore, keď sa dostanú do sporu, jej povie, že predsa sa ženil preto, aby už nemusel v sebe dusiť to sexuálne napätie, že bez sexu nevydrží, a už vôbec nie týždeň. Ak ona odmieta, je agresívny.

Čo je jeho motívom? Naozaj vernosť Božiemu plánu? Alebo vlastné uspokojenie, žiadostivosť zakrytá svätým úmyslom?

Sloboda a pravda

Z toho vyplýva, že v poslaní odovzdávať život manželia nemajú voľnosť počínať si podľa svojej ľubovôle, ako keby mohli celkom sami a slobodne určovať mravne dovolené metódy, ktorých sa majú pridrižovať. Naopak, sú povinní prispôbovať svoje konanie úmyslu Boha Stvoriteľa, ako sa prejavuje v samej povahe manželstva a jeho úkonov a sa predkladá v stálom učení Cirkvi.

Záver desiateho bodu o zodpovednosti hovorí, že človek neurčuje sám, čo je pravda.

Nemôžeme sami určovať, čo je mravne dobré a čo nie. Tomu sa máme podriaďovať. Teda nie Cirkev je tá, ktorá by mala prispôbovať svoje učenie ľuďom, ale človek má prispôbiť svoje konanie a podriaďovať sa pravde.

Keď sa Ján Pavla II. pýtali, ktorý výrok Písma by odkázal ľudstvu, keby mal vybrať len jeden, povedal: „Pravda vás vyslobodí“. Ľudská sloboda je totiž ohraničená pravdou.

Človek nie je slobodný vtedy, ak si robí a tvrdí, čo chce, ale ak sa podriadi pravde.

Ak si budem slobodne tvrdiť, že dva a dva je päť, nebudem slobodná, ale hlúpa. A nezmením tú pravdu, že výsledok je štyri.

Takto je to aj v oblasti prirodzeného zákona a z neho vyplývajúcej pravdy o človeku a odovzdávaní života.

Ak sa podriadime pravde, ktorú nám Cirkev ako Matka a Učiteľka predkladá pre naše dobro, budeme slobodní a nájdeme radosť. Potom sa nám aj ťažkosť, kríž, námahy spojené s týmto zápasom o mravnosť a dobro stanú „sladkým a príjemným“ bremenom.

O autorke:

Mgr. Mária Schindlerová, manželka a matka, lektor STM, absolventka študijného programu *Náuka o rodine na teologickej fakulte Inštitútu rodiny v Bratislave*.

Přirozené plánování rodičovství a antikoncepce

Článek 27 encykliky a důsledky pro lékařskou praxi

Ludmila Lázničková

Anotace:

Lékaři jsou v rámci encykliky vyzýváni k tomu, aby podporovali ta řešení, která jsou v souladu s vírou a zdravým rozumem. Současně jsou vyzýváni k získávání potřebných znalostí, aby mohli manželům dobře poradit. V příspěvku se zamyslíme nad tím, jaký je současný stav poznání, co víme o zákonitostech lidské plodnosti, co z toho plyne dále pro lékařskou praxi i pro osvětu mezi spolupracujícími laiky, jak je možné pomáhat kněžím v jejich pastorační praxi, a tedy vést manžele na cestě porozumění zákonitostem společné plodnosti.

Úvod

Letos je to již 50 let, co byla vydána encyklika *Humanae vitae* – o správném řádu sdělování života. Autorem je papež Pavel VI. Encyklika se skládá ze tří základních částí. První část je nazvaná „Nové aspekty problému a kompetence učitelského úřadu“, druhá část „Zásady nauky“, třetí část „Pastorační směrnice“.⁹²

Součástí oddílu „Pastorační směrnice“ je i uvedený článek 27, určený lékařům a zdravotnickému personálu. Zde Pavel VI. sděluje, že si velmi váží „...lékařů a členů zdravotnického personálu, kterým ve výkonu jejich povolání nade všemi lidskými zájmy leží na srdci vyšší požadavky jejich křesťanského povolání“.⁹³ Lékaři a ostatní zdravotníci jsou vybízeni, ať „...podporují při každé příležitosti řešení vyplývající z víry a ze zdravého rozumu, ... snaží se o nich přesvědčovat... přivádět ostatní... k jejich respektování.“

92 PAVEL VI., *Humanae vitae*. O správném řádu sdělování života, Sdružení pro ochranu života nenarozených Šlapanice, Scriptum Praha, 1991, čl. 19nn.

93 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 27.

Zdravotníci jsou též vybízeni, aby považovali za svou profesionální povinnost „...nabýt všemožných znalostí,... aby mohli manželům dávat... moudré rady a zdravé směrnice, které od nich manželé právem očekávají.⁹⁴

Dle Světové zdravotnické organizace (WHO)⁹⁵ tzv. plánování rodičovství umožňuje jednotlivcům a párům předvídat a dosáhnout jejich požadovaného počtu dětí a načasování jejich narození. Rozlišuje se tzv. negativní plánování rodičovství - pokud je potřebné v dané době oddálit narození dítěte, a pozitivní plánování rodičovství - pokud je ve vztahu otevřenost k početí, v případě nechtěné neplodnosti pak přechází k její léčbě.

1. Základní fakta o lidské plodnosti

Pokud máme hovořit o otázkách plánování rodičovství, předávání života, je potřebné si nejprve ujasnit základní fakta o lidské plodnosti.⁹⁶

Co dnes víme o ženské pohlavní buňce - vajíčku:

- vyvíjí se ve vaječniku ve folikulu
- v průběhu cyklu je uvolněno v rámci ovulace
- většinou se uvolní jen jedno
- v průběhu menstruačního cyklu dochází k ovulaci jen jedenkrát

O spermiích víme:

- mužská pohlavní buňka
- v každém ejakulátu dospělého zdravého muže jsou jich miliony, přirozeně některé mohou být nějak defektní, méně pohyblivé
- životnost spermií je závislá na prostředí – v příznivém prostředí přečkají i týden

O početí víme, že k němu může dojít:

- v den ovulace, protože vajíčko má krátkou životnost
- až týden od posledního pohlavního styku (spermie má v příznivém prostředí dlouhou životnost)

94 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 27.

95 <http://www.who.int/reproductivehealth/topics/en/10/2018>.

96 LÁZNÍČKOVÁ, L., *Průvodce STM*, Centrum naděje a pomoci, Brno.

Proto je období v cyklu, kdy může dojít k početí, tedy tzv. plodné období, z principu delší – několikadenní.

Ovulace představuje uvolnění vajíčka z folikulu vaječníku (výjimečně dvou vajíček ze dvou folikulů v krátkém časovém rozpětí maximálně několika hodin). Nikdy nevíme předem, kdy k ní ve skutečnosti dojde, umíme ale poznat, že organismus ženy se k ovulaci chystá a že ovulace proběhla.

V souvislosti s ovulací dochází ke změnám hladin hormonů. Ty se projevují dalšími změnami, které je možné sledovat. Jakmile proběhne ovulace, v daném cyklu je hormonálně blokován průběh další ovulace.

Na základě studie CENAP z roku 2012, kdy bylo analyzováno 221 těhotenství u žen, které se sledovaly dle STM, došlo k početí do 15. dne cyklu pouze v 30% cyklů, (z toho ke známce ovulace a tedy početí 14. den cyklu pouze v 21%, po 16. dni cyklu došlo k početí v 70%, z toho k početí 23. den cyklu a později ve 22%.⁹⁷

Menstruační cyklus

- je definován jako období od prvního dne menstruačního cyklu do posledního dne, než přijde další pravé menstruační krvácení
- v průběhu menstruačního cyklu dojde k ovulaci, uvolnění vajíčka
- je hormonálně způsobeno, že v jednom cyklu dojde jen jedenkrát k ovulaci
- každý cyklus má svůj individuální obraz, nedá se nikdy dopředu jistě předvídat, který den v daném cyklu ovulace proběhne
- proto pro správnou orientaci v cyklu je nutné sledování a vyhodnocení v každém cyklu

Ovulace v cyklu se hodnotí jako zásadní fyziologický příznak. **Délka cyklu není rozhodující.** Je potřebné mít na paměti, že délky cyklů jsou rozmanité, u každé ženy mohou být nastaveny jinak, protože den ovulace je u každé ženy v jiný den, i u té samé ženy mohou být ovulace v různých cyklech různě.

Pro zhodnocení, zda se jedná o zdravý cyklus, je rozhodující období od ovulace do další menstruace. Má být 13-16 dnů (případně 12-16 dnů). Nemůže

97 <https://www.cenap.cz/studie-ppr>, citace 1.10. 2018.

být rozhodující, kdy, kolikátý den cyklu, dochází k ovulaci. Je nutno opustit mýtus, že ovulace musí probíhat 14. den cyklu.

Početí je jev, kdy dojde k splynutí vajíčka a spermie. Okamžik početí je považován za začátek nového života.

2. Negativní plánování rodičovství

Tzv. negativní plánování rodičovství lze rozlišit na metody antikoncepce a metody přirozeného plánování rodičovství z hlediska vyhnutí se početí dítěte.

Z hlediska „**zdravého rozumu při negativním plánování rodičovství**“ vystávají následující požadavky:

- zachovat si vzájemnou **úctu mezi mužem i ženou, nepoškozovat zdraví uživatele** danou metodou (je vyloučena hormonální antikoncepce, nitroděložní tělíška, spermicidy, sterilizace)
- zachovat si **úctu k možnému početí dítěte** - metoda **nesmí mít potratový účinek** (je vyloučena hormonální antikoncepce, nitroděložní tělíška)
- zachovat si **spontaneitu** vzájemného splynutí (je vyloučen kondom, přerušovaná soulož)

Antikoncepce je jakákoliv metoda **zabránění početí či dalšího vývoje počátečního zárodku** bez respektování vědomí společné plodnosti. Žádná metoda antikoncepce není 100%. Antikoncepce snižuje pravděpodobnost otěhotnění, nikdy ji **nevyloučí**. K otěhotnění při použití antikoncepční metody dochází, protože **došlo k pohlavnímu styku v plodném období**.

Jediným spolehlivým prostředkem jak neotěhotnět při zachování sexuálního života, je nemít pohlavní styk ve správně stanoveném plodném období. Tedy respektovat správně vymezenou společnou plodnost.

3. Přirozené plánování rodičovství

Přirozené plánování rodičovství (dále PPR) umožňuje vyhnout se možnému těhotenství na základě využití znalostí určení plodných a neplodných dnů.

Jako plodné dny označujeme dny v průběhu menstruačního cyklu ženy, kdy, pokud je pohlavní styk, výsledně může dojít k početí. Vzhledem k individualitě ženského cyklu mohou být plodné dny v každém cyklu jindy.

Jako metody přirozeného plánování rodičovství podle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) jsou považovány ty metody, které využívají sledování přirozeně se vyskytujících příznaků plodné a neplodné fáze (dnů). Pokud se využívají za účelem neotěhotnět, tak v plodných dnech, stanovených danou metodou, není pohlavní styk.^{98, 99}

Na rozvoji metod PPR se spolupodílelo více faktorů:

- snaha žít v souladu s magisteriem církve, zde vidíme významný důsledek HV
- snaha o „ekologický“ způsob života i u lidí nevěřících
- snaha o eliminaci vedlejších zdravotních důsledků užívání antikoncepce a současně hledání metody, která bude akceptovatelná a spolehlivá, napříč společností odbornou i laickou

Metody PPR využívají toho, že průběh cyklu, příprava k ovulaci a období po ní je provázáno změnami hladin určitých hormonů. V souvislosti s hormonálními změnami v průběhu cyklu dochází k celé řadě změn kvality určitých snadno vnímatelných a sledovatelných příznaků, které se přirozeně vyskytují. Mezi metody přirozeného plánování rodičovství se řadí i metody, které nejsou založeny vysloveně na sledování příznaků, ale také jsou v jejich rámci nějak vymezeny plodné a neplodné dny.

4. Metody založené na výpočtu, předpokladu plodných dnů

Jsou založené na předpokladu, že období ovulace a plodné dny je možné vypočíst na základě určitých koeficientů, vycházejících z délek cyklů. Jedná se o stanovení předpokládaných plodných dnů statisticky. I u ženy s jinak

98 WORLD HEALTH ORGANIZATION. (1988). *Natural family planning: a guide to provision of services*. Geneva: World Health Organization. (též na <http://www.who.int/iris/handle/10665/39322>).

99 WORLD HEALTH ORGANIZATION. Family Planning and Population Unit. (1995). *Natural family planning: what health workers need to know*. Geneva: World Health Organization (též na <http://www.who.int/iris/handle/10665/63294>).

pravidelnými cykly může dojít k různým výkyvům cyklů, výpočty výsledně bývají mylné. Ve výsledku jsou tyto metody zatíženy vysokým počtem původně neplánovaných těhotenství.

4.1.a Kalendářní metoda, tzv. Knaus – Oginova metoda

Z těchto metod je nejznámější, byla postupně vyvinuta na základě hypotézy, že ovulace probíhá dva týdny před menstruací.

Japonec Kyusaku Ogino popsal vztah mezi vytvořením žlutého tělíska a nástupem menstruace, výsledky poprvé publikoval v roce 1923. Rakušan Hermann H. Knaus popsal změny reaktivity děložního svalstva a jejich vztah k průběhu ovulace a k období nástupu menstruace. Výsledky publikoval v letech 1929 – 1934. Tak byla položena základní pravidla pro výpočet plodných dnů. Konkrétně u této metody se z délek posledních 12 cyklů zpět od nejkratšího cyklu odečte koeficient 18 a od nejdelšího koeficient 11. Takto se získají u dané ženy předpokládané „plodné dny“.¹⁰⁰

4.1.b Standard Days Method

Představuje určitou „renesanci“ výpočtové metody. Metoda byla vyvinuta Institutem reprodukčního zdraví (Georgetown University) pro ženy s pravidelnými cykly – plodné dny jsou stanoveny v rozpětí 8.-19. den cyklu. Jako mechanická pomůcka slouží sestava 28 korálků různých barev, které vymezují dny krvácení, plodné a neplodné dny.¹⁰¹

4.2. Metoda laktační amenorey (LAM)

Tato metoda byla poprvé definovaná v Bellagio v roce 1988 v rámci konference o vlivu kojení na návrat plodnosti. Bylo zformulováno, že u žen, které plně kojí podle potřeb dítěte v intervalu maximálně 6 hodin a dosud nekrvácí, je možné se v době prvních 6 měsíců po porodu spolehnout na metodu tzv. laktační amenorey.

100 PAPEŽ, L. a kol., *Gynekologie*, Avicenum 1981, str. 242.

101 WORLD HEALTH ORGANIZATION (2012), *How to procure CycleBeads: a visual tool for the Standard Days Method: a proven effective natural family planning method*, June 2012. World Health Organization, též na <http://www.who.int/iris/handle/10665/75187>.

Výhodou je, že žena se nemusí sledovat, nic vyhodnocovat. Přesto se doporučuje i při praktikování této metody být v kontaktu s poradcem, samotné kojení není spolehlivou metodou, jak neotěhotnět. Použití metody LAM při splnění výše uvedených podmínek představuje vysokou spolehlivost.¹⁰²

5. Metody založené na sledování a vyhodnocování změn příznaků

Z příznaků, které můžeme v průběhu cyklu sledovat, se jedná o změny charakteru hlenu, který je tvořen v hrdle děložním, a bazálních tělesných teplot.

Nabízejí se i jiné ukazatele, které jsou sledovatelné v souladu se změnami hormonálních hladin, některé výrazně finančně nákladné (laboratorní vyšetření, ultrazvuk...), jiné jsou méně finančně nákladné, ale nespolehlivé (LH testy, krystalizační mikroskopy) či málo nebo dokonce falešně vypovídající (bolest podbřišku, pnutí prsou, změny čípku).

5.1. Sledování změn kvality hlenu

Metody založené na sledování hlenu, který se tvoří v hrdle děložním. Udává se, že poprvé popsal vztah cervikálního hlenu k pohyblivosti spermií v roce 1855 dr. J. Tyler Smith, který poprvé upozornil, že k otěhotnění dojde nejpravděpodobněji tehdy, je-li v děložním hrdle přítomen řídký hlen. V roce 1933 R. Devraigne, Vimeux a J. Seguy prezentovali souvislost mezi přítomností výrazného hlenového příznaku a možností početí.

Při vyhodnocení cervikálního hlenu, který je produkován žlázkami krypt děložního hrdla, se vychází z toho, že v průběhu cyklu má hlen různý charakter právě v závislosti na změnách hormonálních hladin. V souvislosti s blížící se ovulací a s tím, že ovulace proběhla, se mění kvalita i struktura cervikálního hlenu. Čím vyšší je estrogenizace, čím se tedy organismus více blíží k ovulaci, tím je hlen řidší, tekutější. Z pohledu lidské plodnosti se dá obecně říct, že čím tekutější hlen, tím je „kvalitnější“.

102 LÁZNIČKOVÁ L., *Kojení a návrat plodnosti*, Centrum naděje a pomoci, Brno.

S navýšením hladiny progesteronu v souvislosti s proběhlou ovulací dochází k zahuštění hlenu. Před ovulací mohou hladiny estrogenu kolísat, a tedy se může kvalita hlenu i opakovaně měnit.

Metody se lehce liší v principu vyhodnocování i vedení záznamů.

Při správném zaškolení je možné použití těchto metod, založených na sledování hlenového příznaku, i při nepravidelných oligomenorheických cyklech v období kojení a v období přechodu. Přestože jako metody jednoho příznaku mají lehce nižší spolehlivost, než metody založené na vzájemné kontrole více příznaků (viz text k STM), jsou to metody svou spolehlivostí se hodně blížíící spolehlivosti hormonální antikoncepce. (PI metody je udáváno okolo 3-5).

5.1.a Billingsova hlenová metoda

Dr. John Billings se svou manželkou dr. Evelyn postupně vyvinul a v roce 1953 poprvé prezentoval tzv. „ovulační metodu“. Dnes je tato metoda známá právě jako tzv. „Billingsova metoda“. Pro vedení záznamů a vyhodnocování plodných dnů se používá systém barevných značek, nálepek pro každý den cyklu.

V současné době jsou poradci, vyučující tuto metodu, sdruženi v mezinárodní organizaci tzv. World Organization Ovulation Method Billings (WOOMB).¹⁰³

5.1.b Creightonský model (CrMS FertilityCareTM)

Představuje detailně propracovanou a standardizovanou typizaci hlenového příznaku v atlase. Tento přístup byl poprvé prezentován profesorem Hilgersem v roce 1980 v rámci „Education and Service Programs“ v Creighton University, Omaha, (Nebraska, USA). Vývoj pravidel a metody časuje od r. 1976.^{104, 105}

Z principu k jednotlivým typům hlenu se přiřazuje přesně definovaná značka dle atlasu, k tomu se lepí nálepky jako u Billingsovy metody. V atlase je formulováno více než 140 typů hlenu.

103 <https://www.woombinternational.org/>, citace 15.9.2018.

104 <http://www.creightonmodel.com/>, citace 15.9.2018.

105 HILGERS, T. W., *Medical & Surgal Practice of NaProTECHNOLOGY*, Pope Paul VI Institute press, Omaha, Nebraska 2004.

5.1.c „Modified Mucus Methods“ - modifikovaná hlenová metoda - MMM

V rámci snahy o zjednodušení Billingsovy metody v rozvojových zemích, především v Indii. Metodu vypracoval dr. Dorairaj K, který formuloval vymezení, že plodné období je ještě 2 dny po posledním vnímání hlenového příznaku, neřeší otázku správného stanovení vrcholu hlenu.^{106, 107}

5.1.d Two Days Method – Metoda dvou dnů

Vývinuto institutem reprodukčního zdraví (Georgetown universita).

Základní pravidlo: nemít styk v den výskytu jakéhokoliv hlenového příznaku a den poté.^{108, 109}

5.2. Sledování změn bazální tělesné teploty

Založeno na tom, že v období před ovulací je bazální tělesná teplota (BTT) u ženy nižší, po ovulaci v důsledku zvýšení tvorby hormonu progesteronu dochází k jejímu navýšení.

Teorie hodnocení průběhu bazálních teplot prošly v průběhu 20. století bouřlivým vývojem. Holandský gynekolog Van de Velde v roce 1905 popsal bifázický průběh BTT. V roce 1927 vyslovil hypotézu o vztahu mezi průběhem bazální tělesné teploty a činností vaječníků. V roce 1935 německý kněz Wilhelm Hillebrand stanovil první pravidla teplotní metody.

Bazální tělesná teplota je ovlivnitelná řadou dalších vnějších vlivů, okolností, proto je potřebné v záznamu vést informaci nejen o naměřené hodnotě, ale zapisovat případné okolnosti, aby se záznam mohl správně vyhodnotit.

Metoda vyžaduje určité zaučení. Je vypracováno několik škol, směrů, jak bazální teplotu vyhodnotit. Z principu se v současné době pro vyhodnocení aplikuje základní tzv. Holtovo pravidlo, kdy se stanovují 3 vyšší teploty opro-

106 DORAIRAJ, K., *The modified mucus method in India* Am J Obstet Gynecol. 1991 Dec; 165(6 Pt 2):2066-7. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1755473>) citace 15.9.2018.

107 RUIZ, RUSSEL, *Proceedings of the International Seminar on Natural Family Planning and Family Life Education* July 1988 Honkong str. 53.

108 http://irh.org/projects/fam_project/twoday-method/, citace 15.9.2018.

109 http://irh.org/wp-content/uploads/2013/04/TwoDay_Field_Notes_2014-ENG.pdf, citace 15.9.2018.

ti 6 nižším.¹¹⁰ Není tedy vůbec rozhodující, jakou konkrétní hodnotu bazální teploty žena naměří, ale hledá se tento vztah (viz text k STM).

Přestože jako metoda jednoho příznaku má sledování pouze teploty lehce nižší spolehlivost, než metody založené na vzájemné kontrole více příznaků (viz text k STM), jsou to metody svou spolehlivostí se hodně blížíící spolehlivosti hormonální antikoncepce bez poškozování zdraví.

Různé přístroje vyhodnocující bazální tělesnou teplotu a aplikace v mobilu mohou působit dojmem, že zjednoduší praktikování této metody, protože manželům nějakým způsobem záznam teploty vyhodnotí. Opakovaně je ale vidět, že hodnocení z aplikací bývá chybné. V praxi se pro správné vyhodnocení cyklu neobejdeme bez přepisu záznamu do papírových tabulek a následné vyhodnocení „hlavou“.

6. Metody založené na sledování a zhodnocení více příznaků

Metody jsou založené na sledování změn bazální tělesné teploty, příznaku, nejčastěji hlenu, a statistických, výpočtových pravidel.

Někdy se podrobněji rozlišují na metody:

- kalkulotermální – preovulační neplodné období je určeno dle výpočtových pravidel, postovulační neplodné období je určeno dle pravidel pro zhodnocení vzestupu BTT a hlenového příznaku
- mukotermální - preovulační neplodné období je ukončeno s nástupem hlenového příznaku, postovulační neplodné období stanoveno dle pravidel pro zhodnocení vzestupu BTT a hlenového příznaku
- symptotermální metoda (STM), tzv. doublecheck methode - kdy preovulační neplodné období je určeno kombinací výpočtových pravidel a sledování hlenového příznaku (někdy ještě doplněno sledováním změn děložního čípku), postovulační neplodné období je určeno dle pravidel zhodnocení bazální tělesné teploty a hlenového příznaku případně sledování čípku a dalších doprovodných příznaků.

110 LÁZNIČKOVÁ, L., *Přirozené plánování rodičovství – Studie a podklady symptotermální metody*, Centrum naděje a pomoci, Brno.

I symptotermální metoda (STM) má v souladu s určitým historickým podtextem několik různých variant.

6.1 Historie STM

V evropském prostředí je považován za **zakladatele STM** rakouský lékař **dr. Rötzer**. Ten v roce 1965 poprvé prezentoval metodu založenou na sledování změn dvou příznaků - teploty a změn kvality hlenového příznaku. Velkým přínosem práce dr. Rötzera je využití pravidla „3 vyšších teplot oproti 6 nižším“ teplotám - tzv. Holtovo pravidlo.^{111, 112, 113} V češtině tuto metodu šířili manželé Tělupilovi ještě v osmdesátých letech formou samizdatů, knižně vyšla v roce 1991 v publikaci „*Přirozená regulace početí*“, kterou vydalo Centrum pro rodinný život Olomouc.¹¹⁴ V současné době tato metoda je rozšířena v mnoha zemích Evropy, lektori jsou sdruženi v mezinárodním institutu INER.¹¹⁵

Ve Velké Británii založila gynekoložka Anna Flynn tzv. birminghamskou školu PPR. V roce 1984 vydala první vydání publikace „*Manuál přirozeného plánování rodičovství*“. Tato gynekoložka se spolupodílela na vědeckých projektech WHO (Světové zdravotnické organizace), které pomohly dalšímu rozšíření a přijetí PPR ve světě. Také se spolupodílela na projektu, který byl zahájen v roce 1981 ve Spolkové republice Německo jako vládní projekt „Vědecké přezkoumání přirozených metod“.

Ve Francii působí organizace pod zkratkou C.L.E.R., pod vedením gynekologů manželů Ecochardových. Metoda má poměrně přísná pravidla, náročnější na akceptovatelnost. Hojně je vyučována na africkém kontinentu.

Další gynekoložka Michele Guy spolu se svým manželem dr. François výrazně rozšířili metodu STM nejen v Evropě, ale i v západní Indonésii a na ostrově Mauritius.

111 RÖTZER, J., *Kinderzahl und Liebessehe. Ein Leitfaden zur Regelung der Empfängnis*, Wien 1965.

112 RÖTZER, J., *Erweiterte Basaltemperaturmessung und Empfängnisregelung*, Arch. Gynäkol., 1968, 206, str. 195–214.

113 RÖTZER, J., RÖTZER, E., *Natürliche Empfängnisregelung: Die sympto-thermale Methode – Der partnerschaftliche Weg*, Herder, 2013.

114 RÖTZER J., *Přirozená regulace početí*, Centrum pro rodinný život Olomouc 1991.

115 <https://iner.org/erlernen/kurse/international.html>, citace 15.9.2018.

V **americkém prostředí** se od roku 1971 rozvíjela tzv. Liga pár páru (LPP), kdy na základě spolupráce gynekologa Konalda Prema s manželi Kippleyovými byla postupně vyvinuta symptotermální metoda. Učebnicí LPP je publikace „*Umění přirozeného plánování rodičovství*“, v češtině vydána v roce 1995,¹¹⁶ a „*Stručná učebnice PPR - symptotermální metoda a ekologické kojení*“,¹¹⁷ vydaná v r. 2013.

V současné době je považován za nejspolehlivější tzv. **německý model STM**, který se rozvíjel od roku 1981 a následně jako tzv. Modelový projekt vědeckého přezkoumání a kontrolovatelného zprostředkování přirozených metod regulace počtů. Tento vládní projekt výzkumu PPR probíhal ve spolupráci gynekologů, psychologů a pedagogů se zapojením dobrovolníků, párů zapojených do praktikování PPR. Data byla shromažďována od 1.1.1985 do 31.12.1987. Soubor takto získaných faktů byl sepsán do publikace „*Přirozené metody plánování rodičovství*“, která pak byla vydána v roce 1988 a zařazena jako 239. svazek (Schriftenreihe) spolkového ministerstva pro mládež, rodinu, ženu a zdraví.¹¹⁸

Díky tomu byla vypracována metoda, která má vysokou spolehlivost, dle posledních údajů dle WHO dokonce vyšší než hormonální antikoncepce (PI 0,4),¹¹⁹ je snadno pochopitelná, a tedy dobře naučitelná. Pro veřejnost byla vydána publikace „*Natürlich und sicher*“, která byla vydána poprvé v r. 1987.

V souladu s rozvojem výzkumu STM bylo založeno vědecké centrum v Düsseldorfu při ženské klinice, od r. 2005 je výzkumné centrum PPR při univerzitě Heidelberg. V říjnu 2010 metoda Malteser Arbeitsgruppe NFP získává pro svou metodu obchodní značku „*Sensiplan*“.¹²⁰

116 KIPPLEY JOHN A SHEILA, *Umění přirozeného plánování rodičovství*, Matice cyrilometodějská 1995.

117 PŘEDÁČOVÍ JOZEF A SIMONA, *Stručná učebnice PPR – symptotermální metoda a ekologické kojení*, Matice cyrilometodějská 2013.

118 HANK, GERTY; HAHLEWEG, KURT; KLANN, NOTKER: Längsschnitt-Studie – Modellprojekt „Natürliche Methoden der Familienplanung“, Kohlhammer-Verlag, Stuttgart 1988, in: *Natürliche Methoden der Familienplanung. Modellprojekt zur wissenschaftlichen Überprüfung und kontrollierten Vermittlung* (= Schriftenreihe des Bundesministers für Jugend, Familie, Frauen und Gesundheit, Band 239).

119 FRANK-HERRMANN, P., SOTTONG, U., BAUR, S., RAITH-PAULA, E., STROWITZKI T., FREUNDL, G., *Gynäkologie* 2011 · 44:17–22, DOI 10.1007/s00129-010-2659- 5, Online publiziert: 12. Januar 2011, © Springer-Verlag 2011.

120 FRANK-HERRMANN, P., SOTTONG, U., BAUR, S., et al, *Natürliche Familienplanung — Sensi-plan® – eine moderne, verlässliche Methode*, *Gynäkologie* (2011), 44:17, str.17-22. DOI:

Metoda, jak byla prezentovaná především na základě spolupráce s vědeckým centrem v Düsseldorfu pod vedením profesora Freundla a rakouským Institutem pro manželství a rodinu, je v **ČR zpřístupněna v materiálech Centra naděje a pomoci** (CENAP) (www.cenap.cz), především „*Průvodce STM*“¹²¹. Tato symptotermální metoda je založena na jednoznačném vymezení pravidel pro stanovení vzestupu bazálních teplot, z toho pak vyplývají konkrétní pravidla pro stanovení konce neplodného období na začátku cyklu a přesné vymezení neplodného období. Tím nabízí vysokou spolehlivost při akceptovatelnosti používání.¹²²

Na tuto německou metodu se též odvolává publikace Šiprových „*Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství*“,¹²³ kde sice jsou převzaty obrázky z „*Natürlich und sicher*“, ale překlad pravidel je s chybami, případně texty zcela odlišné od původního originálu, pravidla jsou modifikovaná, nejedná se o metodu původně vypracovanou Arbeitsgruppe NFP.

6.2. Základní fakta o STM

Symptotermální metoda (dále STM) je metoda založená na sledování symptomů-příznaků a teploty. Není vázána na „pravidelnosti cyklů“. V rámci sledování hledáme, kdy ve skutečnosti dochází k ovulaci. Dá se používat při nepravidelných cyklech.

Spolehlivost STM PPR, jak je vyučována v CENAP, je srovnatelná s užíváním hormonální antikoncepce (HAK). Podle posledních studií WHO spolehlivosti HAK je spolehlivost německého modelu lepší než spolehlivost HAK, protože nabízí spolehlivost metody PI 0,4, zatímco u HAK bývá uváděna spolehlivost metody 0,8.

Symptotermální metoda nemá absolutní kontraindikace, její praktikování je finančně dostupné, nevyžaduje spolupráci lékaře, ze zdravotnického hlediska je bez vedlejších nežádoucích účinků.

10.1007/s00129-010-2659-5.

121 LÁZNÍČKOVÁ, L., *Průvodce STM*, Centrum naděje a pomoci, Brno.

122 FRANK-HERMANN P., HEIL, J., GNÖTH, C., TOLEDO, E., BAUR, S., PYPER, C., et al. The effectiveness of a fertility awareness based method to avoid pregnancy in relation to a couple's sexual behaviour during the fertile time: a prospective longitudinal study. Hum Reprod [Internet]. 2007 Jan 24 [2015 Feb 9]; 22(5):1310–9. Available from: English.

123 ŠIPR, K., ŠIPROVÁ, H., *Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství*, Gloria 1995.

Spolupráce obou partnerů má rozvíjející vliv na jejich vzájemné vztahy.

Pokud se STM dobře zná, má pozitivní vliv na sebevědomí ženy, která se stává nezávislou na lékaři, rozumí svému tělu, nenechá se vmanipulovat do neadekvátní léčby. Pokud je to potřebné, léčba gestageny je správně nasazená.

STM se dá považovat za prevenci rozvinutí patologií cyklu, ale i prevenci rakoviny vaječníků a dělohy, kdy signály možných poruch se zavčas podchytí a řeší. STM má diagnosticko - terapeutický význam v rámci řešení různých patologií cyklů, a to i tam, kde ženy z různých důvodů sexuálně nežijí.

Při otevřenosti k početí STM umožní znalost termínu početí, délky těhotenství, pravděpodobného termínu porodu. Pokud je při otevřenosti k početí potřebná léčba, STM umožní správné načasování hormonální léčby, pomůže odhalit, co dále vyšetřovat - jedná se tedy o diagnostický význam STM při léčbě neplodnosti. Právě pro správné stanovení délky těhotenství i při otevřenosti k početí má smysl se stále sledovat dle STM!

STM vyžaduje

- určité zaškolení, ideálně i následnou kontrolu vyhodnocování cyklů
- vedení záznamů pro správné vyhodnocení plodných a neplodných dnů
- respektování plodných dnů

Protože jakýkoliv pohlavní styk v plodném období, i třeba „chráněný“ antikoncepcí, může vést k početí dítěte, a protože v rámci psychologických studií je prokázáno, že společné respektování plodných dnů vede k prohloubení vztahu mezi manželi, k zlepšení komunikace v páru, je tedy otázka, zda to, co je předkládáno za nevýhodu, výsledně není pro vztah přínosem.

7. Důsledky ne/přijetí pravd v encyklice *Humanae vitae*

7.1 Benevolence k jakékoliv antikoncepci

nahrává k **manipulaci se zdravím**

- tělesným
- duševním
- a ve svém důsledku i duchovním

Při používání antikoncepce se většinou nezná STM. Z toho plyne neznalost o průběhu cyklu, což může vést **při pozdější otevřenosti k početí** dítěte při falešných diagnózách anovulace k neadekvátnímu **poškození zdraví stimulacemi** ovulace až k **praktikám umělého oplodnění**.

Benevolence k bariérové antikoncepci a k přerušované souloži vede mnohem častěji k neplánovaným otěhotněním (a může vést až k umělým potratům). Tyto metody narušují spontaneitu pohlavního styku a tím narušují vztah mezi mužem a ženou.

Benevolence k hormonální antikoncepci, i třeba pokud byla nasazovaná tzv. „léčebně“, vede k tomu, že pokud se jedná o sexuálně aktivní uživatelku, nelze nikdy vyloučit možnost časného potratu. Nikdy nelze vyloučit možná zdravotní rizika, nelze následně v případě chtěného těhotenství vyloučit rizika spontánního potratu nebo až nechtěnou neplodnost.

V souvislosti s tímto bych chtěla poukázat na článek 15 encykliky, který byl do jisté míry poplatný době a znalostem dané doby. Zde je uváděno, že se „...nepokládá za nedovolené použití terapeutických prostředků... i kdyby z toho plynula třeba i předvídaná zábrana zplodění života“. Nicméně i zde je uvedeno, že se jedná o použití „...terapeutických prostředků opravdu nutných k léčbě organismu...“¹²⁴

Podle současných poznatků není žádné použití hormonální antikoncepce k léčbě oprávněné. Vždy se daná patologie dá řešit jinak, bez použití hormonální antikoncepce.

7.2 Důsledky respektování dané encykliky:

- **zachráněné životy dětí**, které nebyly potraceny v důsledku časných potratů při použití některých forem antikoncepce
- **zachráněné životy a zdraví žen**, které si nepoškozovaly zdraví v důsledku vedlejších zdravotních účinků při použití některých forem antikoncepce
- **zachráněné vztahy** založené na vzájemné úctě a respektu mezi mužem a ženou

124 PAVEL VI., *Humanae vitae. O správném řádu sdělování života*, Sdružení pro ochranu života nenarozených Šlapanice, Scriptum Praha 1991, str. 17.

Závěr

Nebojme se na základě vědeckých poznatků:

- opustit mýtus 28 denního cyklu, a to, že ovulace musí být 14. den cyklu
- vést dívky a ženy, aby včas řešily zdravotní problémy, které ukážou záznamy STM PPR
- vést páry k nalezení odvahy přijmout vědomí společné plodnosti, neničt si zdraví a vztah žádnou antikoncepcí

Při osvětové práci s rodinami a s mládeží mějme odvalu k výzvám z encykliky *Humanae vitae*! Je dán dostatečný základ vědeckých poznatků!

Zájemci se mohou více dozvědět na seminářích a v publikacích CENAP.

O autorce:

MUDr. Ludmila Lázníčková, manželka, maminka tří dětí, babička tří vnoučat, gynekoložka, která nejen že nepředepisuje hormonální antikoncepci nebo stimulaci, ale též se věnuje osvětě v otázkách respektování vzájemné plodnosti. Znalosti, které o cyklu přináší symptotermální metoda, využívá ve své gynekologické a porodnické praxi i diagnosticky a léčebně.

Kontakt

MUDr. Ludmila Lázníčková
Centrum naděje a pomoci Brno
www.cenap.cz, cenap@cenap.cz

Symptotermální metoda, její spolehlivost a současná role v přirozeném plánování rodičovství

Květoslav Šipr, Helena Šiprová

Anotace:

První souborné pokyny pro používání symptotermální metody publikoval Josef Rötzer v roce 1968 – shodou okolností tedy právě v roce, kdy vyšla encyklika Humanae vitae. STM patří i v současnosti mezi vůbec nejspolehlivější způsoby plánování rodičovství. Nejde přitom jen o předcházení početí, ale stále častěji a zřetelněji také o stanovení doby optimální k početí dítěte. Odsouvání prvního těhotenství do vyššího věku vede ke zvyšování počtu manželů, kteří svou touhu po dítěti naplňují jen obtížně.

Úvod

Po dlouhá staletí se průměrná délka lidského života téměř neměnila, ještě kolem roku 1500 byla přibližně stejná jako v době Kristova narození. Bylo proto vhodné, aby manželé přiváděli na svět tak velký počet dětí, jak jen to bylo z biologického hlediska možné.

V současnosti dochází většina manželských párů průběhem doby k poznání, že příchod dalšího dítěte by pro ně v dané době nebyl vhodný. Na druhé straně téměř každý pátý manželský pár má problémy s početím dítěte.

Jak rozumět pojmu přirozené plánování rodičovství

U některých autorů se dosud setkáváme s nesprávným chápáním termínu přirozené plánování rodičovství. Dokonce i ve zdravotně výchovných publikacích některých současných sexuologů se objevuje tvrzení, že přirozené metody řízení početí jsou takové postupy, při kterých se nepoužívají žádné

umělé prostředky. Mezi přirozenými metodami můžeme potom zcela chybně najít také přerušovanou soulož.

Světová zdravotnická organizace se vyjádřila jednoznačně: „*Přirozené plánování rodičovství je termín používaný k označení takových metod plánování a předcházení těhotenství, které se opírají o pozorování přirozeně se vyskytujících známek plodných a neplodných období v průběhu menstruačního cyklu.*“¹²⁵ Přirozené plánování rodičovství není antikoncepční metodou, předcházení početí se dosahuje pohlavní zdrženlivostí v plodném období.

Přirozené plánování rodičovství se opírá o sledování známek plodných a neplodných období v průběhu menstruačního cyklu ženy. Jde ovšem také o způsob života, který počítá s občasnou pohlavní zdrženlivostí.

Místo termínu přirozené plánování rodičovství se v posledních letech stále častěji hovoří o metodách vědomí plodnosti (fertility awareness methods). Manželé jsou si vždy vědomi, zda je žena v období plodném nebo neplodném, a se zřetelem k této skutečnosti se snaží k sobě navzájem chovat.

Metody přirozeného plánování rodičovství se označují také jako metody sebezpozorování. Naprostá většina žen je schopna zřetelně pozorovat změny, ke kterým u ní během cyklu dochází, a rozpoznat, zda se právě nachází v období plodném nebo neplodném.

Někteří manželé se snaží především vyhnout nežádoucím účinkům umělé antikoncepce a hledají metodu ekologickou. Také pro ně je přirozené plánování rodičovství vhodnou alternativou blízkou k přírodě.

Ideální metoda řízení početí by měla být zcela neškodná a naprosto spolehlivá, její používání má být jednoduché a při intimním styku nemá působit rušivě. Žádná z existujících metod plánovaného rodičovství nevyhovuje všem uvedeným oprávněným požadavkům stoprocentně. Pokud však manželé požadují, aby zvolený způsob regulace početí byl současně velmi spolehlivý a zaručeně zdravotně neškodný, potom přichází v úvahu pouze některá z moderních metod přirozeného plánování rodičovství.

125 WORLD HEALTH ORGANISATION, *Natural Family Planning. A Guide to Provision of Services*, Genève 1988.

Používané metody

Přirozené plánování rodičovství je možné také díky tomu, že během každého menstruačního cyklu může být jen jedno ovulační období.

Kalkulační metoda

Návrh na výpočet plodných a neplodných období z délky předchozích menstruačních cyklů publikoval Japonec Kyusaku Ogino v letech 1923 a 1930 a nezávisle na něm v roce 1929 gynekolog Hermann Knaus ze Štýrského Hradce. Oba návrhy se dost lišily, přesto byl tento způsob regulace početí označen jako metoda Ogino-Knausova, případně metoda kalendářní či kalkulační. Obecně lze říci, že určování plodných a neplodných období pouhým výpočtem není příliš spolehlivé.

Nedávno došlo k úspěšnému pokusu o renesanci kalkulační metody. Pracovníci Institutu pro reprodukční zdraví Georgetownské univerzity ve Washingtonu publikovali v roce 2002 jednoduchou zásadu, že za plodné období má být považována doba od 8. do 19. dne cyklu. Uvedené pravidlo ovšem platí pouze u žen, které jsou ve věku 18 až 39 let a délka jejich menstruačního cyklu se pohybuje od 26 do 32 dnů. Autoři nazvali nově doporučovaný způsob regulace početí *metoda standardních dnů*. Míra selhání je menší než 5 procent.¹²⁶ Nevýhodou je dlouhá doba požadované abstinence a výrazně omezený okruh možných uživatelů.

Teplotní metoda

Na udržování relativně stálé teploty tělesného jádra se významně podílejí žlázy s vnitřní sekrecí, u žen také vaječnickové hormony. Ve druhé polovině menstruačního cyklu, kdy je žena zřetelně ovlivňována působením hormonu progesteronu, který je vylučován žlutým tělískem vaječníku, se vnitřní tělesná teplota ženy pohybuje na hladině o několik málo desetin stupně Celsia vyšší než v první polovině cyklu.

Mnichovský profesor gynekologie Gerhard Döring označil určování plodných a neplodných období ženy podle změn tělesné teploty naměřené za kli-

126 ARÉVALO, M., JENNINGS, V., SINAI, I., *Efficacy of a New Method of Family Planning: The Standard Days Method*. *Contraception*, 2002; 65, 5, str. 333-8.

dových podmínek v některé z tělesných dutin jako teplotní metoda a v šedesátých letech minulého století se zasloužil o její rozšíření.¹²⁷

Pro přesný výklad křivky bazálních teplot stanovila v roce 1967 pracovní skupina Světové zdravotnické organizace tuto definici rozhodujícího vzestupu bazální tělesné teploty: „*Signifikantní vzestup bazální tělesné teploty se vyznačuje tím, že nastává během 48 nebo méně hodin a že teploty tří po sobě následujících dnů jsou nejméně o 0,2 °C vyšší než teploty v předcházejících šesti dnech.*“¹²⁸

Vysoká spolehlivost teplotní metody byla potvrzena také studií publikovanou v české literatuře.¹²⁹ Měření bazální teploty dodnes patří mezi nejjednodušší zkoušky ke sledování funkce vaječníků, včetně hodnocení účinnosti hormonální léčby. V současnosti se sledování bazální teploty obvykle kombinuje se sledováním jiných známek plodnosti, nejčastěji hlenu děložního hrdla.

Sledování hlenu děložního hrdla

Změny hlenu děložního hrdla může žena pociťovat, hmatat i vidět. Pro nácvik vnímání pocitu vlhkosti se ženě doporučuje, aby si během dne opakovaně uvědomila, jaké pocity vnímá u zevních rodidel. Může mít pocit sucha až nepříjemného pálení, může si však také uvědomit, že stydká štěrbina je vlhká až mokrá. Někteří autoři, např. Evelyn a John Billingsovi, doporučují věnovat pozornost hlavně subjektivním pocitům. Manželé Billingsovi nazvali určování plodných a neplodných období na základě subjektivních pocitů ovulační metodou, založili v Melbourne výzkumné a informační centrum, které přispělo k rozšíření metody po celém světě. Několikrát navštívili manželé Billingsovi také Československo. V roce 1986 u nás vedli utajované, ale velmi užitečné bytové semináře.

Někteří jiní autoři, např. Thomas W. Hilgers z Nebrasky, považují za vhodnější při sledování kvality hlenu více spoléhat na hmat a na zrak. Krátce před ovulací je vstup do pochvy na pohmat kluzký. Jestliže žena v té době přejede prstem nebo toaletním papírem přes zevní rodidla, zpozoruje, že se prst nebo

127 DÖRING, G., *Empfängnisverhütung*, 1967.

128 WORLD HEALTH ORGANISATION. *Biology and Fertility Control by Periodic Abstinence*. Wld Hlth tech. Ser, 1967, str. 360.

129 ŠÍPR, K., *Příčiny neúspěchů teplotní metody plánovaného rodičovství*, Čs. gynekologie, 1973, 36, 6, str. 428–429.

toaletní papír posouvají podstatně snadněji než jindy. Dosti často žena v té době na prstech spatří částečku hlenu. Jeho konzistence může být hrudkovitá, rosolovitá, tuhá, nebo naopak hlen může být tažný, vzhledu syrového vaječného bílku.

Krátce před ovulací se množství i tažnost hlenu vytvářeného buňkami děložního hrdla zvětšuje, to usnadňuje pronikání spermií do dělohy.

V roce 1999 zveřejnili pracovníci Institutu pro reprodukční zdraví Georgetownské univerzity ve Washingtonu další jednoduchá pravidla pro posuzování plodnosti ženy, kterou nazvali *metoda dvou dnů*. Spočívají ve sledování přítomnosti hlenu u poševního vchodu.¹³⁰ Žena si každý den odpoledne a večer klade dvě otázky: Pozorovala jsem dnes hlen? A pozorovala jsem hlen včera? Žena přitom sama rozhoduje, zda sleduje pocit vlhkosti, nebo hodnotí kvalitu (a případně množství) hlenu.

Jestliže si žena na obě otázky odpoví negativně, předpokládá se, že daného dne nemůže dojít k početí.¹³¹

Změny děložního čípku

Vyšetřování tvaru a vzhledu děložního čípku v gynekologii patří již dlouho mezi běžně používané vyšetřovací metody. Před půl stoletím doporučil Edward Keefe, aby si polohu, tvar a konsistenci čípku děložního hrdla vyšetřovala sama žena v rámci rozpoznávání plodných a neplodných období.

Žena si při sebevyšetřování zavede do pochvy ukazovák nebo prostředník jedné ruky a nahmatá čípek jako polokulovitou vyvýšeninu s prohlubní uprostřed. Po ukončení menstruačního krvácení bývá čípek nízko položený, na pohmat tvrdý jako nosní chrupavka, děložní branka je uzavřená.

Na začátku plodného období je čípek měkký jako ret a děložní branka je otevřená. Čípek se současně zvedá nahoru, někdy může být i obtížně dosažitelný. Vysoko postavený čípek je zřetelnou známkou plodnosti.

130 SINAI I., JENNINGS, V., *The TwoDay Algorithm: A New Algorithm to Identify the Fertile Time of the Menstrual Cycle*. Contraception. 1992, 60, str. 65–70.

131 ARAVELO M., JENNINGS V., NIKULA M., SINAI I., *Efficacy of the New TwoDay Method of Family Planning, Fertility & Sterility*. 2004, 82, str. 885–892.

Po ovulaci se čípek rychle mění, sestupuje opět níže, stává se znovu tvrdým jako nosní chrupavka a je nízko položený. Na rozhraní plodného a neplodného období, tedy krátce po ovulaci, se proto žena nejsnadněji naučí rozeznávat změny děložního čípku.

Při vyšetřování konsistence a polohy čípku i stupně otevření děložní branky může žena z blízkosti děložního hrdla snadno získat hlen a posoudit jeho vlastnosti, zvláště tažnost. Postačí oddálit prsty od sebe a sledovat, nakolik se podaří mezi prsty vytvořit hlenové vlákno.

Symptotermální metoda

Rakouský gynekolog Josef Rötzer jako první v polovině šedesátých let publikoval pokyny pro rozpoznávání plodných a neplodných období ženy na základě sledování bazální tělesné teploty a souběžného hodnocení změn hlenu děložního hrdla.¹³² Šlo o první návod pro rozpoznávání plodných a neplodných období ženy, při kterém se hodnotily dva na sobě nezávislé znaky. Později se pro takový způsob plánovaného rodičovství vžil termín metoda dvojí kontroly (double-check method).¹³³

Jedním ze sledovaných znaků je téměř vždy bazální tělesná teplota, hovoří se proto o metodě symptotermální. Druhou sledovanou známkou obvykle bývá hlen děložního hrdla a zpravidla se ponechává na rozhodnutí ženy, zda dává přednost hodnocení subjektivních pocitů sucha a vlhka, anebo preferuje vyšetření hlenu dotekem či zrakem (vzhled, tažnost). Změny polohy, tvaru a konsistence čípku děložního hrdla sledují hlavně ženy, pro které je méně snadné hodnotit změny hlenu.

Symptotermální metody jsou navzájem podobné nejen svými pravidly, ale také nadšením jejich protagonistů. Dcera autora prvních pravidel symptotermální metody Elisabeth Rötzerová se věnuje rozvíjení díla svého otce ve společnosti INER. Jednu z nejvýznamnějších mezinárodních organizací na podporu šíření a výuky symptotermální metody Couple to Couple League International založili v roce 1971 Sheila a John Kippleyovi v Cincinnati ve státě Ohio. Při rozpoznávání plodných a neplodných období se opírali a dodnes opírají o sledování bazální tělesné teploty, hlenu a polohy děložního krčku.

132 RÖTZER J., *Kinderzahl und Liebesche. Ein Leitfadens zur Regelung der Empfängnis*, 1965.

133 THYMA, P., *The Double-Check Method in Family Planning*, 1978.

V posledních desetiletích minulého století připravili jednoduchá pravidla symptotermální metody členové tzv. německé pracovní skupiny pro přirozené plánování rodičovství, do které patřili zejména Ursula Sottong (Kolín nad Rýnem), Petra Frank-Herrmann (Heidelberg), Günter Freundl (Düsseldorf) a Elisabeth Raith-Paula (Mnichov).

Autoři tohoto příspěvku měli příležitost se s metodou připravenou německou pracovní skupinou podrobně seznámit po roce 2000 v kurzech pořádaných U. Sottongovou a Maltézským dílem v Kolíně nad Rýnem. Od mnichovského nakladatelství Ehrenwirth pak získali souhlas k převzetí informací i obrazové dokumentace pro knihu určenou českým čtenářům.¹³⁴ Knihu lze dosud získat v z. s. Hippokrates (IČO 68688156).

Sensiplan

Pravidla symptotermální metody doporučená německou pracovní skupinou se za poslední desetiletí příliš nezměnila, autoři ovšem kladou důraz na její co nejjednodušší používání. Netrvají například na denním sledování bazální tělesné teploty, ve vhodných případech postačí měřit teplotu v období kolem očekávané ovulace. Označení Sensiplan začalo Maltézské dílo používat roku 2010. Jde o mezinárodní ochrannou známku.

Sensiplan je symptotermální metoda, jejíž výraznou předností jsou přesné pokyny pro výuku. Metodě Sensiplan vyučují certifikovaní učitelé, na jednom kurzu se podílejí vždy maximálně čtyři páry uživatelů.

Při používání Sensiplanu se hodnotí hlen děložního hrdla, bazální tělesná teplota a poloha děložního čípku. Hlavní důraz se přitom klade na sledování hlehu, který je možné posuzovat podle subjektivních pocitů a vyšetřovat hmatem nebo zrakem. Po získání zkušeností je zpravidla možné tělesnou teplotu v každém cyklu měřit jen po několik dnů. Sebevýšetřování čípku děložního hrdla není povinné a považuje se spíše za užitečnou alternativu u žen, které změny kvality hlenu dobře nepozorují.

134 ŠIPR, K., ŠIPROVÁ, H., *Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství*, Rosice u Brna, Gloria 1995.

Účinnost metody a spolehlivost použití

Účinností (efficacy) antikoncepční metody se rozumí její inherentní účinnost, tedy předcházení početí bez ohledu na poučení, svědomitost a důslednost uživatelů.

Spolehlivost (effectiveness) metody se vztahuje spíše k jejímu typickému používání, které zahrnuje také stupeň poučení a ochotu dodržovat pravidla. Bývá vyjádřena počtem nezamýšlených otěhotnění během prvního roku používání.

Spolehlivost metod plánovaného rodičovství se vyjadřuje různými způsoby, jedním z nejužívanějších a nejjednodušších je Pearlův index. Vyjadřuje, u kolika žen dojde k nezamýšlenému početí, jestliže danou metodu používá sto žen po dobu jednoho roku.

Přesnějším, avšak složitěji vyjádřitelným údajem je „life-table pregnancy probability“. Při tomto způsobu sledování spolehlivosti se bere v úvahu prevalence otěhotnění v závislosti na délce používání metody, hodnotí se také výskyt vedlejších nežádoucích účinků.

Mezi nejúčinnější způsoby předcházení početí se zařazuje hormonální antikoncepce, ta ovšem může mít i závažné nežádoucí zdravotní účinky.

Srovnatelné spolehlivosti se dosahuje různými způsoby přirozeného plánování rodičovství, které však nezanechávají žádné závažné negativní důsledky na zdraví. K nejčastěji citovaným údajům patří studie symptotermální metody Josefa Rötzerera z roku 1968 (Pearlův index 0,7) a Gerharda Döringa z roku 1988 (Pearlův index 1,6). Mimořádně vysoká je spolehlivost Sensiplanu, u kterého Pearlův index činí 0,4.¹³⁵

Závěr

Plánované rodičovství zahrnuje předcházení otěhotnění i snahu o jeho dosažení. Za nejspolehlivější způsob se dnes považuje symptotermální metoda, která patří mezi přirozené metody plánovaného rodičovství, tedy postupy založené na rozpoznávání plodných a neplodných období ženy.

135 FRANK-HERRMANN, P., SOTTONG, U., BAUR, S., RATH-PAULA, E., STROWIZKI, T., FREUNDL, G., *Natürliche Familienplanung*, Gynäkologie. 2011, 44, str. 17–22.

Termín přirozené plánování rodičovství je v posledních letech stále častěji nahrazován označením postupy založené na vědomí plodnosti (fertility awareness methods). Manželé si jsou vždy vědomi, zda je žena v plodném nebo neplodném období, a podle toho se k sobě navzájem chovají.

Nejvyšší spolehlivosti se dosahuje při používání modifikace symptotermální metody nazvané Sensiplan. Její pravidla vytvořila německá pracovní skupina, jejíž pokyny se staly východiskem také pro přípravu podrobné české učebnice Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství.

O autorech:

Prof. ThLic. MUDr. Květoslav Šipr, CSc. a MUDr. Helena Šiprová, Ph.D., jsou autory prvního českého obsáhlejšího pojednání o symptotermální metodě řízení početí „Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství“. Květoslav Šipr založil Ústav rodinného lékařství Masarykovy univerzity a Helena Šiprová je vedoucí lékařkou endokrinologické ambulance II. interní kliniky Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně.

Hormony, zdraví a antikoncepce

Helena Šiprová

Anotace:

V organismu dospělé ženy probíhají cyklické změny, které směřují k udržení reprodukce. Z hlediska možných dlouhodobých účinků a dopadů na zdraví hormonální antikoncepce dosud nepřekročila stadium rozsáhlého klinického pokusu. Její negativní vliv lze považovat za prokázaný.

Hormony jsou chemické látky, které jsou v našem těle tvořeny buňkami žláz s vnitřní sekrecí, jsou vylučovány do krve a ovlivňují činnost obvykle vzdálených orgánů.

V celém organismu dospělé ženy probíhají cyklické změny, které směřují k udržení reprodukce. Na začátku menstruačního cyklu se vlivem folikulostimulačního hormonu vytvářeného v hypofýze jeden z vajíčků (folikulů) začne zvětšovat více než ostatní a vytváří estrogény. Jejich působením kypří děložní sliznice, otevírá se děložní branka a hlen děložního hrdla se stává řidší a propustný pro mužské pohlavní buňky.

Vlivem luteinizačního hormonu hypofýzy ve folikulu přítomné vajíčko roste a na vrcholu zrání se uvolňuje do dutiny břišní.

Ovulaci začíná druhé období menstruačního cyklu. Dutina prasklého folikulu se vyplní tkání žluté barvy a vzniká žluté tělísko. To začne vydávat hormon žlutého tělíska, gestagen progesteron.

Jestliže v krátké době po ovulaci nedojde k oplodnění, vajíčko odumírá, dochází k zániku žlutého tělíska a pod vlivem náhlého poklesu vaječnickových hormonů se děložní sliznice rozpadá, nastává menstruace. Cyklickým změnám, ke kterým dochází vlivem hypofyzárních a vaječnickových hormonů, ovšem nepodléhají pouze pohlavní orgány, ale celý ženský organismus.

Hormonální antikoncepce do značné míry uměle napodobuje stav, ke kterému dochází v těhotenství. Z hlediska možných dlouhodobých účinků hormonální antikoncepce dosud nepřekročila stadium rozsáhlého klinického pokusu. Z farmakologického a zdravotního hlediska rozlišujeme tři druhy hormonální antikoncepce:

1. Kombinovaná estrogen-gestagenová antikoncepce. Přípravky obsahují syntetický estrogen a syntetický gestagen. Aplikuje se nejčastěji ústy, může se však podávat také formou kožních náplastí, případně injekčně.

2. Gestagenová antikoncepce, obsahuje pouze analogy progesteronu. Bývá také nazývána „minipills“. Byla zavedena ve snaze odstranit nežádoucí účinky estrogenů. Na antikoncepčním účinku se podílejí tři mechanismy: snížení pravděpodobnosti vzniku ovulace, negativní ovlivnění průchodu spermií děložním hrdlem a snížení schopnosti děložní sliznice přijmout oplodněné vajíčko (embryo).

3. Urgentní antikoncepce, určená k použití po pohlavním styku (morning after pills). Jestliže v daném cyklu dosud nedošlo k ovulaci, jejímu vzniku může zabránit. Jestliže však k ovulaci již došlo, postkoitální antikoncepce blokuje přeměnu sekreční sliznice, a může tak zabránit uhnízdění oplodněného vajíčka. Tak může dojít k potratu embrya v nejranějším stadiu jeho vývoje.

Negativní vliv hormonální antikoncepce na zdraví ženy lze považovat za prokázaný. Je podstatný rozdíl mezi fyziologickým dávkováním hormonů vlivem hypotalamu a kontinuálním podáváním vysokých dávek syntetických hormonů k antikoncepci.

Nezanedbatelný je vliv hormonální antikoncepce na krevní tlak, jde patrně o důsledek vlivu estrogenů na angiotensin. Relativní riziko se udává 1,8 pro současné uživatelky a 1,2 po vysazení HAK. Mezi závažné, život ohrožující účinky však patří především trombembolické příhody. Ve srovnání se ženami bez hormonální antikoncepce jsou ženy užívající hormonální antikoncepci častěji ohroženy srdečním infarktem a náhlou cévní příhodou mozkovou¹³⁶. U kuřaček starších 35 let je předpis hormonální antikoncepce přímo zakázán. Rozsáhlá studie prokázala také vliv hormonální antikoncepce na vznik rakoviny prsu, zvláště u žen mladších 25 let, které dosud nekojily.

136 LØKKEGAARD, E., JENSEN, A., et al. *Thrombotic stroke and myocardial infarction with hormonal contraception*. N Engl J Med 2012; 366:2257.

O autorce:

***MUDr. Helena Šiprová, Ph.D.**, vedoucí endokrinologické ambulance II. interní kliniky Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně.*

Pastorační otázky

Naliehavá výzva nositeľom verejnej moci¹³⁷

MUDr. Anna Záborská

Anotácia:

„Dovoľujeme si teda obrátiť sa na vládcov národov, ktorí predovšetkým majú povinnosť chrániť spoločné dobro a možnosť toľko urobiť pre ochranu dobrých mravov: nikdy nestrpte, aby sa kazili čnostné mravy vašich národov; zabráňte, aby sa do rodiny, ktorá je základnou bunkou spoločnosti, zavádzali cez zákony také spôsoby konania, ktoré odporujú prirodzenému a Božiemu zákonu“ (*Humanae vitae*, 23). Aby nositelia verejnej moci mohli naplniť tieto slová, musia splniť minimálne dve podmienky. Neoddeliť svoju vieru od verejného účinkovania a mať formované svedomie. Prednáška sa venuje viacerým oblastiam domácej, európskej i medzinárodnej politiky, v ktorých sú politici postavení pred vydanie svedectva o svojej viere.

Vážené dámy a páni, milí priatelia,

encyklika *Humanae vitae* pápeža Pavla VI., ktorý bol pred pár dňami vyhlásený za svätého, je pre mnohých len oficiálnym dokumentom, ktorý zakázal katolíkom používať antikoncepciu a potratové tabletky a zároveň uložil katolíckym politikom povinnosť presadzovať tento zákaz aj vo verejnom živote. Aj po päťdesiatich rokoch od jej zverejnenia je - spolu s neskoršou encyklikou *Evangelium vitae* ďalšieho svätého pápeža Jána Pavla II. - zdrojom vnútorného rozdelenia katolíckeho spoločenstva. Veľké percento katolíckych párov tieto prostriedky bežne využíva pri plánovaní rodičovstva a drvivá väčšina katolíckych politikov považuje túto tému za otázku, ktorá patrí do súkromného života, a nie za vec verejnú.

Päťdesiat rokov po vydaní *Humanae vitae* vníma väčšina ľudí v Európe antikoncepciu ako neodňateľné právo ženy a potrat ako legitímny nástroj, ktorý jej umožňuje rozhodovať o vlastnom tele. Katolícke prostredie toto vnímanie neutralizuje len na povrchu: obávam sa, že aj väčšina tých, ktorí sa v tomto

137 príspevok se hlouběji zamýšlí nad článkem 23 encykliky *Humanae vitae*

prostredí pohybujú a považujú sa za jeho súčasť, v súkromí s učením vlastnej cirkvi nesúhlasia, majú ho za zastarané a neriadia sa ním.

Niet sa preto čo čudovať, že politici, ktorí svoj mandát dostávajú od občanov, sa snažia túto tému vytlačiť z verejného diskurzu do súkromného priestoru, v ktorom sa každý rozhoduje sám za seba. Ja som však presvedčená, že takýto postoj vyplýva z nepochopenia d'alekosiahlych dôsledkov, ktoré umelá regulácia počatia má na celú spoločnosť.

Encyklika *Humanae vitae* pred týmito dôsledkami varovala. V paragrafe 17 identifikovala tri negatívne trendy spoločenského správania a vzťahov medzi mužmi a ženami, ktoré by nastupujúca liberalizácia antikoncepcie posilnila. Prvým je nevera manželov a „všeobecný pokles mravnosti“, druhým strata úcty mužov k ženám a tretím trendom je riziko zneužívania nástrojov obmedzovania plodnosti štátnou mocou.

Dnes vidíme, ako sa všetky tieto varovania naplnili. A keď hovorím „vidíme“, myslím tým na množstvo dát, štúdií, ale aj politických rozhodnutí, ktoré potvrdzujú predpovede Pavla VI.

Ako upozornil americký ekonóm a nositeľ Nobelovej ceny George Akerlof už v polovici deväťdesiatych rokov, masové a rýchle zavedenie antikoncepcie a legalizácia potratu náhle vytvorila celkom novú situáciu na „trhu“ vzťahov. Ženy zachovávaliace tradičnú morálku, ktorá vylučovala predmanželský sex a antikoncepciu, neboli odrazu schopné konkurovať ženám, ktoré nemali voči predmanželskému sexu žiadne výhrady. Ak však žena počas sexu otehotnela, už nemohla rátať s príslubom manželstva. Po rozšírení antikoncepcie a potratov totiž zoslabol spoločenský tlak na mužov, aby rýchlym manželstvom prevzali zodpovednosť za tehotnú partnerku a splodené dieťa.

V článku, ktorý Akerlof napísal pre prestížny ekonomický vedecký časopis spolu so svojou manželkou, neskôr šéfkou americkej národnej banky Jannet Yellen, sa píše: „Pred sexuálnou revolúciou mali ženy menej slobody, ale od mužov sa očakávalo, že prevezmú zodpovednosť za ich blahobyť. Dnes majú ženy väčšiu slobodu voľby, ale muži si nárokovali podobnú voľbu. Muž si môže povedať: „Ak ona nechce ísť na potrat alebo užívať antikoncepciu, prečo by som sa ja mal obetovať a oženiť sa?“ Tým, že sexuálna revolúcia urobila z narodenia dieťaťa voľbu matky, stalo sa manželstvo a podpora dieťaťa spoločenskou voľbou otca.“

Táto zmena v spoločenskej morálke zasiahla nielen nezosobášené, ale aj zosobášené páry. Znížilo sa totiž riziko neželaných následkov sexu, ktoré by znamenali vysoké náklady. Potvrdzujú to aj dobové štatistiky z USA: liberalizácia antikoncepcie a potratov v sedemdesiatych rokoch minulého storočia sa prekrýva so skokovitým nárastom počtu detí narodených mimo manželstva.

Dáta zozbierané počas predchádzajúcich dekád podporujú obavu, že sexuálna revolúcia uškodila mnohým dospelým aj deťom. Potvrdzujú, že oslabil rodinné väzby, pričom neskôr sa ukázalo, že rodinné väzby - predovšetkým prítomnosť otca a matky - sú dôležitými indikátormi blahobytu dieťaťa. Ba čo viac, potvrdilo sa aj to, že rozpad domova nie je problémom len pre jednotlivcov, ale pre celú spoločnosť, pretože medzi oslabením manželstva a nárastom chudoby a sociálnej patológie je silné prepojenie.

Čas potvrdil aj ďalšiu obavu vyslovenú v encyklike *Humanae vitae* - obavu, že v dôsledku rozšírenia antikoncepcie zoslabne úcta mužov k ženám. Antikoncepcia oddelila sex od aktu plodenia a tým zásadne zmenila postoje spoločnosti nielen k pornografii, ale aj k nevere a v konečnom dôsledku spôsobila, že v očiach mnohých mužov ženy prestali byť subjektom a partnerom, ale stali sa objektom, nástrojom na naplnenie sexuálnej túžby.

Svedectvá o tom, že sa táto predpoveď naplnila, prichádzajú z viacerých strán. Príbehy žien, ktoré pripojili svoje hlasy k hnutiu MeToo, sú jedným z dôkazov tejto premeny. Keď ich človek číta, silnie v ňom pocit, že sexuálna revolúcia oslobodila v prvom rade sexuálnych predátorov. S ďalšími svedectvami o strate úcty mužov k ženám a o tom, že oslobodenie, ktoré prišlo s antikoncepciou, neurobilo ženy šťastnými, prichádzajú paradoxne feministické autorky.

Posledné z troch varovaní Pavla VI. sa týka možného zneužitia nových prostriedkov antikoncepcie zo strany štátu. Správnosť tejto predpovede nepotvrduje len nedávno zrušená „politika jedného dieťaťa“ v komunistickej Číne, ktorá viedla k miliónom osobných tragédií. Koncom deväťdesiatych rokov viacerí sudcovia v USA vyvolali veľkú vlnu kritiky, keď podporili povinnú implantáciu dlhodobu pôsobiacej antikoncepcie ženám odsúdeným za násilný trestný čin. A podozrenia z nedobrovoľných sterilizácií žien žijúcich v extrémnej chudobe sa riešili aj na Slovensku a v ďalších krajinách.

Štátny aktivizmus v oblasti zneužívania nových metód regulácie pôrodnosti však môže mať aj menej nápadné formy. Európsky parlament, v ktorom pôsobím, stále častejšie vyzýva členské štáty k tomu, aby odstránili aj posledné prekážky medzi ženou a antikoncepciou, medzi ženou a potratom. Poľsko, členský štát EÚ, ktorý významne obmedzil dostupnosť potratov a v súčasnosti rozhoduje o zákaze potratov z genetických dôvodov, čelí neustále tvrdej kritike.

Vo vzťahu k tretím krajinám sú postoje Únie, či už na úrovni Parlamentu, Rady, alebo Komisie, ešte jednoznačnejšie a zároveň účinnejšie. Väčšina poslancov vo výbore pre rozvoj, ktorého som členkou, dlhodobo podporuje zvyšovanie dostupnosti antikoncepcie a potratov v rozvojových krajinách. Tento postoj má žiaľ väčšinovú podporu aj medzi poslancami v pléne.

Naše uznesenia vďaka tomu obsahujú stále nové návrhy, v ktorých Parlament:

- žiada „aby mali ženy a dievčatá počas humanitárnych kríz prístup k plnej škále služieb v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia vrátane bezpečného umelého prerušenia tehotenstva“;
- „zdôrazňuje skutočnosť, že univerzálne rešpektovanie sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv a prístup k príslušným službám prispievajú k zníženiu detskej a materskej úmrtnosti“;
- „poukazuje na to, že plánovanie rodiny, zdravie matiek a ľahký prístup k antikoncepcii a bezpečnému umelému prerušeniu tehotenstva sú dôležitými aspektmi pre záchranu životov žien a pomáhajú im znovu vybudovať svoje životy, ak sa stali obeťami znásilnenia“;
- a napokon „zdôrazňuje, že je nevyhnutné, aby tieto politiky tvorili jadro rozvojovej spolupráce s tretími krajinami“.

Pre úplnosť dodávam, že všetky štyri citáty pochádzajú z návrhu Výročnej správy o ľudských právach a demokracii vo svete a politike Európskej únie v tejto oblasti z roku 2015. Je pritom zrejmé, že šírenie antikoncepcie a potratov nemá nič spoločné s bojom za ľudské práva, ale je to skôr nástroj koloniálnej politiky.

Vo svetle týchto troch spoločenských predpovedí, ktoré sa rýchlo naplnili, nie je ďalej možné ignorovať fakt, že súkromné konanie, obzvlášť v prípade sexuálnych zvyklostí, má ďalekosiahle verejné dôsledky. Zodpovedný politik sa týmito dôsledkami, ale aj samotnými príčinami, musí zaoberať. Trvať na tom, že ide o súkromnú záležitosť každého, je prejavom alibizmu a úteku pred zverenou zodpovednosťou.

Výzva, ktorú predstaviteľom verejnej moci adresuje encyklika *Humanae vitae* v paragrafe 23, venuje najviac pozornosti dobovej obave z populačnej explózie v chudobných krajinách tretieho sveta. Medzičasom nahromadené dáta a ich nespočetné vedecké analýzy ukázali, že táto obava nebola opodstatnená, ba čo viac: bola hysterická. Vyčerpanie zdrojov planéty sa nekonalo. Naopak, za posledné desaťročia sa podarilo významne zredukovať celosvetovú chudobu, zlepšiť zdravotnú starostlivosť a zvýšiť ekonomickú prosperitu väčšiny národov. Demografické dáta hovoria o spomalení rastu celosvetovej populácie, pričom najbohatšie krajiny sveta, ku ktorým patríme aj my, začínajú zápasit' s opačným problémom: starnutím svojho obyvateľstva.

Rady, ktoré ponúka politikom encyklika, však dávajú zmysel aj v tejto situácii. Dovoľte mi, aby som zacitovala: „(...) Zabráňte, aby sa do rodiny, ktorá je základnou bunkou spoločnosti, zavádzali cez zákony také spôsoby konania, ktoré odporujú prirodzenému a Božiemu zákonu.“ Spoločnosť potrebuje prezieravé zákony pre rodiny a výchovu občanov k úcte k mravnému zákonu a slobode.

Sú to rady pre tých predstaviteľov verejnej moci, ktorí sa poctivo oboznámia s váhou faktov a argumentov o dôsledkoch ľudskej snahy kontrolovať vlastné telo a urobiť z neho objekt. Pre politikov, ktorí cítia zodpovednosť nielen za seba, ale za celú spoločnosť. Ktorí chcú dobro nielen pre seba, ale pre všetkých.

Na to, aby porozumeli týmto radám, však potrebujú ešte čosi viac: formované svedomie, ktoré ich ako kompas bude viesť pri poznávaní prirodzeného a Božieho zákona.

Ďakujem za pozornosť

O autorke:

MUDr. Anna Záborská je konzervatívna poslankyňa Európskeho parlamentu (EP) za Kresťanskodemokratické hnutie. Patrí k najvýraznejším osobnostiam EP presadzujúcich ochranu života, rodiny a práv rodičov vychovávať svoje deti podľa svojho svedomia. Je spoluzakladateľkou Fóra života a dlhodobou aktívnou členkou jeho predsedníctva. Je predsedníčkou Slovenskej spoločnosti pre rodinu a patrónkou projektu „Zachráňme životy“ na pomoc tehotným ženám v núdzi a ich deťom.

Apoštolát manželských párů

David Prentis (D), Michaela Prentisová (M)

Anotace:

Po vlastní zkušenosti negativního působení antikoncepce a pak pozitivního vlivu PPR ve vlastním manželství jsme cítili po sametové revoluci povolání založit laický apoštolát manželů manželům – Ligu pár páru – v manželčině vlasti.

D: Jsem Angličan. Jsem původně evangelický teolog a v roce 1968, kdy vyšla encyklika *Humanae vitae*, jsem studoval v Tübingen v Německu. Byla kolem toho velká diskuse; proto jsem ji koupil a přečetl, ale dál jsem se tím nezabýval, protože jsem byl svobodný.

M: Já jsem Češka a po svatbě v roce 1973 jsme bydleli v Německu, kde byl David evangelickým farářem. Protože jsem chtěla ještě studovat, rozhodli jsme se předcházet početí s pomocí hormonální antikoncepce. Ta pilulka mi čím dál tím víc vadila a můj vztah k ní se přenášel i na náš vztah. Brala jsem ji přece pro manželovo pohodlí, abych byla k dispozici, až bude mít čas. Když jsme společně četli knihu Ingrid Trobischové *Radost být ženou*, kde věnuje jednu kapitolu přirozené regulaci početí, řekla jsem: „Když to funguje pro jiné, bude to fungovat i pro nás, a já už nebudu brát žádné pilulky!“

D: Byl jsem v šoku, protože jsem si neuvědomoval, jak byla manželka nešťastná. Neuměli jsme zřejmě na toto téma komunikovat. Bylo mi ale jasné, že jsme s pilulkou definitivně skončili.

M: Naučili jsme se symptotermální metodu podle učebnice Dr. Rötzera, a fungovalo to! Manžel si teď z lásky a úcty ke mně dělal čas podle mého cyklu. To byl úplně nový koncept. Naše manželství znovu rozkvetlo. Učili jsme se spolu komunikovat. Neznali jsme však nikoho jiného, kdo by žil podle stejné metody.

D: V roce 1982 jsme se stěhovali do Skotska. Zjistil jsem, že jeden můj kolega farář a jeho žena také používají symptotermální metodu. Měli materiály od americké organizace Couple to Couple League (česky: Liga pár páru). Měla trochu jiná pravidla vypracovaná profesorem gynekologie a porodnictví Dr. Konaldem Premem. Organizaci založili manželé John a Sheila Kippleyovi. On je katolický laický teolog; ona se intenzivně zabývá kojením. Tehdy jsme si poprvé uvědomili, jak způsob regulace početí souvisí s vírou. Organizace byla ekumenická, ale měla pevný morální základ v učení katolické církve, jak je potvrzeno v *Humanae vitae*. Netušili jsme, že děláme první krok do katolické církve. Johnův teologický přístup lze vyjádřit jednou větou: Manželský akt má být alespoň implicitně potvrzením slibu, který si manželé dali při svatbě.

M: V článku 26 encykliky *Humanae vitae* se píše:

„Jedním z nejcennějších plodů, které přináší vytrvalé úsilí o věrnost Božímu zákonu je, že manželé nezdědka pociťují touhu sdílet své zkušenosti s druhými. Do širokého rámce povolání laiků je tak zahrnut nový a velmi významný způsob apoštolátu: rovný slouží rovnému. Manželé tak naplňují své apoštolské poslání vůči jiným manželům tím, že se stávají jejich průvodci. Mezi všemi formami křesťanského apoštolátu se tento zdá dnes být jedním z nejvhodnějších.“

Z této myšlenky vznikl organizační rámec Ligy. Odborně školené dobrovolné manželské páry poskytují kurzy PPR dalším manželům a snoubencům.

D: V té době jsme zažili tři případy rozvodu v kruhu příbuzných a přátel; byly pro nás velmi bolestné. Pochopil jsem, že antikoncepce obsahuje prvek vzájemného odmítání manželů, který ničí lásku, a prvek systematického odmítání dětí, které vede k potratům jako nápravě chyb. Cítil jsem potřebu, abychom se školili na instruktory Ligy a předávali dál umění PPR, aby i jiní manželé měli z této znalosti užitek jako my.

M: Souhlasila jsem s Davidem v přesvědčení o užitečnosti a kráse přirozeného přístupu, jen jsem měla obavy, že někoho špatně vyučíme a budou mít neplánované těhotenství. Navrhla jsem, že se vyškolím, ale budu jen zhasínat a rozsvěcet při promítání diapositivů a přednášet bude on! Nakonec mě to chytlo a často ho skoro nepustím ke slovu!

D: V roce 1987 jsme se stali učitelským párem Ligy. Ve skotské evangelické církvi jsme se nesetkali s velkým zájmem ani o PPR ani o moji angažovanost pro život. To nás neustále posouvalo směrem do katolické církve. Změnila se politická situace v Československu, tak jsme navrhli ústředí Ligy v USA, že založíme československou pobočku. Náš návrh přijali a zajišťovali nás finančně. Našli jsme bydlení v Kladně a první rok jsme překládali učebnici a další materiály Ligy do češtiny. Pak šlo o to najít a vyškolit další „manžele, kteří pociťují touhu sdílet své zkušenosti s druhými“, kteří vnímají povolání k tomuto specifickému apoštolátu. Pán Bůh nám posílal nové přátele. V roce 1995 jsme byli přijati do katolické církve.

M: Jsme vděční za všechny lékaře, kteří v minulosti vypracovali nebo dnes zastávají přirozené metody. Sami jako laici nemůžeme nikoho léčit, ale je důležité, abychom měli na koho odkázat ženy, které v praxi při sledování stavu své plodnosti zjistí, že mají zdravotní problém.

D: Naší práci prospívá spolupráce s kněžími a přáli bychom si, aby jich bylo víc. Jak to ideálně může fungovat, ilustruje poslední zpráva našich spolupracovníků v Kamerunu. V tomto roce vyškolili patnáct manželských párů z diecéze Mamfe. Místní biskup chce v každé z osmnácti farností alespoň jeden pár lektorů PPR. Manželské páry složily v katedrále slavnostní slib a přijaly požehnání svého biskupa. Takový přístup kléru by prospěl i církvi u nás.

O autorech:

David a Michaela Prentisovi, lektori symptotermální metody od r. 1987, zakladatelé Ligy pár páru v tehdejším Československu (r. 1991).

Proč bude učení *Humanae vitae* vždy kamenem úrazu? Výzvy pro pastorači aneb: nejkratší, avšak nejdiskutovanější encyklika¹³⁸

Jan Balík

Anotace:

Sám Ježíš se netají tím, že jeho slovo bude pro mnohé kamenem úrazu. Pravda Boží vyvolává u mnohých lidí radost, ale u některých, i přes dobrou vůli hlasatelů, odpor. Nelze se tedy divit, že církev, která hlásá evangelium rodiny a lásky, je znamením, jemuž se odporuje. O to větší odpovědnost mají zvláště hlasatelé evangelia, především biskupové a kněží, aby se nenechali umlčet a odvážně podporovali mladé lidi a rodiny, zvěstovali celou pravdu o lidském životě, skutečnou povahu lásky mezi mužem a ženou a cestu odpovědného rodičovství. Jejich hlásání bude o to plodnější, čím více se spojí s manželskými páry, které převezmou aktivně část odpovědnosti a do této evangelizace se zapojí. Hlásání musí být ruku v ruce doprovázeno svědectvím a know-how, tedy též odbornými kurzy, což je významný úkol zdravotníků a odborně připravených laiků.

Úvod

Príspevek je rozdelen do dvoch častí. V prvej sa zameriava na pochopenie, prečo nebola encyklika *Humanae vitae* prijata pozitivne. Postupne je pojednava o dôvodoch spočívajúcich vo zmenách odehravajúcich sa v západnej spoločnosti druhej poloviny 20. storočia. Pre niekoho môžu byť zaujímavé príčiny neprijetí, ktoré lze spatřovat vnútri cirkve samotnej. Nelze se nezastavit i u aktuálního stavu přijetí encykliky svatého Pavla VI. Na závěr první části je položena otázka, zda církev může v tomto světě existovat, aniž by věrností k evangelium neprovokovala a nezakoušela nepřijetí a odpor. Ve druhé části je nastíněno několik praktických návrhů, jak posílit pastorači vnímavou k učení cirkve ohledně důstojného předávání lidského života.

138 příspěvek se hlouběji zamýšlí nad články 19-20 a 28-29 encykliky *Humanae vitae*

Proč bude *Humanae vitae* vždy kamenem úrazu?

Kardinál Ch. Schönborn v roce 2008 na exerciciích pro biskupy v Jeruzalémě nabídl vážnou sebereflexi, když prohlásil: „Evropa řekla třikrát NE životu. Poprvé v roce '68, když odmítla encykliku *Humanae vitae*. Podruhé v roce '75, když Evropu zaplavily potratové zákony. A potřetí, když souhlasila se sňatky homosexuálů. Je to hřích i nás biskupů,“ pokračuje kardinál Schönborn. Tehdejší biskupové (kromě výjimek: kardinál Bengsch, kardinál Wojtyła), neměli odvahu říci k *Humanae vitae* jasné „ano“. Svatý Pavel VI. tak zůstal osamocený a zesměšňovaný. „Biskupové zůstali za zavřenými dveřmi ze strachu před tiskem a také před neporozuměním věřících. Neměli odvahu! A to u Božího lidu zeslabilo jeho smysl pro život a bralo mu to odvahu otevírat se životu. Když nastoupila vlna potratů, církev byla oslabená, protože se nenaučila odvaze k odporu, jakou jsme viděli v Krakově a jakou nám Jan Pavel II. předváděl během svého pontifikátu, odvahu říkat Bohu a Ježíšovi ‚ano‘ i za cenu toho, že námi budou pohrdat. Ze strachu jsme zůstali za zavřenými dveřmi. I když my jsme nebyli v té době biskupy, musíme se kát za tento hřích evropského episkopátu, který neměl odvahu podpořit Pavla VI., protože dnes všichni ve svých církvích a ve svých diecézích neseme těžké důsledky tohoto hříchu.“¹³⁹

Co se v západním světě a v církvi odehrálo

Církev na základě Ježíšových slov bezpochyby osvobodila ženu od nesvobody, útlaku a ponížení, a pozvedla manželství k velké důstojnosti. Na slabost člověka nabídla lék v podobě milosti Boží ve svátostech. Jednalo se o zásadní pozitivní proměnu společnosti, vysokou míru kultivace, jaké jiná kultura nebyla svědkem. Toto je vhodné zdůraznit zvláště v české společnosti, ve které dlouhodobě koluje obraz církve zcela opačný, jako by právě ona byla příčinou všeho, co bylo v dějinách nepovedené a špatné.

Postupně se ale dostávaly ke slovu ideje a jimi motivované společenské změny, které začaly manželství a rodinu oslabovat. Předně se jednalo o reformaci, jejíž učitelé, především Luther, odmítli manželství jako svátost, a proto ho jako lidskou instituci podřídili státu, čímž byla narušena též striktně chápáná

139 <https://www.erzdioezese-wien.at/pages/inst/14428675/text/predigten/article/16150.html>.

nerozlučnost.¹⁴⁰ Od osvícenství pak byla postupně zpochybňována schopnost člověka poznávat pravdu v celé její šíři a byl vyškrtnut nadpřirozený rozměr člověka. Na základě toho byla svoboda odpoutána od spojení s Bohem a postupně se stala libovůlí. Své sehrála i průmyslová revoluce a s ní jdoucí urbanizace, stěhování do měst a rozvolnění do té doby pevných rodinných vazeb. Dalšími idejemi, které naleptávaly manželství a rodinu, byl radikální feminismus a teoretický i praktický materialismus. Ten se projevil především v různých formách marxismu. Na západě ve druhé polovině 20. století nastoupil v podobě soustředění se na konzumní styl života. Sexuální revoluce pak působila jako vše bořící hurikán. Aktuální genderové ideologie pak v tomto procesu pokračují se svojí netolerantní radikalitou.

V takovém společenském klimatu církev znovu a znovu připomínala vznešenost a nezastupitelnost manželství a rodiny, jak ji hlásal Ježíš. Papež Lev XIII. vydal v roce 1880 encykliku *Arcanum divinae sapientiae* – o křesťanském manželství, ve které připomněl, že manželství je ustanoveno Stvořitelem. Obhajoval nerozlučitelnost manželství a zdůrazňoval, že manželství je svátost a jako takové je podřízené církvi, a ne státu. Později vydal první sociální encykliku *Rerum novarum* (1891), ve které se mimo jiné důrazně zastával nutnosti spravedlivého sociálního postavení rodiny. Papež Pius XI. vydává v roce 1929 encykliku o výchově *Divini illius Magistri* a v roce 1930, 50 let po listu *Arcanum*, encykliku *Casti connubii*. Posledně jmenovaná encyklika je obšírným a systematickým učením o manželství, které obnovil a zdokonalil Kristus. Hovoří o trojím požehnání manželství, což je dítě, věrnost vzájemné lásky a svátostná stránka manželství. Dále odhaluje aktuální útoky na manželství a rodinu, jako je zamezování početí, boj proti počatému životu, rozvod, a nastiňuje reakci církve, kterou je především prohloubení náboženského života, šíření nauky o manželství, kvalitní příprava na manželství a péče o hospodářskou stránku rodin.

Od prohloubení znalostí o ženském cyklu kolem poloviny 19. století církev pokračovala v tradičním učení, že manželský akt musí být otevřen početí, i když z různých příčin při každém tomto aktu nedojde k zplodění dítěte.¹⁴¹ Proto Pius XI. v již zmiňované encyklice *Casti connubii* mohl v roce

140 Srov. MÜLLER, G., L., *Dogmatika pro studium i pastoraci*, KAN, Kostelní Vydří 2010, str. 783–784.

141 Srov. Odpověď Posvátné penitenciáře (2. 3. 1853): *Otázka*: Věřící manželé, opírající se o mínění zkušených lékařů, jsou přesvědčeni, že je více dnů v měsíci, ve kterých u ženy nemůže dojít k početí. Mají být znepokojováni ti, kteří užívají manželství výlučně v tyto

1930 jasně prohlásit, že manželský akt, který je zásahem lidí zbaven plodnosti, je proti Božímu a přirozenému zákonu (57). Zároveň zdůraznil, že nejednájí zle ti manželé, kteří svého „práva (na manželský akt) používají způsobem správným a přirozeným, i když nemůže vzniknouti nový život z přirozených příčin, tkvících v době nebo v některých závadách“ (60).

Důvody odmítnutí učení encykliky *Humanae vitae*

II. vatikánský koncil pojednal podrobně o manželství a rodině a je vhodné se k jeho slovům často vracet. Základy obsahuje *Lumen gentium* (35, 41), obšírně se na ně zaměřuje *Gaudium et spes* (47–52), o apoštolátu rodin důrazně hovoří *Apostolicam actuositatem* (11) a zdůraznění role a odpovědnosti rodičů ve výchově se věnuje *Gravissimum educationis* (3, 6).

Církev tedy ve svém učení i praxi o manželství a rodinu všemožně pečovala a ve svém učení, které rozvíjela, stála neohroženě na pevných biblických základech. Jak je tedy možné, že encyklika sv. Pavla VI. *Humanae vitae* vydaná v roce 1968 byla s takovou razancí nepřijata a stále budí averzi?

Pro snazší pochopení se ukazuje vhodné rozdělit odpověď na důvody plynoucí ze společnosti, tedy zvnějšku církve, a na příčiny tkvící v církvi samotné.

Příčiny vnější

- Jak již bylo výše poznamenáno, příčinou byl teoretický i praktický **materialismus** projevující se v marxismu, konzumismu a hédonismu. Západní společnost se postupně víc a víc odkláněla od manželství, rodiny, mateřství a otcovství, a byla zahájena cesta postupného úpadku společnosti. K tomu přispěly i znovu a znovu se opakující malthusiánské představy o tom, že zem není schopna uživit narůstající počet lidí.
- Vydání encykliky přišlo v době **sexuální revoluce**, která jako zákon měla antikoncepci a legální interrupci, a v roce studentských bouří,

dny, mají-li spravedlivý důvod k abstinenci od manželského aktu? Odpověď: Nemají být znepokojováni ve věci, o které se jedná v žádosti, jen když nekonají nic, co zabraňuje početí.

kteřé byly na západě iniciovány marxistickými idejemi a svobodou chápanou jako odtrženou od řádu bytí a od odpovědnosti.

- **Média** vyvolala dojem, a to i za pomoci některých teologů, že papež „pilulku“ schválí, zvláště když někteří členové papežské komise byli pro opuštění tradiční nauky církve ohledně antikoncepce.
- Své sehrála jistě skutečnost, že **výzkum přirozených metod rozpoznávání plodnosti ženy byl na okraji vědeckého zájmu**. Známa kalendářní metoda byla nespolehlivá a symptotermální metodu publikoval J. Rötzer teprve v roce 1965. Zároveň začátkem 60. let došlo k masivnímu šíření hormonální antikoncepce.
- Velké **zisky** farmaceutických firem přinášející rozšíření hormonální antikoncepce.¹⁴²
- Neustálé **zdůrazňování, že metody rozpoznávající plodnost ženy jsou nespolehlivé** a v mnoha případech neuskutečnitelné.
- Radikální **feministické hnutí**, které chce osvobodit ženu od útlaču mateřství a domácího krbu.
- **Genderové ideologie** vnímající sexualitu jako biologickou nutnost či jako zábavu, bez jakéhokoliv propojení na manželství a plodnost.

Souhrnně lze konstatovat, že v dějinách i v současné společnosti je stále přítomno odmítání Krista a je šířen styl jednání, jako by Bůh neexistoval. To uvádí člověka do vakua dobra a zla. Dokonce je přítomna i „mocná anti-evangelizace“¹⁴³ či kulturní a ideologická kolonizace,¹⁴⁴ která využívá především sdělovacích prostředků a je podporována světovými finančními mocnostmi.¹⁴⁵

142 Hormonální antikoncepce se začala rychle šířit od roku 1960. Na jejím výzkumu pracoval americký vědec Gregory Pincus. Výzkum financovala Americká federace plánovaného rodičovství (PPFA) na základě snah feministky Margaret Sangerové, která bojovala za sexuální osvětu v oblasti reprodukce a byla propagátorkou antikoncepce.

143 JAN PAVEL II.: *Překročit práh naděje*. Praha: Tok 1995, s. 110; JAN PAVEL II.: *Kristus vás miluje. Jan Pavel II. mládeži*. Praha: Paulínky 2005, s. 139, 153, 174; FRANTIŠEK: *Homilie u sv. Marty*, 21. 11. 2017.

144 Termín používaný papežem Františkem. Srov. FRANTIŠEK: *Generální audience*, 21. 1. 2015.

145 Srov. FRANTIŠEK: *Laudato si*, 56; *Amoris laetitia*, 251; *Promluva k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce*, 8. 1. 2018.

Příčiny vnitrocírkevní

- Především se jedná o důvod, který vážně zasáhl a stále zasahuje do teologie a výchovy nových kněží a teologicky vzdělaných laiků. II. vatikánským koncilem byli teologové vyzváni, aby morálku zdokonalili především tím, že ji budou bohatěji živit naukou Písma.¹⁴⁶ Avšak na základě přemrštěné historicko-kritické exegeze nastal otřes.¹⁴⁷ Bylo **zpochybněno, že by biblické výpovědi morálního charakteru měly platnost Božího Zjevení** a Písmo ztratilo svou autoritu.¹⁴⁸ Ve vyprázdněném evangeliu bylo možné „skutečného“ Ježíše zahlédnout jen z dálky.¹⁴⁹ Důsledkem byla tzv. autonomní morálka.¹⁵⁰ Podle jejích učitelů Písmo udává pouze obecné morální cíle a oblast druhé desky desatera nepatří k vlastnímu obsahu zjevení a nemá význam ve vztahu ke spáse.¹⁵¹ Konkrétní normy nedává ani Písmo ani jiná autorita (např. učitelský úřad církve) z vnějšku, ale jsou vytvořeny rozumem člověka na základě skutečnosti. Individualistické teologii odtržené od církve se dogma jeví jako „nesnesitelně těsný korzet, jako úklad proti svobodě jednotlivých teologů.“¹⁵² To se naplno projevilo v konfliktu morální teologie a učitelského úřadu církve, který vždy formuloval pevné body, jež není možné překročit, aniž by se přetřhlo pouto mezi Bytím a Dobrem.¹⁵³

Drama zcela zákonitě vyvrcholilo po vydání encykliky *Humanae vitae*, která se opírala o přirozený zákon. Sv. Pavel VI. v návaznosti na své předchůdce tvrdil, že magisterium je kompetentní k tomu, aby přirozený zákon interpretovalo.

146 Srov. Dekret o výchově ke kněžství *Optatam totius*, 16. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, 1965. Praha: Zvon 1995.

147 S historicko-kritickou metodou exegeze a s jejími mezemi a pomýlenými závěry se vyrovnal Benedikt XVI. ve svém vrcholném díle *Ježíš Nazaretský*.

148 Že je spor stále živý, vyplývá i z toho, že byl v roce 2008 Papežskou biblickou komisí vydán dost obšírný dokument *Bible a morálka*.

149 RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI.: *Ježíš Nazaretský*, BARRISTER & PRINCIPAL, Brno 2007, str. 6.

150 Přední postavou autonomní morálky byl Alfons Auer (1915–2006); Auer, A., *Autonome Moral*, Patmos Verlag, Düsseldorf 1971; Auer, A., K etické diskusi o sexualitě a manželství. In: *Teologické texty*, roč. 2001, č. 5.

151 Srov. BENEŠ, A.: *Principy křesťanské morálky*, Krystal OP, Praha 1997, str. 12–13; srov. SKOBLÍK, J., *Přehled křesťanské etiky*, Karolinum, Praha 1997, str. 48–49.

152 RATZINGER, J., *O víře dnes*, Zvon, Praha 1994, str. 57.

153 Srov. *tamtéž*, str. 70, 73.

Protože nejen teologové, ale i mnozí biskupové přijali subjektivistickou vizi svědomí (svoboda odpoutaná od rozumu, od objektivity), které se následně smršlo na pouhé subjektivní přesvědčení, které získalo neomylnost,¹⁵⁴ došlo v debatě po vydání *Humanae vitae* k absolutizaci subjektivního svědomí, které se poněkud osvobodilo i od církve. Proto se dnes setkáváme s pojetím metafyzické morálky, která přirozený zákon, vázající člověka jako tvora na Stvořitele, nahradila radikální evolucí (včetně sociální) a etika je utvářena pouze kalkulem následků.¹⁵⁵ Zde lze spatřovat důvod, proč některé biskupské konference (např. německá, rakouská, švýcarská, kanadská) vydaly prohlášení k *Humanae vitae*, která její učení oslabila, neboť o jejím učení prohlásily, že jeho platnost v konkrétním případě závisí na svědomí jednotlivce.¹⁵⁶

Jan Pavel II. na vzniklou situaci reagoval nejen nově promyšlenou antropologií v teologii těla, ale v 90. letech i ve svých encyklikách *Veritatis splendor* a *Fides et ratio*, ve kterých vystoupil na obranu člověka a jeho skutečné svobody. Člověk si sám nestačí, protože závisí na Bohu. Víra se projevuje jako skutečná lidskost, protože brání člověka před zdánlivou morálkou, která by ho nakonec udusila.

Nutno dodat, že by snad encyklika bývala byla přijata alespoň teology o něco vstřícněji, kdyby odůvodnění v ní obsažené normy bylo hlubšího teologického rázu, čehož se zdařile ujal sv. Jan Pavel II. Avšak na druhou stranu – pravdy, které církev hlásá, nemají svou váhu a plat-

154 Srov. TWOMEY, V., *Klíčem je encyklika Humanae vitae*. In: *Perspektivy*, roč. 2008, č. 18, str. IV.

155 Srov. RATZINGER, J., *Obnova morální teologie: perspektivy 2. vatikánského koncilu a encyklika Veritatis splendor*. In: *Communio*, roč. 13. (2009), č. 3, str. 447–448.

156 Čeští ordináři se vyjádřili třikrát. Poprvé v pastýřském listu z 27. dubna 1969, podruhé když 28. června 1971 vydali *Pastorační směrnice pro kněze*, a potřetí v roce 1993, když nově ustanovená biskupská konference vydala Pastýřský list k 25. výročí vydání *Humanae vitae* k 1. srpnu 1993 a zároveň *Pastorační směrnice pro kněze* k encyklice *Humanae vitae*. První vyjádření bylo sepsáno tradičním církevním jazykem, vyzvalo k věrnosti učení církve, ale nepojednalo o konkrétnostech. Směrnice z roku 1971 byla částečně poplatná německému prostředí, i když nabízela kněžím jasná usměrnění a kladla důraz na závaznost encykliky. Třetí vyjádření se jeví jako nejvíce vyvážené i proto, že již existovala síť poraden přirozeného plánování rodičovství. Potvrzuje věrnost učení církve a usměrňuje kněze, jak moudře jednat v různých případech, včetně odmítnutí rozhršení, a klade velký důraz na pozitivní vzdělávání snoubenců a manželů.

nost vyplývající z argumentace, ale pro autoritu, kterou má církev ve věcech víry a mravů od Krista, který ji vede a ochraňuje.

- Nelze opomenout druhý důvod, kterým je skutečnost, že do některých teologických škol vstoupily prvky marxistické filosofie. Pokud se začalo tvrdit, že praxe je nadřazena teorii, pak postupně v pastorální teologii zdomácněl **sociologický přístup**, podle kterého bylo třeba upravit mravouku, aby byla ve shodě s vyzkoumanou realitou. Že tento dekadentní přístup mnohde přetrvává, není třeba dokladovat.
- Třetí důvod ozřejmí vzpomínka na biskupa Jaroslava Škarvadu, který žil od 40. do začátku 90. let minulého století v exilu, a tedy život na Západě znal z vlastní zkušenosti. Na otázku, proč celé zástupy kněží a řeholníků zanechaly v 60. a 70. letech své povolání, odpověděl: „Byl v tom nástup televize. Kněží po večerech sledovali televizi místo toho, aby se věnovali modlitbě.“ Do církve pronikl duch světa. A to se týkalo nejen kněží, ale i laiků. Křesťanství začalo ztrácet svou životní mízu, protože **křesťané začali žít stylem života, jenž odporuje evangeliu.**¹⁵⁷
- Je nutno zmínit ještě i tu skutečnost, že i když oficiální učení církve vždy sexualitu vnímalo pozitivně, tedy jako dar Boží, v praxi **se celá staletí kazatelé a učitelé potýkali s manicheismem, podceňováním těla** a s určitou bezradností a podezříváním, co se sexuality týče. Snad se s tímto snadněji vyrovná nová generace, až plně přijme učení sv. Jana Pavla II. obsažené v teologii těla a dokumentech, které za svého života vydal o ženě, o manželství a o rodině.

Exkurz – aktualizace

Když se s jistou kritikou díváme na své předky, podívejme se pokorně sami na sebe. I my se musíme vyrovnávat s duchem světa. Ptejme se: co máme na hlavní zdi svého obývacího pokoje? Velikánskou obrazovku, nebo krásný velký kříž? Snad vnímáme, že tak jako pro naše předky nebylo snadné vyrovnání se s televizí, pro nás je možná daleko náročnější vyrovnávat se s novými možnostmi komunikačních technologií. Ty dnes umožňují mimo jiné i to, že se již malé děti velice snadno dostanou k pornografii, což se

157 Srov. LUBAC, H. DE, *Meditace o církvi*, KAN, Kostelní Vydří 2010, str. 137–138.

netýká jen chlapců, ale čím dál tím více i malých děvčat. A ještě do třetice. Podobně jako pro naše předky, i dnes je pro nejedny rodiče obtížné zhostit se kvalitním způsobem sexuální výchovy svých dětí, což je jejich nezadatelné právo, ale i povinnost. Kdo pak uvádí děti do velikosti lásky, manželství a sexuality? Internet? Kamarádi? Jak je možné, že v zemích s křesťanskou tradicí byly přijaty zákony o možnosti umělého ukončení těhotenství a že se k němu uchylují někdy i křesťané? Jak dopadneme před soudem našich potomků? Jak pochodíme u soudu Božího?

Aktuální stav přijetí *Humanae vitae*

Důsledky výše jmenovaných vnějších i vnitrocírkevních příčin, proč byla encyklika tak zpochybněna, přetrvávají. Ukazuje to i fakt, že i když se v církvi slaví všechna možná výročí, 50 let od publikování této encykliky bylo jaksi cudně téměř opomenuto.

Humanae vitae budí rozpaky i dnes. A to i přes její jasné přijetí Janem Pavlem II. a Benediktem XVI. a navzdory papeži Františkovi, který se netají svým přesvědčením, že šlo o encykliku prorockou, kterou je třeba znovu objevit, jak dvakrát zdůrazňuje v exhortaci *Amoris laetitia*.¹⁵⁸ V té pak jednoznačně apeluje na znovunalezení odvahy k plození dětí a připomíná učení církve ohledně odpovědného rodičovství.¹⁵⁹

158 „Učení církve napomáhá harmonickému a uvědomělému prožívání společenství mezi manželi ve všech jeho rozměrech, spolu s odpovědností za plození života. Je třeba znovu objevit poselství encykliky *Humanae vitae* Pavla VI., která podtrhuje potřebu respektovat důstojnost osoby při morálním hodnocení metod regulace porodnosti“ (82)

„Doprovázení musí povzbuzovat manžele, aby byli velkorysí v předávání života. V souladu s osobním a lidsky celistvým charakterem manželské lásky je správnou cestou plánování rodiny cesta konsenzuálního dialogu mezi manželi, respektování dob a zřetelů na důstojnost partnera. V tomto smyslu je třeba znovu objevit encykliku *Humanae vitae* (srov. 10–14) a apoštolskou exhortaci *Familiaris consortio* (srov. 14; 28–35), aby byla obnovena ochota k předávání života jako obrana před rozšířenou mentalitou nepříátelskou životu“ (222).

159 „Tato láska od samého začátku odmítá jakýkoli podnět k uzavírání se do sebe a otevírá se plodnosti, která ji prodlužuje za její vlastní existenci. Žádný pohlavní akt manželů tedy nemůže popírat tento význam, i když z různých důvodů nemusí pokaždé zplodit nový život“ (80).

„Je třeba povzbuzovat k používání metod založených na ‘přirozených rytmech plodnosti’ (*Humanae vitae*, 11). Přitom je třeba zdůraznit, že ‘takové metody mají v účtě tělo manželů, povzbuzují jejich vzájemnou něhu a podporují výchovu k ryzí svobodě’ (*Katechismus katolické církve*, 2370). Stále je třeba připomínat, že děti jsou úžasný Boží dar, radost pro rodiče a pro církev. Skrze ně Pán obnovuje svět“ (222).

Na druhé straně se setkáváme v soudobé společnosti s paradoxem. Přirozené metody regulace plodnosti se rychle šíří pod značkou „přirozená antikoncepce“ zvláště mezi ekologicky laděnými ženami a páry, které odmítají ze zdravotních důvodů hormonální antikoncepci. Existuje celá řada lektorek, které tyto metody spolu s mnoha dalšími nejednou pochybnými názory propagují a vyučují, a přitom nemají nic společného s křesťanským pohledem na svět. Prostě vnímají v těchto metodách zdravější životní styl, i když již samotný termín „přirozená antikoncepce“ ukazuje, že zásadně nepochopily skutečný význam učení církve.¹⁶⁰ V této skutečnosti nelze nespátřovat jakousi výčitku směřovanou dovnitř církve, kde se lze často setkat s předpojatostí vůči těmto metodám a nejednou přímo se zahanbením za učení církve, jako by bylo něčím zpátečnickým, ale vybídku, aby lidé církve odvážně a přitažlivě nabízeli své bohatství druhým. Učení církve o lásce, sexualitě a manželství je bezpochyby významnou cestou, jak evangelizovat současný svět.¹⁶¹

Zároveň je vhodné připomenout, že se prorocký význam *Humanae vitae* po padesáti letech naprosto potvrzuje. Předně se jedná o lavinovitý rozpad rodin, který má nedožrnné důsledky na nové generace. Dále je třeba s plnou vážností poukázat na to, že se Evropa dostala do vážného populačního propadu.¹⁶² Ale existují i další vážné otázky, které nastolilo plošné využívání hormonální antikoncepce. Jedná se například o lékařská rizika (trombózu, karcinom prsu a děložního čípku),¹⁶³ promiskuitu, neplodnost¹⁶⁴ a pronikání pohlavních hormonů do přírody.¹⁶⁵

160 V ČR existuje celá řada ekologicky laděných poraden, které vyučují STM. Např. prirodzenaantikoncepce.cz; www.antikoncepcejinak.cz.

161 Srov. WEST, CH., *Teologie těla pro začátečníky*, Paulínky, Praha 2006, str. 117–126; HADJADI, F., *Si va verso il transumano. La difesa della carne è propria del cristianesimo*, 11. 4. 2013, http://www.tempi.it/hadjadi-si-va-verso-il-transumano-la-difesa-della-carne-e-propria-del-cristianesimo#.Va0oA_moM8I.

162 Srov. SCARAFFIA, L., *Encyklika Humanae vitae po padesáti letech*. L'Osservatore Romano, 25. 7. 2018. http://www.osservatoreromano.va/vaticanresources/pdf/QUO_2018_167_2507.pdf.

163 Srov. KABÍČEK, P., CSÉMY, L., HAMANOVÁ, J. a kol., *Rizikové chování v dospívání*, Triton, Praha 2014, str. 246, 311; <https://hnutiprozivot.cz/linka-pomoci/2594-dopady-hormonalni-antikoncepce-na-zenske-telo>.

164 Srov. https://ona.idnes.cz/antikoncepce-pro-mladistve-je-zverstvo-tvrdi-gynekolozka-hele-na-maslova-1lv-/spolecnost.aspx?c=A110810_143328_spolecnost_jup.

165 Srov. <http://www.gate2biotech.cz/uvolnovani-hormonu-do-prirody/>.

Církev Kristova musí vždy provokovat

Papež František hovoří jasně, když říká, že „církev, která káže o rodině, je znamením, kterému se bude odporovat.“¹⁶⁶ Proč? Protože člověk během svého života nebojuje jen proti vlastní slabosti a světské mentalitě, ale jeho život je též ustavičným bojem proti ďáblu. „Přesvědčení, že mezi námi existuje tato zhoubná moc, je tím, co nám umožňuje chápat, proč má zlo někdy tak ničivou sílu.“¹⁶⁷ Tento zloduch neustále ohrožuje člověka a chová se jako zuřivý pes. Je sice mocí Krista uvázán, ale toho, kdo podlehne jeho vábení a přiblíží se k němu, zničí.¹⁶⁸ Stále znovu a znovu vymýšlí nové strategie, jak okrást člověka o Boží blízkost, a jeho útoky se již více desetiletí soustřeďují na boj proti rodině, proti člověku samotnému a proti lidství.

Jistěže hlasatel evangelia musí zpytovat nejprve sám sebe, zda je autentickým zvěstovatelem, zda hlásá vhodnými slovy, zda je naplněn láskou k posluchačům a zda se nepovyšuje nad druhé atd. Avšak zároveň nesmí nikdy ztratit odvahu a raději mlčet, být němým pastýřem.¹⁶⁹ Musí riskovat. Potřebuje stálou odvahu k výchovnému konfliktu, potřebuje ustát situace, kdy se posluchač začne s Božím slovem konfrontovat a nejednou bouřit proti jeho požadavkům.¹⁷⁰

Sám Pán Ježíš ukazuje církvi bod pro zpytování svědomí: „Běda, když vás budou všichni lidé chválit; vždyť stejně se chovali jejich předkové k falešným prorokům“ (Lk 6,26). Naopak praví: „Blahoslavení jste, když vás budou lidé nenávidět, když vás vyloučí (ze svého středu), potupí a vaše jméno vyškrtnou jako prokleté kvůli Synu člověka. Radujte se v ten den a jásejte, máte totiž v nebi velkou odměnu; vždyť stejně se chovali jejich předkové k prorokům!“ (Lk 6,22-23). Však i sám Ježíš zakusil, že nebyl vždy přijímán, ba dokonce lidé odcházeli a říkali: „To je tvrdá řeč! Kdopak to má poslouchat?“ (Jan 6,60).

166 FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, čl. 200.

167 FRANTIŠEK, *Gaudete et exultate*, čl. 159–160.

168 Srov. FRANTIŠEK, *Homilie v domě sv. Marty*, 14. 9. 2018.

169 „Běda pastýřům Izraele, kteří pásli sami sebe! Či neměli pastýři pást své stádo? Neposílili jste, co bylo slabé, neuzdravili jste nemocné, neobvázáli jste, co bylo zraněné, nepřivedli zpět, co bylo rozptýlené, nehledali ztracené, násilím jste ovládli silné“ (Ez 34, 2.4).

170 „Hlásej slovo! Přicházej s ním ať je to vhod či nevhod, usvědčuj, zakazuj, povzbuzuj s všestrannou trpělivostí a znalostí nauky. Přijde totiž doba, kdy lidé nesnesou zdravé učení“ (2 Tím, 4, 2–4).

Úvahu o protiřečení, se kterým se církev vždy bude potýkat, nelze zakončit jinak, než upřímným poděkováním všem, kteří mají odvahu evangelium rodiny v jeho celistvosti i radikálně hlásat, a to především mladým lidem a všem, kteří věnují své síly na obnovu manželství a rodiny. Lhostejnost, nepřijetí, odmítnutí, snad i pohrdání, což bolí především, když vychází z nitra církve, kéž nejsou důvodem k pasivnímu poraženectví a kritizování, ale kéž jsou slávou pravých Ježíšových učedníků, kteří vědí, že neslouží lidské slávě, ale samotnému Bohu a jeho pravdě. Nadchnout mladé lidi pro pravou lásku je mimořádně důležité i pro záchranu a obnovu západní kultury.

***Humanae vitae* a aktuální výzvy pro pastorači**

Úkolem církve je, aby jako dobrá matka pravdě o člověku nejen učila, ale aby mladé lidi a manželské páry také doprovázela a ukazovala jim, jakými prostředky této pravdy dosáhnout. Je na celé církvi, aby se v ní rozvíjela odvaha k opravdovému následování Krista a aby mladým lidem nabízela pomoc, jak po této mnohdy náročné cestě jít. I když je manželství včetně odpovědného rodičovství náročnou oblastí lidského života, která vyžaduje sebezápor a vládu ducha nad tělem, je pravdou, že takovéto lidské chování je nejen uskutečnitelné, ale i blahodárné. Při formaci mladých lidí, přípravě na manželství a při doprovázení manželů nejde tedy jen o teoretické znalosti, ale o praktické uvedení, o předložení cest vedoucích k cíli, o konkrétní pomoc a podporu.

I když to vždy na první pohled není evidentní, mladí lidé mají na církev vysoké požadavky. Touží především po kvalitních vztazích, po svědectví života a po doprovázení. Od dospělých to vyžaduje velkou a trpělivou lásku, otevřenost k diskusi, ale zároveň odvahu ke srozumitelnému předkládání Božích pravd a učení církve. Mimo jiné to dokazují závěry fór mládeže, která se v české církvi pravidelně konají a na kterých se mladí lidé pro někoho až překvapivě pravidelně ozývají s požadavky kvalitní přípravy na manželství včetně věrnosti učení církve:

„Žádáme kvalitní přípravu na manželství.“¹⁷¹

171 Podněty z 2. celostátního fóra mládeže, Žďár nad Sázavou 2002. In: BALÍK, J., *Monitoring mínění mladých lidí v církvi* sekretariát Sekce pro mládež ČBK, Praha 2013, str. 118.

„Žádáme, aby diecéze podporovaly vznik gynekologických ordinací pracujících v souladu s učením katolické církve.“¹⁷²

„Považujeme za důležité mluvit už s dospívajícími o předmanželské ale i manželské čistotě, včetně podpory přirozeného plánování rodíčovství ze strany církve. Prosíme, aby kněží při hlásání učení církve postupovali jednotně podle oficiálního stanoviska církve a zároveň přistupovali k lidem individuálně.“¹⁷³

Jaké výzvy klade hlásání evangelia lásky a rodiny na členy církve?

- Nic nenahradí **svědectví konkrétního života**. Proto František při různých příležitostech manželům a rodinám zdůrazňuje: „Sdílejte evangelium rodiny jako radost určenou světu!“¹⁷⁴ Svědčit neznamená vychloubat se či zakrývat obtíže, ale odvahu hovořit o Božích skutecích v životě. V současnosti, kdy je mírou všeho emoce, má osobní svědectví velkou motivační sílu.
- **Je třeba věnovat nejlepší síly kvalitní pastoraci adolescentů a mládeže.** Očekává se od ní, že bude ve zvláště citlivém období dospívání vhodně rozvíjet to dobré, co vložila rodina do života svých dětí. Avšak stále častěji může mladým lidem nabídnout i korektivní zkušenost a otevřít je nové dimenzi života, pokud vlastní rodina v něčem nenaplnila svou roli. Tak se může podařit, že mladí lidé doprožijí ty zkušenosti, které byly prozatím nenaplněny.¹⁷⁵ Z mnoha důvodů se jeví služba kněží dospívajícím a mladým lidem jako nejnáročnější, jak co do času, tak co do formy a obsahu. Vhodní dospělí laici, kteří přijmou roli animátorů malých skupin adolescentů či středoškoláků, mohou vykonat nesmírně záslužné dílo. Stejně tak se vyplatí podpora center života mládeže, domů s komunitou mladých lidí a knězem, které jsou otevřeny příchozím a nabízí mladým lidem domov, přijetí, zapojení a evangelijní životní styl.

172 Závěry 4. celostátního fóra mládeže, Žďár nad Sázavou 2012. In: BALÍK, J., *Monitoring mínění mladých lidí v církvi*, str. 122.

173 Podněty z 5. celostátního fóra mládeže, Olomouc 2017. In: *Budoucnost církve*, roč. XXIV (2017), č. 1–2, str. 7.

174 FRANTIŠEK, *Homilie při mši na Světovém setkání rodin*, Dublin, 26. srpna 2018.

175 SROV. ŠTURMA, J., *Základní a neměnné potřeby mladých lidí*. In: BALÍK, J. (ed.), *Příspěvek center života mládeže k rozvoji identity mladých lidí*, sekretariát Sekce pro mládež ČBK, Praha 2015, str. 187–191.

- Hlásat evangelium lásky a rodiny, podporovat manželství, je podstatnou součástí Kristova učení. Avšak předkládat Boží pravdu, kterou tlumočí církev, vyžaduje v současnosti od biskupů a kněží určitou dávku odvahy. Proto **služebníci evangelia potřebují svědectví od manželských párů, které usilují o svatost**, těch, kteří se i přes své slabosti a pády snaží o život podle Ježíšových slov tlumočených církví, včetně nauky obsažené v *Humanae vitae*. Není snadné, aby si kněží zachovali odvahu a věrnost, když se setkávají převážně se spleťtými případy a málokdy s pozitivním svědectvím.
- Jak již bylo poznamenáno, hlásání evangelia lásky a rodiny není záležitostí pouhé nauky, ale vyžaduje zároveň uvádět mladé lidi, snoubence a manželské páry, do křesťanského stylu života. V tomto ohledu potřebují kněží **spolupráci laiků, odborníků a zvláště manželských párů**. Při přípravě snoubenců, při zaučování do metod odpovědného rodičovství respektujících plodnost ženy, při doprovázení mladých manželských párů, při diskusích o lidské, náboženské i sexuální výchově, tam všude nestačí jen hlásat pravdu evangelia, tam je současně třeba aktivní spolupráce laiků.

Povrchní anebo jen morální znalost učení církve přivádí nejeden pár mladých věřících ke krizím. Averse vůči učení církve mnohdy skutečně vyplývá spíše z neznalosti cest vedoucích k jeho uskutečnění, než z promyšleného odmítnutí.

O potřebě zapojit laiky hovořil již Pius XI. v *Casti connubii* (111). Pavel VI. v *Humanae vitae* ve shodě s učením II. vatikánského koncilu zdůraznil, že „je třeba zvláště ocenit ochotu manželů podělit se o své zkušenosti s jinými manželi,“ a že „mezi všemi formami křesťanského apoštolátu je potřeba považovat za nejvhodnější, když manželé naplňují své apoštolské poslání tím, že se stávají průvodci jiných manželů“ (26). Na závěr encykliky se pak obrátil nejen k manželům, ale též k nositelům veřejné moci, kteří mohou pro rodinu a pro příznivé podmínky pro výchovu k čistotě vykonat mnoho, pak k vědcům, do jejichž kompetence spadá zkoumání spolehlivých metod mravně nezávadné regulace porodnosti založené na sledování přirozených rytmtů,¹⁷⁶

176 Je až udivující, jak málo lékařů se ve 20. století věnovalo vědeckému výzkumu, který by vedl k přesnému stanovení pravidel, jak rozpoznávat plodné a neplodné dny. Důvod lze spatřovat v tom, že finanční zdroje byly poskytovány spíše na výzkum hormonální antikoncepce a že si církev neuvědomila, že by měla poskytnout dostatečné finanční krytí těchto výzkumů.

a k lékařům a zdravotníkům, kteří mohou po osvojení si potřebných znalostí poskytovat manželům dobré rady. Zvláštní povzbuzení patřilo kněžím, morálním teologům a biskupům, kteří mají být trpěliví a plní lásky, ale zároveň předkládat nauku církve jasně a úplně. Biskupové mají považovat za jeden z největších úkolů svého poslání horlivě se věnovat ochraně svátosti manželství. Podobně se pak vyjadřoval i sv. Jan Pavel II. ve *Familiaris consortio*.

Jan Pavel II. v této oblasti nikdy nebyl sám. Už v Krakově kolem sebe shromáždil laiky z různých profesí a spolupracoval s nimi pro dobro snoubenců a rodin, v čemž pokračoval i jako papež.

Každá větší farnost, minimálně každý vikariát nebo děkanát, má zapotřebí angažovaných manželských párů, které jsou ochotné obohatit svou křesťanskou zkušeností mladé lidi, biřmovance, doprovázet snoubence a společenství mladých manželů.

- Speciální oblastí, ve které je o odborníky (lékaře, zdravotníky) a angažované manželské páry velká nouze, je oblast **zaučování do metod rozpoznávání plodného období ženy**. Již v dospívání je třeba s těmito metodami seznamovat děvčata a informovat o nich chlapce, avšak v době přípravy na manželství je důležité, aby je díky vhodným kurzům oba snoubenci pochopili a technicky zvládli. Mnozí manželé pak přesto potřebují během svého života další odborné rady.
- **Teologie těla sv. Jana Pavla II.** se jeví jako prozíravý nástroj k prohloubení katolické antropologie. Její studium umožňuje poklad církve, který je radostnou nabídkou pro dnešní svět, tlumočit srozumitelně a pozitivně dnešnímu člověku. Církev tak nalézá schopnost prezentovat se ne jako ta, která je stále proti všemu špatnému, ale která je pro kvalitu života, pro skutečnou lásku, pro radost, která pramení z pravdivého života. Jedná se o jeden z největších darů, které nám tento slovanský papež zanechal.
- Od kněze jako zpovědníka a duchovního rádce se vyžaduje, aby uměl spojit ono augustinovské: milovat hříšníka a nenávidět hřích. **Hlásat Boží pravdu a zároveň být k druhým milosrdný** není snadné a vyžaduje to pastýřskou zkušenost. Bylo by velkým proviněním, kdyby kněží vedli ty, kteří se na ně s důvěrou obracejí, po falešných cestách. Proto potřebují kněží více než kdo jiný hluboké porozumění nauce

církve, což jim umožní studium teologie těla sv. Jana Pavla II. a stále prohlubování aktuálních otázek ve věrnosti učitelské službě církve. Je důležité, aby do této permanentní formace kněží byly zapojeny vhodné a připravené manželské páry a laičtí odborníci (především lékaři, zdravotníci, psychologové).

- Jak již zdůrazňoval sv. Jan Pavel II. ve *Familiaris consortio* (69) a aktuálně znovu připomněl František v *Amoris laetitia* (217–222), nestačí jen kvalitní příprava na manželství, ale je nanejvýš nutné rozvinout **doprovázení manželů v prvních letech jejich manželství** na způsob katechumenátu. To se též bez zapojení laiků, především manželských párů, neobejde.¹⁷⁷
- Chce-li církev naplnit svůj naléhavý úkol vůči manželům, měli by se zodpovědní za diecéze zamýšlet, **jak finančně podporovat jednak rodiny a jednak aktivní manželské páry**, zvláště pak ty, které se zabývají přípravou snoubenců a přirozenými metodami rozpoznávání plodnosti.

Závěr

„Budoucnost lidstva závisí na rodině,“ napsal sv. Jan Pavel II. ve *Familiaris consortio* (závěr).

Papež František věnuje manželství a rodině neustále velkou pozornost. Přistupuje k problematice jako pastýř, který přijímá učení církve, ale zároveň neúnavně hledá, jak povzbuzovat, doprovázet a podporovat a jak být nablízku těm, kteří ve svém životě nedokázali zcela naplnit povolání k manželství a rodině a ocitli se tak v mnoha komplikovaných situacích.

Nabídnutý příspěvek si kladl za cíl povzbudit všechny, kdo se do služby evangelia lásky a rodiny zapojují a nejednou se ocitají v pokušení rezignace a kritiky. Proto se nejprve snažil upozornit na důvody, proč je učení církve o manželství tak napadáno vně církve a proč je tak rozpačitě přijímáno v církvi. Z toho pak vyplynuly aktuální požadavky pro soudobou pastoraci.

177 Srov. FRANTIŠEK, *Promluva k účastníkům kurzu na téma – manželství a rodina*, 27. 9. 2018.

Závěrem lze říci, že církev si dlouhodobě uvědomuje, že obnova rodiny vyžaduje velké úsilí všech: kněží i laiků, manželských párů i odborníků, a že jí nelze dosáhnout nahodilými iniciativami, ale systematickou formací, kvalitními programy, finančními investicemi, a to za neustálé modlitby o Boží požehnání. Nemálo bylo jistě díky papežům vykonáno, ale daleko více stojí před společenstvím církve jako náležitý úkol. Snad i proto, že existuje jakýsi zákon, že prorokové, jako byl sv. Jan Pavel II., bývají uznáváni často až dlouho po svém odchodu na věčnost.

O autorovi

P. ThDr. Jan Balík, PhD. je knězem od roku 1991. Jedenáct let byl prvním zodpovědným za Arcidiecézní centrum pro mládež v pražské arcidiecézi a za Arcidiecézní centrum života mládeže Nazaret v Praze-Kunraticích. Od roku 2001 do roku 2005 a od roku 2011 do roku 2017 byl ředitelem Sekce pro mládež ČBK. V letech 2005 až 2011 byl farářem v Praze-Strašnicích. Je kanovníkem u katedrály sv. Víta v Praze, členem tvůrčího týmu časopisu IN! a autorem řady knih pro mladé a o pastoraci mládeže. Patří mezi popularizátory teologie těla sv. Jana Pavla II. Je biskupským vikářem pro diakonii pražské arcidiecéze. Papežem Františkem byl jmenován konzultorem Dikasterie pro laiky, rodinu a život.

Příloha

Katolická církev, antikoncepce a odpovědné rodičovství

Výběrová bibliografie, sestavil Karel Skočovský

Katolická sexuální etika a obecnější pohled na odpovědné rodičovství

ASCI, D. P. (2002). *The conjugal act as personal act*. San Francisco: Ignatius press.

COFFIN, P. (2018). *The contraception deception. Catholic teaching on birth control*. Steubenville: Emmaus Road Publishing. [Popularizační, ale velmi dobře odborně podložená práce.]

KIPPLEY, J. F. (2006). *Sex and marriage covenant*. San Francisco: Ignatius Press. [Solidní a současně čtivá obhajoba učení katolické církve o odpovědném rodičovství. Existuje pracovní překlad do češtiny, snad se ho časem podaří vydat.]

KIPPLEY, J. F. (2001). *Manželství je natrvalo*. Olomouc: MCM. [Popularizační práce.]

MAY, W. E. et al. (2011). *Catholic sexual ethics*. Huntington: Our Sunday Visitor.

NOONAN, J. T. (1986). *Contraception. A history of its treatment by the Catholic theologians and canonists*. Cambridge: Harvard University Press.

PUC CETTI, R. (2013). *I veleni della contraccezione*. Bologna: EDB.

QUAY, P. M. (2017). *The christian meaning of human sexuality* (revised and expanded ed.). San Francisco: Ignatius Press. [Překlad prvního vydání vyšel slovensky: *Kresťanské chápanie ľudskej sexuality*. Trnava: Dobrá kniha 1997.]

RHONHEIMER, M. (2010). *Ethics of procreation and the defense of human life*. Washington, D.C.: CUA Press.

WEST, CH. (2010). *Dobrá zpráva o sexu a manželství*. Praha: Paulínky. [Popularizační práce.]

Encyklika *Humanae vitae*: historie, komentáře, obhajoba

GALUSZKA, P. S. (2017). *Karol Wojtyła e Humanae vitae. Il contributo dell'Arcivescovo di Cracovia e del gruppo di teologi polacchi all'enciclica di Paolo VI*. Siena: Cantagalli.

GERARDI, R. (2018). *L'ultima enciclica di Paolo VI. Una rilettura dell'Humanae vitae*. Bologna: EDB.

HILDEBRAND, D. VON (1999). *25 let Humanae vitae jako znamení odporu*. Olomouc: Malice cyrilometodějská. [Obhajoba učení encykliky z pera jednoho z nejvýznamnějších katolických filosofů první poloviny 20. století. První německé vydání je z roku 1968.]

MARENGO, G. (2018). *La nascita di un'enciclica: Humanae vitae alla luce degli Archivi Vaticani*. Città del Vaticano: LEV. [Klíčová práce, která poprvé uveřejňuje dříve nedostupné materiály a informace, které se týkají vzniku HV.]

SMITH, J. E. (1991). *Humanae vitae: A generation later*. Washington: The Catholic University of America Press. [Pravděpodobně nejlepší odborný přehled diskuse o antikoncepci v katolické církvi.]

SMITH, J. E. (ed.) (1993). *Why Humanae vitae was right: A reader*. San Francisco: Ignatius Press. [Soubor klíčových příspěvků různých autorů, kteří obhajují HV.]

SMITH, J. E. (ed.) (2018). *Why Humanae vitae is still right*. San Francisco: Ignatius Press. [Soubor novějších odborných příspěvků k debatě o antikoncepci.]

SMITH, J. E. (2018). *Self-gift: Essays on Humanae vitae and the thought of John Paul II*. Steubenville: Emmaus Academic.

Antropologický základ učení církve: Teologie těla

JAN PAVEL II. (2012). *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. Praha: Paulínky.

GIOVANNI PAOLO II (2009). *L'amore umano nel piano divino. La redenzione del corpo e la sacramentalità del matrimonio nelle catechesi del mercoledì* (1979-1984) (a cura di G. MARENGO). Città del Vaticano: LEV/ Pontificio istituto Giovanni Paolo II per studi su matrimonio e famiglia. [Text katechezí v originálu s úvodem G. Marenga.]

JOHN PAUL II. (2006). *Man and woman he created them. A theology of the body*. Boston: Pauline Books & Media. [Vynikající anglický překlad s úvodní studií M. Waldsteina.]

ANDERSON, C., & GRANADOS, J. (2009). *Called to love: Approaching John Paul II's theology of the body*. New York: Doubleday. [Jeden z nejlepších úvodů k teologii těla.]

HEALYOVÁ, M. (2009). *Muži a ženy jsou z ráje*. Praha: Paulínky. [Nejsrozumitelnější a u nás nejvíce prakticky prověřený úvod k teologii těla.]

KUPCZAK, J. (2014). *Gift and communion. John Paul II's theology of the body*, Washington, D.C.: CUA Press.

MAY, W. E. (2010). *Theology of the body in context*. Boston: Pauline Books & Media. [Užitečný a přehledný úvod k teologii těla v kontextu dalších děl Jana Pavla II.]

O'SULLIVAN, A. (2017). *Self-Giving, self-mastery: St. John Paul II on men, women and conjugal chastity*. Bern: Peter Lang.

PEREZ-LOPEZ, A. (2017). *Procreation and the spousal meaning of the body. A thomistic argument grounded in Vatican II*. Eugene: Pickwick Publications.

PETRI, T. (2016). *Aquinas and the theology of the body. The thomistic foundations of John Paul II's anthropology*. Washington, D.C.: CUA Press.

- SEMEN, Y. (a cura di)(2017). *Giovanni Paolo II: Compendio della Teologia del corpo*. Milano: Edizioni Ares. [Obsahuje “výťah” z katechezí, definice klíčových pojmů, detailní přehled struktury.]
- WALDSTEIN, M. (2018). *Glory of the Logos in the Flesh: Saint John Paul's theology of the body*. Washington, D.C.: CUA Press. [Výnikající, nepostradatelná kniha pro vážné zájemce o studium teologie těla.]
- WEST, C. (2007). *Theology of the body explained* (revised ed.). Boston: Pauline Books & Media.
- WOJTYLA, K. (2013). *Love and responsibility*. Boston: Pauline Books & Media. [Nový, velmi kvalitní anglický překlad dnes již klasické Wojtylovy práce (byla publikována v roce 1960).]

**Encyklika *Humanae vitae*
v dokumentech církve
Příprava – přijetí – interpretace**

Vybral a přeložil: Karel Skočovský (2018)

I. Příprava

**Pavel VI.
Promluva ke kolegiu kardinálů¹⁷⁸
23. června 1964**

[...] Problém, o kterém teď všichni hovoří, je takzvaná kontrola porodnosti, tedy na jedné straně vzrůst počtu obyvatel, a na straně druhé rodinná morálka. Jedná se o problém mimořádně závažný: týká se původu lidského života, prožívání a tužeb v nejméně oblíbené oblasti zkušenosti muže a ženy. Jde o problém extrémně složitý a delikátní. Církev v něm rozpoznává mnoho různých aspektů, totiž různé kompetence, mezi nimiž je nepochybně na prvním místě kompetence manželů, jejich svoboda, svědomí, láska a povinnost. Církev však musí potvrdit svou vlastní kompetenci, která se týká Božího zákona, jenž je povolána vykládat, vyučovat, podporovat a bránit. Církev musí hlásat tento Boží zákon ve světle vědeckých, sociálních a psychologických poznatků, které byly v posledních letech nově široce zkoumány a zdokumentovány. Je nezbytné pozorně sledovat vývoj této otázky jak po stránce teoretické, tak praktické. A právě to církev v tuto chvíli dělá. Věnuje se co možná nejširšímu a nejhlubšímu studiu této otázky, s vážností a poctivostí, jakou si tak důležitý předmět žádá.

Církev se věnuje studiu, které, jak doufáme, brzy s pomocí mnoha vynikajících odborníků dokončíme. Předložíme co možná nejdříve jeho závěry, a to ve formě, kterou budeme považovat za nejvhodnější s ohledem na předmět,

178 Text originálu: AAS 56 (1964) 581-589, 588-589; *Insegnamenti di Paolo VI*, II (1964) 412-422, 420-421.

o něž se jedná, a zamýšlené cíle. Chceme však otevřeně říci, že až dosud jsme neměli dostatečný důvod, abychom normy vydané Piem XII. považovali za překonané, a tudíž už nezávazné. Je nutné je tedy považovat za platné, přinejmenším do doby, než budeme ve svědomí vnímat povinnost je změnit. V tak závažné věci se zdá být dobré, aby se katolíci řídili jediným zákonem, jenž církev s autoritou předkládá. A zdá se proto vhodné doporučit, aby v tuto chvíli nikdo nehlásal to, co je v rozporu s aktuálně platnou normou. [...]

Pavel VI.
Promluva ke Komisi pro studium problémů
populace, rodiny a porodnosti¹⁷⁹
27. března 1965

Jsme šťastní, milovaní synové, že vás můžeme vidět zde shromážděné při příležitosti plenárního zasedání vaší komise. Jsme si vědomi, jak mimořádně citlivé a zodpovědné je poslání, které jsme vám svěřili. Jde o problém, o který se živě zajímá veřejné mínění a který oprávněně činí starosti manželským párům i jejich pastýřům.

Těší mne, že vás mohu každého osobně poznat, a chci vám vyjádřit vděčnost za opravdovost, s jakou jste, na naši výzvu, přijali spolupráci na tomto díle, jehož požadavky vám vaše kompetence v morální a pastorální teologii, medicíně, ekonomii, psychologii, demografii a sociologii nedovolí snižovat.

Seznam dokumentů připravených pro toto čtvrté zasedání komise je sám o sobě výmluvným důkazem vážnosti, s jakou jste přistoupili k tomuto úkolu, a s potěšením v tom spatřujeme příslib úspěchu, kterým vaše práce bude korunována.

K vyjádření naší vděčnosti musíme připojit pár slov otcovského povzbuzení k tomu, abyste ve své práci houževnatě pokračovali. Je možné, že vás vědomí, že některé problémy musejí uzrát, povede k opodstatněným zdržením. Důrazně vás však žádáme, abyste neztráceli ze zřetele naléhavost situace,

179 Text originálu: AAS 57 (1965) 388-390; *Insegnamenti di Paolo VI*, III (1965) 201-203.

kteřá si žádá od církve a její nejvyšší autority jasné vedení. Svědomí lidí nesmí být ponecháno na pospas nejistotě, která dnes příliš často vede k tomu, že manželský život nežijí podle Božího záměru. Navíc kromě naléhavých otázek manželských párů jsou tu i ekonomické a sociální problémy, které církev nemůže opomíjet, jak jsme řekli v naší promluvě z 23. června 1964.

To jsou, milovaní synové, roviny, kterých se dotýká váš výzkum: na jedné straně jde o lepší poznání fyziologických zákonitostí, psychologických a lékařských údajů, demografických změn a sociálních zvrátů. Na straně druhé – a to především – jde o vyšší rovinu světla, jež na tato fakta vrhá víra a tradiční nauka církve. Církev jako starostlivá matka v každé době usilovala dát přiměřenou odpověď na velké problémy lidstva. Z tohoto důvodu a podle pokynů Pána církev přijímá věci „staré i nové“, aby Boží kvas evangelia vydal veškeré své bohatství a přinesl lidem hojnost nadpřirozeného života.

Problém, o který se aktuálně jedná, můžeme shrnout následovně: Jakým způsobem a podle jakých norem mají manželské páry, když si vzájemně projevují lásku, uskutečňovat tuto službu životu, k níž jsou povoláni? Křesťanská odpověď se vždy bude inspirovat vědomím povinnosti a důstojnosti manželského stavu, v němž je láska křesťanských manželů povznesena milostí svátosti a velikostí daru, jakým je život darovaný dětem.

Jako strážkyně Božího zákona, a to jak přirozeného, tak pozitivního, církev nemůže dopustit, aby byla snižována hodnota života či velkolepá originalita lásky, jež je schopná překročit samu sebe nejen ve vzájemném darování manželů, ale i ve společném a ještě více nezištném darování sebe nové lidské bytosti.

Naše doba s sebou nese mnohem větší uvědomění si těchto skutečností, než tomu bylo v minulosti. I když před námi vyvstávají obtížné problémy – právě ty, které vás žádám, abyste zkoumali s veškerou vážností a svobodou ducha – nemůžeme snad zahlédnout v bádání, o kterém jsme se zmiňovali, první vlašťovky řešení problémů, které nám dnes připadají tak těžké? Chceme tomu věřit a doufáme v to.

Chtěli jsme, aby báze vašeho výzkumu byla dost široká, aby zde byly lépe zastoupeny různé myšlenkové směry, aby díky vašemu setkání mohl zazníť hlas ze zemí, které zakoušejí velké obtíže na sociologické úrovni, a aby laici, zvláště manželské páry, v tak důležitém počínu měli své zástupce.

Nacházíte se právě v nové a rozhodující fázi vašich prací. Důvěřujeme vám, že je s odvahou završíte. Jak jsme řekli před chvílí: jde o otázku příliš důležitou a nejistota některých lidí je příliš drásavá na to, aby vás neprovázel pocit naléhavosti, plynoucí z milosrdné lásky vůči všem, kterým dlužíme odpověď. Vaše snaha, jak doufáme, bude vedena právě tímto vědomím.

Zapojte tedy všechny své síly do splnění svého úkolu. Nechte uzrát to, co potřebuje svůj čas. Pamatujte však na utrpení, jež mnozí zakoušejí. Pracujte svědomitě, aniž byste se nechali odradit kritikou či obtížemi. Jste ve službě církve a Kristova zástupce, který na vaši komisi svolává osvětlení Nejvyššího a otcovsky žehná vám, vašim rodinám a vaší práci.

Druhý vatikánský koncil

Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 50-51¹⁸⁰

7. prosince 1965

Manželství a jeho plodnost

50. Manželství a manželská láska jsou zaměřeny svou povahou k plození a výchově potomstva. Děti jsou jistě nejvzácnější dar manželství a svým rodičům přinášejí velmi mnoho dobrého. Sám Bůh, který řekl: „Není dobré, aby člověk byl sám“ (Gn 2,18), a který „na začátku učinil lidi jako muže a ženu“ (Mt 19,4), chtěl jim dopřát nějakou zvláštní účast na svém díle stvoření, a proto muži a ženě požehnal slovy: „Plod'te a množte se“ (Gn 1,28). Proto správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, jenž z něho vzniká – ostatní cíle manželství se tím nechtějí snižovat –, vyúsťují v pevné odhodlání manželů spolupracovat s láskou Stvořitele a Vykupitele, který skrze ně stále rozšiřuje a obohacuje svou rodinu.

Manželé vědí, že plněním úkolu dávat život a vychovávat – což je třeba považovat za jejich vlastní poslání – se stávají spolupracovníky lásky Boha stvořitele a jakoby jejich tlumočníky. Proto budou plnit svůj úkol s lidskou a křes-

180 Text originálu: *Sacrosanctum Concilium Vaticanum II: Constitutiones, Decreta, Declarationes, Romae 1966*. Překlad: pracovní skupina pod vedením Oto Mádra. České vydání: Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2002.

ťanskou odpovědností. S vnímavou uctivostí vůči Bohu si vytvoří společnou dohodu a úsilím správný úsudek. Přitom přihlédnou jak k vlastnímu dobru, tak k dobru svých dětí, ať již narozených nebo v budoucnu předvídaných; uváží též hmotné i duchovní podmínky doby a své situace a budou mít konečně zřetel i na dobro rodinného společenství, světské společnosti a církve. Tento úsudek si musí koneckonců udělat manželé před Bohem sami. Ať si však jsou křesťanští manželé vědomi toho, že způsob svého jednání nemohou určovat podle své libovůle, ale že se vždycky musí řídit svědomím, které se má přizpůsobovat Božímu zákonu, a že mají být učenliví vůči učitelskému úřadu církve, který tento zákon ve světle evangelia autenticky vykládá. Tento božský zákon ukazuje plný smysl manželské lásky, chrání a pobízí ji k dosažení pravé lidské dokonalosti. Křesťanští manželé tedy oslavují Stvořitele a usilují o dokonalost v Kristu, když s důvěrou v Boží prozřetelnost a s duchem oběti¹⁸¹ velkomyslně, s lidskou a křesťanskou odpovědností plní úkol plození. Z manželů, kteří takovým způsobem splňují Bohem svěřený úkol, je třeba zvláště připomenout ty, kteří po uvážení a společné dohodě velkodušně přijímají a náležitě vychovávají i početnější potomstvo.¹⁸²

Manželství ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli plození; ale už sama povaha nerozlučného svazku mezi osobami a prospěch dětí vyžadují, aby se spořádání projevovала, rozvíjela a zrála i vzájemná láska mezi manželi. Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučnost.

Soulad mezi manželskou láskou a úctou k lidskému životu

51. Koncil ví, že některé životní podmínky dnes často manželům brání v harmonickém manželském životě a že se manželé mohou octnout v okolnostech, kdy se alespoň dočasně nemůže zvětšovat počet dětí a jen s obtížemi se přitom dá zachovat věrná láska a plné životní společenství. Kde je však intimní manželský život přerušen, tam může být nezřídka ohrožena věrnost a poškozeno dobro dětí: tehdy se dostává do nebezpečí výchova dětí i odvaha mít další.

181 [12] Srov. 1 Kor 7,5.

182 [13] Srov. Pius XII., projev „*Tra le visite*“, 20. 1. 1958: AAS 50 (1958), 91. (Zde se mimo jiné píše: „Tam, kde se s nimi setkáváme častěji, početné rodiny svědčí o: fyzickém a morálním zdraví křesťanského lidu – živé víře v Boha a důvěře v jeho Prozřetelnost – plodném a radostném zdraví katolického manželství.“)

Někteří se opovažují řešit tyto problémy způsobem nečestným, neštítí se dokonce ani usmrcení; církev však připomíná, že mezi Božími zákony, týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor.

Bůh, pán nad životem, svěřil totiž lidem vynikající úkol udržovat život; tento úkol mají však plnit způsobem hodným člověka. Život se má tedy s největší péčí chránit už od samého početí; potrat a usmrcení nemluvněte jsou hanebné zločiny. Pohlavnost u člověka a lidská plodivá schopnost podivuhodně vyniká nad to, co se vyskytuje na nižších stupních života; proto úkony manželskému životu vlastní, pokud zachovávají pravou důstojnost člověka, je třeba mít ve velké úctě. Když tedy běží o to, jak uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným sdělováním života, nezávisí mravní povaha jednání jen na upřímném úmyslu a zhodnocení pohnutek, ale musí se určovat objektivními měřítky, vzatými z přirozenosti lidské osoby a jejích činů; tato měřítka uchovávají celý smysl vzájemného darování i lidského plození v ovzduší pravé lásky. To ovšem nelze uskutečnit, nepěstuje-li se poctivě ctnost manželské čistoty. Děti církve, které se opírají o tyto zásady, nesmějí při řízení porodnosti nastoupit cesty, jež zamítá učitelský úřad církve, vykládající Boží zákon.¹⁸³

183 [14] Srov. PIUS XI., *Casti connubii*: AAS 22 (1930), 559-561: DS 3716-3718 [V odkazované pasáži mimo jiné stojí: „Jakékoli manželské obcování, při němž jest olupován úkol úmyslným zásahem lidí o svůj přirozený účinek, to jest dáti život dítěti, jest prolomením zákona Božího a přirozeného, a ti, kdo se dopustili něčeho takového, poskvrňují své svědomí těžkou vinou.“];

PIUS XII., proslov k účastníkům sjezdu Italského svazu porodních asistentek 29. 10. 1951: AAS 43 (1951), 835-854 [Z textu vybíráme: „Náš předchůdce Pius XI. znovu ve své encyklice *Casti connubii* z 31. prosince 1930 slavnostně vyhlásil základní zákon pro manželský akt a manželské vztahy: jakýkoli zásah manželů do naplnění manželského aktu nebo do rozvoje jeho přirozených následků s úmyslem zbavit jej jeho vlastní síly a zabránit početí nového života je nemorální; žádná „indikace“ ani nutnost nemůže čin, který je nemorální svou podstatou, proměnit v čin morální a přípustný. /odkaz vynechán/ Toto nařízení plně platí dnes, jako platilo včera a bude platit i zítra a provždy, protože to není nařízení pouhého lidského práva, nýbrž vyjádření přirozeného i božského zákona.“];

PAVEL VI., proslov ke kardinálům 23. 6. 1964: AAS 56 (1964), 581-589 [viz výše].

Některé otázky, které potřebují další pečlivější prozkoumání, byly z příkazu nejvyššího velekněze předány komisi pro studium populace, rodiny a porodnosti, aby mohl nejvyšší velekněz, až komise splní svůj úkol, pronést úsudek. Za tohoto stavu nauky učitelského úřadu nehodlá posvátný sněm bezprostředně předložit žádná konkrétní řešení.

Budiž všem jasno, že život lidí i úkol sdělovat ho dál se neomezuje jen na tento svět a nemůže se posuzovat a chápat jen podle jeho měřítek, nýbrž vždycky má vztah k věčnému určení člověka.

Pavel VI.

Promluva k národnímu kongresu Italské společnosti pro porodnictví a gynekologii¹⁸⁴

29. října 1966

Církev a regulace porodnosti

[...] Existuje však bod, v němž se tyto dvě kompetence, naše a vaše, mohou potkat a vést spolu dialog. Jde o otázku regulace porodnosti; otázku velmi širokou, otázku citlivou a otázku, k níž se my sami, kvůli jejím náboženským a etickým důsledkům, máme právo, nebo dokonce povinnost, vyjádřit. Jde o otázku aktuální. Víme, že se od nás očekává rozhodné slovo ohledně smýšlení církve o této otázce. Je však zřejmé, že tak nemůžeme učinit při této příležitosti.

Připomeneme zde pouze to, co jsme řekli v naší promluvě 23. června 1964: smýšlení a norma církve se nezměnily. Platí to, co je obsahem tradičního učení církve. Nedávno slavený ekumenický koncil přinesl některá základní kritéria posuzování, velmi užitečná pro integraci katolické nauky o tomto důležitém tématu, nikoli pro změnu jejích podstatných prvků. Mají ji naopak osvětlit a ukázat pomocí směrodatných argumentů hluboký zájem církve o otázky týkající se lásky, manželství, porodnosti, rodiny.

Nové prohlášení k otázce regulace porodnosti, které se od církve očekává, nebylo ještě předneseno. A to proto, že my sami, když jsme ho přislíbili a vyhradili pro sebe, jsme chtěli pozorně zvážit různé doktrinní a pastorální problémy, které ohledně této věci v posledních letech vyvstávají. Chtěli jsme je prostudovat v konfrontaci s údaji vědy a zkušenosti, které jsou nám z různých oblastí představovány, zvláště z té vaší, medicínské, a z oblasti demografie,

184 Text originálu: AAS 58 (1966) 1166-1170, 1168-1170; *Insegnamenti di Paolo VI*, IV (1966) 521-525, 524-525.

abychom mohli předložit správné a dobré řešení tohoto problému, jenž nemůže být jiné, než plně lidské, tedy morální a křesťanské. Věříme, že jsme ke studiu těchto otázek a kritérií hodnocení přistoupili nezaopatřeni. Považovali jsme to za svou povinnost. A usilovali jsme tento úkol splnit co nejlépe. Proto jsme jím pověřili širokou, různorodou a všestrannou mezinárodní Komisi. Ta ve svých různých sekcích a po dlouhých diskusích dokončila svůj velký úkol a zaslala nám své závěry. Ty však, zdá se nám, nemohou být považovány za definitivní, a to kvůli závažným důsledkům, jaké by měly pro mnohé a obtížné otázky, a to jak doktrinární, tak pastorální a sociální, které nesmějí být probírány izolovaně či dány stranou, ale logicky promyšleny v celkovém kontextu daného studia. Tato skutečnost znova ukazuje, jak nesmírně komplexní a mimořádně závažná je problematika regulace porodnosti. Žádá si od naší odpovědnosti další studium, jemuž jsme už s hlubokou úctou věnovali tolik pozornosti a sil, ale v němž s ohledem na povinnosti našeho apoštolského poslání odhodlaně pokračujeme. To je důvod, který naši odpověď zdržel a ještě na nějaký čas pozdrží.

Jak jsme již řekli ve zmíněné promluvě, norma doposud vyučovaná církví i moudrými pokyny koncilu vybízí k věrnému a velkorysému zachovávání. Nemůže být považována za nezávaznou, jako by se snad učitelský úřad církve nacházel ve stavu pochybnosti, zatímco je ve fázi studia a reflexe toho, co mu bylo předloženo jako hodné pozorného zvážení.

Po tom, co jsme řekli, pánové, bychom se snad mohli setkat znova, abychom navázali na promluvu o tématu, které je tak důležité. V tuto chvíli však vyjadřujeme svou důvěru ve vaše směřodonné pochopení a vaši svobodnou spolupráci týkající se normy, která nepramení z naší autority, ale z Božího zákona, z žádného dílčího zájmu, nýbrž nejvyššího zájmu o lidský život viděný v jeho celistvosti, jeho důstojnosti a jeho cíli; normy, která všem přináší dobro a posvěcení. [...]

II. Encyklika *Humanae vitae*

Pavel VI.

Encyklika *Humanae vitae*

O správném předávání lidského života^{185, 186}

25. července 1968

*Všem ctihodným bratřím patriarchům,
arcibiskupům, biskupům a všem místním ordinářům,
kteří zachovávají pokojné společenství s apoštolským stolicem,
všem kněžím a věřícím na celém katolickém světě
i všem lidem dobré vůle.*

*Ctihodní bratři, milovaní synové a dcery,
pozdrav a apoštolské požehnání.*

Úvod

1. Předávat lidský život je závažný úkol, při kterém manželé svobodně a odpovědně spolupracují s Bohem Stvořitelem. Pro manžele je vždy zdrojem velkých radostí, které jsou však někdy provázeny nemalými těžkostmi a starostmi.

185 **Text originálu:** AAS 60 (1968), 481–503; EV 3, 587–617. **Překlad:** Konečné znění připravili Květoslav Šipr a Josef Beneš. Spolupracovali Zdeněk Dršťka, Marie Nečesaná a Karel Skočovský. **České vydání:** Cesta a Hippokrates, Brno 2014. **Revize:** Karel Skočovský, 2018. Oproti tištěné verzi doplněna v čl. 10 fráze „náležející k lidské osobě“; v čl. 26 byl vypuštěn 1. odstavec, který je vytištěn omylem; v čl. 28 v 2. větě jednotné číslo nahrazeno plurálem: „máme“. Překlad čl. 12 („... nerozlučném spojení obou významů manželského styku, totiž pro jednotu v lásce a pro plodnost“) a o něco níže („... významu pro jednotu v lásce a pro plodnost“) je podle mého názoru chybný. „Významy“ manželského aktu („jednota“/„sjednocení“ a „prokreace“/„plodnost“) se vztahují na vnímání manželů, nikoliv na „funkce“ manželského aktu. „Význam“ je osobami vnímaná objektivní pravda o manželském aktu. Překlad má správně znít: „... významů manželského aktu, totiž sjednocujícího a plodivého“ a „významu sjednocujícího a plodivého“.

186 Možnost objednání tištěného vydání encykliky: Hippokrates, Míčkova 59, 61400 Brno, hippokrates@bieotika.cz.

Jestliže plnění tohoto poslání před svědomí manželů vždy stavělo obtížné otázky, současné změny v lidské společnosti vyvolávají otázky nové, které církev nemůže nechat bez povšimnutí. Jde totiž o skutečnosti, která se bezprostředně dotýkají života a štěstí lidí.

I.

Nová hlediska a kompetence učitelského úřadu církve

2. Změny, které nastaly, jsou četné a různého druhu. V prvé řadě jde o rychlý přírůstek obyvatelstva, který u mnohých vyvolává obavy, že obyvatelstvo na Zemi poroste rychleji, než dostupné zdroje. To by mohlo vést k ještě většímu strádání mnoha rodin a rozvojových zemí. Veřejné autority by se snadno mohly ocitnout v pokušení tomuto nebezpečí čelit pomocí tvrdých prostředků. Navíc je dnes často obtížné přiměřeně zaopatřit větší počet dětí, a to nejen kvůli pracovním a bytovým podmínkám, ale také s ohledem na rostoucí nároky v oblasti ekonomiky, výchovy a vzdělávání mládeže.

Je třeba také poznamenat, že došlo ke změnám jak v pohledu na osobu ženy a její úlohy ve společnosti, tak i v pohledu na manželskou lásku a v hodnocení manželských úkonů z hlediska této lásky.

Rovněž nelze přehlédnout podivuhodný pokrok, kterého člověk dosáhl v ovládání přírodních sil a při jejich racionálním využívání. Má proto snahu rozšířit tuto nadvládu i na celou svou bytost – na tělo, duševní schopnosti, sociální život – a dokonce i na zákony, kterými se řídí předávání života.

Nové otázky

3. Nová situace vyvolává i nové otázky. Nebylo by vhodné, vzhledem k podmínkám dnešního života a s ohledem na význam manželského styku pro vzájemný soulad mezi manželi a pro jejich věrnost, revidovat dosavadní etické normy, zvláště když se uváží, že jejich zachovávání se neobejde bez obětí, někdy i heroických?

Nebo nebylo by možné v těchto otázkách aplikovat tzv. „princip totality“ a použít jej k ospravedlnění racionální kontroly plodnosti? Nelze považovat úkon, který způsobuje neplodnost, za přípustný a moudrý způsob omezování velikosti rodiny? Není možné připustit, že zaměření na plodnost se týká spíše

manželského života jako celku, a nikoli každého jednotlivého styku? Dnešní člověk má vyvinutější smysl pro odpovědnost. Nenastal tedy čas, aby člověk svěřil úlohu předávat život spíše svému rozumu a své vůli než biologickým rytům svého organismu?

Kompetence učitelského úřadu církve

4. Otázky tohoto druhu jistě vyžadují, aby se učitelský úřad církve znovu hlouběji zamyslel nad principy mravního učení o manželství, učení, které se zakládá na přirozeném zákoně, osvětleném a obohaceném Božím zjevením.¹⁸⁷

Nikdo z věřících jistě nebude popírat, že učitelský úřad církve je kompetentní vykládat přirozený mravní zákon. Nedá se totiž popřít – jak naši předchůdci vícekrát prohlásili – že když Ježíš Kristus udělil Petrovi a apoštolům podíl na své božské autoritě a poslal je, aby všechny národy učili jeho příkazům,¹⁸⁸ ustanovil je věrohodnými strážci a vykladateli celého mravního zákona, a to nejen zákona evangelijního, ale i zákona přirozeného. Vždyť také přirozený zákon je výrazem Boží vůle a jeho věrné zachovávání je nutné k věčné spáse.¹⁸⁹

Ve shodě se svým posláním církev vždy předkládala – v poslední době obšírněji než jindy – ucelenou nauku o přirozenosti manželství, o správném užívání manželských práv a o povinnostech manželů.¹⁹⁰

187 Srov. PIUS IX., encyklika *Qui pluribus*, 9. 11. 1846: Pii IX P. M. Acta, I, 9–10; SV. PIUS X., encyklika *Singulari quadam*, 24. 9. 1912: AAS 4 (1912), 658; PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, 31. 12. 1930: AAS 22 (1930), 579–581; PIUS XII., *Promluva Magnificate Dominum k biskupům katolického světa*, 2. 11. 1954: AAS 46 (1954), 671–672; JAN XXIII., encyklika *Mater et magistra*, 15. 4. 1961: AAS 53 (1961), 457.

188 Srov. Mt 28,18–19.

189 Srov. Mt 7,21.

190 Srov. *Catech. Rom. Conc. Trid.* oddíl. II., kap. VIII.; LEV XIII., encyklika *Arcanum*, 19. 2. 1880: *Acta Leonis XIII*, II (1880), 26–29; PIUS XI., encyklika *Divini illius Magistri*, 31. 12. 1929: AAS 22 (1930), 58–61; encyklika *Casti connubii*, 31. 12. 1930: AAS 22 (1930), 545–546; PIUS XII., *Promluva k Lékařské společnosti sv. Lukáše*, 12. 11. 1944, *Discorsi e radiomessaggi di S. S. Pio XII*, VI, 191–192; *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*, 29. 10. 1951: AAS 48 (1951), 835–854; *Promluva ke kongresu organizace Fronta rodiny a Hnutí početných rodin*, 28. 11. 1951: AAS 43 (1951), 857–859; k VII. kongresu *Mezinárodní hematologické společnosti*, 12. 9. 1958: AAS 50 (1958), 734–735; JAN XXIII., encyklika *Mater et magistra*: AAS 53 (1961), 446–447; Pastoralní konstituce *Gaudium et spes*, 47–52: AAS 58 (1966), 1067–1074; *Kodex kanonického práva*, kán. 1067; 1068, §1; 1076, §§1–2.

Nové poznatky odborníků

5. Vědomí tohoto poslání nás vedlo k tomu, abychom potvrdili a rozšířili komisi, kterou ustanovil náš ctihodný předchůdce Jan XXIII. v březnu roku 1963. Jejím členy se kromě řady vědců z příslušných oborů staly také manželské páry. Vytvořená komise měla za úkol zvážit názory a pohledy na manželský život, a zvláště na regulaci porodnosti. V patřičném čase měla komise podat zprávu, aby učitelský úřad církve mohl dát přiměřenou odpověď, kterou očekávali nejen věřící, ale i další lidé celého světa.¹⁹¹

Poznatky odborníků, ale také názory a rady, které nám mnozí naši bratři v biskupské službě poslali spontánně i na naši žádost, nám umožnily pečlivěji zvážit všechna hlediska tohoto složitého problému. Všem za to vyjadřujeme co nejupřímnější vděčnost.

Odpověď učitelského úřadu církve

6. Závěry, ke kterým komise došla, jsme ovšem nemohli považovat za konečné a natolik jisté, aby nás zbavily povinnosti zkoumat tuto závažnou otázku také osobně. A to tím spíše, že ani v komisi nedošlo k plné shodě názorů, jaké mravní normy se mají předložit. Zvláště však proto, že některé přístupy použité při řešení dané otázky se odchylovaly od mravního učení o manželství, jak je trvale předkládáno učitelským úřadem církve.

Po pozorném prostudování zasláné dokumentace, po velmi pečlivé úvaze a po vytrvalých modlitbách k Bohu jsme se rozhodli zodpovědět tyto tak závažné otázky na základě pověření, které nám dal Kristus.

II. Doktrinní principy

7. O otázce porodnosti, jakož i o každé jiné otázce týkající se člověka, nelze uvažovat jen v částečných perspektivách ať biologických a psychologických, nebo demografických a sociologických. Je nezbytné brát v úvahu celého člo-

191 Srov. PAVEL VI., *Promluva ke kolegiu kardinálů*, 23. 6. 1964: AAS 56 (1964), 588; *ke Komisi pro studium populace, rodiny a porodnosti*, 27. 3. 1965: AAS 57 (1965), 388; *k národnímu kongresu Italské společnosti pro porodnictví a gynekologii*, 29. 10. 1966: AAS 58 (1966), 1168.

věka a celé poslání, k němuž je povolán, tedy hlediska přirozená a pozemská, ale též hlediska nadpřirozená a věčná. A jelikož mnozí ve snaze ospravedlnit umělé metody kontroly početí apelovali jak na požadavky manželské lásky, tak i na svou povinnost „odpovědného rodičovství“, je nutné podat přesnou definici a vysvětlení obou těchto důležitých složek manželského života. Chceme tak učinit zvláště s přihlédnutím k tomu, co s nejvyšší autoritou o této záležitosti prohlásil II. vatikánský ekumenický koncil v pastorální konstituci *Gaudium et spes*.

Plán Boží lásky

8. Pravá povaha a vznešenost manželské lásky se nám ukáže, uvážíme-li, že pochází od Boha, který je *Láska*¹⁹² a který je Otec, od něhož *mají původ všechny rody na nebi i na zemi*.¹⁹³

Manželství tedy není výtvorem náhody nebo slepého působení přirozených sil. Moudře a prozíravě je ustanovil Bůh Stvořitel, aby v lidech uskutečnil svůj plán lásky. Proto manželé prostřednictvím vzájemného sebedarování, které je pro ně specifické a které je vyhrazeno pouze jim, směřují k vytvoření společenství osob, ve kterém se navzájem zdokonalují a spolupracují s Bohem na tvoření a výchově nových živých bytostí.

Pro pokřtěné je manželství navíc obdařeno důstojností posvátného znamení milosti, protože zpodobňuje spojení Krista a Církve.

Vlastnosti manželské lásky

9. V tomto světle jasně vynikají charakteristické známky a požadavky manželské lásky a je důležité si jich náležitě vážit.

Manželská láska je především plně *lidská*, tedy smyslová i duchovní. Nejde tedy o pouhý projev pudu a citu, ale též a hlavně o úkon svobodné vůle. Jejím prostřednictvím má být láska v každodenních radostech a bolestech nejen udržována, ale má také vzrůstat. Proto je důležité, aby se manželé stali jedním srdcem a jednou duší a aby společně dospívali k lidské dokonalosti.

¹⁹² Srov. 1 Jan 4,8.

¹⁹³ Ef 3,15.

Dále je to láska *úplná*; je to zvláštní forma osobního přátelství, v němž manželé vše velkodušně sdílejí, aniž by připustili neoprávněné výhrady nebo ohledy na vlastní pohodlí. Kdo svého manžela opravdu miluje, nemiluje jej pro to, co od něho přijímá, ale pro něho samého, pln radosti, že ho může obohatit tím, že se mu sám dává.

Je to též láska *věrná* a *vylučná* až do smrti. Tak ji přece chápou ženich a nevěsta v den, kdy se dobrovolně a s plným vědomím spojují manželským poutem. Věrnost může být někdy těžká, ale nikdo nemůže popřít, že je nejen možná, ale vždy také vznešená a záslužná. Příklad nesčetných manželů během staletí ukazuje, že je nejen ve shodě s přirozeností manželství, ale že je i zdrojem hlubokého a trvalého štěstí.

Konečně je tato láska *plodná*; neomezuje se pouze na společenství manželů, ale usiluje o pokračování, probouzení nových životů. *Manželství a manželská láska jsou svou povahou zacíleny k plození a výchově dětí. Děti jsou totiž drahocenným darem manželství a vrcholně přispívají k dobru samotných rodičů.*¹⁹⁴

Odpovědné rodičovství

10. Láska proto od manželů požaduje, aby si byli vědomi svého poslání k odpovědnému rodičovství. Právem se na ně dnes klade zvláštní důraz, a proto je nezbytné je správně chápat. Je třeba se na ně dívat z různých oprávněných a spolu souvisejících hledisek.

Z biologického hlediska odpovědné rodičovství znamená znát a respektovat pochody [náležející k lidské osobě], kterými se předávání lidského života řídí a které lidský rozum rozpoznal.¹⁹⁵

Co se týká vrozených sklonů a citů, odpovědné rodičovství vyžaduje jejich ovládání rozumem a vůlí.

Pokud jde o tělesné, ekonomické, psychologické a sociální podmínky, odpovědné rodičovství je uskutečňováno těmi, kteří se velkodušně a po zralé úvaze rozhodli přijmout větší počet dětí, a také těmi, kteří se rozhodli z vážných

194 Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966), 1070-1072.

195 Srov. sv. TOMÁŠ: *Summa Theol. I-II*, q. 94 a. 2.

důvodů a při zachování mravního zákona dočasně nebo na neurčitě dlouhou dobu další dítě nemít.

Odpovědné rodičovství, o němž hovoříme, má ještě jeden důležitý rys: má své kořeny v objektivním mravním řádu, který byl ustanoven Bohem, a jeho pravým vykladatelem je správné svědomí. Odpovědného rodičovství proto vyžaduje, aby manželé uznávali svoje povinnosti vůči Bohu, vůči sobě navzájem, vůči rodině i vůči lidské společnosti a respektovali správnou hierarchii hodnot.

Při předávání života tedy manželé nemohou jednat podle vlastního svévolného úsudku, jako by mohli sami nezávisle určovat správné cesty, jimiž se mají ubírat. Svě jednání mají naopak přizpůsobovat Božímu stvořitelskému plánu, který je na jedné straně zřejmý z přirozenosti manželství i jeho úkonů a na druhé straně hlásán stálým učením církve.¹⁹⁶

Respektování přirozeného zákona

11. Úkony, jimiž se manželé intimně a čistě spojují a jimiž se předává lidský život, jsou, jak připomněl Koncil, *čestné a důstojné*.¹⁹⁷ Nepřestávají být oprávněné, jestliže se předvídá, že z příčin nezávisejících na vůli manželů budou neplodné, protože i v tomto případě směřují k vyjádření a upevnění jednoty manželů. Jak dosvědčuje zkušenost, ke vzniku nového života nedochází při každém manželském styku. Bůh stanovil přirozené zákony a podle záměru jeho moudrosti období plodnosti následují po sobě tak, že již samy vytvářejí odstupy mezi narozením jednotlivých dětí. Církev nicméně vyzývá lidi k zachování norem přirozeného zákona, který vykládá jako svou stálou nauku, a učí, že je nutné, aby každý *manželský* styk zůstal sám o sobě vnitřně otevřený k předávání lidského života.¹⁹⁸

Neoddělitelná jednota lásky a plodnosti

12. Tato učitelským úřadem církve často předkládaná nauka je založena na Bohem ustanoveném nerozlučném spojení obou významů manželského sty-

196 Srov. Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 50-51: AAS 58 (1966), 1070-1073.

197 Srov. tamtéž., 49: AAS 58 (1966), 1070.

198 Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii*, 31: AAS 22 (1930), 560; PIUS XII., *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*: AAS 43 (1951), 843.

ku, totiž pro jednotu v lásce a pro plodnost. Vzájemné propojení obou významů nesmí člověk svévolně narušit.

V souladu se zákony vepsanými do samotné přirozenosti muže a ženy manželský styk svou vnitřní povahou manžela a manželku spojuje nejužším pou- tem a současně je činí způsobilými dát vznik novému životu. Při zachování obou podstatných skutečností, to znamená významu pro jednotu v lásce a pro plodnost, je manželský styk projevem vzájemné a pravé lásky a směřuje k rodičovství. To patří k nejvýznamnějším úkolům, ke kterým je člověk povolán. Domníváme se, že lidé naší doby jsou zvláště schopni pochopit, že toto učení je ve shodě s lidským rozumem.

Věrnost Božímu tvůrčímu plánu

13. Právem se upozorňuje na to, že manželský styk vnucený jednomu z manželů bez ohledu na jeho stav a jeho oprávněná přání není pravým projevem lásky a popírá i to, co od manželů právem vyžaduje mravní řád. Podobně musí uznat každý, kdo správně uvažuje: Božím plánům, podle nichž bylo manželství ustanoveno, a také vůli Původce života odporuje, jestliže při úko- nu vzájemné lásky dochází ke snižování schopnosti předávat život, kterou prostřednictvím specifických zákonů určil Bůh Stvořitel.

Když tedy někdo užívá tohoto Božího daru a přitom třeba i jen částečně maří jeho význam a účel, jedná proti přirozenosti muže a ženy a proti jejich nej- in- timnějšímu vztahu, a tudíž se vzpírá také Božímu záměru a jeho svaté vůli.

Kdo se však těší z darů manželské lásky a respektuje přitom zákony plození, nepovažuje se za pána nad zdroji lidského života, nýbrž spíše za služebníka záměru Stvořitele. Jako člověk všeobecně nemá nad svým tělem neomezenou moc, tak ji nemá konkrétně ani nad svými plodivými schopnostmi. Ty jsou totiž svou přirozeností zaměřeny k plození lidského života, a ten má svůj počátek v Bohu.

*Lidský život musí být pro každého něčím posvátným, jak připomněl náš před- chůdce Jan XXIII., neboť již jeho původ si žádá Boží stvořitelský akt.*¹⁹⁹

Nedovolené způsoby regulace porodnosti

199 Srov. encyklika *Mater et magistra*: AAS., 53 (1961), 447.

14. Ve shodě se zásadami lidského a křesťanského pohledu na manželství musíme ještě jednou prohlásit, že za dovolený způsob regulace porodnosti v nelze žádném případě pokládat přímé přerušení již započatého procesu plození, zvláště přímý potrat, a to ani kdyby byl prováděn z důvodů léčebných.²⁰⁰

Jak učitelský úřad církve již vícekrát prohlásil, podobně je nutno odsoudit přímou sterilizaci muže nebo ženy, a to jak trvalou, tak dočasnou.²⁰¹

Když se manželské spojení předvídá, uskutečňuje nebo probíhá jeho přirozené následky, je třeba vyloučit každé jednání, jehož cílem nebo prostředkem je zabránit početí.²⁰²

Jako platný důvod pro ospravedlnění úmyslně zneplodněných manželských styků nemůže nikdo uvádět, že volí menší zlo. Nelze rovněž tvrdit, že takové styky tvoří určitou jednotu se styky plodnými, ke kterým již došlo nebo ke kterým dojde v budoucnu, a že se tak podílejí na jednom a tomtéž mravním dobru. Někdy je samozřejmě dovoleno připustit menší mravní zlo, aby se předešlo zlu ještě většímu, anebo aby se dosáhlo většího dobra.²⁰³ Avšak ani z nejzávažnějších důvodů není dovoleno konat zlo, aby z něho vzešlo dobro,²⁰⁴ nebo řečeno jinými slovy: přímo zamýšlet uskutečnění něčeho, co samou svou podstatou odporuje mravnímu řádu a musí proto být považováno za nedůstojné člověka, i kdyby se uskutečňovalo s úmyslem zachovat nebo podpořit dobro jednotlivých osob, rodin nebo společnosti. Naprosto se tedy mylí ten, kdo soudí, že manželský styk záměrně učiněný neplodným, a proto

200 Srov. *Catech. Rom. Conc. Trid.*, oddíl II., kap. VIII.; PIUS XI., encyklika *Casti connubii*: AAS 22 (1930), 562-564; PIUS XII., *Promluva k Lékařsko-biologické společnosti sv. Lukáše: Discorsi e radiomessaggi di S. S. Pio XII*, VI, 191-192; *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*: AAS 48 (1951), 842-843; *Promluva ke kongresu organizace Fronta rodiny a Hnutí početných rodin*: AAS 48 (1951), 857-859; JAN XXIII., encyklika *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), 259-260; Pastorální konstituce *Gaudium et spes* 51: AAS 58 (1966), 1072.

201 Srov. PIUS XI., encyklika *Casti connubii*: AAS 22 (1930), 565; Dekret Svatého oficia, 22. 2. 1940: AAS 32 (1940), 73; PIUS XII., *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*: AAS 48 (1951), 843-844; *Promluva k VII. kongresu Mezinárodní hematologické společnosti*, 12. 9. 1958: AAS 50 (1958), 734-735.

202 Srov. *Catech. Rom. Conc. Trid.*, oddíl II., kap. VIII.; PIUS XI., encyklika *Casti connubii*: AAS XXII (1930), 559-561; PIUS XII., *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*: AAS XLIII (1951), 843; *k VII. kongresu Mezinárodní hematologické společnosti*: AAS 50 (1958), 734-735; JAN XXIII., encyklika *Mater et magistra*: AAS 53 (1961), 447.

203 Srov. PIUS XII., *Promluva k V. národnímu kongresu italských katolických právníků*, 6. 12. 1953: AAS 45 (1953), 798-799.

204 Srov. Řím 3,8.

vnitřně špatný, by mohl být ospravedlněn souvislostí s plodnými styky celého manželského života.

Připustnost terapeutických prostředků

15. Církev však nepovažuje za nedovolené používání terapeutických prostředků nezbytných k léčení tělesných onemocnění, i kdyby z toho plynula třeba i předvídaná zábrana početí, pokud ovšem tato zábrana není z jakéhokoli důvodu přímo chtěná.²⁰⁵

Využívání neplodných období

16. Jak jsme se zmínili již výše (čl. 3), proti církevnímu učení o manželské morálce dnes někteří lidé namítají, že lidskému rozumu přísluší právo i úkol ovládat síly, které nabízí nerozumná příroda, a zaměřit je k cílům, které jsou člověku prospěšné.

A někteří kladou otázku, zda není v mnoha případech moudré použít umělé metody regulace porodnosti, jestliže se tím dosáhne harmonie a klidu v rodině a vytvoří lepší podmínky pro výchovu již narozených dětí? Na tuto otázku je třeba odpovědět jasně: církev je první, která vyzdvihuje a doporučuje uplatnění lidské inteligence v díle, které člověka obdařeného rozumem tak úzce spojuje s jeho Stvořitelem. Tvrdí však, že se tak musí dít při zachování Bohem stanovenému řádu.

Jestliže tedy existují dostatečné důvody pro dosažení náležitých odstupů mezi narozením dětí, ať již jsou dány tělesným či duševním stavem manželů, nebo vnějšími okolnostmi, mohou manželé v souladu s učením církve využít přirozených cyklických změn plodnosti a uskutečňovat manželský styk pouze v neplodných obdobích. Budou tak regulovat početí, aniž by došlo k porušení mravních zásad, které jsme právě vysvětlili.²⁰⁶

Církev ani její učení nejsou nedůsledné, jestliže považují za dovolené využívat neplodná období, a současně odmítají užívat prostředky, které přímo

205 Srov. PIUS XII., *Promluva k XXVII. kongresu Italské asociace pro urologii*, 8. 10. 1953: AAS 45 (1953), 674-675; k VII. kongresu Mezinárodní hematologické společnosti: AAS 50 (1958), 734-735.

206 Srov. PIUS XII., *Promluva k Italské unii katolických porodních asistentek*: AAS 43 (1951), 846.

brání početí, a to i v těch případech, které se mohou zdát oprávněné a závažné. Mezi oběma případy je totiž podstatný rozdíl: V prvním případě manželé oprávněně využívají přirozené dispozice, v druhém případě však brání uplatnění přirozených pochodů předávání života. Nelze popřít, že v obou případech mají manželé úmysl zabránit příchodu dětí a hledají spolehlivý způsob jak toho dosáhnout. Je ovšem třeba uznat, že pouze v prvním případě se manželé dovedou v plodných obdobích zřici manželského styku, jestliže z oprávněných důvodů není žádoucí mít další děti. V neplodných obdobích si pak prokazují manželské intimní projevy, aby vyjádřili svou vzájemnou lásku a upevnili svou věrnost. Tímto způsobem podávají důkazy o své opravdové lásce.

Důsledky používání umělých metod

17. Lidé se smyslem pro odpovědnost se mohou ještě lépe přesvědčit o pravdivosti předkládané nauky církve, jestliže budou mít na zřeteli následky používání umělých metod kontroly porodnosti. Necht' především uváží, jak široká a snadná cesta by se tak otevřela manželské nevěře a všeobecnému mravnímu úpadku. Není třeba mnoho zkušeností, abychom poznali lidskou slabost a abychom si uvědomili, že lidé – zejména mladí, kteří jsou zvláště vystaveni pokušení – potřebují povzbuzení k zachovávaní mravního zákona a nebylo by dobré dávat jim snadné prostředky k jeho porušování. Také je potřeba se obávat, že muži navyklí na antikoncepční prostředky mohou ztratit úctu k ženám a bez ohledu na jejich tělesnou pohodu a duševní rovnováhu je budou považovat za pouhý nástroj pro uspokojení své pudové žádostivosti – a nikoli za partnerku, ke které jsou povinni přistupovat s úctou a láskou.

Konečně je třeba bedlivě uvážit, jaká nebezpečná moc by takto byla dána do rukou oněm státním úředníkům, kteří se málo starají o respektování mravních zásad. Bude někdo vyčítat vládě, že si přivlastňuje nárok řešit celonárodní problémy stejnými opatřeními, která jsou považována za dovolená manželům, když řeší své rodinné těžkosti? Kdo zabrání vládám, aby prosazovaly antikoncepční opatření, která považují za nejúčinnější? Pokud by to uznaly za nutné, mohou vlády dokonce nařídít jejich povinné používání. Tak by se mohlo stát, že ve snaze vyhnout se obtížím osobního, rodinného nebo společenského charakteru, které by plynuly ze zachovávaní Božího zákona, by lidé mohli být ochotni předat do rukou veřejné autority moc zasahovat do nejosobnější a nejintimnější oblasti manželského života.

Jestliže nechceme poslání předávat lidský život vystavit lidské libovůli, musíme nutně uznat, že existují určité hranice práva člověka rozhodovat o svém těle a o jeho projevech, které nesmí překračovat žádná soukromá osoba ani veřejná autorita. Tyto hranice nejsou stanoveny ničím jiným než povinnou úctou k celému lidskému tělu a jeho darům podle výše vzpomenutých principů a podle správně chápaného „principu totality“ objasněného naším předchůdcem Piem XII.²⁰⁷

Církev chrání pravé lidské hodnoty

18. Je možné předvídat, že toto učení nebude všemi bez obtíží přijímáno. Je tolik kritických hlasů, zesilovaných moderními sdělovacími prostředky, které jsou v rozporu s hlasem církve. Církev však nepřekvapuje, že se – podobně jako její Božský Zakladatel – stala *znamením odporu*²⁰⁸ a nevzdává se svého svěřeného úkolu pokorně a pevně hlásat celý mravní zákon jak přirozený, tak evangelijní.

Protože církev tento zákon nestanovila, není jeho soudkyní, nýbrž jen strážkyní a vykladatelkou a nikdy nebude smět prohlásit za dovolené to, co dovoleno není, protože je to svou povahou vždy v rozporu s pravým dobrem člověka.

Církev ví, že když hájí mravní řád manželství v jeho úplnosti, přispívá k vytvoření civilizace opravdu lidské. Povzbuzuje člověka, aby se nezříkal svých povinností a nehledal východisko v technických prostředcích. Když tak církev činí, střeží tím důstojnost manželů. Věrna učení a příkladu Božského Spasitele, projevuje lidem upřímnou a velkorysou lásku, protože jim chce již na jejich pozemské pouti pomáhat, aby *jako Boží děti měli účast na životě živého Boha, Otce všech lidí*.²⁰⁹

207 Srov. PIUS XII., *Promluva k XXVII. kongresu Italské asociace pro urologii*: AAS 45 (1953), 674-675; *Promluva k vedoucím činitelům a členům italské Asociace dárců rohovky a Italské asociace nevidomých*, 14. 5. 1956: AAS 48 (1956), 461-462.

208 Lk 2,34.

209 Srov. PAVEL VI., encyklika *Populorum progressio* 21, 26. 3. 1967: AAS 59 (1967), 268.

III.

Pastorační směrnice

Církev – Matka a Učitelka

19. Naše slova by nebyla skutečným výrazem myšlenek a starostlivosti církve, Matky a Učitelky všech národů, kdyby poté, co lidi povzbudila k zachování Božího zákona týkajícího se manželství, v těžkých životních podmínkách, které v naší době doléhají na rodiny a celé národy, nepodpořila manžele v mravně dovolené kontrole počtu dětí. Církev se totiž k lidem nemůže chovat jinak než Božský Vykupitel: zná jejich slabost, má soucit se zástupy, přijímá hříšníky. Musí však hlásat zákon, který je zákonem lidského života obnoveného v původní pravdě a vedeného Božím Duchem.²¹⁰

Zachováání Božího zákona je možné

20. Nauka o správné regulaci početí, kterou Církev ohlašuje jako Boží zákon, se nepochybně bude mnohým zdát obtížná, nebo dokonce zcela neuskutečnitelná. A opravdu, tak jako všechna dobra, která vynikají vznešeností a prospěšností, také tento zákon vyžaduje pevné rozhodnutí a značné úsilí ze strany jednotlivců, rodin a společnosti. Nedá se také uskutečňovat bez pomáhající Boží milosti, která podpírá a posiluje dobrou vůli lidí. Avšak ti, kteří tyto otázky pečlivě promyslí, poznají, že takové úsilí povyšuje důstojnost člověka a přináší prospěch také lidské společnosti.

Sebeovládání

21. Správný a početný řád rození dětí vyžaduje od manželů především to, aby do hloubky poznávali a doceňovali skutečná dobra života a rodiny a také aby se snažili získat dokonalé ovládání sebe sama a svých pohnutek. Ovládání přirozených pudů rozumem a svobodnou vůlí bezpochyby vyžaduje sebezapření, aby projevy lásky vlastní manželskému životu byly v souladu s pravým řádem. To je zvláště nutné pro zachováání periodické zdrženlivosti. Tato ukázněnost, již září manželská čistota, vskutku nebrání manželské lásce, aby prohlubovala své lidství. Ukázněnost si žádá neustálé úsilí, avšak její uzdravující síla manželům pomáhá v jejich plném rozvoji a obohacuje je duchovními dobry: přináší rodinnému životu plody pokoje a míru a pomáhá

210 Srov. Řím 8.

při řešení obtíží jiného druhu; podporuje u manželů péči a pozornost jednoho k druhému; pomáhá manželům zbavovat se egoismu, který je nepřítelem skutečné lásky, a prohlubuje v nich vědomí jejich odpovědnosti; a konečně dává rodičům hlubší a účinnější autoritu při výchově dětí. Ty pak během svého dospívání dosáhnou správného oceňování lidských hodnot a jejich duševní a smyslové schopnosti se mohou rozvíjet v pokojném souladu.

Vytvořit vhodné prostředí pro zachovávání čistoty

22. Při této příležitosti chceme obrátit pozornost vychovatelů a všech těch, jejichž právem a povinností je starat se o obecné blaho lidské společnosti, na nutnost vytvořit příznivé podmínky pro výchovu k čistotě, aby zachováváním mravního řádu nad svévolí zvítězila skutečná svoboda.

Proto všichni lidé, kterým záleží na pokroku civilizace a na ochraně nejvyšších hodnot lidského ducha, musí veřejně a jednohlasně odsoudit vše, co dnes ve sdělovacích prostředcích moderní společnosti vede k dráždění smyslů a k rozvolnění mravů – jako obscenní a nemravná díla literární, divadelní či filmová. Bylo by chybou ospravedlňovat špatnosti tohoto druhu požadavky umění nebo vědy²¹¹ nebo je obhajovat proto, že veřejná autorita v této oblasti ponechává volnost.

Naléhavá výzva nositelům veřejné moci

23. Chceme nyní vyzvat národní vlády, jimž především náleží úkol střežit společné dobro a kteří mohou přispět k zachovávání mravnosti, ať nedopustí, aby se zhroutily poctivé mravní zásady jejich národů. Ať brání především tomu, aby do rodiny – základní buňky společnosti – prostřednictvím zákonů proniklo takové jednání, které odporuje přirozenému a Božímu zákonu. Veřejná autorita může a má zvolit k řešení problému růstu obyvatelstva jiné cesty: prozíravou rodinnou politiku a moudré vzdělávání obyvatelstva, aby byl chráněn jak mravní zákon, tak svoboda občanů.

Jsme si dobře vědomi velkých těžkostí, jež tato záležitost přináší vládním představitelům, zvláště v rozvojových zemích. Jejich oprávněné obavy jsme měli na mysli při vydání encykliky *Populorum progressio*. Na tomto místě ale opakujeme s naším předchůdcem Janem XXIII.: *Při řešení těchto otázek*

211 Srov. Dekret *Inter mirifica*, 6-7: AAS 56 (1964), 147.

není dovoleno užívat prostředky a hledat cesty, které se přičítí lidské důstojnosti a jaké bezostyšně nabízejí ti, kdo člověka a jeho život redukuji jen na pouhou hmotu. Podle našeho názoru je možno tuto otázku vyřešit jen tehdy, jestliže při hospodářském a společenském rozvoji jednotlivců a celého lidstva bude zachováno a rozmnoženo dobro v pravém slova smyslu.²¹² Bylo by jistě velkou nespravedlností činit Boží prozřetelnost odpovědnou za to, co ve je skutečností důsledkem nemoudré vládní politiky, nedostatku smyslu pro sociální spravedlnost, sobeckého hromadění statků pro vlastní potřebu, nebo dokonce lhotejného nezájmu o obtíže a břemena, jež je třeba nést, aby se zajistilo zvýšení životní úrovně národa a všech jeho dětí.²¹³ Kéž všechny autority, jak to už některé z nich konají, znovu velkodušně napnou všechny své síly. Ať se také více rozšiřuje vzájemná pomoc všech členů velké lidské rodiny: zde se otevírá prakticky neomezené pole působnosti pro velké mezinárodní organizace.

Slovo vědcům

24. Nyní bychom rádi povzbudili vědce, kteří *mohou manželství a rodině i pokoji svědomí velmi prospět, budou-li se společně snažit vědecky lépe objasnit předpoklady mravně nezávadného řízení porodnosti*.²¹⁴ Zvláště je žádoucí, aby – podle přání vyjádřeného Piem XII. – lékařská věda dokázala dát dostatečně spolehlivý základ mravně nezávadné regulaci porodnosti založené na sledování přirozených rytmů.²¹⁵ Takto vědci – a zvláště ti, kteří se pokládají za katolíky – přispějí svou prací k poznání, že – jak církev učí – *mezi Božími zákony, týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor*.²¹⁶

Křesťanským manželům

25. A nyní se obracíme především k těm našim synům a dcerám, které Bůh volá, aby mu sloužili v manželství. Když církev učí nezrušitelným pravidlům Božího zákona, hlásá spásu a prostřednictvím svátostí otevírá cesty milosti, již

212 Encyklika *Mater et magistra*: AAS 53 (1961), 447.

213 Srov. encyklika *Populorum progressio*, 48-55: AAS 59 (1967), 281-284.

214 Pastорální konstituce *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966), 1074.

215 *Promluva ke kongresu organizace Fronta rodiny a Hnutí početných rodin*: AAS 43 (1951), 859.

216 Pastорální konstituce *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966), 1072.

se člověk stává novým stvořením, které v lásce a pravé svobodě odpovídá na záměr svého Stvořitele a Spasitele a shledává, že Kristovo jho je příjemné.²¹⁷

Ať tedy křesťanští manželé následují hlas církve a mají na paměti, že jejich povolání ke křesťanskému životu, které se zrodilo ze křtu, se ještě více vyjasnilo a upevnilo svátostí manželství. Touto svátostí jsou manželé *posilováni a jakoby svěceni* k věrnému plnění svých povinností, k uskutečňování svého povolání až k dokonalosti a k vydávání křesťanského svědectví před světem.²¹⁸ Jim Pán svěřuje úkol dát lidem viditelně poznat svatost a sladkost zákona, který spojuje jejich vzájemnou lásku a jejich spolupráci s láskou Boha, který je původcem lidského života.

Nemáme vůbec v úmyslu zamlčovat obtíže, mnohdy značné, s nimiž se mohou křesťanští manželé v životě potýkat. Pro ně, jako pro každého, *je těsná brána a úzká cesta, která vede k životu.*²¹⁹ Ale naděje na tento život jim má svítit na cestu jako nejjasnější světlo, aby odvážně usilovali žít v *tomto nynějším věku rozvážně, spravedlivě a zbožně*²²⁰ s vědomím, že *tento viditelný svět pomíjí*²²¹.

Ať se tedy manželé ujmou svého náročného úkolu posilování vírou a nadějí, která *neklame, protože Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán.*²²² Ať se vytrvale modlí za Boží pomoc, a zvláště ať čerpají milost a lásku z věčného pramene eucharistie. A jestliže se dosud nevymanili z hříchu, ať neklesají na mysli, ale ať se pokorně a vytrvale utíkají k Božímu milosrdenství, které je štědře udělováno ve svátosti pokání. Takto budou moci dojít k dokonalosti manželského života, jak ji popisuje apoštol: *Muži, každý z vás ať miluje svou ženu, jako Kristus miloval církev (...) Tak také muž má mít svou ženu rád jako vlastní tělo. Kdo má svou ženu rád, projevuje tím lásku sám sobě. Nikdo přece nemá v nenávisti vlastní tělo, ale dává mu jíst a píše mu. Tak i Kristus jedná s Církví. (...) Toto tajemství je veliké: mám na mysli vztah Krista a Církve. A proto každý z vás ať miluje svou ženu jako sám sebe a manželka ať zase svému muži projevuje úctu.*²²³

217 Srov. Mt 11,30.

218 Srov. Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966), 1067-1069; Dogmatická konstituce *Lumen gentium*, 35: AAS 57 (1965), 40-41.

219 Mt 7,14; Srov. Žid 12,11.

220 Srov. Tit 2,12.

221 Srov. 1 Kor 7,31.

222 Řím 5,5.

223 Ef 5,25.28-29.32-33.

Apoštolát laiků žijících v manželství

26. Mezi plody, které zrají z vytrvalého úsilí o věrnost Božímu zákonu, je třeba zvláště ocenit ochotu manželů podělit se o své zkušenosti s jinými manžely. K mnoha jiným podobám povolání laiků k apoštolátu přibyl zvláště cenný způsob: pomoc těm, kteří se nacházejí ve stejné situaci. Manželé naplňují své apoštolské poslání tím, že se stávají průvodci jiných manželů. Mezi všemi formami křesťanského apoštolátu je potřeba tuto cestu považovat za jednu z nejvhodnějších.²²⁴

Lékařům a zdravotnickým pracovníkům

27. Podobně si velmi vážíme lékařů a zdravotnických pracovníků, kteří při výkonu svého povolání berou zřetel především na to, co od nich požaduje jejich křesťanské povolání, a nikoli na osobní prospěch. Necht' při každé příležitosti podporují řešení, která jsou v souladu s vírou a zdravým rozumem. Ať se snaží, aby správné poznání získali a respektovali také jejich kolegové. Ať považují za svou profesionální povinnost z této obtížné oblasti osvojit si všechny potřebné znalosti, aby mohli poskytnout dobrou radu a ukázat správnou cestu manželům, kteří se na ně obrátí s očekáváním pomoci.

Kněží

28. S plnou důvěrou se obracíme na vás kněze, naše milované syny, kteří jste díky svému svatému poslání rádci a duchovní vůdci jednotlivců i rodin. Vaším velkým úkolem – máme nyní na mysli zvláště vás, kteří vyučujete morální teologii – je předkládat nauku církve o manželství jasně a v úplnosti. Při naplňování svého kněžského poslání ať jste příkladem oddané vnitřní i navenek projevované poslušnosti vůči učitelskému úřadu církve. Víte, že jste takovou poslušností vázáni nejen již zmíněnými důvody, ale i pro světlo Ducha Svatého, kterým jsou pastýři církve obdařeni při vysvětlování pravdy.²²⁵ Není vám neznámo, že pro klid svědomí a jednotu křesťanského lidu je nanejvýš důležité, aby se ve věcech morálky i nauky víry všichni podřizovali učitelskému úřadu církve a promlouvali jedním hlasem. A proto vás z celého srdce vyzýváme starostlivými slovy velikého apoštola Pavla: *Napomínám*

224 Srov. Dogmatická konstituce *Lumen gentium*, 35 a 41: AAS 58 (1965), 40-45; Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 48-49: AAS 58 (1966), 1067-1070; Dekret *Apostolicam actuositatem*, 11: AAS 58 (1966), 847-849.

225 Srov. Dogmatická konstituce *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965), 29-31.

*vás, bratři, jménem našeho Pána Ježíše Krista: buďte všichni zajedno a ať nejsou mezi vámi roztržky. Stejně usuzujte a stejně smýšlejte.*²²⁶

29. V ničem neslevit ze spasitelné nauky Kristovy je vynikající forma lásky k duším. K tomu ale musí vždy přistupovat trpělivost a láska, jakou při rozhovorech a jednání s lidmi projevoval sám Vykupitel. On, který nepřišel svět odsoudit, ale spasit,²²⁷ byl sice přísný ke hříchu, ale trpělivý a milosrdný k hříšníkům.

Ať manželé ve svých těžkostech vždycky nacházejí ve slovech a v srdci kněze ozvěnu hlasu a lásky našeho Vykupitele.

Promlouvejte s naprostou důvěrou, milovaní synové, přesvědčení o tom, že Svátý Duch Boží, který pomáhá učitelskému úřadu církve předkládat správné učení, bude také osvětlovat srdce věřících a vyzývat je k souhlasu s ním. Učte manžele nezbytné cestě modlitby a správně je vzdělávejte, aby často a s vírou přistupovali ke svátostem eucharistie a smíření a nikdy se nenechali svou slabostí přivést o odvahu.

Biskupům

30. Nyní, na konci této encykliky, se obracíme s úctou a láskou na vás, drazí a ctihodní bratři v biskupské službě, s nimiž velmi úzce sdílíme péči o duchovní dobro Božího lidu. Všechny vás naléhavě vyzýváme: veďte své kněze, kteří vám pomáhají v posvátné službě, i svoje věřící a s horlivostí a bez odkladu se věnujte ochraně svatosti manželství, aby manželský život mohl dosáhnout své lidské a křesťanské dokonalosti. Považujte to za jeden ze svých největších úkolů a povinností svého poslání v současné době. Jak víte, toto poslání vyžaduje koordinaci pastorační služby ve všech oblastech lidské činnosti, v oblasti ekonomické, kulturní a sociální. Pokud bude dosaženo pokroku ve všech těchto oblastech současně, život rodičů a dětí v nejužším rodinném kruhu bude nejen snesitelnější, ale i snazší a radostnější a soužití v lidské společnosti bude naplněno plodnější bratrskou láskou a pravým pokojem. Tak bude věrně zachováván záměr, který má Bůh se světem.

²²⁶ 1 Kor 1,10.

²²⁷ Srov. Jan 3,17.

Závěrečná výzva

31. Ctihodní bratři, milovaní synové a všichni lidé dobré vůle. Voláme vás k velikému dílu výchovy, pokroku a lásky. Opíráme se přitom o stálé učení církve, které nástupce Petrův spolu se svými bratry biskupy věrně střeží a vykládá. Jsme přesvědčeni, že je to opravdu veliké dílo jak pro svět i pro církev. Nikdo nemůže dosáhnout pravého štěstí, po němž z celého srdce touží, aniž by pečlivě a s láskou zachovával zákony vepsané Bohem do jeho přirozenosti. Na toto dílo a na vás na všechny, zvláště pak na manžele, svoláváme hojnost milostí od Boha nejvyššího a nejvyššího milosrdného a jako jejich záruku vám udělujeme své apoštolské požehnání.

*Dáno v Římě u Svatého Petra o svátku sv. Jakuba apoštola,
25. července roku 1968, v šestém roce našeho pontifikátu.*

Pavel VI.

III. Přijetí a interpretace

Pavel VI.

Promluva na generální audienci

Východiska, motivy a cíle encykliky *Humanae vitae*²²⁸

31. července 1968

Pozitivní představení manželské morálky v perspektivě jejího poslání

Naše slova se dnes nutně budou věnovat tématu encykliky o regulaci porodnosti nesoucí název *Humanae vitae*, kterou jsme vydali v tomto týdnu.

²²⁸ Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, VI (1968) 869-873.*

Máme za to, že jste se seznámili s textem tohoto papežského dokumentu nebo přinejmenším s jeho podstatným obsahem, že se nejedná o čistě negativní prohlášení mravního zákona, tj. vyloučení každého jednání, které si klade za cíl učinit početí nemožným (č. 14). Jde především o pozitivní představení manželské morálky v perspektivě jejího poslání k lásce a plodnosti, „ve světle celistvého pohledu na člověka a jeho poslání, k němuž byl povolán, které zahrnuje nejen jeho přirozenou a pozemskou, ale i nadpřirozenou a věčnou existenci“ (č. 7).²²⁹ Objasňuje jednu základní oblast osobního, manželského, rodinného a sociálního života, ale není to vyčerpávající pojednání o člověku ve sféře manželství, rodiny, mravních zásad, nesmírně široké oblasti, ke které se učitelský úřad církve může a musí snad vrátit širším, organičtějším a souhrnnějším způsobem.²³⁰ Tato encyklika dává odpověď na otázky, pochybnosti a tendence, o nichž se, jak je známo, v poslední době vedla velmi rozsáhlá a živá diskuse, a o něž se náš učitelský a pastýřský úřad intenzivně zajímal. Nyní o tomto dokumentu nebudeme hovořit, jak kvůli citlivosti a závažnosti tématu, které zdá se překračuje jednoduchost tohoto každotýdenního proslovu, tak i kvůli skutečnosti, že už nechybějí a nebudou chybět dostupné publikace ohledně encykliky, které se zabývají stejným tématem (srov. např. G. Martelet, *Amour conjugal et renouveau conciliaire*²³¹).

Vám chceme adresovat několik slov nikoli o dokumentu samotném, ale spíše o našich pocitech [*sentimenti*], které naplňovaly naše nitro během dlouhého období jeho příprav.

Podrobné, ucelené a protrpěné studium pro vyřešení obtížného problému

Prvním pocitem bylo vědomí naší velké odpovědnosti. Doprovázel nás od začátku až do konce našeho čtyřletého studia a práce na této encyklice. Vězte, že nám působil nemalé duchovní utrpení. V této situaci jsme cítili tíhu našeho úřadu jako nikdy předtím. Studovali jsme, četli, diskutovali, jak jen jsme mohli; a také jsme se mnoho modlili. Některé okolnosti jsou vám známy: museli jsme dát odpověď církvi, celému lidstvu; museli jsme přezkoumat, z povinnosti a se svobodou našeho apoštolského poslání, tradici nauky, ne-

229 Vlastní překlad.

230 Nejrozsáhlejší pojednání Pavla VI. o tématu odpovědného rodičovství v kontextu manželské lásky představuje Promluva k *Équipes Notre-Dame* (4. května 1970), viz níže, pozn. překl.

231 MARTELET, G., *Amour conjugal et renouveau conciliaire*. Lyon: Xavier Mappus 1967; it. vydání: *Amore coniugale e rinnovamento conciliare*, Citadella Editrice, Assisi 1968 (pozn. překl.).

jen onu stáletou, ale i současnou, našich třech bezprostředních předchůdců; museli jsme přijmout za vlastní učení koncilu, které jsme sami vyhlásili; cítili jsme, že máme přijmout, jak jen se nám to zdálo být možné, závěry komise, papežem Janem [XXIII.] ustanovené a námi rozšířené, přestože měly jen povahu konzultace, ale současně že máme zachovat nezbytnou opatrnost; věděli jsme o diskusích o tomto důležitém tématu, které vzplanuly s velkou vášní a také s velkou autoritou; vnímali jsme bouřlivé hlasy veřejného mínění a tisku; naslouchali jsme i těm nejtišším hlasům, které však pronikly do našeho srdce otce a pastýře, zvláště nejctihodnějších žen, mučených tímto tak těžkým problémem a ještě těžší vlastní zkušeností; četli jsme vědecké zprávy o alarmujících demografických otázkách světa, podložené často studiemi odborníků a vládními programy; z různých koutů světa k nám přicházely publikace, některé zaměřené na zkoumání určitého konkrétního vědeckého aspektu problému, jiné na realistické úvahy ohledně četných a závažných sociologických problémů, zatímco další, dnes velmi naléhavé, ohledně převratných změn v každé oblasti moderního života...

Častokrát jsme měli dojem, že jsme tím množstvím dokumentů jakoby přemoženi, a častokrát jsme, lidsky řečeno, pocítili nedostatečnost naší osoby tvář v tvář hrozně apoštolské povinnosti vyslovit se k danému problému; častokrát jsme se třásli před dilematem, zda zvolit cestu snadných ústupků názorům dnešní doby, či vyslovit závěr, který by lidé dneška jen těžko snesli a který by snad mohl být pro manželský život zbytečně zatěžující.

Svědění otce otevřené hlasu pravdy a Boží normy

Využili jsme mnoha specifických konzultací s osobami vysoké morální, vědecké a pastorální úrovně. Prosili jsme o světlo Ducha Svatého a své svědomí jsme úplně a svobodně otevřeli hlasu pravdy. Usilovali jsme o výklad Boží normy, která tryská z niterných požadavků autentické lidské lásky, podstatných struktur instituce manželství, osobní důstojnosti manželů, jejich poslání sloužit životu a svatosti křesťanského manželství. Uvažovali jsme nad neměnnými prvky tradiční a platné nauky církve, zvláště pak nad učením nedávného koncilu. Pečlivě jsme zvažovali důsledky jednoho či druhého rozhodnutí. A neměli jsme žádnou pochybnost o tom, že je naší povinností přednést naše závěry tak, jak byly vyjádřeny v aktuální encyklice.

Přesné pastorační hodnocení morálně přípustných návrhů vědy a sociologických dat

Další cit [*sentimento*], který nás vždy vedl při naší práci, byla milosrdná láska [*carità*], pastorační citlivost vůči těm, kteří jsou povoláni začlenit svou jedinečnou osobnost do manželského a rodinného života. Rádi jsme následovali personalistický přístup, vlastní koncilní nauce, k manželskému společenství, a tak dali lásce, která mu dává počátek a živí ho, přední místo, které mu ze subjektivní perspektivy náleží mezi hodnotami manželství. Začlenili jsme zde také všechny návrhy ohledně toho, co je mravně přípustné, abychom podpořili zachovávání znovu potvrzené normy. K výkladu nauky jsme chtěli rovněž připojit některé praktické pokyny pastorační povahy. Ocenili jsme přínos vědců pro pokrok v poznávání biologických procesů předávání života a pro správnou aplikaci léčebných prostředků a mravní normy, která je jí vlastní. Uznali jsme odpovědnost, a tedy i svobodu, manželů jakožto uskutečňovatelů Božího plánu pro lidský život vykládaného učitelským úřadem církve pro jejich osobní dobro a dobro jejich dětí. Poukázali jsme na nejvyšší záměr církve, jenž prostupuje naukou a praxí církve, totiž pomáhat lidem, bránit jejich důstojnost, chápat je a podpírat je v jejich těžkostech, vyučovat je v bdělém smyslu pro odpovědnost, pevném a pokojném sebeovládání, odvážném přijetí velkých a sdílených povinností života a obětí, které jsou nevyhnutelné pro uskutečňování ctností a budování plodného a šťastného rodinného krbu.

Živá důvěra v křesťanské manžele a celý Boží lid

Namáhavou přípravu tohoto dokumentu konečně provázal cit naděje. Naděje, že již pro svou vlastní kvalitu, pro svou lidskou pravdivost, bude dobře přijat, a to navzdory dnes tak rozšířené rozmanitosti názorů a navzdory obtížím, které naznačená cesta může přinést tomu, kdo jí chce věrně kráčet, a rozumí se i tomu, kdo jí má pravdivě vyučovat. Naděje, že zvláště odborníci budou schopni v samotném dokumentu objevit pravdivé vlákno [*filo genuino*], které ho pojí s křesťanským chápáním života a které nás opravňuje přijmout za vlastní apoštolova slova: „*Nos autem sensum Christi habemus*“, my však máme mysl Kristovu (1 Kor 2, 16). A konečně naděje, že to budou křesťanští manželé, kdo pochopí, že naše slovo, i když se může zdát přísné a náročné, chce být tlumočnickem opravdovosti jejich lásky, povoláné k tomu, aby se proměnila díky napodobování toho, jak Kristus miluje svou mystickou nevěstu, církev. A také že to budou oni, kdo budou schopni podpořit každé praktické hnutí směřující k pomoci rodině v jejich potřebách, k tomu, aby se

plně rozvinula, a k podpoře spirituality odpovídající současné rodině, která bude zdrojem dokonalosti pro její jednotlivé členy a mravního svědectví ve společnosti (srov. *Apostolicam actuositatem*, 11; *Gaudium et spes*, 48).

Jedná se, jak vidíte, drazí synové a dcery, o specifickou otázku, která se dotýká jednoho z mimořádně citlivých a vážných aspektů lidské existence. A jako jsme my usilovali o to studovat a vyložit ho pravdivě a s láskou [*carità*], jak si to dané téma žádalo od našeho učitelského úřadu a poslání, tak také vás všechny, jichž se tato otázka přímo či nepřímo týká, žádáme, abyste ho promysleli s úctou, která mu náleží, v širokém a jasném kontextu křesťanského života.

Pavel VI.

Promluva při Anděl Páně²³²

4. srpna 1968

Slovo naší encykliky *Humanae vitae* mělo mnoho ohlasů. A – pokud si pamatujeme – papeži nikdy nepřišlo tolik spontánních projevů poděkování a souhlasu za uveřejnění nějakého dokumentu, jako při této příležitosti, a to ze všech světadílů a od nejrůznějších vrstev obyvatelstva. Uvádíme to, abychom poděkovali všem, kteří přijali naši encykliku a projeвили nám svůj souhlas. Ať jim Pán žehná!

Víme však, že je mnoho i těch, kteří naše učení nepřijali s povděkem, dokonce je nemálo těch, kteří se staví proti němu. Do jisté míry dokážeme toto neporozumění i tento odpor pochopit. Naše slovo není snadné, neshoduje se se způsoby, které se dnes bohužel stále více šíří, jako pohodlné a zdánlivě prospěšné pro lásku a rovnováhu rodiny.

Chceme ještě připomenout, že norma, kterou jsme vyhlásili, není naše, ale je vlastní strukturám života, lásky a lidské důstojnosti; vyplývá z Božího zákona. Není to norma, která by přehlížela sociologické a demografické podmínky dnešní doby, nestaví se ani, jak se někteří domnívají, proti racionální kontrole porodnosti, vědeckému výzkumu či terapii, tím méně proti opravdu

232 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, VI (1968) 1098-1099.*

odpovědnému rodičovství a harmonickému rodinnému soužití. Je to pouze náročná a přísná mravní norma, i dnes stále platící, která zakazuje používání prostředků, které úmyslně zabraňují početí, a tak narušují čistotu lásky a poslání manželského života.

Promlouvali jsme z povinnosti našeho úřadu a vedeni pastorační láskou. Proto posíláme otcovský pozdrav všem manželům a všem rodinám, kteří hledají a nacházejí v Bohem chtěném řádu svou mravní sílu i své pravé štěstí. A ze srdce vám všem, společnosti založené na křesťanském vyznání, žehnáme.

Pavel VI.
Promluva při Anděl Páně²³³
11. srpna 1968

Přicházíte na toto známé sváteční setkání, abyste se s námi chvíli modlili; nuže, pomodlete se dnes i za nás. Dobří věřící se někdy modlí na úmysly papeže. Řekneme vám, jaké úmysly to nyní jsou.

Prvním je vždycky mír ve světě. [...] V těchto dnech je v našem srdci ještě jiný úmysl. Znáte komentáře k naší poslední encyklice *Humanae vitae* [vydané] na obranu transcendence a důstojnosti lásky, svobody a odpovědnosti manželů a nedotknutelnosti rodiny: velmi mnoho komentářů je ušlechtilých a pozitivních, jiné takové nejsou. Prosíme našeho Pána, aby podepřel náš učitelský úřad svou autoritou, svým pokojem a svou dobrotou. Ať jsou pozhénání všichni, kdo ho přijímají, a také ti, kdo ho odmítají, aby jejich svědomí bylo osvíceno a vedeno správnou naukou a morálkou, pravou a vznešenou. Vybízíme je alespoň k promýšlení tématu, které je tak podstatné a důležité.

233 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, VI (1968) 1099-1100.*

Pavel VI.
Promluva k biskupům Latinské Ameriky²³⁴
24. srpna 1968

[...] V naší encyklice jsme museli pronést vážné, ale dobré slovo na obranu počestnosti lásky a důstojnosti manželství. Velká většina církve ho přijala kladně a s důvěryplnou poslušností, a to s vědomím, že námi vyhlášená norma vyžaduje silné mravní citění a odvážného ducha oběti. Bůh ať žehná tomuto ušlechtilému křesťanskému postoji. Nejedná se o bezhlavý úprk vstříc přelidnění; neumenšuje též zodpovědnost ani svobodu manželů, jimž nezakazuje počestnou a racionální kontrolu porodnosti; nebrání legitimní léčbě a pokroku ve vědeckém výzkumu. Jde o hlubokou a vnitřně soudržnou etickou a spirituální výchovu; vylučuje používání prostředků, které znesvěcují [*profanano*] manželské styky a které chtějí řešit obtížné problémy populace příliš snadnými opatřeními. Jedná se v konečném důsledku o obranu života, který je Božím darem, vznešenosti rodiny, síly národa.

Vybízíme vás, bratři, abyste dobře pochopili význam citlivého a obtížného stanoviska, které jsme, z úcty k Božímu zákonu, museli vydat. A žádáme vás, abyste využili každého pastoračního a sociálního prostředku, aby toto stanovisko bylo přijato tak, jak se to sluší u lidí vedených zdravým rozumem [*vero senso umano*]. A kéž Bůh dá, aby též ona živá diskuse vyvolaná naší encyklikou vedla k lepšímu poznání Boží vůle, aby bylo možné postupovat bez výhrad a abychom v těchto velkých pastoračních a lidských obtížích mohli splnit svou službu ke prospěchu duší a se srdcem Dobrého Pastýře. [...]

Pavel VI.
Promluva ke kolegiu kardinálů a Římské kurii²³⁵
23. prosince 1968

[...] Je zřejmé, že Církev může plně uskutečňovat své poslání mezi lidmi být světlem a posvěcovat pouze tehdy, když bude milovat pravdu a zůstane

234 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968) 403-414, 413 (šp. orig.); 414-425, 424-425 (it. překl.).

235 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968) 674-689, 679-680

jednotná a soudržná, jak ji chtěl mít její Božský Zakladatel. Pak bude moci nabídnout světu cennou spolupráci na prosazování míru, pozvednutí člověka a pokroku, k níž ji vždy vybízela samotná její přirozenost: být společenstvím lásky.

Z těchto důvodů jsme se nemohli zříci povinnosti před zraky a jménem celé církve, jako slavnostní *Amen* na závěr Roku víry, slaveného na památku devatenácti století, která uplynula od mučednické smrti apoštolů Petra a Pavla, pronést *Význání víry*, jak naše, tak Božího lidu.²³⁶

Z týchž důvodů, abychom nezklamali volání, očekávání, potřebu Božího lidu, jsme museli z pozice pastýře celé církve dát odpověď na otázky, které trápí dnešního člověka, křesťana, ohledně starého problému odpovědného rodičovství a morálně správné regulace porodnosti. Odpověď to byla dlouho promyšlená, protože jsme chtěli, aby byly pečlivě zváženy nové argumenty a námitky vznesené proti stálému a všeobecnému učení církve, které se nám tak nově ukázalo ve své vážné a současně jasné jistotě.

Nejsou nám neznámé různé reakce, které naše prohlášení vyvolalo. Všechny jsme si poznamenali, s respektem, který máme vůči všem, a s úmyslem na ně ve vhodnou chvíli v nutných případech odpovědět, zvláště co se týče pastoračních problémů. Ale nyní věříme, že naše učení bude přijato s upřímným duchem víry, bude promyšleno v rámci klidné a široké reflexe, bude vnímáno jako odpovídající křesťanské tradici a křesťanskému citění, jako prozíravá ochrana pravdivosti [*onestà*] a důstojnosti lásky, chápáno jako škola vysoké morálky a upřímné manželské spirituality, žito jako posila instituce rodiny a zdraví společnosti, a přinese mnoho plodů, které učiní současný život ctnostným a šťastným a připraví na život budoucí.

Péče o svatou Boží Církev, péče, kterou milujeme a vykonáváme s důvěrou, pro naše slabé síly vždy obtížná, nás vede ke stále větší důvěře v cennou pomoc a spolupráci nejen posvátného kolegia [kardinálů] a úřadů naší kurie, ale také, a zvláště nyní, našich bratří v biskupské službě, rozptýlených po světě a majících na starost různé diecéze. Studovali jsme rozličnými způsoby, abychom v co největší míře zajistili tomuto Apoštolskému stolci i celé církvi vklad jejich zkušeností, jejich rad a jejich odpovědnosti. [...]

236 Srov. PAVEL VI., *Význání víry* (30. 6. 1968), *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968) 292-299 (lat.); 302-310 (it.), pozn. překl.

Pavel VI.
Promluva při generální audienci²³⁷
25. června 1969

[...] Vyvstane otázka: takže křesťanství není snadné? Takže není pro nás moderní lidi přijatelné, prezentovatelné současnému světu? Nemáme v úmyslu v tuto chvíli náležitým způsobem vyřešit tuto závažnou, i když ne příliš hlubokou obtíž. Připomeneme pouze to, že cena za věci snadné, pokud jsou krásné, dokonalé, pokud se staly takové díky překonání velkých překážek, je vždycky vysoká. Pomysleme na tuto zákonitost, která provází každou snahu v oblasti kultury a pokroku, například když máme příležitost cestovat letadlem: létat je tak snadné! Ale kolik to stálo studia, námahy, rizika, kolik obětí!

A pak, abychom se přidrželi našeho tématu, si můžeme položit otázku: křesťanství je pouze pro lidi slabé povahy a mdlého mravního svědomí? Pro lidi zbabělé, vlažné, konformisty, ty, kdo se nestarají o přísné požadavky Božího království? Ptáme se častokrát, zda mezi příčinami úbytku povolání k velkorysému, bezvýhradnému a definitivnímu následování Krista není ono křesťanství povrchně představované jako změkčené, bez hrdinství a bez oběti, bez Kříže, kterému tedy schází mravní velikost plnosti lásky. A klademe si otázku, zda i mezi důvody námitek vznesených vůči encyklice *Humanae vitae* není také toto skryté smýšlení: zrušit náročný zákon, a tak učinit život jednodušším. (Ale co v případě, že se jedná o zákon, který má svůj základ v Bohu?)

Pavel VI.
Promluva k Équipes Notre-Dame^{238, 239}
4. května 1970

1. Drazí synové, drahé dcery, nejdříve vám z celého srdce děkujeme za vaše slova víry, za vaši noční modlitbu na mé úmysly i za vaše nasazení ve službě

237 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, VII (1969) 982-985, 984-985.*

238 Francouzský *Équipes Notre-Dame* (Družiny Naší Paní), hnutí manželů, které založil společně se čtyřmi manželskými páry v roce 1938 otec Henri Caffarel, pozn. red.

239 Text originálu: *AAS 62 (1970), 428-437.* Překlad: Alžběta Dřimalová, 2009. Revize: Karel Škočovský (mezititulky redakční).

novým povoláním. A chceme vám říci, jak velkou radost máme dnes ráno, že vás můžeme přijmout a skrze vás se obrátit na 20 000 manželů hnutí Družiny Panny Marie, o jehož rozšíření ve světě a snaze žít s Kristem a každodenně s ním pracovat na vaší manželské lásce jste mi před chvílí vyprávěli. Mezi křesťanskými páry tvoříte skupinky vzájemné duchovní pomoci, jimž v jejich úsilí pomáhá i kněz. Jak bychom se z toho neradovali? Draží synové a drahé dcery, papež vás z celého srdce povzbuzuje a žehná vašemu snažení.

Příliš často se mohlo zdát, že se církev k lidské lásce staví podezíravě, ale tento dojem je nesprávný. A tak vám to dnes chceme jasně říci: ne, Bůh není nepřitelem velkých věcí lidského života a církev v žádném případě nepodceňuje každodenně prožívané hodnoty manželů. Právě naopak, dobrá zpráva přinesená Kristem Spasitelem je také dobrou zprávou pro lidskou lásku, vynikající ve svých počátcích – „Bůh viděl všechno, co udělal, a hle – bylo to velmi dobré“²⁴⁰ – pak ovšem porušenou hříchem, ale také vykoupenou do té míry, že se stává díky milosti prostředkem ke svatosti.

Manželství jako povolání ke svatosti

2. Jako všichni pokřtění jste i vy, podle učení církve znovu slavnostně potvrzeného na koncilu,²⁴¹ povolání ke svatosti. Máte k ní ale směřovat sobě vlastním způsobem, svým životem v rodině a skrze něj.²⁴² Církev nás učí: „manželé [jsou] milostí posilováni k svatému životu“²⁴³ a k tomu, aby ze svého manželství učinili „domácí svatyni církve“.²⁴⁴ Tyto myšlenky, na něž se dnes tak tragicky zapomíná, jsou vám jistě známé. Chceme o nich s vámi trochu přemýšlet, abychom ve vás posílili, je-li to potřeba, vůli žít velkomyšlně vaše lidské a křesťanské povolání k manželství²⁴⁵ a spolupracovat tak na velkém úmyslu Boží lásky ke světu, jímž je utvořit lid „ke chvále jeho božské velebnosti“.²⁴⁶

240 Gn 1,31.

241 Srov. II. Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 11.

242 *Tamtéž*, čl. 41.

243 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 49.

244 Dekret *Apostolicam actuositatem*, čl. 11.

245 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 47-52.

246 Ef 1,14.

I. Manželství

Jako muže a ženu je stvořil

3. Jak nás učí Písmo svaté, manželství je dříve než svátostí velkolepou pozemskou skutečností. „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu ho stvořil, stvořil je jako muže a ženu.“²⁴⁷ Chceme-li pochopit, čím je a čím má být lidský pár, manželé, je třeba se k této první stránce Bible stále vracet.

Psychologické rozbor, psychoanalytické výzkumy, sociologické průzkumy a filozofické reflexe jistě mohou přinést svůj osvětlující pohled na sexualitu a lidskou lásku, ale spíše by nás zaslepovaly, kdyby opomíjely toto základní učení, které je nám dáno od počátku: dualita pohlaví byla Bohem chtěna, aby muž a žena společně byli obrazem Boha a jako on zdrojem života: „Plod'te a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji!“²⁴⁸

Pozorné čtení proroků, mudroslovných knih a Nového zákona nám ostatně význam této základní skutečnosti ukazuje a učí nás, abychom ji neredukovali na tělesnou touhu a sexuální aktivitu, ale objevili v ní komplementární hodnotu muže a ženy, velikost i křehkost manželské lásky, její plodnost a otevřenost tajemství záměru Boží lásky.

Výchova k lásce za současných podmínek

4. Toto učení si i dnes zachovává veškerou svou hodnotu a vyzbrojuje nás proti pokušením ničivého erotismu. Tento scestný fenomén by nás měl alespoň varovat před nebezpečím materialistické civilizace, která v této tajemné oblasti jaksi tuší něco jako poslední ostrůvek posvátné hodnoty. Budeme ji umět vytrhnout z pasti smyslnosti?

Umějme alespoň zarazit neblahé dopady cynické invaze ziskuchtivého průmyslu v této oblasti na mládež. Podporujme výchovu, která bez potlačování či zákazů pomáhá dítěti nebo dospívajícímu postupně si uvědomovat sílu, která se v něm probouzí, integrovat ji do své osobnosti, tuto rostoucí sílu ovládat a dospět k plné zralosti citové i pohlavní a připravit se tak na sebedarování v lásce v její opravdové dimenzi, způsobem výlučným a definitivním.

247 Gn 1,27.

248 Gn 1,28.

Manželství: jediné a nerozlučitelné

5. Svazek muže a ženy se ve skutečnosti radikálně liší od jakéhokoli jiného lidského společenství a utváří jedinečnou skutečnost, tedy manželství založené na vzájemném darování jednoho druhému: „a stanou se jedním tělem“.²⁴⁹ Neodvolatelná nerozlučitelnost tohoto svazku je pečeti svobodného a vzájemného závazku dvou svobodných osob, které „už tedy nejsou dva, ale jeden“.²⁵⁰ Jsou jedno tělo, jeden pár, mohli bychom téměř říci jediná bytost. Jejich jednota na sebe sňatkem bere sociální a právní formu a projevuje se jako společenství života, jehož plodným vyjádřením je tělesné darování.

To znamená, že sňatkem vyjadřují manželé vůli navzájem si patřit celý život a za tímto účelem vytvořit objektivní pouto, jehož zákonitosti a nároky zdaleka nejsou otroctvím, ale garantují ochranu a skutečnou oporu, jak to každodenně sami zažíváte.

Manželská láska

6. Darování ovšem není splynutí. Každá osobnost zůstává odlišná, ve vzájemném darování zdaleka není zrušena, ale potvrzena a zušlechtěna, a během manželského života roste podle zákona lásky: dávat se jeden druhému a dávat se společně druhým.

Láska je totiž pojivo, které tomuto společenství života dává pevnost a nadšení, které ji vede ke stále dokonalejší plnosti. Účastní se toho celá bytost v hloubce svého osobního tajemství a všech svých složek citových, smyslových, tělesných i duchovních, takže stále lépe utváří Boží obraz, jež mají manželé povolání ztělesňovat ve svých radostech i zkouškách života, takže je pravda, že láska je víc než jen láska. Není žádná manželská láska, která by ve své nejhlubší radosti nebyla vzepětím k nekonečnu a nechtěla být ve svém vzletu věrná, úplná, výlučná a plodná.²⁵¹ A v této perspektivě nachází touha svůj plný význam. Manželský akt je pro manžele prostředkem vyjádření a stejně tak poznávání a utváření společenství. Udržuje a posiluje lásku a v jeho plodnosti manželé nacházejí nejvyšší naplnění: podle Božího obrazu se totiž stávají pramenem života.

249 Gn 2,24.

250 Mt 19,6.

251 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 9.

Křesťan ví, že lidská láska je dobrá právě svým původem, a pokud je, jako vše v člověku, zraněná a deformovaná hříchem, nachází svou spásu a vykoupení v Kristu. Ostatně nejsme poučeni dvaceti staletími křesťanské historie? Kolik párů našlo v manželském životě, jediném životním společenství, které je založeno na svátosti, svou cestu ke svatosti!

II. Manželé „v Pánu“

Nové stvoření

7. Dílem Ducha svatého²⁵² z nás křestní obnovení dělá nové stvoření,²⁵³ popované „žít novým životem“.²⁵⁴ V tomto velkém díle obnovy všeho v Kristu se i manželství, očištěné a obnovené, stává novou skutečností, svátostí nové smlouvy. A tak je na prahu Nového zákona, stejně jako na počátku Starého, vyzdvížena manželská dvojice. A jako bylo manželství Adama a Evy pramenem zla, které se rozšířilo na celý svět, tak manželství Josefa a Marie je vrcholem, z něhož se rozlévá svatost po celé zemi. Spasitel začal dílo spásy tímto panenským a svatým spojením, v němž se ukazuje jeho všemohoucí vůle očistit a posvětit rodinu, svatyni lásky a kolébku života.

Jednota „v Pánu“

8. Od té chvíle je vše proměněno. Svatý Pavel upozorňuje křesťanský pár, který se chce vzít: „nepatříte sami sobě“.²⁵⁵ Jsou údy Kristovy, oba „v Pánu“, a jejich spojení se tedy děje také „v Pánu“ stejně jako spojení s církví. Proto je manželství „velikým tajemstvím“,²⁵⁶ znamením, které nejenže tajemství spojení Krista s církví představuje, ale i obsahuje a vyzařuje milostí Ducha Svatého, který mu vdechuje život. Ten nám totiž dává lásku, která je přece vlastní Bohu, abychom ho milovali a také abychom touto božskou láskou milovali druhé: „Milujte se navzájem, jako jsem já miloval vás.“²⁵⁷ Projevy něžnosti jsou tedy u křesťanských manželů proniknuty láskou, kterou čerpají

252 Srov. Tit 3,5.

253 Srov. Gal 6,15.

254 Řím 6,4.

255 1 Kor 6,19.

256 Ef 5,32.

257 Jan 13,34.

v Božím srdci. A jestliže by lidskému zdroji hrozilo vyschnutí, jeho božský pramen je stejně nevyčerpatelný jako neproniknutelné hlubiny Boží něhy.

K tak důvěrnému, silnému a bohatému společenství směřuje manželská láska. Jako vnitřní a duchovní skutečnost proměňuje životní společenství manželů v to, co by se dalo podle učení koncilu nazvat „domácí církev“, ²⁵⁸ skutečnou „buňku církve“, jak to říkal už náš milovaný předchůdce Jan XXIII. při vaší pouti 3. května 1959, ²⁵⁹ buňku základní, životodárnou, bezpochyby nejmenší, ale také nezákladnější buňku organismu církve.

9. Tajemství, v němž je zakořeněna manželská láska a které osvětluje všechny její projevy, je tajemství Vtělení, které povyšuje naše lidské možnosti a proniká je zevnitř. Křesťanská láska je, aniž by jimi pohrdala, přivádí k jejich plnosti, s trpělivostí, velkodušností, silou a jemností, jak rád zdůrazňoval svatý František Saleský, když vyzdvihoval manželství svatého Ludvíka. ²⁶⁰

Je-li nebezpečná fascinace tělem, pak pokušení angelismu není o nic méně nebezpečné: pohrdaná skutečnost se brzy domáhá svého místa. A tak ať se křesťanští manželé s vědomím toho, že nesou svůj poklad v nádobě hliněné, ²⁶¹ snaží s pokornou horlivostí uvádět v život doporučení svatého Pavla: „vaše těla jsou údy Kristovými..., chrámem Ducha svatého... Oslavujte proto Boha svým tělem.“ ²⁶² „Manželé v Kristu“ se už nemohou spojovat jinak než ve jménu Kristově, kterému patří a pro nějž mají pracovat jako aktivní údy. Nemohou tedy disponovat svým tělem, zvláště proto, že je principem předávání života, leda v Duchu a pro Kristovo dílo, protože jsou jeho údy.

Plodnost páru

10. Tělesná plodnost křesťanských manželů, „svobodných a zodpovědných spolupracovníků Stvořitele“, ²⁶³ tedy získává novou vznešenost. Síla, která je vede ke spojení, je nositelkou života a dovoluje Bohu dopřát si děti. Manželé, kteří se stali otcem a matkou, nad křtitelnicí s úžasem zjišťují, že jejich dítě, znovuzrozené „z vody a z Ducha“, ²⁶⁴ je od této chvíle Božím dítětem a že je

258 II. Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 11.

259 *Discorsi, messaggi, colloqui del santo Padre Giovanni XXIII*, I, Tip. Pol. Vat., str. 298.

260 sv. FRANTIŠEK SALESKÝ, *Úvod do zbožného života*, III. část, 38. kapitola.

261 Srov. 2 Kor 4,7.

262 1 Kor 6,13-20.

263 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 1.

264 Jan 3,5.

jim svěřeno, aby bděli nejen nad jeho růstem tělesným a mravním, ale také nad rozkvětem a vývojem onoho „nového člověka“.²⁶⁵ Ono už není jen to, co vidí, ale ještě víc to, v co věří, „nekonečno tajemství a lásky, které by nás oslepilo, kdybychom je viděli tváří v tvář“.²⁶⁶ Tak se výchova stává skutečnou službou Kristu, podle jeho vlastních slov „cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili“.²⁶⁷

A když se stane, že se dospívající uzavře před výchovným vlivem rodičů, mohou se v bolesti účastnit na Kristově utrpení z odmítnutí člověka.

11. Drazí rodiče, Bůh vám nesvěřil tak důležitý úkol,²⁶⁸ aniž by vám dal zářný dar, totiž svou otcovskou lásku. Skrze rodiče, kteří milují své dítě, v němž žije Kristus, se projevuje láska Otce, jenž se sklání nad svým milovaným Synem.²⁶⁹ Skrze autoritu rodičů se uskutečňuje jeho autorita, skrze jejich oddanost jeho prozřetelnost „Otce, od něhož každé otcovství na nebi i na zemi pochází“.²⁷⁰ A tak také malý křesťan skrze lásku svých rodičů objevuje otcovskou lásku Boha a, jak říká koncil, „první zkušenost s církví“.²⁷¹ Uvědomí si to nepochybně, teprve až trochu vyroste, ale Boží láska skrze něhu otce i matky už nyní způsobuje, že v něm rozkvétá a roste život Božího dítěte. Jaká je tedy nádhera vašeho povolání, které svatý Tomáš právem připodobňuje kněžské službě: „Někteří šíří a udržují duchovní život čistě duchovní službou, to je případ svátosti kněžství, jiní skrze službu zároveň tělesnou a duchovní, což se uskutečňuje ve svátosti manželství, jež spojuje muže a ženu, aby přiváděli na svět potomstvo a vychovávali je k uctívání Boha.“²⁷²

Manželé, kteří prožívají tu těžkou zkoušku, že nemají děti, jsou i přesto povoláni ke spolupráci na růstu Božího lidu, a to mnoha různými způsoby.

Povinnost pohostinnosti

12. Chtěli bychom dnes ráno zaměřit vaši pozornost k tématu pohostinnosti, která je vynikající formou apoštolského poslání manželů. Svatý Pavel Říma-

265 Ef 4,24.

266 Emmanuel Mounier své ženě Paulette, 20. 3. 1940: *Oeuvres*, IV, Paris, Seuil, 1963, str. 662.

267 Mt 25,40.

268 Srov. Deklarace *Gravissimum educationis*.

269 Srov. 1 Jan 4,7-11.

270 Srov. Ef 3,15.

271 Deklarace *Gravissimum educationis*, 3.

272 *Contra gentiles* IV, 58.

nům doporučuje: „ochotně poskytněte pohostinství“, ²⁷³ obrací se především na manžele a přitom myslí na pohostinnost Akvily a Priscilly, již sám jako první využíval a již pak přijímalo celé křesťanské shromáždění. ²⁷⁴ Jakou milostí je v naší době, pro mnohé tolik tvrdé, být vítán, slovy svatého Jana Zlatoústého, ²⁷⁵ „v této malé církvi“, vstoupit do její něhy, objevit její mateřskost, zakusit milosrdenství; vždyť je pravda, že křesťanská rodina je „smějící se a něžnou tvář církve“. ²⁷⁶ Je vaším úkolem velkodušně naplňovat tento nenahraditelný apoštolát manželů, jejichž výsadní doménou je příprava snoubenců, pomoc mladým manželům a podpora manželů v tísní.

Když budete oporou jeden druhému, budete schopni se zhostit velkých úkolů v církvi i občanském společenství. Voláme vás k tomu s velkou důvěrou a nadějí: „Křesťanská rodina hlásá mocným hlasem jednak nynější moc Božího království, jednak naději na blažený život. Tak svým příkladem a svědeckým usvědčuje svět z hříchu a poskytuje světlo těm, kteří hledají pravdu.“ ²⁷⁷

III. Povolání ke svatosti

Růst v lásce

13. Drazí synové a drahé dcery, jak jistě víte, životem z milosti svátosti manželství jdete cestou „vytrvalé a velkodušné lásky“ ²⁷⁸ ke svatosti. K ní jsme všichni povoláni milostí ²⁷⁹ – ne nějakým svévolným požadavkem, ale láskou Otce, který touží po plném rozvoji a naprostém štěstí svých dětí. Ostatně k tomu, abyste jej dosáhli, nejste odkázáni jen sami na sebe, vždyť Kristus a Duch Svatý, „obě Boží ruce“, jak říká svatý Irenej, bez ustání pracují pro vás. ²⁸⁰

Nenechte se tedy odradit žádnými pokušeními, obtížemi, zkouškami, které se na cestě vynořují, a nemějte obavu jít proti proudu toho, co si myslí a říká

273 Řím 12,13.

274 Srov. Sk 18,2-3; Řím 16,3-4; 1Kor 16,19.

275 *Homilie* 20 na Ef 5,22-24, č. 6; PG 62, 135–140.

276 Výraz, který použil jeden pár z hnutí Družiny Panny Marie a který cituje H. Caffarel v *Anneau d'Or*, č. 111–112; *Le mariage, ce grand sacrement*, Paris, Feu nouveau, 1963, str. 282.

277 II. Vatikánský koncil, *Lumen gentium*, čl. 35.

278 *Tamtéž*, 41.

279 Srov. Mt 5,48; 1 Sol 4,3; Ef 1,4.

280 Srov. *Adversus haereses* IV, 28, 4; PG 7, 1, 200.

pohanský svět, je-li to potřeba. Svatý Pavel nás varuje: „A nepřizpůsobujte se už tomuto světu, ale změňte se a obnovte svoje smýšlení.“²⁸¹

Ani ve chvíli selhání neztrácejte odvahu, náš Bůh je Otec plný něhy a dobroty, starostlivý a přetékající láskou ke svým dětem, které se někdy na cestě znáví. A církev je matka, která vám chce pomáhat žít naplno ideál křesťanského manželství, jehož požadavky i krásu vám připomíná.

14. Drazí synové, kaplani Družin Panny Marie, víte na základě dlouhých a bohatých zkušeností, že zasvěcený celibát vám dovoluje být pohotově na blízku manželům na jejich cestě ke svatosti a svými činy svědčit o Boží lásce v církvi. Denně jim pomáháte „kráčet ve světle“,²⁸² uvažovat správně, tedy oceňovat jejich jednání v pravdě, chtít správně, tedy odpovědně orientovat jejich vůli k dobru, jednat správně, tedy i skrze nepředvídané události postupně sjednocovat jejich život s ideálem křesťanského manželství, o němž se tak velkodušně snaží.

Kdo by to nevěděl? Jen pomaličku se lidské bytosti daří různé sklony uspořádat a integrovat, až je harmonicky vede ke ctnosti manželské čistoty, v níž se manželé mohou plně lidsky a křesťansky rozvinout. Jedná se skutečně o dílo osvobození a je plodem pravé svobody Božích dětí, jejichž svědomí má být zároveň respektováno, formováno a poučováno v atmosféře důvěry a neúzkosti. V takové atmosféře nejsou mravní zákony vnímány jako nelidsky chladné, abstraktně objektivní. Naopak – mají manžele na jejich cestě vést. Když se manželé snaží trpělivě a pokorně bez toho, že by ztráceli odvahu kvůli neúspěchu, vysoké nároky posvěcené lásky v pravdě žít, pak morální pravidla, která jim mají tyto nároky připomenout, už neodmítají jako překážku, ale uznávají jako mocnou oporu.

Radostná zvěst pro manžele

15. Cesta manželů jako každý lidský život má různé etapy; těžké a bolestné fáze v nich mají také své místo, jak sami v průběhu let zakoušíte. Ale je třeba nahlas říci, že v lidech dobré vůle nikdy nemá mít místo úzkost a strach. Vždyť přece evangelium je radostná zvěst také pro manžele, zvěst sice náročná, ale přesto hluboce osvobozující! Vědomí toho, že jsme ještě nedosáhli vnitřní svobody, že jsme v moci svých sklonů, poznání, že jsme téměř

281 Řím 12,2.

282 Srov. 1 Jan 1,7.

neschopni respektovat základní mravní zákon, přirozeně vzbuzuje tísnivou reakci. Ale je to rozhodující okamžik, kdy křesťan ve svém zmatku místo neplodné a ničivé revolty dochází před láskou Krista Spasitele k převratnému poznání, že je člověk hříšný.

Velikonoční tajemství

16. Veškerý pokrok v duchovním životě se zahajuje tímto radikálním uvědoměním si vlastní hříšnosti. Manželé se takto do hloubky „evangelizují“ a odhalují „s bázní a chvěním“, ²⁸³ ale také s nadšenou radostí, že se v jejich svazku stejně jako ve spojení Krista s církví naplňuje velikonoční tajemství smrti a vzkříšení.

V nitru velké církve tato malá církev poznává v pravdě, čím je: společenstvím – slabým, někdy hříšným a kajícím, ale kterému je odpuštěno – na cestě ke svatosti, „v Božím pokoji, který převyšuje všechno pomýšlení“. ²⁸⁴ Zdaleka sice není v bezpečí před selháním – „když se někdo domnívá, že stojí, ať si dá pozor, aby nepadl“ ²⁸⁵ – ani osvobozeno od trvalého úsilí, někdy v krutých podmínkách, jež pomáhá snášet jedině myšlenka účasti na Kristově utrpení. ²⁸⁶ Manželé alespoň vědí, že nároky manželského mravního života, jež jim církev připomíná, nejsou nějaké nesnesitelné a neuskutečnitelné zákony, ale Boží dar, který jim i přes jejich slabosti pomáhá dosáhnout bohatství lásky plně lidské a křesťanské. Už zdaleka nemají pocit sklíčenosti, jako by se ocitli ve slepé uličce, nebo snad uvázli ve smyslnosti a přestali chodit ke svátostem, protože by se bouřili proti církvi a považovali ji za nelidskou, nebo se zatvrdili v nemožném úsilí, které ohrožuje jejich harmonii a vyrovnanost či samotné manželství. Otvírají se totiž naději s jistotou, že každý pramen milosti v církvi jim může pomoci na cestě k dokonalosti v jejich lásce.

283 Flp 2,12.

284 Flp 4,7.

285 1 Kor 10,12.

286 Srov. Kol 1,24.

Závěr

Apoštolát skrze osobní svědectví

17. Takové jsou perspektivy, v nichž uprostřed světa prožívají křesťanští manželé dobrou zprávu o spáse v Kristu a postupují ke svatosti v manželství a skrze ně, ve světle, síle a radosti Spasitelově. Stejně je i hlavní zaměření apoštolátu Družin Panny Marie: začíná svědectvím vlastního života, které má sílu přesvědčovat. Náš neklidný svět horečnatě osciluje mezi strachem a nadějí a mnoho mladých na cestě, která se před nimi otvírá, naráží a klopýtá. Kéž je to pro vás podnět a výzva. V Kristově síle můžete a máte dělat velké věci. Rozjímejte jeho slovo, přijímejte jeho milost v modlitbě a ve svátostech smíření a Eucharistie, posilujte se vzájemně a buďte prostými a diskrétními svědky radosti. Muž a žena, kteří se milují, úsměv dítěte, pokoj v manželství, to je kázání beze slov, ale překvapivě tak přesvědčivé, že z něj může každý člověk vycítit průzračný odlesk ještě jiné lásky a její nekonečné volání.

Nové jaro církve

18. Drahé děti, jste živé a aktivní buňky církve, která skrze vaše manželství hmatatelně dosvědčuje moc spasitelné lásky a přináší plody svatosti. Vy, manželé zkoušení, manželé šťastní, manželé věrní, připravujete pro církev a svět nové jaro, jehož rašení v nás už probouzí jásavou radost. Při pohledu na vás a s myšlenkou na miliony křesťanských manželů po celém světě jsme naplněni nepotlačitelnou nadějí a ve jménu Kristově vám říkáme s důvěrou: „Tak ať vaše světlo svítí lidem, aby viděli vaše dobré skutky a velebili vašeho Otce v nebesích.“²⁸⁷ V jeho jménu svoláváme na vás a vaše milované děti, na všechny manžele Družin Panny Marie a jejich kaplany, zvláště otce Caffarella, hojnost Boží milosti a dáváme vám velké apoštolské požehnání.

Ještě před požehnáním se chceme s vámi pomodlit Otče náš na všechny úmysly vašeho hnutí:

- za všechny manžele Družin Panny Marie a za vdovce a vdovy, kteří k nim také patří,
- za jejich děti, aby je Bůh chránil a vzbudil mezi nimi povolání,
- za manžele, kteří trpí nebo prochází zkouškami,

287 Mt 5,16.

- a nakonec aby stále větší počet manželů a manželek objevoval bohatství křesťanského manželství.

Pavel VI. Promluva ke kolegiu kardinálů²⁸⁸ 23. června 1978

[...] Zanedlouho bude desáté výročí naší encykliky *Humanae vitae*. Byl to protrpěný dokument našeho pontifikátu nejen kvůli závažnosti a citlivosti tématu v ní probíraném, ale také, snad více, kvůli určité atmosféře očekávání, která mezi katolíky i v širším okruhu veřejného mínění dala vzniknout myšlence, že dojde k ústupkům, ulehčení či liberalizaci v nauce církve o morálce a manželství. Zdá se nám, že desetiletí, které uběhlo od jejího vyhlášení, je obdobím dostatečně dlouhým na to, aby bylo možné zhodnotit – po potvrzeních, které přinesla solidní věda – význam rozhodnutí, která jsme tehdy učinili *coram Domino*²⁸⁹. Je to rovněž příležitost potvrdit důležité principy, které – ve stopách nedávno skončeného koncilu – zde chceme přesněji formulovat: [1.] princip respektu k zákonům té přirozenosti [*natura*], která – vyjádřeno slovy Danteho – „z Božího intelektu a z děl jeho plyne“²⁹⁰; [2.] princip vědomého a eticky odpovědného rodičovství.²⁹¹ [...]

288 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, XVI (1978) 495-502, 502.*

289 Lat. *před Pánem*, pozn. překl.

290 It.: *Lo suo corso prende / dal divino intelletto e da sua arte*: Dante Alighieri, *Božská komedie*, Peklo, XI, 99-100, vlastní překlad.

291 It.: *paternità cosciente ed eticamente responsabilizzata*. K tématu „vědomého rodičovství“ viz např. SMITH, J. E. (2008). *Conscious parenthood. Nova et Vetera*, 6, 927-950; přetištěno rovněž v: SMITH, J. E. (2018). *Self-gift: Essays on Humanae vitae and the thought of John Paul II*. Steubenville: Emmaus Academic, 187-213, pozn. překl.

Pavel VI.
Homilie při XV. výročí papežské korunovace²⁹²
29. června 1978

[...] V tomto obětavém a protřpěném úsilí učitelského úřadu církve při službě pravdě a její obraně považujeme za neodmyslitelnou obranu lidského života. Druhý vatikánský koncil připomenul závažnými slovy, že „Bůh, pán nad životem, svěřil lidem vynikající úkol chránit život“.²⁹³ A my, kteří považujeme naprostou věrnost nauce tohoto koncilu za své specifické poslání, jsme obranu života ve všech podobách, v nichž může být ohrožován, narušován, či dokonce potlačován, učinili programem našeho pontifikátu.

Připomeňme také zde nejvýznamnější body, které dosvědčují tento náš úmysl.

a) Především jsme v encyklice *Populorum progressio*²⁹⁴ podtrhli povinnost poskytnout technickou a materiální podporu rozvojovým zemím.

b) Ochrana života však musí začít od samotných pramenů lidské existence. To bylo obsahem závažného a jasného učení koncilu, který v pastorální konstituci *Gaudium et spes* upozorňuje: „Život se má tedy s největší péčí chránit už od samého početí; potrat a usmrcení nemluvňate jsou hanebné zločiny.“²⁹⁵ Když jsme před deseti lety vydali encykliku *Humanae vitae*, neučinili jsme nic jiného, než že jsme přijali tento úkol. Tento dokument byl inspirovaný nedotknutelným biblickým a evangelijním učením, které potvrzuje platnost norem přirozeného zákona a nepotlačitelné principy svědomí ohledně úcty k životu, jehož předávání je svěřeno odpovědnému otcovství a mateřství. Dnes získal novou a ještě naléhavější aktuálnost kvůli *vulnera* [ranám] způsobeným státní legislativou na posvátné nerozlučitelnosti manželského pouta a nedotknutelnosti lidského života od mateřského lůna. [...]

292 Text originálu: *Insegnamenti di Paolo VI, XVI (1978) 519-525, 523.*

293 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 51. Český oficiální překlad byl upraven, pozn. překl.

294 26. 3. 1967: AAS 59 (1967) 257-259.

295 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 51.

Jan Pavel II.
Apoštolská adhortace Familiaris consortio, 28-35
O úkolech křesťanské rodiny v současném světě²⁹⁶
22. listopadu 1981

PŘEDÁVÁNÍ ŽIVOTA

Spolupracovníci milujícího Boha Stvořitele

28. Stvořením muže a ženy podle svého obrazu a ke své podobě završuje Bůh dokonalé dílo svých rukou. Povolává je, aby měli svým svobodným a odpovědným spolupůsobením při předávání daru lidského života zvláštní účast na jeho lásce a současně na jeho moci jako Stvořitele a Otce: „Bůh jim požehnal slovy: ‚Plodte a množte se, naplňte zemi a podmaňte si ji‘.“²⁹⁷

Základním úkolem rodiny je tedy sloužit životu, v průběhu dějin uskutečňovat původní požehnání Stvořitele, plozením předávat dál Boží obraz od člověka k člověku.²⁹⁸

Plodnost je ovocem a znamením manželské lásky, živým svěděctvím oboustranného úplného sebeodevzdání manželů. „Správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, který z něho vyplývá – aniž se přitom opomíjí ostatní účely manželství – směřují k tomu, aby manželé byli pevně odhodláni spolupracovat s láskou Stvořitele a Spasitele, který skrze ně stále rozšiřuje a obohacuje svou rodinu.“²⁹⁹

Ale plodnost manželské lásky se neomezuje jenom na plození dětí, i když je takto obecně lidsky chápána. Ještě více se rozšiřuje a obohacuje všemi plody mravního, duchovního a nadpřirozeného života. Otec a matka jsou povoláni darovat je svým dětem, a skrze děti církvi a světu.

296 Text originálu: AAS 73 (1981), 81-191; EV 7, 1522-1810. České vydání: Zvon, Praha 1992. Překlad: Terezie Brichtová; revize s latinským originálem Markéta Koronthálová. Revize: Karel Skočovský, 2018.

297 Gn 1,28.

298 Srov. Gn 5,1-3.

299 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 50.

Prastaré a stále nové učení a zákonodárství církve

29. Právě proto, že láska manželů je jedinečnou účastí na tajemství života a lásky samotného Boha, ví církev, že dostala zvláštní poslání střežit a chránit tak vysokou důstojnost manželství a tak závažnou odpovědnost, jakou je předávání lidského života.

V souvislosti s živou tradicí církevního společenství v celých dějinách předložil 2. vatikánský koncil a učitelský úřad mého předchůdce Pavla VI. především v encyklice *Humanae vitae* opravdu prorockou zvěst pro naši dobu, která jasně potvrzuje a aktualizuje staré a současně stále nové učení a předpisy církve o manželství a o předávání lidského života.

Proto prohlásili synodální otcové při svém posledním shromáždění doslova: „Tato posvátná synoda, shromážděná v jednotě víry s Petrovým nástupcem, pevně trvá na tom, co předložil 2. vatikánský koncil (srov. *Gaudium et spes*, 50) a potom encyklika *Humanae vitae*, že totiž manželská láska má být plně lidská, výlučná a otevřená novému životu.“³⁰⁰

Církev na straně života

30. Církevní učení dnes přichází do společenské a kulturní situace, která je obtížněji chápá a současně je činí naléhavějším a nenahraditelnějším pro rozvoj skutečného dobra muže a ženy.

Neboť trvalý technicko-vědecký pokrok dnešního člověka v ovládání přírody nevede jen k naději na nové a lepší lidstvo, nýbrž také k stále většímu strachu z budoucnosti. Mnozí se ptají, zda je vůbec dobré žít, nebo zda by nebylo lepší vůbec se nenarodit. Pochybují, zda je správné darovat život jiným, kteří snad jednou budou proklínat své bytí v krutém světě, jehož hrůzy se sotva dají předvídat. Jiní si osobují nárok na vymoženosti technického pokroku pro sebe samé a vylučují z nich jiné a místo toho jim vnucují antikoncepční prostředky nebo ještě horší metody. Opět jiní jsou obětí konzumní mentality, znají pouze starosti o neustálé hromadění hmotných dober a nedovedou už chápat a uznávat duchovní hodnotu nového lidského života. Příčinou těchto

300 *Propositio* 22 [21]. Encyklika *Humanae vitae* na konci čl. 11 prohlašuje: „Církev však vyzývá lidi k zachování norem přirozeného zákona, který prostřednictvím své stále doktríny vykládá, a učí, že je nutné, aby každý manželský styk zůstal otevřený předávání lidského života“: AAS 60 (1968), 488.

postojů je nepřítomnost Boha v srdci lidí, Boha, jehož láska je jediná mocnější než všechny úzkosti světa a je schopná je překonat.

Tak vznikl životu nepřátelský postoj („anti-life mentality“), který je patrný u mnoha současných otázek. Vzpomeňme si například na jistou paniku, vznikající z dogmatických studií ekologů a futurologů, které často přehánějí nebezpečí ohrožení kvality života vzrůstem počtu obyvatelstva.

Avšak církev je pevně přesvědčena, že lidský život, i slabý, trpící, je vždy nádherný dar Boží dobroty. Proti pesimismu a sobectví, které zatemňuje svět, stojí církev na straně života. Ví, že v každém lidském životě lze odhalit odlesk onoho „ano“, onoho „amen“, které je Kristus.³⁰¹ Proti „ne“, které se vtírá do světa a působí v něm, staví církev toto živé „ano“, a tak hájí člověka a svět proti těm, kdo život potírají a rdousí.

Církev je povolána, aby znovu s jasnějším a pevnějším přesvědčením ukázala všem své odhodlání chránit všemi prostředky lidský život, lhostejno v jakém postavení a v jakém stadiu vývoje se nalézá, a bránit ho proti všem útokům.

Proto odsuzuje církev jako těžkou urážku lidské důstojnosti a spravedlnosti veškerou činnost vlád nebo jiných veřejných autorit, které se snaží nějak omezovat svobodu manželů v rozhodování o potomstvu. V souladu s tím se musí plně odsoudit každé násilné opatření těchto autorit směřující k zabránění početí nebo dokonce k sterilizaci nebo potratu a se vším důrazem se musí odmítnout. Stejně je nutné označit jako těžké bezpráví skutečnost, že v mezinárodních vztazích se hospodářská pomoc rozvojovým zemím činí závislou na programech antikoncepčních, sterilizačních a potratových.³⁰²

Pro stále lepší uskutečňování Božího plánu

31. Církev je si jistě vědoma četných a mnohostranných problémů, před kterými dnes stojí v mnoha zemích manželé při svém úkolu odpovědného předávání života. Zná stejně dobře vážný problém rostoucího počtu obyvatelstva, vyskytující se v různých částech světa, a s ním spojené otázky mravní.

301 Srov. 2 Kor 1,19; Zj 3,14.

302 Srov. *Poselství 6. biskupské synody křesťanským rodinám v současném světě*, 5 (24. října 1980).

Přesto soudí, že hlubší a všestranný pohled na tyto problémy může nově a silněji potvrdit důležitost autentického učení církve, tak jak je opět předložily 2. vatikánský koncil a encyklika *Humanae vitae*.

Proto se cítím spolu se synodálními otci povinen naléhavě vyzvat teology, aby společně stáli na straně učitelského úřadu církve a přičinili se, aby se stále lépe ozřejmovaly biblické základy, mravní pohnutky a personalistické zdůvodnění této nauky. Tak bude možné, aby se souvislým harmonickým výkladem opravdu zpřístupnila všem lidem dobré vůle nauka církve o tomto důležitém námětu a aby byla stále jasněji a hlouběji chápána. Tímto způsobem se může Boží plán s manželstvím uskutečňovat stále dokonaleji ke spáse člověka a k oslavě Stvořitele.

V tomto ohledu se naléhavě vyžaduje jednotná spolupráce teologů opírajících se o poslušnost vůči učitelskému úřadu církve, který je jediný pravý vůdce Božího lidu, také proto, že existuje vnitřní spojitost mezi katolickým učením v tomto bodě a církevním pojetím člověka. Pochybnosti a omyly na poli manželství nebo rodiny vedou k tomu, že je zatemněna celková pravda o člověku, a to v kulturní situaci, která je často dost zmatená a rozporná. Teologové jsou při plnění svého zvláštního úkolu povoláni, aby přispívali k osvětlení a ozdravení. Jejich přínos má neporovnatelnou cenu a představuje jedinečnou a velmi záslužnou pomoc rodině a celému lidstvu.

V celkovém pohledu na člověka a na jeho povolání

32. Tváří v tvář kultuře, která těžce mrzačí nebo dokonce úplně ztrácí pravý smysl lidské sexuality, protože ji zbavuje jejího podstatného vztahu k lidské osobě, pokládá církev za svou stále naléhavější a nenahraditelnou povinnost představovat sexualitu jako hodnotu a úkol celé osoby, která byla stvořena jako muž a žena podle Božího obrazu.

V této věci stanovil 2. vatikánský koncil výslovně, že „když... běží o to, jak uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným sdělováním života, nezávisí mravní povaha jednání jen na upřímném úmyslu a zhodnocení pohnutek, ale musí se určovat objektivními měřítky, vzatými z přirozenosti lidské osoby a jejích činů, tato měřítka uchovávají celý smysl vzájemného darování i lid-

ského plození v ovzduší pravé lásky. To ovšem nelze uskutečnit, nepřestuje-li se poctivě ctnost manželské čistoty...“.³⁰³

Papež Pavel VI. vychází z tohoto „celistvého pohledu na člověka a jeho poslání, k němuž byl povolán, které zahrnuje nejen jeho přirozenou a pozemskou, ale i nadpřirozenou a věčnou existenci“,³⁰⁴ a zdůrazňuje, že podstatou učení církve je „nerozlučné spojení, které ustanovil Bůh a které člověk z vlastního popudu nesmí rozbít, mezi oběma významy, jež jsou obsaženy v manželském styku: významem sjednocujícím a významem plodivým“³⁰⁵ Pavel VI. uzavírá, že je vyloučeno jako samo o sobě nedovolené „každé jednání s úmyslem před manželským stykem nebo při něm nebo při rozvíjení jeho přirozených následků zabránit početí – ať se jedná o cíl nebo prostředek“.³⁰⁶

Když manželé antikoncepcí odtrhnou od sebe tyto dva významy, které vepsal Stvořitel do samotné přirozenosti muže a ženy a do dynamiky jejich pohlavního spojení, podrobují Boží plán své libovůli. „Manipulují“ s lidskou sexualitou a snižují ji, a tím i sebe a svého partnera – protože odnímají sexualitě charakter úplného sebeodevzdání. Zatímco pohlavní spojení celou svou povahou vyjadřuje bezvýhradné vzájemné sebedarování manželů, stává se z něho antikoncepcí projev objektivně opačný, sebedarování neúplné. Tak přistupuje k odmítnutí otevřenosti pro život také zfalšování vnitřní pravdy manželské lásky, která je povolána k sebeodevzdání celé osoby.

Když naproti tomu manželé tím, že se přizpůsobují obdobím neplodnosti, respektují spojitost mezi stykem a plozením, jež jsou v lidské sexualitě neoddelitelné, podřizují se Božímu plánu a „užívají“ sexuality v její původní dynamice, jakou je úplné sebeodevzdání, bez manipulování a znetvoření.³⁰⁷

Ve světle zkušenosti tolika manželských dvojic a výsledků různých humaních věd musí a může teologie vypracovat a prohloubit antropologický a současně morální rozdíl mezi antikoncepcí a volbou vhodného období. Jde o rozdíl větší a hlubší, než se obvykle myslí, neboť je spjat se dvěma vzájemně se vylučujícími představami o osobě a lidské sexualitě. Rozhodnutí pro přiroze-

303 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 51.

304 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 7: AAS 60 (1968), 485.

305 *Tamtéž*, 12: AAS 60 (1968), 488n.

306 *Tamtéž*, 14: AAS 60 (1968), 490.

307 *Tamtéž*, 13: AAS 60 (1968), 489.

ný rytmus nese s sebou přijetí cyklu osoby, to je ženy, a tím i přijetí dialogu, vzájemné úcty, společné odpovědnosti, sebeovládání. Přijmout cyklus a dialog znamená dále uznat současně duchovní i tělesný ráz manželského spojení a prožívat osobní lásku s věrností, jakou vyžaduje. V této souvislosti získává manželská dvojice zkušenost, že manželské spojení je obohaceno o hodnoty něžnosti a citlivosti, které oduševňují lidskou sexualitu i v její tělesné dimenzi. Tak je sexualita respektována a povznesena ve svém pravém a plně lidském rozměru. Není „využívána“ jako „předmět“, což by porušovalo osobní jednotu duše a těla, a tím uráželo samotné Boží stvoření v jeho nejvnitřnější jednotě, v sepětí přirozenosti a osoby.

Církev jako učitelka a matka manželských dvojic v těžkostech

33. Také na poli manželské morálky jedná církev jako učitelka a matka. Jako učitelka neúnavně hlásá mravní normu, která má určovat odpovědné předávání života. Tuto normu nevytvořila církev, ani o ní nerozhoduje podle své vůle. V poslušnosti k pravdě, kterou je Kristus, jehož obraz se zračí v přirozenosti a důstojnosti lidské osoby, vykládá ji všem lidem dobré vůle, aniž skrývá, že její naplnění vyžaduje velké úsilí o dokonalost.

Jako matka stojí církev po boku mnoha manželským dvojicím, které mají těžkosti v tomto důležitém bodě mravního života. Velmi dobře zná jejich postavení, které je často tíživé a mnohdy je skutečnou trýzní, vzhledem k mnohonásobným těžkostem osobním a společenským. Ví, že mnoho manželských dvojic nemá zde obtíže pouze v konání, nýbrž přímo v chápání hodnot, o které jde u této mravní normy.

Jenže tatáž církev je současně učitelkou i matkou. Proto nikdy nepřestává vyzyvat a povzbuzovat k řešení případných manželských obtíží, přičemž nikdy nefalšuje a nepřekrucuje pravdu. Je totiž přesvědčena, že mezi Božími zákony, podle kterých se předává život, a povinností pěstovat ryzí manželskou lásku nemůže být žádný skutečný rozpor.³⁰⁸ Proto musí být konkrétní pastorační vedení v církvi vždy spojeno s její naukou a nikdy se nesmí od ní oddělovat. Proto opakují se stejným přesvědčením slova svého předchůdce: „V ničem neslevit ze spásitelné nauky Kristovy je vynikající forma lásky k duším.“³⁰⁹

308 Srov. II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 51.

309 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 29: AAS 60 (1968), 501.

Na druhé straně ukazuje správná církevní pastorece pouze tenkrát svůj realismus a svou moudrost, když se vytrvale a odvážně zasazuje o vytvoření a udržení všech lidských – psychologických, mravních a duchovních – podmínek, které jsou nezbytné, aby mravní hodnota a mravní norma mohly být chápány a prožívány.

Není pochyby, že k těmto předběžným podmínkám patří také stálost a trpělivost, pokora a silná odvaha, dětinná důvěra v Boha a v jeho milost, pravidelná modlitba i časté přijímání eucharistie a svátosti smíření.³¹⁰ Tím posílení, zůstanou si křesťanští manželé živě vědomi jedinečného působení svátosti manželství na všechny oblasti manželského života, tedy i na jejich sexualitu. Dar Ducha Svatého, manžely přijatý a uchovávaný, jim pomáhá, aby uplatňovali lidskou pohlavnost podle Božího plánu a jako znamení sjednocující a plodné lásky Krista k jeho církvi.

K nutným předpokladům patří však také znalost těla a cyklů jeho plodnosti. V tomto smyslu se musí udělat všechno, aby všichni manželé, a především mládež, mohli pomoci jasných, přiměřených a solidních informací od manželských dvojic, od lékařů a jiných odborníků dospět k takové znalosti. Tato znalost pak musí vyústit ve výchovu k sebeovládání. Z toho vyplývá naprostá nutnost ctnosti čistoty a ustavičné výchovy k ní. Z křesťanského zorného úhlu neznamená čistota vůbec potlačení lidské pohlavnosti nebo pohrdání jí. Mnohem spíš znamená duchovní sílu, která dovede chránit lásku proti nebezpečí bezuzdného sobectví a agresivity a vede k jejímu plnému rozvinutí.

Pavel VI. s hlubokou intuitivní moudrostí a láskou vyjádřil zkušenost mnoha manželských dvojic, když napsal ve své encyklice: „Ovládání přirozených pudů rozumem a svobodnou vůlí bezpochyby vyžaduje sebezapření, aby projevy lásky vlastní manželskému životu byly v souladu s pravým řádem. Sebeovládání je zvláště nutné pro zachovávání periodické zdrženlivosti. Ale tato ukázněnost, již září manželská čistota, nejenže manželské lásce neškodí, nýbrž jí naopak propůjčuje vyšší lidskou hodnotu. Ukázněnost si žádá neustálé úsilí, pomáhá však manželům plně se rozvinout ve ctnosti a obohacuje je duchovními dobry: přináší rodinnému životu plody pokoje a míru a pomáhá při řešení obtíží jiného druhu; podporuje u manželů něžnost a pozornost jednoho k druhému; pomáhá manželům zbavovat se egoismu, který je nepříte-

310 *Tamtéž*, 25: AAS 60 (1968), 498n.

lem pravé lásky, a prohlubuje v nich vědomí jejich odpovědnosti; a konečně dává rodičům hlubší a účinnější autoritu při výchově dětí.³¹¹

Mravní růst manželů

34. Už to je velmi důležité, má-li člověk správný pojem o mravním řádu, o jeho hodnotách a normách. Je to tím důležitější, čím četnější a větší jsou potíže s jejich zachováváním.

Právě proto, že mravní řád zjevuje a vykládá plán Boha Stvořitele, nemůže být pro člověka něčím, co mu ztěžuje život, nebo něčím neosobním. Naopak, odpovídá nejhlubším potřebám člověka, stvořeného Bohem, a tím slouží plnému rozvoji jeho lidství, v oné citlivé a spojující lásce, jakou sám Bůh oduševňuje každého tvora, udržuje ho a vede k jeho blaženosti.

A přece člověk, povoláný, aby vědomě žil podle moudrého a láskyplného plánu Božího, je dějinná bytost, která svými cílenými svobodnými rozhodnutími den ze dne sebe samu utváří. Proto člověk poznává, miluje a uvádí ve skutek mravní dobro podle stupně svého vlastního růstu.

Také manželé jsou ve svém mravním životě povoláni na neustálou cestu růstu. Vede je upřímná, hledající touha stále lépe poznávat hodnoty, chráněné a rozvíjené Božím zákonem, i čestná a pohotová vůle uskutečňovat tyto hodnoty při svých konkrétních rozhodnutích. Přece však nemohou pokládat zákon za pouhý ideál, kterého se má dosáhnout jednou v budoucnosti, ale musí ho pokládat za Kristův příkaz a snažit se překonávat ze všech sil těžkosti. „Proto se nesmí takzvaný ‚zákon graduality‘ neboli postupného vývoje chápat jako ‚gradualita [tj. odstupňování] zákona‘, jako by byly v Božím zákoně různé stupně a druhy přikázání, rozdílné podle lidí a situací. Všichni manželé jsou podle Božího plánu povoláni ke svatosti v manželství a toto vznešené povolání se uskutečňuje v té míře, v jaké je lidská osoba schopna odpovídat na Boží přikázání a důvěřuje s jasnou myslí v Boží milost a v oporu vlastní vůle.“³¹² Podle toho náleží k pastorační úloze církve, aby manželé jasně uznali za směrodatnou pro uplatňování své sexuality především nauku encykliky *Humanae vitae* a upřímně se snažili vytvořit nutné předpoklady pro zachování této normy.

311 *Tamtéž*, 21: AAS 60 (1968), 496.

312 JAN PAVEL II., homilie na zakončení 6. biskupské synody, 8 (25. října 1980): AAS 72 (1980), 1083.

Jak zdůrazňuje synoda, týká se toto pastorační vedení celého manželského života. Proto musí být úkol předávání života začleněn do celkového poslání křesťanského života, který nemůže dospět ke vzkříšení bez kříže. V takové souvislosti chápeme, proč se nedá z rodinného života vyloučit oběť, ale naopak je třeba přijmout ji s ochotným srdcem, má-li se manželská láska prohloubit a být zdrojem vnitřní radosti.

Tato společná cesta vyžaduje uvědomělost, poučení, přiměřenou výchovu kněží, řeholních osob a laiků, kteří jsou činní v pastorační rodině. Ti všichni mohou pomáhat manželům na jejich lidské a duchovní cestě, která zahrnuje uvědomění hříchu, poctivé úsilí o zachovávání mravního zákona a službu smíření. Dále se musí uvážit, že v oblasti manželské důvěrnosti rozhodují dvě osoby, které však jsou povolány k souladu v myšlení a chování. To vyžaduje nemálo trpělivosti, citlivosti a času. Nanejvýš důležitý je v této oblasti jednotný mravní a pastorační úsudek kněží. Tato jednotnost se musí pečlivě hledat a zajistit, aby věřící nemuseli trpět rozpory ve svědomí.³¹³

Cesta manželů je tedy usnadněna, když si oba váží učení církve a důvěřují v Kristovu milost, když jsou podpírání a doprovázeni duchovními správci a celou obcí věřících, a takto objevují a zakoušejí osvobozující a napomáhající cenu pravé lásky, která je darem a příkazem Kristova poselství.

Přesvědčovat a nabízet konkrétní pomoc

35. Se zřetelem na problém mravně správné kontroly porodnosti si musí vzít církevní společenství v přítomné době za úkol účinně přesvědčovat a nabízet konkrétní pomoc těm, kdo chtějí opravdu odpovědně prožívat své otcovství a mateřství.

Církev vítá výsledky vědeckého bádání dosažené přesnějším poznáním cyklů ženské plodnosti a povzbuzuje k soustavnějšímu rozšiřování těchto studií. Ale musí znovu a důrazně apelovat na odpovědnost všech – lékařů, odborníků, manželských poradců, vychovatelů, manželských dvojic –, kteří mohou manželům účinně pomáhat v projevování jejich vzájemné lásky při respektování struktury a cílů manželského úkonu, který tuto lásku vyjadřuje. To znamená

313 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 28: AAS 60 (1968), 501.

rozsáhlejší, rozhodnější úsilí, aby byly poznávány, ceněny a používány přirozené metody kontroly porodnosti.³¹⁴

Cenné svědectví mohou a musí vydat manželé, kteří získali společnou snahou o periodickou zdrženlivost zralejší osobní zodpovědnost za lásku a život. Jak píše Pavel VI.: „Pán jim svěřuje úkol dát lidem viditelně poznat svatost a vlídnost zákona, který spojuje vzájemnou lásku manželů a jejich spolupráci s láskou Boha, původce lidského života.“³¹⁵

Jan Pavel II.

Promluva k účastníkům semináře o odpovědném rodičovství³¹⁶

1. března 1984

Drazí kněží!

1. Je mi potěšením, že vás mohu přijmout na této mimořádné audienci, která mi umožňuje, abych vyjádřil svou hlubokou sympatii vám, kteří máte se mnou podíl na jediném kněžství Kristově, a současně vám dal najevo, jak velmi si vážím vaší pastorační činnosti, které věnujete své nejlepší úsilí.

Svůj apoštolát vykonáváte zvláště ve službě rodině, s naprosto správným přesvědčením, že každá pomoc této základní buňce lidského společenství přinese *mnohonásobný užitek*, který se odráží v rozličných složkách rodinné komunity a šíří se v čase díky rodičovské výchově, která se zrcadlí v dětech a jejich prostřednictvím v dalších generacích.

Chci vás v tomto přesvědčení utvrdit a povzbudit vás, abyste v tomto díle pokračovali. Při něm vám jistě nebude chybět požehnání od Boha, který je

314 Srov. JAN PAVEL II., promluva k delegátům „Centre de Liaison des Équipes de Recherche“, 9 (3. listopadu 1979): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, II, 2 (1979), 1035; srov. též promluvu k účastníkům prvního kongresu afrických a evropských rodin (15. ledna 1981): „L'Osservatore Romano“ (16. ledna 1981).

315 PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 25: AAS 60 (1968), 499.

316 Text originálu: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.*, VII, 1 (1984) 580-584. Překlad: Karel Skočovský, 2018.

prvním autorem rodinné komunity a, „když se naplnil čas“ (Gal 4, 4), jejím prozíratelným vykupitelem.

2. Toto setkání se děje při příležitosti vaší účasti na kongresu o důležitém tématu odpovědného rodičovství, který iniciovalo Centrum studia a výzkumu přirozené kontroly plodnosti Katolické univerzity Svatého Kříže a Institutu pro studium manželství a rodiny Papežské lateránské univerzity. Chtěl bych v tomto kontextu říci něco o tomto tématu především z pastorační perspektivy.

Při nedávné oslavě jubilea kněží jsem upozornil na následující: „Mějme vždy dokořán otevřené oči – náš duchovní zrak – abychom lépe chápali, *co znamená odpouštět hříchy a smiřovat svědomí lidí s Bohem*, který je nekonečně svatý, Bohem Pravdy a Lásky“.³¹⁷ Smiřovat lidské svědomí s Bohem Pravdy a Lásky, právě to je vaše poslání, a to vždycky, jedinečným způsobem však tehdy, když své kněžství dáváte do služeb manželům.

Máte v úmyslu během těchto dnů objevit a prohloubit vědecké, filosofické a teologické základy odpovědného předávání života, přesněji řečeno nauky encykliky *Humanae vitae* a apoštolské exhortace *Familiaris consortio*. Vaším cílem je smiřovat svědomí manželů s Bohem pravdy a lásky. Kdy je svědomí člověka „usmířené“, kdy zakouší hluboký pokoj? Tehdy, když se nachází v *Pravdě*. A oba výše zmiňované dokumenty ve věrnosti tradici církve učí *pravdu* o manželské lásce, která je společenstvím osob.

Co znamená „smiřovat svědomí manželů s *pravdou* o jejich manželské lásce“? Když se Ježíše jeho současníci ptali, zda je dovoleno zapudit svou manželku, odpověděl odkazem na „počátek“, tedy Stvořitelův *původní plán* s manželstvím. Tak i vy, kteří jako kněží jednáte v *Kristově jménu*, musíte manželům ukázat, že to, co církev učí o odpovědném rodičovství, není nic jiného, než onen původní plán, jenž Stvořitel vtiskl do lidství muže a ženy uzavírajících manželství a jenž Vykupitel přišel obnovit. Mravní norma obsažená v *Humanae vitae* a *Familiaris consortio* je obranou plné pravdy o manželské lásce, neboť je vyjádřením *nevyhnutelných* požadavků této lásky.

Můžete si být jistí, že když jste při svém hlásání věrní učitelskému úřadu církve, pak neučíte něčemu, co by muž a žena, a to i dnes, nedokázali pocho-

317 JAN PAVEL II., *Homilie* z 23. února 1984.

pit. Toto učení, které díky vám může zaznít v jejich uších, je totiž už vepsané v jejich srdci. Muži a ženě musíme pomoci tato „slova napsaná v srdci“ do hloubky číst. A neznamena snad skutečnost, že během těchto tří dnů máte v úmyslu objevit *důvody* učitelského úřadu církve, to, že chcete lépe znát cesty, kudy manžele přivést k *hluboké pravdě o nich samých* a jejich manželské lásce?

3. Smířovat svědomí manželů s Bohem Pravdy a Lásky: svědomí manželů je opravdu usmířené, když objevili a přijali pravdu o své manželské lásce. Jak píše sv. Augustin: „*Beata quippe vita est gaudium de veritate. Hoc est enim gaudium de te, qui veritas es.*“³¹⁸

Dobře víte, že věrnost kněží – můžeme říci dokonce i církve – této pravdě a mravním normám, které z ní vyplývají, chci říci těm, kterým učí *Humanae vitae* a *Familiaris consortio*, je nezřídká draze zaplacená. Často znamená snášet výsměch, obvinění z neporozumění a tvrdosti a mnoho dalšího. To je osud každého, kdo svědčí o pravdě, jak dobře víme. Vyslechněme si ještě slova svatého Augustina: „Ale proč pravda rodí nenávist?“ ptá se tento svatý učitel. „Pro nic jiného,“ odpovídá, „než že pravda je milována tak, že ti, kteří milují něco jiného, chtějí, aby to, co milují, byla pravda; a protože nechtějí být obelháváni, nechtějí být usvědčeni, že nemají pravdu. A proto pojali nenávist k pravdě; pro lásku k tomu, co považují za pravdu. Milují pravdu, když září, nenávidí ji, když usvědčuje.“³¹⁹

Bud'te věrní učitelskému úřadu církve v této věci tak zásadní důležitosti pro život člověka s prostou a pokornou pevností.

4. Co se týče smíření svědomí manželů s Bohem pravdy a lásky, existuje tu jedna skutečná obtíž. Je však jiného druhu, než ona zmiňovaná výše.

Ke smíření nedojde, pokud manželé pravdu o své manželské lásce pouze *vnímají*. Je nezbytné, aby jejich svoboda *pravdu* uskutečňovala, *konala*. Ona *skutečná* obtíž spočívá v tom, že v *srdci* muže a ženy se zabydlela žádostivost. A žádostivost podněcuje vůli, aby odmítala požadavky pravé manželské lásky. Bylo by těžkým omylem z toho vyvozovat, že církví uváděná norma je

318 Sv. AUGUSTIN, *Confessiones*, 10, 23, 33: CSEL 33/1, 252 [„Protože blažený život je radost z pravdy. Je to radost z tebe – pravda jsi ty“: *Vyznání*, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2015, str. 273; přeložil Ondřej Koupil].

319 Sv. AUGUSTIN, *Confessiones*, 10, 23, 34: CSEL 33/1, 253 [*tamtéž*; překlad byl upraven].

sama o sobě jen „ideál“, který se musí poté přizpůsobit, patřičně upravit, odstupňovat s ohledem, jak se říká, na konkrétní možnosti člověka: na základě „poměřování různých dober, které jsou v sázce“. V čem ale záleží „konkrétní možnosti člověka“? A o *jakém* člověku se zde hovoří? O člověku, který je *ovládaný* žádostivostí, nebo o člověku, který *je Kristem vykoupený*? Nakonec jde totiž o toto: o *realitu* Kristova vykoupení.

Kristus nás vykoupil! To znamená: dal nám *možnost* uskutečnit *celou* pravdu našeho bytí, osvobodil naši svobodu od *ovládání* žádostivostí. A jestliže i vykoupený člověk ještě hřeší, pak ne proto, že by bylo vykoupení Kristem neúplné, nýbrž proto, že se *vůle* člověka vyhýbá té milosti, jež z tohoto aktu vykoupení tryská. Boží přikázání nepochybně odpovídá *možnostem* člověka: avšak *možnostem* toho člověka, jemuž je dán Duch Svatý; toho člověka, který, i když upadne do hříchu, může stále žádat o odpuštění a těšit se z přítomnosti Ducha Svatého.

Smíření svědomí manželů s Bohem Pravdy a Lásky se uskutečňuje skrze odpuštění hříchů: prostřednictvím pokorného uznání, že nejsme na výši, nedosahujeme Pravdy a jejích požadavků, nikoli skrze namyšlené přizpůsobení si Pravdy a jejích nároků podle toho, co si *my* přejeme, aby byla pravda a dobro. Naše svoboda spočívá v tom, že sloužíme pravdě. Jak jsme to četli ve včerejší liturgii hodin: „Nejlepší z tvých služebníků není ten, komu jde nejvíc o to, aby slyšel, co chce, ale aby chtěl, co slyší.“³²⁰

Naše pastorační láska k manželům spočívá v tom, že jsme kdykoli připraveni jim nabídnout ve svátosti smíření odpuštění hříchů, nikoli v tom, že v jejich očích snížíme velikost a důstojnost jejich manželské lásky.

5. „Mějme vždy dokořán otevřené oči – náš duchovní zrak – abychom lépe chápali, *co znamená odpouštět hříchy a smiřovat svědomí lidí s Bohem*, který je nekonečně svatý, Bohem Pravdy a Lásky.“

Manželé – i celá církev – mají zapotřebí právě tento pronikavý pohled naší kněžské duše. Protože manželé i celá církev vzdávají chválu Otci našeho Pána Ježíše Krista: uchvácení, s neutuchající touhou kontemlovat onu Lásku a Pravdu, s níž vy usmiřujete svědomí manželů.

320 Sv. AUGUSTIN, *Confessiones*, 10, 26, 37: CSEL 33/1, 255 [středa 8. týdne v mezidobí].

Svolávám na vaši službu útěšné vyliťí hojných darů moudrosti a lásky. Ze srdce vám uděluji své apoštolské požehnání.

Jan Pavel II., Teologie těla, Paulínky, Praha 2015.

Katecheze 118-133 (11. července – 28. listopadu 1984) obsahují nejrozsáhlejší výklad nauky *Humanae vitae*, který byl kdy nějakým papežem přednesen. Viz knižní vydání.

Benedikt XVI.

Promluva k účastníkům mezinárodního kongresu při příležitosti 40 let encykliky *Humanae vitae*³²¹

10. května 2008

2. [...] Již 2. vatikánský koncil v konstituci *Gaudium et spes* vyzval vědce, aby spojili síly s cílem komplexně objasnit a získat solidní jistotu ohledně předpokladů „mravně nezávadného řízení porodnosti“.³²² Můj předchůdce blahé paměti, Boží služebník Pavel VI., vydal 25. července 1968 encykliku *Humanae vitae*. Tento dokument se velmi rychle stal znamením odporu. Byl vypracován na základě protřpěného rozhodnutí a je významným gestem, jež odvážně potvrdilo kontinuitu nauky a tradice církve. Tento často špatně chápaný a vykládaný text vedl k velké diskusi i proto, že mířil ke kořenům hlubokého odporu, který poznamenal život celých generací. Čtyřicet let od jeho vydání je nejen zřejmá nezměněná pravdivost jeho učení, ale také velká prozíravost, s níž přistupoval k řešení problému. Manželskou lásku totiž popisuje v rámci globálního procesu, který se nezastavuje u rozdělení duše a těla,

321 Text originálu: *Insegnamenti di Benedetto XVI, IV, 1 (2008) 753-756*. Překlad: Karel Skočovský a Milan Glaser. Některé části překladu byly převzaty ze stránky Radia Vaticana: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9486> (12. 9. 2018). Pro větší přehlednost přidáno číslování odstavců.

322 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 52.

ani není poplatný pouhému sentimentu, jenž je často prchavý a křehký. Opírá se o jednotu lidské osoby a úplné sdílení manželů, kteří ve vzájemném přijetí dávají sami sebe ve slibu věrné a výlučné lásky, jež pramení v upřímném rozhodnutí vůle. Jak by taková láska mohla zůstat uzavřená daru života? Život je vždycky drahocenný dar. Kdykoli se spolupodílíme na jeho zrodu, můžeme zakoušet stvořitelskou moc Boha, který spoléhá na člověka a vybízí jej, aby v síle naděje utvářel budoucnost.

3. Učitelství úřad církve se nemůže zřeknout stále nové a hlubší reflexe nad základními principy týkajícími se manželství a předávání lidského života. Co bylo pravda včera, zůstává pravdou i dnes. Pravda vyjádřená v encyklice *Humanae vitae* se nemění. Její učení se dokonce ve světle nových vědeckých objevů stává ještě aktuálnějším a pobízí k reflexi nad jeho trvalým přínosem [it. *valore intrinseco*]. Klíčovým pojmem k celistvému uchopení jejího obsahu je totiž láska. Jak jsem napsal ve své první encyklice *Deus caritas est*: „Člověk se stává opravdu sám sebou, když se tělo a duše nacházejí v niterné jednotě. (...) Nemiluje ani sám duch, ani samo tělo, protože je to člověk, osoba, kdo miluje jakožto jednotný tvor, k němuž patří tělo i duše.“³²³ Je-li tato jednotu narušena, ztrácí se hodnota osoby a upadá se do vážného rizika pokládat tělo za předmět, který lze kupovat nebo prodávat.³²⁴ V kultuře, v níž převažuje „mít“ nad „bytí“, hrozí, že lidský život ztratí svou hodnotu. Když se sexualita promění v drogu, která usiluje partnera podřídit vlastním tužbám a zájmům, bez ohledu na naladění milované osoby,³²⁵ potom je třeba bránit nejen právě pojetí lásky, ale především samu důstojnost lidské osoby. Jako věřící proto nesmíme nikdy připustit, aby vláda techniky infikovala kvalitu lásky a posvátnost života.

4. Nikoli náhodou se Ježíš, když mluví o manželské lásce³²⁶, odvolává na Boží dílo na začátku stvoření. Jeho učení odkazuje na velkorysý čin [*atto gratuito*], jímž Stvořitel chtěl vyjádřit nejen bohatství své lásky, která se v sebedarování otevírá všem, nýbrž také vtisknout určitý vzor, jímž se má řídit lidské jednání. V plodnosti manželské lásky muž a žena mají účast na stvořitelském díle Otcově. A také jasně ukazují, že na počátku jejich manželského života se nachází upřímné „ano“, které vyslovili a opravdu žijí ve vzájem-

323 BENEDIKT XVI., *Deus Caritas est*, čl. 5.

324 Srov. *tamtéž*.

325 It. *senza rispettare i tempi della persona amata*, doslova: bez respektu k období, které milovaná osoba prožívá, pozn. překl.

326 Srov. Mt 19,4-6.

nosti a vždy otevřené životu. Toto slovo našeho Pána zůstává ve své hluboké pravdě nezměněno a nemůže ho zrušit žádná z mnoha často navzájem si protřečících teorií, které se v průběhu dějin vyvojily. Přirozený zákon, jenž je základem pro uznání skutečné rovnosti lidí a národů, si zaslouží, aby byl přijat jako pramen, kterým se inspiroje také soužití manželů v jejich odpovědnosti při plození dětí. Předávání života je vepsáno v přirozenosti a její zákony přetrvávají jako nepsaná norma, na niž se všichni mají odvolávat. Každý pokus nebrat na zřetel tento princip zůstane sám o sobě sterilní a nemá budoucnost.

5. Je naléhavě potřeba znovu objevit spojenectví, které vždy, když bylo respektováno, přinášelo patřičné plody: totiž mezi rozumem a láskou. Vynikající učitel, jakým byl Vilém ze Saint-Thierry, napsal slova, která považujeme za hluboce pravdivá i dnes: „Jestliže rozum vyučuje lásku a láska osvěcuje rozum, jestliže se rozum v lásce obrátí a láska přitáhá tomu, aby neopustila hranice vymezené rozumem, pak oba mohou vykonat něco velikého.“³²⁷ Co je to „veliké“, na čem můžeme spolupracovat? Je to podpora odpovědnosti za život, který činí plodným dar, kterým se jeden stává pro druhého. Je to plod lásky, která dokáže přemýšlet, volit v plné svobodě, která se nenechá odradit případnými obětmi, které je třeba podstoupit. Odtud pramení onen zázrak života, který rodiče zakoušejí sami na sobě a který se jim jeví jako něco mimořádného, když se uskuteční v nich a skrze ně. Žádná technika nesmí nahradit akt lásky, který si manželé vzájemně projevují jako znamení většího tajemství, v němž se oba stávají protagonisty a spolupracovníky stvoření.

6. Stále častěji jsme bohužel svědky bolestných událostí, které se týkají dospívajících, jejichž reakce svědčí o nesprávném chápání tajemství života a nebezpečných důsledků vlastního jednání. Naléhavost formace, na kterou často upozorňuji, se jedinečným způsobem týká tématu života. Velmi si přeji, aby byla mladým lidem věnována zvláštní pozornost, aby mohli získat správné pojetí o smyslu lásky, a to díky odpovídající sexuální výchově. Přitom se nesmějí nechat svést různými myšlenkami, které jsou zrovna v módě, jež by jim zastíraly podstatu pravdy, která je v sázce. Nabízet iluze v oblasti lásky nebo odvádět od opravdové odpovědnosti, kterou je člověk povolán přijmout na poli uplatňování vlastní sexuality, neslouží ke cti žádné společnosti, která se odvolává na principy svobody a demokracie. Svoboda se musí snoubit s pravdou a odpovědnost zase s oddaností, ba ochotou k oběti pro druhého.

327 VILÉM ZE SAINT-THIERRY, *Přirozenost a důstojnost lásky*, 21, 8.

Bez toho se lidské společenství nemůže rozvíjet a hrozí mu nebezpečí, že se uzavře do dusivého cyklu sobectví.

7. Učení formulované encyklikou *Humanae vitae* není snadné. Odpovídá však onomu základnímu uspořádání, skrze něž byl předáván život už od stvoření světa, s respektem k přirozenosti a ve shodě s jejími požadavky. Ohled na lidský život a obrana důstojnosti lidské osoby od nás žádají, abychom vyzkoušeli každou cestu k tomu, aby všichni mohli mít účast na ryzí pravdě odpovědné manželské lásky v úplném přilnutí k zákonu, který je vepsán do srdce každého člověka. [...]

František
Apoštolská exhortace
Amoris laetitia, 80-82³²⁸
19. března 2016

Předávání života a výchova dětí

80. Manželství je na prvním místě „důvěrné společenství života a manželské lásky“, ³²⁹ které je dobrem pro samotné manžele, ³³⁰ a sexualita „je zaměřena na manželskou lásku muže a ženy“. ³³¹ Proto také „manželé, kterým Bůh nedopřál, aby měli děti, přesto mohou vést smysluplný manželský život po stránce lidské i křesťanské“. ³³² Nicméně toto spojení je „svou přirozenou povahou“ zaměřeno na plazení. ³³³ Dítě, které se narodí, „se nepřidružuje k vzájemné lásce manželů zvenčí; pučí v samém srdci tohoto vzájemného darování, jehož je plodem a naplněním“. ³³⁴ Neobjevuje se až na konci nějakého procesu, ale je přítomno od začátku jejich lásky jako podstatný prvek, který nelze popřít,

328 Text originálu: http://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_exhortations/documents/pa-pa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia.html (it.) [Viz též latinská verze.]. Překlad: Jaroslav Brož. České vydání: Paulínky, Praha 2016.

329 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 48.

330 Srov. *Kodex kanonického práva*, kán. 1055 § 1: „*Ad bonum coniugum atque ad proles generationem et educationem ordinatum.*“

331 *Katechismus katolické církve*, 2360.

332 *Tamtéž*, 1654.

333 II. Vatikánský koncil, *Gaudium et spes*, čl. 48.

334 *Katechismus katolické církve*, 2366.

aniž by se mrzčila láska sama. Tato láska od samého začátku odmítá jakýkoli podnět k uzavírání se do sebe a otevírá se plodnosti, která ji prodlužuje za její vlastní existenci. Žádný pohlavní akt manželů tedy nemůže popírat tento význam,³³⁵ i když z různých důvodů nemusí pokaždé zplodit nový život.

81. Dítě si zaslouží, aby se narodilo z takové lásky, a ne jakýmkoli jiným způsobem, protože „není něco, co se rodičům dluží, ale je to dar“,³³⁶ který je „plodem specifického úkonu manželské lásky jeho rodičů“. ³³⁷ Proto „podle řádu stvoření jsou manželská láska mezi mužem a ženou a předávání života podřízeny jedno druhému (srov. Gn 1,27-28). Tímto způsobem dal Stvořitel muži a ženě podíl na díle svého stvoření a současně je učinil nástroji své lásky tím, že svěřil do jejich odpovědnosti prostřednictvím předávání lidského života budoucnost lidstva.“³³⁸

82. Synodní otcové prohlašují, že „je jasně zjevné šíření mentality, která plození života redukuje na proměnnou závislou na plánech jedince nebo páru“. ³³⁹ Učení církve „napomáhá harmonickému a uvědomělému prožívání společenství mezi manžely ve všech jeho rozměrech, spolu s odpovědností za plození života. Je třeba znovu objevit poselství encykliky *Humanae vitae* Pavla VI., která podtrhuje potřebu respektovat důstojnost osoby při morálním hodnocení metod regulace porodnosti. [...] Také rozhodnutí se pro adopci nebo pěstounskou péči je projevem plodnosti, která patří k manželskému životu.“³⁴⁰ Se zvláštní vděčností církev „podporuje rodiny, které přijímají, vychovávají a zahrnují svou náklonností různě postižené děti“. ³⁴¹

335 Srov. PAVEL VI., *Humanae vitae*, čl. 11–12: AAS 60 (1968), 488–489.

336 *Katechismus katolické církve*, 2378.

337 KONGREGACE PRO NAUKY VÍRY, *Donum vitae*, II, 8: AAS 80 (1987), 97.

338 *Relatio finalis* 2015, 63.

339 *Relatio Synodi* 2014, 57.

340 *Tamtéž*, 58.

341 *Tamtéž*, 57.

Aktuální výzkum v oblasti přirozeného plánování rodičovství³⁴²

Bibliografický přehled sestavil Karel Skočovský

Publikace vydané od ledna 2000 do září 2018

1. Přehledové publikace (odborné monografie a články)

FREUNDL, G., SIVIN, I., & BATÁR, I. (2010). State-of-the-art of non-hormonal methods of contraception: IV. Natural family planning. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 15, 113-123.

KNIGHT, J. (2017). *The complete guide to fertility awareness*. London/New York: Routledge.

RAITH-PAULA, E., FRANK-HERRMANN, P., FREUNDL, G., & STROWITZKI, T. (2013⁵). *Natürliche Familienplanung heute*. Berlin/Heidelberg: Springer Verlag.

2. Studie spolehlivosti (vyhnutí se početí)

ARÉVALO, M., JENNINGS, V., & SINAI, I. (2001). Efficacy of a new method of family planning: the Standard Days Method. *Contraception*, 65, 333-338.

ARÉVALO, M., JENNINGS, V., NIKULA, M., & SINAI, I. (2004). Efficacy of the new TwoDay Method of family planning. *Fertility and Sterility*, 82, 885-892.

CHE, Y., CLELAND, J.G., & ALI, M. M. (2004). Periodic abstinence in developing countries: an assessment of failure rates and consequences. *Contraception*, 69, 15-21.

³⁴² Angl.: natural family planning (NFP), fertility awareness based methods (FABM).

- FEHRING, R. J., & SCHNEIDER, M. (2017). Effectiveness of a Natural Family Planning Service Program. *MCN. The American Journal of Maternal Child Nursing*, 42, 43-49.
- FEHRING, R. J., SCHNEIDER, M., & BARRON, M. L. (2008). Efficacy of the Marquette Method of natural family planning. *MCN. The American Journal of Maternal Child Nursing*, 33, 348-354.
- FEHRING, R. J., SCHNEIDER, M., RAVIELE, K., RODRIGUEZ, D., & PRUSZYNSKI, J. (2013). Randomized comparison of two Internet-supported fertility-awareness-based methods of family planning. *Contraception*, 88, 24-30.
- FRANK-HERRMANN, P., HEIL, J., GNOTH, C., TOLEDO, E., BAUR, S., PYPER, C., ET AL. (2007). The effectiveness of a fertility awareness based method to avoid pregnancy in relation to a couple's sexual behavior during the fertile time: a prospective longitudinal study. *Human Reproduction*, 22, 1310-1319.
- GRIMES, D. A., GALLO, M. F., GRIGORIEVA, V., NANDA, K., & SCHULZ, K. F. (2005). Fertility awareness-based methods for contraception: systematic review of randomized controlled trials. *Contraception*, 72, 85-90.
- MANHART, M. D., DUANE, M., LIND, A., SINAI, I., & GOLDEN-TEVALD, J. (2013). Fertility awareness-based methods of family planning: a review of effectiveness for avoiding pregnancy using SORT. *Osteopathic Family Physician*, 5, 2-8.

Komentář k článku:

- HILGERS, T. W. (2013). Response to fertility awareness-based methods of family planning: A review of effectiveness for avoiding pregnancy using SORT. *Osteopathic Family Physician*, 5, 210-212.
- MARSTON, C. A., & CHURCH, K. (2016). Does the evidence support global promotion of the calendar-based Standard Days Method® of contraception? *Contraception*, 93, 492-497.

Komentáře k článku:

SINAI, I. (2016). Standard Days Method effectiveness: opinion disguised as scientific review. *Contraception*, 94, 375-376.

WRIGHT, K. Q., HARDIE, K., & TOWNSEND, J. W. (2016). The pitfalls of using selective data to represent the effectiveness, relevance and utility of the Standard Days Method (SDM) of contraception. *Contraception*, 94, 374-375.

MARSTON, C., & CHURCH, K. (2016). Response to Letters to the Editor from Irit Sinai "Standard Days Method Effectiveness: opinion disguised as scientific review" and Kelsey Wright, Karen Hardee, and John Townsend "The pitfalls of using selective data to represent the effectiveness, relevance and utility of the Standard Days Method of contraception". *Contraception*, 94, 376-378.

PERAGALLO URRUTIA, R., POLIS, C. B., JENSEN, E. T., GREENE, M. E., KENNEDY, E., & STANFORD, J. B. (2018). Effectiveness of fertility awareness-based methods for pregnancy prevention: a systematic review. *Obstetrics and Gynecology*, 132, 591-604.

TRUSSELL, J. (2011). Contraceptive failure in the United States. *Contraception*, 83, 397-404.

3. Mobilní a internetové aplikace pro plánování rodičovství

BERGLUND SCHERWITZL, E., GEMZELL DANIELSSON, K., SELLBERG, J. A., & SCHERWITZL, R. (2016). Fertility awareness-based mobile application for contraception. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 21, 234-241.

Komentáře k článku:

FRANK-HERRMANN, P., STANFORD, J. B., & FREUNDL, G. (2017). Fertility awareness-based mobile application. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 22, 396-397.

LUNDBERG, O., BERGLUND SCHERWITZL, E., GEMZELL DANIELSSON, K., SCHERWITZL, R. (2018). Fertility awareness-based mobile application. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 23, 166-168.

BERGLUND SCHERWITZL, E., LUNDBERG, O., KOPP KALLNER, H., GEMZELL DANIELSSON, K., TRUSSELL, J., & SCHERWITZL, R. (2017). Perfect-use and typical-use Pearl Index of a contraceptive mobile app. *Contraception*, 96, 420-425.

Komentáře k článku:

SCHIMMOELLER, N., & CREININ, M. D. (2018). More clarity needed for contraceptive mobile app Pearl Index calculations. *Contraception*, 97, 456.

LUNDBERG, O., BERGLUND SCHERWITZL, E., KOPP KALLNER, H., GEMZELL DANIELSSON, K., TRUSSELL, J., & SCHERWITZL, R. (2018). Clarifications concerning contraceptive mobile app Pearl Index calculations. *Contraception*, 97, 456-457.

BROWN, S., BLACKWELL, L. F., & COOKE, D. G. (2017). Online fertility monitoring: some of the issues. *International Journal of Open Information Technologies*, 5, 4. <http://injoit.org/index.php/j1/article/view/414/387> (23. 8. 2018).

CHEN, E., & MANGONE, E. R. (2016). A systematic review of apps using mobile criteria for adolescent pregnancy prevention (mCAPP). *JMIR mHealth and uHealth*, 4, 4, e122. doi: 10.2196/mhealth.6611.

DUANE, M., CONTRERAS, A., JENSEN, E. T., & WHITE, A. (2016). The performance of fertility awareness-based method apps marketed to avoid pregnancy. *Journal of the American Board of Family Medicine*, 29, 508-511.

FREIS, A., FREUNDL-SCHÜTT, T., WALLWIENER, L.-M., BAUR, S, STROWITZKI, T., FREUNDL, G., ET AL. (2018). Plausibility of menstrual cycle apps claiming to support conception. *Frontiers in Public Health*, 6, 98. doi: 10.3389/fpubh.2018.00098.

KOCH, M. C., LERMANN, J., VAN DE ROEMER, N., RENNER, S. K., BURGHAS, S., HACKL, J., ET AL. (2018). Improving usability and pregnancy rates of a fertility monitor by an additional mobile application: results of a retrospective efficacy study of Daysy and DaysyView app. *Reproductive Health*, 15, 1, 37. doi: 10.1186/s12978-018-0479-6.

Komentář k článku:

POLIS, C. B. (2018). Published analysis of contraceptive effectiveness of Daysy and DaysyView app is fatally flawed. *Reproductive Health*, 15, 1, 113. doi: 10.1186/s12978-018-0560-1.

MANGONE, E. R., LEBRUN, V., & MUESSIG, K. E. (2016). Mobile phone apps for the prevention of unintended pregnancy: a systematic review and content analysis. *JMIR mHealth and uHealth*, 4, 1, e6. doi: 10.2196/mhealth.4846.

SIMMONS, R. G., SHATTUCK, D. C., & JENNINGS, V. H. (2017). Assessing the efficacy of an app-based method of family planning: the Dot Study Protocol. *JMIR Research Protocols*, 6, 1, e5. doi: 10.2196/resprot.6886.

4. Studie PPR při usilování o početí a léčbě neplodnosti

ECOCHARD, R., DUTERQUE, O., LEIVA, R., BOUCHARD, T., & VIGIL, P. (2015). Self-identification of the clinical fertile window and the ovulation period. *Fertility and Sterility*, 103, 1319-1325.

FRANK-HERRMANN, P., JACOBS, C., JENETZKY, E., GNOTH, C., PYPER, C., BAUR, S., ET AL. (2017). Natural conception rates in subfertile couples following fertility awareness training. *Archives of Gynecology and Obstetrics*, 295, 1015-1024.

GNOTH, C., GODEHARDT, D., GODEHARDT, E., FRANK-HERRMANN, P., & FREUNDL, G. (2003). Time to pregnancy: results of the German prospective study and impact on the management of infertility. *Human Reproduction*, 18, 1959-1966.

MANDERS, M., McLINDON, L., SCHULZE, B., BECKMANN, M. M., KREMER, J. A., & FARQUHAR, C. (2015). Timed intercourse for couples trying to conceive. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, Issue 3, Art. No.: CD011345.

doi: 10.1002/14651858.CD011345.pub2.

MU, Q., & FEHRING, R. J. (2014). Efficacy of achieving pregnancy with fertility-focused intercourse. *The American Journal of Maternal and Child Nursing*, 39, 35-40.

PRACTICE COMMITTEE OF THE AMERICAN SOCIETY FOR REPRODUCTIVE MEDICINE IN COLLABORATION WITH THE SOCIETY FOR REPRODUCTIVE ENDOCRINOLOGY AND INFERTILITY (2017). Optimizing natural fertility: a committee opinion. *Fertility and Sterility*, 107, 52-58.

ROBINSON, J. E., WAKELIN, M., & ELLIS, J. E. (2007). Increased pregnancy rate with use of the Clearblue Easy Fertility Monitor. *Fertility and Sterility*, 87, 329-334.

STANFORD, J. B., SMITH, K. R., & VARNER, M. W. (2014). Impact of instruction in the Creighton model fertility care system on time to pregnancy in couples of proven fecundity: results of a randomised trial. *Paediatric and Perinatal Epidemiology*, 28, 391-399.

STANFORD, J. B., WHITE, G. L., & HATASAKA, H. (2002). Timing intercourse to achieve pregnancy: Current evidence. *Obstetrics and Gynecology*, 100, 1333-1341.

THIJSEN, A., MEIER, A., PANIS, K., & OMBELET, W. (2014). 'Fertility Awareness-Based Methods' and subfertility: a systematic review. *Facts, Views and Vision in ObGyn*, 6, 113-123.

5. Studie psychologických a sociálních aspektů, rozšíření PPR v populaci

AUDU, B. M., YAHYA, S. J., & BASSI, A. (2006). Knowledge, attitude and practice of natural family planning methods in a population with poor

utilization of modern contraceptives. *Journal of Obstetrics and Gynecology*, 6, 555-560.

- BERGER, A., MANLOVE, J., WILDSMITH, E., PETERSON, K., & GUZMAN, L. (2012). What young adults know—and don't know—about women's fertility patterns: Implications for reducing unintended pregnancies. *Child Trends*, Publication #2012-26.
- BERTOTTI, A. M., & CHRISTENSEN, S. M. (2012). Comparing current, former, and never users of Natural Family Planning: An analysis of demographic, socioeconomic, and attitudinal variables. *Linacre Quarterly*, 79, 474-486.
- FEHRING, R. J. (2015). The influence of contraception, abortion, and natural family planning on divorce rates as found in the 2006-2010 National Survey of Family Growth. *Linacre Quarterly*, 82, 273-282.
- FEHRING, R. J. (2016). Under the microscope: Marital dynamics of practicing natural family planning. *Linacre Quarterly*, 83, 105-114.
- FEHRING, R. J. & MCGRAW, E. (2003). Spiritual responses to the regulation of birth (a historical comparison). In J. W. KOTERSKI (Ed.), *Life and learning XII*. (pp. 265-284). Washington: University Faculty for Life.
- FEHRING, R., & SCHNEIDER, M. (2014). Comparison of abstinence and coital frequency between two natural methods of family planning. *Journal of Midwifery and Women's Health*, 59, 528-532.
- FEHRING, R., SCHNEIDER, M., BARRON, M. L., & PRUSZYNSKI, J. (2013). The influence of motivation on the efficacy of natural family planning. *The American Journal of Maternal/ Child Nursing*, 38, 352-358.
- GRIBBLE, J. N., LUNDGREN, R. I., VELASQUEZ, C., & ANASTASI, E. E. (2008). Being strategic about contraceptive introduction: the experience of the Standard Days Method. *Contraception*, 77, 147-154.
- INSTITUTE FOR REPRODUCTIVE HEALTH (2013). *Fertility Awareness across the Life Course: A comprehensive literature review*. FAM Project. Washington, DC: Institute for Reproductive Health, Georgetown University.

- JANSSEN, C. J. M., & VAN LUNSEN, R. H. W. (2000). Profile and opinions of the female Persona user in The Netherlands. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 5, 141-146.
- LEONARD, C. J., CHAVIRA, W., COONROD, D. V., HART, K. W., & BAY, R. C. (2006). Survey of attitudes regarding natural family planning in an urban Hispanic population. *Contraception*, 74, 313-317.
- LUNDSBERG, L. S., PAL, L., GARIEPY, A. M., XU, X., CHU, M. C., & ILLUZZI, J. L. (2014). Knowledge, attitudes, and practices regarding conception and fertility: a population-based survey among reproductive-age United States women. *Fertility and Sterility*, 101, 767-774.
- MIKOLAJCZYK, R. T., STANFORD, J. B., & RAUCHFUSS, M. (2003). Factors influencing the choice to use modern natural family planning. *Contraception*, 67, 253-258.
- MIKOLAJCZYK, R., & RAUCHFUSS, M. (2001). Unterschiedliche Konzepte im Umgang mit der Fruchtbarkeit: Eine Vergleichsstudie in Berlin und Krakau. *Geburtshilfe und Frauenheilkunde*, 61, 121-126.
- MOREAU, C., CLELAND, K., & TRUSSELL, J. (2007). Contraceptive discontinuation attributed to method dissatisfaction in the United States. *Contraception*, 76, 267-72.
- POLIS, C. B., & JONES, R. K. (2018). Multiple contraceptive method use and prevalence of fertility awareness based method use in the United States, 2013-2015. *Contraception*, 98, 188-192.
- POLLARD, A. C., & ARZÚ WILSON, M. (2004). Correlates of marital satisfaction in a sample of NFP women. In R. J. FEHRING & T. NOTARE (Eds.), *Integrating faith and science through natural family planning* (pp. 139-165). Milwaukee: Marquette University Press.
- RESEARCH GROUP ON METHODS FOR THE NATURAL REGULATION OF FERTILITY (2001). Periodic abstinence and calendar method use in Hungary, Peru, the Philippines, and Sri Lanka. *Contraception*, 64, 209-215.

- RHOMBERG, W., RHOMBERG, M., & WEISENBACH, H. (2013). Natural family planning as a family binding tool: A survey report. *Catholic Social Science Review*, 18, 63-70.
- RODRIGUEZ, D., & FEHRING, R. J. (2012). Family planning, natural family planning, and abortion use among U.S. Hispanic women. *Linacre Quarterly*, 79, 192-207.
- SEVERY, L. J. (2001). Acceptability of home monitoring as an aid to conception. *The Journal of International Medical Research*, 29 (Suppl. 1), 28A-34A.
- SEVERY, L. J., KLEIN, C. T., & McNULTY, J. (2002). Acceptability of personal hormone monitoring for contraception: longitudinal and contextual variables. *The Journal of Social Psychology*, 142, 87-96.
- SEVERY, L. J., ROBISON, J., FINDLEY-KLEIN, C., & McNULTY, J. (2006). Acceptability of a home monitor used to aid in conception: psychological factors and couple dynamics. *Contraception*, 73, 65-71.
- SEVERY, L. J., & SPIELER, J. (2000). New methods of family planning: Implications for intimate behavior. *Journal of Sex Research*, 37, 258-265.
- SINAI, I., & ARÉVALO, M. (2006). It's all in the timing: coital frequency and fertility awareness-based methods of family planning. *Journal of Biosocial Science*, 38, 763-777.
- SINAI, I., LUNDGREN, R., ARÉVALO, M., & JENNINGS, V. (2006). Fertility awareness-based methods of family planning: predictors of correct use. *International Family Planning Perspectives*, 32, 94-100.
- SKOČOVSKÝ, K. (2008). *Fertility Awareness-based Methods of Conception Regulation: Determinants of Choice and Acceptability*. Brno: Masarykova Universita.
- STANFORD, J. B., & SMITH, K. R. (2000). Characteristics of women associated with continuing instruction in the Creighton Model Fertility Care System. *Contraception*, 61, 121-129.

- TIPLADY, S., JONES, G., CAMPBELL, M., JOHNSON, S., & LEDGER, W. (2013). Home ovulation tests and stress in women trying to conceive: a randomized controlled trial. *Human Reproduction*, 28, 138-51.
- TOMMASELLI, G. A., GUIDA, M., PALOMBA, S., PELLICANO, M., & NAPPI, C. (2000). The importance of user compliance on the effectiveness of natural family planning programs. *Gynecological Endocrinology*, 14, 81-89.
- TONKELAAR, I., & ODDENS, B. J. (2001). Factors influencing women's satisfaction with birth control methods. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 6, 153-158.
- UNSELD, M., RÖTZER, E., WEIGL, R., MASEL, E. K., & MANHART, M. D. (2017). Use of Natural Family Planning (NFP) and its effect on couple relationships and sexual satisfaction: a multi-country survey of NFP users from US and Europe. *Frontiers in Public Health* 5, 42. doi: 10.3389/fpubh.2017.00042
- VALDEVUSSE, L., HANSON, L., FEHRING, R. J., NEWMAN, A., & FOX, J. (2003). Couples' views of the effect of natural family planning on marital dynamics. *Journal of Nursing Scholarship*, 35, 171-176.
- WITT, J., MCEVERS, K., & KELLY, P. J. (2013). Knowledge and experiences of low-income patients with natural family planning. *The Journal of Nurse Practitioners*, 9, 99-104.

Summary

Jitka Nováková

On 20th October 2018 a conference took place at the Archiepiscopal Grammar School in Kroměříž, Moravia, to commemorate the 50th anniversary of the papal encyclical *Humanae vitae*. The words of Pope Paul VI in the introduction and conclusion of the document emphasise the greatness, beauty and holiness of the vocation to which married couples are called in the matter of the transmission of new human life. Paul VI points out that methods of realising responsible parenthood which are not in harmony with the truth of human nature and human love, and are in opposition to the law which God wrote into the heart of every one of us, can never lead to our true benefit. And that applies even though the acceptance of this truth with the consequent life-style lived according to the Divine law in this area often requires great demands on married couples.³⁴³ And also in spite of the fact that the society in which we live frequently seeks to offer us completely different values.

“The most serious duty of transmitting human life, in which married people collaborate freely and responsibly with God the Creator, has always been a source of great joy to them even though sometimes not without considerable difficulties and distress...

... For man cannot attain that true happiness for which he yearns with all the strength of his spirit, unless he keeps the laws which the Most High God has engraved in his very nature.”³⁴⁴

The subject is so important and the silence surrounding it is so deep! It is as though we have not been aware what a great treasure for us the teaching of the Church is – even in this matter. The founder of the Couple to Couple League, **John Kippley**, at the conclusion of his contribution published in these conference proceedings refers to the words of Cardinal Dolan, who often

343 Cf. PAUL VI, *Humanae Vitae*, London, 1970, no. 25: “We have no wish at all to pass over in silence the difficulties, at times very great, which beset the lives of Christian married couples. For them, as indeed for every one of us, the gate is narrow and the way is hard, that leads to life”. Mt. 7, 14; cf. Heb. 12, 11.

344 PAUL VI, *Humanae Vitae*, London, 1970, nos. 1; 31.

speaks of the “sore vocal cords” of teachers of the Church, when they refer to a teaching of the Church which goes against the present cultural norms. The cardinal notes that fifty years of sore vocal cords with respect to *Humanae Vitae* were not good for the Church, and it is time to change things. Perhaps the conference in Kroměříž has contributed at least a little towards breaking the silence.

A further goal we had set ourselves in preparing the conference was to work towards achieving a deeper understanding of the contents of *Humanae Vitae*. It is a great pity and a considerable simplification of the matter, if the document is referred to solely as one which “forbids contraception”. This conference can be understood as our answer to the challenge of Pope Francis, who in his exhortation *Amoris Laetitia* writes:

“The Church’s teaching is meant to “help couples to experience in a complete, harmonious and conscious way their communion as husband and wife, together with their responsibility for procreating life. We need to **return to the message of *Humanae Vitae* of blessed Pope Paul VI**, which highlights the need to respect the dignity of the person in morally assessing methods of regulating birth.”³⁴⁵

The historical context

One of the important conditions for understanding the encyclical is to acquaint oneself with the time and circumstances of its publication. This is the theme of the contribution of **Karel Skočovský**. He refers to the terms of work assigned to the Papal advisory commission on birth control and its work and the contribution of Karol Wojtyła and his Polish colleagues. He explains the decision of Paul VI to remove the question of birth control from the competence of the Second Vatican Council, and also the manner in which the teaching of the Church was to be formulated. His contribution also mentions the main reasons why the encyclical *Humanae Vitae* was rejected not only by society at large, but also by many Catholics.

345 FRANCIS, *Amoris Laetitia*, London, 2016, no. 82 (emphasis added). See also no. 222.

The Message of the Encyclical

The contribution of the moral theologian **Ján Viglaš** was concerned mainly with giving reasons for the teaching presented by the encyclical *Humanae Vitae* and with clarifying its basic message, which consists in the inseparable union of the procreative and the unifying meaning of the marriage act. He refers to the arguments for and against and their relevance, which in the fifty years following the publication of the encyclical have become evident, and the contribution of John Paul II in this area.

Mária Schindlerová took on the task of explaining more deeply how the Church understands responsible parenthood, because this expression is often a source of misunderstanding; its interpretation varies considerably. Using examples from her counselling practice she gives insights into the kind of questions, challenges and difficulties that married couples encounter.

The Challenges of the Encyclical and their Realisation in Everyday Life

In its pastoral sections the encyclical addresses politicians, scientists, doctors, health workers, bishops and priests and also individual married couples. The following contributions show how much good work can be carried out in this area and how important it is for experts from various professions to be involved in it.

The gynaecologist **Ludmila Lázníčková** spoke of how important it is for doctors to support the approach which is in harmony with faith and also with common sense. She emphasised the importance of a good understanding of the laws governing the mutual fertility of the couple. In addition she referred particularly to the sympto-thermal method and its use in gynaecological practices, and also what the consequences of rejecting the teaching of *Humanae Vitae* are for the health of the woman and for marriage relationships.

Professor **Květoslav Šipr** in his contribution defined the term *Natural Family Planning* and summarised current information on individual methods of observing fertility. He briefly mentioned their effectiveness.

The endocrinologist **Helena Šiprová** discussed the question of hormonal contraception and its risks for a woman's health. She mentioned the post-fertilisation effect, which is a component of the mechanism by which hormonal

preparations work, and which lead to the prevention of the development of the conceived child in the womb, if conception occurs. She also pointed out the difficulties of conscientious objection of chemists regarding the question of dispensing so-called post-coital contraception and further similar medicaments.

Anna Záborská, a member of the European parliament, pointed out the efforts of politicians to confine the area of “birth control” to the private sphere of the citizens. This approach, however, is derived from a misunderstanding of its effects on society as a whole, a matter about which Paul VI had warned: the decline of morality (an increase in the number of children born outside of marriage, the disintegration of families), the loss of respect for women, the abuse of these methods on the part of the state (the one child policy in China, forced sterilisation, making development aid conditional on the availability of “a full range of services in the area of sexual and reproductive health” in these countries). Mrs. Záborská pointed out that we need good politicians, who will get laws passed which support the wellbeing of the family.

Personal witness given by couples at the conference showed that the acceptance of the teaching of the Church in this area of life produces great changes in the quality of their married life. **David and Michaela Prentis** and **Antonín and Gabriela Brtník** confirmed not only the positive impact on their relationship, but also that the treasure they had discovered, should not just be left to themselves but in the words of *Humanae Vitae* “that married couples themselves will often desire to share with others their own experience.”³⁴⁶

The conference was closed by the contribution of **P. Jan Balík**, who reflected on the reasons which led to the rejection of the encyclical. He pointed out that the same arguments are still put forward today, even in spite of the fact that the teaching of *Humanae Vitae* has been repeatedly confirmed by John Paul II and Benedict XVI, and that Pope Francis has described the encyclical as prophetic and has called for it to be rediscovered. In the second part of his talk he emphasised that the Church is not only a teacher but also a mother, who has the duty of accompanying and offering young people and married couples practical help in this area. To this end the involvement, the apostolate and witness of laypeople – both experts and married couples – are also important.

346 PAUL VI, *Humanae Vitae*, London, 1970, no. 26

Conclusion

The conference was not only a place for listening to interesting talks and gaining new insights, but also an opportunity for meeting amongst married couples, NFP teachers, those involved in marriage preparation, those who work in family centres, priests and many others, a place where it was possible to find inspiration, make new contacts and deepen older contacts and to initiate cooperation between those who are active in this field and who are concerned about the family and its future.

Obsah

Mons. Josef Nuzík:	
Předmluva.....	5

Jitka Nováková:	
Úvod	7

John F. Kippley:	
Co Bůh spojil: Proč má <i>Humanae vitae</i> pravdu	11

NAUKA CÍRKVE O ODPOVĚDNÉM RODIČOVSTVÍ

Karel Skočovský:	
Stručná historie encykliky <i>Humanae vitae</i>: klíčové osobnosti a události	23

Ján Viglaš:	
<i>Humanae vitae</i> – päťdesiat rokov znamenia protirečenia	47

Mária Schindlerová:	
Zodpovedné rodičovstvo	59

PŘIROZENÉ PLÁNOVÁNÍ RODIČOVSTVÍ A ANTIKONCEPCE

Ludmila Lázníčková:	
Článek 27 encykliky a důsledky pro lékařskou praxi	73

Květoslav Šipr, Helena Šiprová:	
Symptotermální metoda, její spolehlivost a současná role v přirozeném plánování rodičovství	89

Helena Šiprová:	
Hormony, zdraví a antikoncepce	99

PASTORAČNÍ OTÁZKY

Anna Záborská:	
Naliehavá výzva nositeľom verejnej moci	105
David a Michaela Prentisovi:	
Apoštolát manželských párů	111
Jan Balík:	
Proč bude učení <i>Humanae vitae</i> vždy kamenem úrazu?	
Výzvy pro pastoraaci aneb: nejkratší, avšak	
nejdiskutovanější encyklika	115

PŘÍLOHA

Karel Skočovský:	
Katolická církev, antikoncepce a odpovědné rodičovství,	
Výběrová bibliografie	135
Karel Skočovský:	
Encyklika <i>Humanae vitae</i> v dokumentech církve	139
I. Příprava (1964-1968)	
Pavel VI., Promluva ke kolegiu kardinálů (23.6. 1964)	139
Pavel VI., Promluva ke Komisi pro studium problémů populace, rodiny a porodnosti (27.3.1965)	140
Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce <i>Gaudium et spes</i> , 50-51 (7.12.1965)	142
Pavel VI., Promluva k národnímu kongresu Italské společnosti pro porodnictví a gynekologii (29.10.1966)	145

II. Encyklika <i>Humanae vitae</i>	147
III. Přijetí a interpretace (1968-2018)	
Pavel VI., Promluva na generální audienci, Východiska, motivy a cíle encykliky <i>Humanae vitae</i> (31.7.1968)	165
Pavel VI., Promluva při Anděl Páně (4.8.1968)	169
Pavel VI., Promluva při Anděl Páně (11.8.1968)	170
Pavel VI., Promluva k biskupům Latinské Ameriky (24.8.1968)	171
Pavel VI., Promluva ke kolegiu kardinálů a Římské kurii (23.12.1968)	171
Pavel VI., Promluva při generální audienci (25.6.1969)	173
Pavel VI., Promluva k <i>Équipes Notre-Dame</i> (4.5.1970)	173
Pavel VI., Promluva ke kolegiu kardinálů (23.6.1978)	184
Pavel VI., Homilie při XV. výročí papežské korunovace (29.6.1978)	185
Jan Pavel II., Apoštolská adhortace <i>Familiaris consortio</i> , 28-35 (22.11.1981)	186
Jan Pavel II., Promluva k účastníkům semináře o odpovědném rodičovství (1.3.1984)	195
Benedikt XVI., Promluva k účastníkům mezinárodního kongresu při příležitosti 40 let encykliky <i>Humanae vitae</i> (10.5.2008)	199
František, Apoštolská exhortace <i>Amoris laetitia</i> , 80-82 (19.3.2016)	202
Karel Skočovský:	
Aktuální výzkum v oblasti přirozeného plánování rodičovství, Bibliografický přehled	205
Summary	215

Liga pár páru vychází z vize mateřské organizace *Couple to Couple League International*, kterou ve spolupráci s gynekologem MUDr. Konaldem Premem založili v roce 1971 John a Sheila Kippleyovi v USA. Vznik LPP je odpovědí na výzvu papeže Pavla VI., formulovanou v encyklice *Humanae vitae* (čl. 26).

Cílem LPP je podporovat rodinu, pomáhat budovat manželské vztahy za pomoci přirozeného přístupu k plánování rodiny a šířit zdravý životní styl mezi mladými lidmi. Název organizace ukazuje na základní filosofii, že vyškolené manželské páry předávají své vědomosti a zkušenosti dalším párům.

Liga pár páru nabízí:

- kurzy symptotermální metody (STM)
- pomoc při hodnocení STM záznamů
- individuální poradenství v oblasti odpovědného rodičovství a manželské etiky
- letáky, literaturu a materiály související s STM
- zapojení do příprav na manželství
- přednášky pro mladé, biřmovance, snoubence, manželské páry, společenství, farnosti,...
- školení nových lektorů

Kontakt:

Liga pár páru České republiky, z.s.
Miroslav a Jitka Novákoví
Milhostice 6, 257 91 Červený Újezd
www.lpp.cz, e-mail: lpp@lpp.cz
tel.: 312 686 642

Liga pár páru v SR

Jozef a Simona Predáčovci
Slovenskej armády 15, 953 01 Zlaté Moravce
www.lpp.sk, e-mail: lpp@lpp.sk
tel: 0908 722 055

„Uplynulo padesát let od chvíle, kdy papež Pavel VI. po dlouhém čase studia, konzultací a modlitby potvrdil, že nauka církve o manželské lásce a její plodnosti, od počátku nepřetržitě vyučovaná a prohlubovaná, je pravdivá. Právě to je, domnívám se, smysl encykliky Humanae vitae: znovu předložit pravdu o manželské lásce, ukázat její vznešenost a krásu, a to v perspektivě víry.“ (Karel Škočovský)

.....

„Čas potvrdil aj ďalšiu obavu vyslovenú v encyklike Humanae vitae - obavu, že v dôsledku rozšírenia antikoncepcie zoslabne úcta mužov k ženám. Antikoncepcia oddelila sex od aktu plodenia a tým zásadne zmenila postoje spoločnosti nielen k pornografii, ale aj k nevere a v konečnom dôsledku spôsobila, že v očiach mnohých mužov ženy prestali byť subjektom a partnerom, ale stali sa objektom, nástrojom na naplnenie sexuálnej túžby.“ (Anna Záborská)

.....

„Úkolem církve je, aby jako dobrá matka pravdě o člověku nejen učila, ale aby mladé lidi a manželské páry také doprovázela a ukazovala jim, jakými prostředky této pravdy dosáhnout. Je na celé církvi, aby se v ní rozvíjela odvaha k opravdovému následování Krista a aby mladým lidem nabízela pomoc, jak po této mnohdy náročné cestě jít.“ (Jan Balík)